

MADRAS GOVERNMENT ORIENTAL SERIES

Published under the authority
of the Government of Madras.

General Editor :

T. CHANDRASEKHARAN, M. A., L. T.,
Curator, Government Oriental Manuscripts Library,
Madras.

No. LXXXIX

రాగతాళచింతామణి

RAGA TALA CINTAMANI

CRITICALLY EDITED WITH INTRODUCTION

BY

Sangitakalanidhi

Sri T. V. SUBBA RAO, *B.A., B.L.*,

Chairman, Board of Studies in Music

University of Madras.

GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS

1952

Price Rs. 6-4-0

INTRODUCTION

The Government of Madras took up for consideration the question of publication of the various manuscripts in different languages on subjects like Philosophy, Medicine, Science, etc., early in May, 1948. Important Manuscripts Libraries in the Madras Presidency were requested to send a list of unpublished manuscripts with them for favour of being considered by the Government for publication. The Honorary Secretary of the Tanjore Maharaja Serfoji's Sarasvathi Mahal Library, Tanjore alone complied with this request. This list as well as a similar list of unpublished manuscripts in the Government Oriental Manuscripts Library, Madras, were carefully examined and a tentative selection of manuscripts suitable for publication was made. The Government in their Memorandum No. 34913|48-10, Education, dated 4-4-1949, constituted an Expert Committee with the Curator of the Government Oriental Manuscripts Library, Madras, as the Secretary, for the final selection of manuscripts suitable for printing and for estimating the cost of publication.

The following are the members of the Committee:—

1. Sri T. M. Narayanaswami Pillai, M.A., B.L.,
2. „ R. P. Sethu Pillai, B.A., B.L.
3. „ C. M. Ramachandra Chettiar, B.A., B.L.
4. „ R. Krishnamurthy, (Kalki).
5. Dr. N. Venkataramanayya, M.A., Ph.D.
6. Sri M. Ramanuja Rao Naidu, M.A.
7. „ V. Prabhakara Sastri.
8. „ N. Venkata Rao, M.A.
9. „ H. Sesha Ayyangar.
10. „ Masti Venkatesa Ayyangar.
11. „ M. Mariappa Bhat. M.A., L.T.
12. Dr. C. Achyuta Menon, B.A., Ph.D.
13. Dr. C. Kunhan Raja, M.A., D.Phil.
14. „ A. Sankaran, M.A., Ph.D., L.T.
15. Sri Polakam Rama Sastri.
16. „ S. K. Ramanatha Sastri.

17. Dr. M. Abdul Haq, M.A., D.Phil., (Oxon.)
18. Afzul-ul-Ulama Hakim Khader Ahmed.
19. Sri P. D. Joshi.
20. „ S. Gopalan, B.A., L.T.
21. „ T. Chandrasekharan, M.A., L.T.

With the exception of Sri Masti Venkatesa Ayyangar, and Dr. C. Kunhan Raja, the above members continued to be members of the Expert Committee for 1950-51 also to which the following gentlemen were added in Govt. Memo. 7229-E|50-3, Edn., D|—19—5—'50 and Govt. Memo. No. 15875-E|50-4, Edn., D|—7—9—'50.

1. Dr. A. Chidambaranatha Chettiar, M.A., Ph.D.
2. Sri S. Govindarajulu, B.A., B.L., LL.B., Bar-at-law.
3. Capt. G. Srinivasamoorthy, B.A., B.L., M.B., and C.M.
4. Dr. Muhammad Hussain Nainar, M.A., Ph.D.,
5. Sri T. V. Subba Rao, B.A., B.L.,
6. Principal, College of Indian Medicine, Madras.

The members of the Committee formed into Sub-Committees for the various languages, Sanskrit, Tamil, Telugu, Kannada, Malayam, Mahrathi and Islamic Languages. They met during the month of May, 1949, at Madras and at Tanjore to examine the manuscripts and make a selection. The recommendations of the Committee were accepted by the Government and they decided to call these publications as the "MADRAS GOVERNMENT ORIENTAL SERIES," and appointed the Curator, Government Oriental Manuscripts Library, Madras, as the General Editor of the publications under this series.

The following manuscripts were taken up for publication during 1949-50.

**"A" FROM THE GOVERNMENT ORIENTAL
MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS.**

TAMIL

1. Kappal Sattiram
2. Anubhava Vaidiyya Mural
3. Attanakolahalam
4. Upadesa Kandam

5. Colan Purva Pattayam
6. Sivajnana Dipam

TELUGU

1. Ausadha Yogamulu
2. Vaidya Nighantuvu
3. Dhanurvidya Vilasamu
4. Yoga Darsana Visalamu
5. Khadga Laksana Siromani

SANSKRIT

1. Visanarayaniyam—(Tantrasarasangraha)
2. Bhargava Nadika
3. Hariharacaturangam
4. Brahmasutravrtti—Mitaksara
5. Nyayasiddhanta Tattvamrtam

MALAYALAM

1. Garbha Cikitsa
2. (a) Vastulaksanam
(b) Silpavisayam
3. Mahasaram
4. Kanakkusaram
5. Kriyakramam
6. Kanakkusaram—(Balaprabodham)

KANNADA

1. Lokopakaram
2. Rattamatam
3. Asvasastram
4. Vividha Vaidya Visayagalu
5. Sangitaratnakara
6. Supasastra

ISLAMIC LANGUAGES

1. Jamil-Al-Ashya
  2. Tibb-E-Faridi
  3. Tahqiq-Al-Buhran
  4. Safinat-Al-Najat
-

"B" FROM THE TANJORE MAHARAJA SERFOJ'S
SARASVATHI MAHAL LIBRARY, TANJORE.

TAMIL

1. Sarabendra Vaidya Murai (Diabetes)
2. Do. (Eyes)
3. Do. (Anaemia)
4. Do. (Svacakasam)
5. Agastiyar
6. Konkanarsarakku Vaippu
7. Tiruccirrambalakkovaiyar with Padavurai
8. Talasamudram
9. Bharatanatyam
10. (a) Pandikeli Vilasa Natakam
(b) Pururava Cakravarti Natakam
(c) Madana Sundara Vilasa Natakam
11. Percy Macqueen's Collection of Folklore in the Madras University Library
12. Ramaiyan Ammanai

TELUGU

1. Kamandakanitisaramu
2. Taladasapranapradipida
3. Raghunatha Nayakabhyudayamu
4. Rajagopala Vilasamu
5. Ramayanamu by Katta Varadaraju

MARATHI

1. Natyasastra Sangraha
2. (a) Book of Knowledge
(b) Folk Songs
(c) Dora Darun Veni Paddhati
(d) Asavasa Catula Dumani
3. (a) Pratapasimhendra Vijaya Prabandha
(b) Sarabhendra Tirthavali
(c) Lavani
4. Devendra Kuravanji
5. Bhakta Vilasa
6. Sloka Baddha Ramayana

SANSKRIT

1. Asvasastra with Tricolour illustrations
2. Rajamrganka
3. Anandakandam
4. Ayurvedamahodadhi
5. Gita Govinda Abhinaya
6. (a) Colacampu
(b) Sahendra Vilasa
7. Dharmakutam—Sundara Kanda.
8. Jatakasara
9. Visnutattvanirnaya Vyakhya
10. Sangita Darpana
11. Bijapallava

During 1950, only the Sub-committees for TAMIL, TELUGU and KANNADA met in the month of July 1950 at Madras.

The following books were taken up for publication in the various languages during 1950-51.

TAMIL

1. Datcanayanar-Vaiddiya-Attavanai
2. Vaiddiyak Kalanciyam
3. Anubhava Vaiddiya Murai Vol. 3

TELUGU

1. Saivacarasangrahamu
2. Anubhava Vaidyam
3. Abhinayadarpanamu

SANSKRIT

1. Arogyacintamani
2. Tattvasara with Ratnasarini
3. Sutrarthamrta Lahari
4. (a) Ratnadipika
(b) Ratnasastra

MALAYALAM

1. Asvacikitsa
2. Phalasarasamuccaya

KANNADA

1. Vaidya Sara Sangraha

During 1951-52, only the Sub-committees for TAMIL, TELUGU and MALAYALAM met in the month of April 1951. The following books were taken up for publication in the various languages.

TAMIL

1. Saptarisinadi
2. Karnatakarajakkal Savistara Caritram
3. Bharata Siddantam
4. Pillaippinivakatam
5. Anubhava Vaidiyyam Vol. 4
6. Mattuvakatam

TELUGU

1. Brahmavidya Sudharnavamamu
2. Ragatalacintamani

3. Vaidyacintamani
4. Kumararamuni Katha
5. Katamaraju Katha

SANSKRIT

1. Devakeralam—Candrakala Nadi
2. Patanjala Yogasutra Bhasya Vivarana by Sri Sankaracharya

MALAYALAM

1. Kilivandusamvadham
2. Advaita Vedantam
3. Barhaspatyasutra with Malayalam commentary
4. Karanapaddhati

KANNADA

1. Sadgururahasyam

ARABIC

1. Shawakil-UI-Hur

It is hoped that the publication of most of the important manuscripts will be completed within the next four years.

Some of the manuscripts taken up for publication are represented by single copies in the Library and consequently the mistakes that are found in them could not be corrected by comparing them with other copies. The editors have, however, tried their best to suggest correct readings. The wrong readings are given in round brackets and correct readings have been suggested in square brackets. When different readings are found, they have been given in the footnotes except in the case of a few books in which the correct readings have been given in the footnote or incorporated in the text itself.

The Government of Madras have to be thanked for financing the entire scheme of publication although there is a drive for economy in all the departments. My thanks are due to the members of the Expert Committee who spared no pains in selecting the manuscripts

for publication. I have also to thank the various editors, who are experts in their own field, for readily consenting to edit the manuscripts and see them through the press. The various Presses that have co-operated in printing the manuscripts in the best manner possible also deserve my thanks for the patience exhibited by them in carrying out the corrections made in the proofs.

Three manuscripts of Ragatalacintamani, all on paper, described under D. Nos. 2564, 2565 and 2566 are preserved in the Government Oriental Manuscripts Library Madras. The present edition is mainly based on the manuscript No. 2564. *Raga* and *Tala*, which are the important topics dealt with in *Natya Sastra* are explained in this work in detail. It is written in prose and poetry. The author is Poluri Govinda Mantri who wrote this at the instance of Kottamuri Bussa Bhupati. The work is dedicated to God Ramachandra.

My thanks are due to Sri M. Sarabheswara Sarma, Pandit of this Library, who prepared the errata and the table of contents.

T. CHANDRASEKHARAN,

Madras,
6—7—1952

General Editor,
Madras Govt. Oriental Series.

FOREWORD

Ragatalachintamani is a Telugu work on the essentials of Bharata Sastra. Few writers have rendered this branch of knowledge in Telugu. The author of this work considers it a rare achievement. Nr̥tta, Gita and Vadya are the main elements of Bharata Sastra. As this work describes these elements it may justly be termed Andhra Bharata Sastra. It is perhaps called Ragatalachintamani to emphasise the importance of raga and tala in dance. It is also regarded as a work on Sangita as it also comprises the same three elements.

The importance of Gita and its characteristics are dealt with in chapters two, three and four. In these three chapters svara lakshana, grama-murchana lakshana and onduva shadava and sampurna tana lakshana are also described respectively. The characteristics of nr̥tta and vadya are dealt with in chapter five. The first chapter is prefatory in introducing the topic of Natya.

Though this work is a scientific treatise, yet the author by his merit has raised it to the dignity of a notable prabandha. His name is Poluri Govinda Kavi. Son of Obanamatya he came of Aruvelasakha, Apasthambha sutra and Kandinyasa gotra. This work purports to have been written at the instance of Bussa Bhupala and is dedicated to Sri Rama.

The author has written two more works, Parvatanarada charitra and Taladasapranapradipika. The first is a kavya and the second, a lakshanagrantha. Both the works are dedicated to Sadasiva Nripati. Perhaps the author wished to deal with tala as relevant to Bharata sastra and wrote Taladasapranapradipika at first and later, the present work intending to treat Bharata sastra with some elaboration. There is no doubt that Ragatalachintamani is a later work as the style and dedication to Sri Rama would indicate.

In the homage to earlier writers Panini is included as the author is himself a writer on sastra. Not only are Pedanna and other poets praised but also his contemporary, Venganna, author of Krishna Vilasakavya is mentioned. Usage of ra-la prasa and akhanda yati found in classic authors are not uncommon in his works. It seems, therefore, that he belongs to a period later than the sixteenth century. He deserves the praise he gives himself in his earlier work, for works on lakshana in Telugu with literary merit are but few. The author by this work has made good the deficiency.

T. V. SUBBA RAO.

తొలి పలుకు

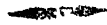
‘రాగతాళచింతామణి’ యను నీ గ్రంథము భరతశాస్త్రమున కాంక్షి కరణము. భరతశాస్త్రమును చెరిగించిన మహాకవు ల్లిదివఱకు లేరని, ఇది యపూర్వమని యీతఁడే యీ గ్రంథమున వాక్రుచ్చినాఁడు. నృత్యగీత వాద్యములు మూఁడును భరతశాస్త్ర ప్రతిపాద్యములు. వానినే భరతశాస్త్రానుసారముగా విశదపఱచి యిదియును ‘ఆంధ్రభరతశాస్త్ర’ మనిపించుకొనినది. నృత్యమునకుఁ గల రాగతాళ ప్రాధాన్యము నెఱుకపఱచుటకే యీ కవి దీనికి ‘రాగతాళచింతామణి’ యనుపే రిడినాఁడు. ‘సంగీతశాస్త్రప్రబంధ’ మనునది దీనికే గల మఱియొకపేరు. నృత్యగీత వాద్యములు మూఁడును సంగీత మనఁ బడునవి. ఇందు గీతమునకుఁ గల ప్రాధాన్యమును గీత స్వరూప స్వభావాదులను ద్వితీయ తృతీయ చతుర్థాశ్వాసములు బాగుగా వివరించినవి. రెండవ యాశ్వాసము స్వరరత్నావళి, మూడవ యాశ్వాసము గ్రామ మార్చనాలక్షణమును, నాల్గవ యాశ్వాస మూడవపాదవ సంపూర్ణతాన రూపంబులైన త్రివిధ రాగభేదంబులను బ్రధానముగాఁ బ్రతిపాదించినవి, ఇత మిగిలిన నృత్య వాద్యస్వరూపములను బంచమాశ్వాస మెఱుకపఱచినది. ఈ గ్రంథమున కుపోద్ఘాతరూపమగు నాట్యావతరణమునుగూడించి ప్రథమాశ్వాసము ప్రస్తావించినది. ఇట్టేదాశ్వాసములతో నీగ్రంథము ముగిసినది. ‘రాగతాళచింతామణి’ యను నీగ్రంథ నామమున కనుగుణముగాఁ దాళస్వరూపము పంచమాశ్వాసమునను, రాగస్వరూప మంతకు ముందటి యధ్యాయములలోను బ్రతిపాదించఁ బడినది. ఇది లక్షణగ్రంథమైనను గవి ప్రతిభా విశేషమున నొక మహాప్రబంధముగా వెలసినది. ఏతద్గ్రంథకర్త పోలూరి గోవింద సుకవీంద్రుఁడు. ఆర్యేల పంశియుఁడు. ఆప స్తంబసూత్రుఁడు. శౌండిన్యసగోత్రుఁడు. ఓబయామాత్యుని పుత్తుఁడు. రామచంద్రాంబికా గర్భసంభూతుఁడు. శ్రీరామచంద్ర కరుణాకటాక్షవీక్షణాసంబుసారస్వతుఁడు.

ఈ గ్రంథమునీకవి, కట్టుమూరి బుప్పపాలునియాజ్ఞానుసారము ప్రతిపద్యము శ్రీరామ నామాంకితముగా రచించి తన యిష్ట దేవమగు శ్రీ రామచంద్రునకుఁ గృతియొసగినాఁడు. ఇదిగాక, ‘పర్వతనారద చరిత్ర’ ‘తాళదళ ప్రాణదీపిక’ అను మఱి రెండు గ్రంథముల నీకవి వ్రాసియున్నాఁడు. ఇందు మొదటిది కావ్యము, రెండవది లక్షణగ్రంథము. ఈ రెండును నుదవి నాయకనియన్నయగు సదాశివ

నృపతికంకితములు. 'తాళదళ ప్రాణదీపిక' భరత శాస్త్రమందలి ఆ శాఖాధ్యాయమున కనువాదము. మొట్టమొదటఁ దాశాధ్యాయముమాత్ర మనువదింపఁగోరి యీతఁడీ గ్రంథము వ్రాసియుండును. తరువాతఁ గొంతకాలమునకు భరత శాస్త్రమంతయు నాంధ్రీకరింపఁ దలఁపుగొన్నవాడై యీ సంగీత శాస్త్ర ప్రబంధము నితఁడు రచించియుండును. తాళదళ ప్రాణదీపికకుఁ దరువాతి దీరఘనయనుట కిందలికవితా సారశ్యము, శ్రీరామభద్రునికృతి నాయకత్వము నిదర్శనములు. కవులస్తుతించునప్పుడు శాస్త్రకర్తలగుటచేఁ గాఁబోలు! పాణిన్యాదుల నైత మితఁడు స్తుతించినాఁడు ఆంధ్రకవుల నభినుతించునప్పుడు పెద్దనాదులనే గాక తనకు సమకాలికుఁడు కృష్ణవిలాస కావ్యకర్త యగు వెంగనాధ్యునింగూడఁ జేర్చినాఁడు. ఆధునిక కవులలోఁ గానవచ్చురలల ప్రాసము, 'అఖండయతి, చేతురు మొదలగు కొన్ని ప్రయోగములు నీతని కవితలోఁగూడ నక్కడక్కడ దొరలియున్నవి. ఆయా కారణములబట్టి పరిశీలింపఁగా నీతఁడు పదునాఱవ శతాబ్దికిఁ దరువాతివాడనితోఁచుచున్నది. ఈతని కవిత, తాళదళప్రాణదీపికలో నీతఁడునుడివిసట్లు "సుధామధురోద్యన్నవ మాధురీమహిమహారిగ భీరల సద్వచోవి హరోన్నత"యనుటకు సందియము లేదు. మృదుమధుర రచనలతోఁ బ్రబంధ పద్ధతిని జనానురంజకముగా ననువదింపఁబడిన శాస్త్ర గ్రంథము లాంధ్ర భాషలోఁ జాలయరుదు. అట్టిలోపము నీ కవి యీ గ్రంథరచనమూలమునఁ జాలవఱకుఁ దీర్చినాఁడు.

T. V. Subba Rao.

విషయ సూచిక

విషయము	పుట	విషయము	పుట
అనుతాపిక	...	ఖండి చేరు చక్రోద్ధారము	... 108
షష్ఠ్యంతము	...	చతుర్దాశాసము	...
నాదావిమ్కరము	...	రాగక్షేపములు	...
నాట్యవేదోత్పత్తి	...	జన్య రాగములు	... 121
బ్రహ్మాండ్రసంవాదము	...	ఉత్తమ, మధ్యమ, ధమ, రాగము	135
బ్రహ్మ, భరతాదులు నూర్వరకు	...	ఆంశగ్రహన్యాసాది అక్షణములు	... 138
నాట్య వేదమునుపదేశించుట	...	సంపూర్ణ రాగ అక్షణములు	...
భాంతి, సాక్షతి, ఆరభటి, కైశి	...	కాల నిశ్చయము	... 139
అపసరలు	...	స్త్రీ, పుం, నపుంసక రాగములు	... 150
ఇంద్ర ధ్వతోత్సవము-కైశి నాట్య	...	వాగ్దేయకాగక అక్షణము	... 152
ప్రయోగము	...	అష్టవిధ గాయకులు	...
రంగమంటపము	...	బృందత్రయ నిరూపణము	... 153
రంగమంటపారాధనము	...	స్వరరాగ దోషములు	... 156
శివునివలన, భరతుఁడు నాట్య	...	పంచమాశ్వాసము	...
రహస్యముల నెఱుఁగుట	...	తార్కతిక స్వరూపము,	...
శిష్యపరంపర	...	సృత్య లక్షణము	... 158
ద్వితీయాశ్వాసము	...	నాట్య సృత్యములు	... 159
సాను గాన మహిమ	...	శుద్ధాది సప్త నాట్యములు	... 161
గానప్రశంస	...	నట అక్షణము	... 162
గాంధర్వము, గానము	...	రాగక్షేత్రశిరో వేష్టనములు	... 164
అత్య అక్షణ వివేచనము	...	పాత్రల అక్షణములు	... 165
త్రిశాసన అక్షణము	...	మార్గలికాదులు	... 166
జన్యము శ్రుతిద్యావింశతి	...	వాద్య స్వరూపము,	...
సస్తస్వర అక్షణము	...	తత్ప్రపంచము	... 167
వికృతస్వర అక్షణము	...	వీణామృదంగాది అక్షణము	... 169
వాది సంవాద్యాదులు	...	తాళమహిమ	... 173
సస్తస్వర జాతులు	...	తాళ తత్త్వము, తత్ప్రపంచము	... 176
తృతీయాశ్వాసము	...	హస్తక్రియా ప్రమాణము	... 179
గ్రామ అక్షణము	...	పంచాంగ అక్షణము	... 180
చతుర్దశ మూర్ఛనలు వాని	...	ఉపప్రణామములు	... 186
ప్రపంచనము	...	ప్రస్తార ప్రపంచనము	... 189
షాడ వాడవ ప్రపంచనము	...	సప్త తాళములు, తత్ప్రయోగము	... 200
మాటతాన అక్షణము వాని	...	విశ్రాంతి తాళములు	... 202
ప్రపంచనము	...	ఉత్ప్రీతజాతి తాళములు	... 208
స్వరప్రస్తార అక్షణము	...	వైశ్యజాతి తాళములు	... 216
	...	కూద్రజాతి తాళములు	... 220

తప్పొప్పుల పట్టిక

తప్పు	ఒప్పు	పుట	పంక్తి
విభాజతేజోవృత్తి	విభాజితేజోవృత్తి	1	7
సుంక	సంకు	2	24
రీతినెల్లజనులులీ	రీరీతినెల్లజనులు	3	27
పబంధ	ప్రబంధ	5	25
ఘనమతినజ	ఘనమతిజిత	6	19
ఊర్వ	ఊర్ధ్వ	7	29
ఊర్వగతింజని	ఊర్ధ్వగతింజని	7	29
నినుసుతుల్	నీసుతుల్	11	26
నీళ్లగండి	నీళ్లగిండి	17	15
ఒసంగి భారతీ	ఒసంగె, భారతి	”	21
¹ మార్దలికానవద్యనాద	¹ మార్దలికానవద్యనాద	18	20
సన్నధి	సన్నిధి	19	24
మగుఃజతు	మగునలచతు	21	7
స్కంధుండు	స్కందుండు	23	13
పాధించి	సాధించి	24	24
నిధిశిష్య	నిజశిష్య	28	25
అశ్వనీ	అశ్వినీ	28	9
జయసోడక	జయషోడశ	30	29
లలితకు	లెలమిను	31	2
నైపుణ్యము	నిపుణత్వము	31	22
స్తోత్రము	స్తోత్రము	32	27
ఉపదేశము	ఉపదేశము	”	10
తోన	తోడ	34	2
దుర్గాయు శక్తియు	దుర్గాశక్తియు	34	10
వినయ్య	వినవయ్య	41	17

తప్పు	ఒప్పు	పుట	పంక్తి
మెంచంగ	మెంచగ	42	22
భానస	భావన	43	19
అవాడక	అవాడుక	43	25
సర్వాధి	స్వరాధి	44	15
వెన్న	మిసిమి	47	11
నండు	నందు	48	7
క్షీతిప్రీతి	క్షీతియుఁబ్రీతి	51	19
దియగు వజ్రయు	దియగుచువజ్రయుఁ	52	14
మందకయు	మందకయును	53	16
రతికారాద్రియరక్తి } క్రోధయునువ	రతికారాద్రయు } రక్తిక్రోధవ	53	18
యనంగ	యనంగ	53	20
యుప్రీతి	యుఁబ్రీతి	,,	19
బనతార	బనదార	54	24
పార్థివ	పార్థివ	58	24
స్వరమంశక	స్వరమదంశక	62	12
శాస్త్రజ్ఞులైన	శాస్త్రజ్ఞులైన	63	26
విత్తీర్ణజిత	విత్తీర్ణజిత	66	5
కమరినభేదంపు లక్షణావళి	నమరినభేదంబులక్షణాళి	69	3
గ్రాను	గ్రామ	,,	11
ముఖ్యమొక	మంచొక	71	25
యనంగ	యనంగ	72	11
యనంగకౌ	యనంగఁగౌ	,,	15
గాగలిసి	గాఁగలిసి	79	13
బుధులు	యరయ	80	7
ముద్దు గుల్కుచు	ముద్దుగుల్కుచు	88	24
స్వరములిడివ	స్వరములిడిన	90	15
రానుభూ	రామభూ	91	13
సపరిపూర్ణ	నపరిపూర్ణ	94	25
తానముల్లలిగె	తానముల్లలిగె	97	7

తప్ప	ఒప్ప	పుట	పంక్తి
సర్వాంతరాఖ్య	స్వరాంతరాఖ్య	”	11
బాధి	బాధి	99	10
స్వరాతంబులు	స్వరాంతంబులు	102	11
కై నఁత	కై నఁద	102	24
వాసి	వాని	,,	26
బురుయించు	బుదయించు	,,	29
మూడియిండ్ల	మూడిండ్ల	105	22
కోషాంక	కోషాంక	,,	29
స్వమితో	స్వరమితో	107	15
మాత్రం చే	మాత్రచే	,,	5
నూర్ధ్వోధో	నూర్ధ్వోధో	107	21
యూర్ధ్వోధో	యూర్ధ్వోధో	,,	28
లునూ	లును	108	11
ఐస్వర	ద్విస్వర	,,	12
సప్త స్వర	సప్తస్వర	108	16
నష్టోద్దిష్ట	నష్టోద్దిష్ట	,,	21
ప్రథమ	ప్రథమ	,,	,,
తద్జ్ఞులు	తక్షజ్ఞులు	,,	22
యంతతుత్థాన	యంతనుత్థాన	109	16
దాకింద	దాకింద	,,	19
క్రమంబు	క్రమంబు	110	10
నిఱవది	నిరువది	,,	3
ప్రథమ	ప్రథమ	,,	29
బుద్ధి నుంతులు	బుద్ధిమంతులు	119	8
లబ్ధంబ	లబ్ధంబ	112	15
నిట్లు	ఇట్లు	,,	24
కోష్ఠంకంబు	కోష్ఠాంకంబు	,,	31
మగుచులబ్ధంబు	మగులంభనంబు (లంభనము=లబ్ధము)	113	17
కోష్ఠంకంబు	కోష్ఠాంకంబు	,,	23

తప్పు	ఒప్పు	పుట	పంక్తి
లబ్ధంబు	లబ్ధంబు	114	2
స్వరంబును	స్వరంబును	„	4
నుదిష్ట	నుదిష్ట	„	7
అదిష్ట	యుదిష్ట	„	14
యింటఁగిక్క	యింటనొక్కటి	„	13
జతుస్వర	జతుస్వర	„	17
కింది	క్రింది	„	20
„	„	115	25
నున్న	నున్న	115	5
తానోద్ధార	తానోద్ధార	„	14
వప్త	నప్త	116	28
మూఁవడ	మూఁవవ	„	30
పప్త	పప్త	117	5
మంబునద్రో	మంబునద్రో	„	7
న్నవలి	న్నవల	„	11
ఇట్లు	ఇట్లు	„	15
విద్వద్దాయక	విద్వద్దాయక	„	20
నుక్రమంబు	నుక్రమంబు	„	24
లిఖించి	లిఖించి	118	27
„	„	119	9
సప్టోదిష్ట	సప్టోదిష్ట	120	6
శ్రీఘమలామన	శ్రీఘమలాసన	121	2
దెలుపంగ	దెలుపంగ	„	8
జెల్వొందు	జెల్వొందు	122	2
మేళంబు	మేళంబు	122	21
నోప్పు	నొప్పు	„	8
మునుజ్యోతషడ్జకమును	మునుజ్యోతషడ్జకమును	123	5
ముననిట్లు	ముననిట్లు	„	6
జౌలియన	జౌలియన	„	17
శుద్ధస్వరంబులునాల్గువికృ	శుద్ధస్వరంబులు నాల్గువికృత	124	8

తప్పు	ఒప్పు	పుట	పంక్తి
స్వరవిట్లు	రములిట్లు	„	9
యన	యనంగ	„	17
మముపంచశ్రు	మమునుబంచశ్రు	125	4
దైతవ	దైవత	„	5
నవలచ్యుత	నవలఞ్చ్యుత	„	5
చ్యుతమధ్యమ	చ్యుతమధ్యమ	125	6
నిత్యంబు	నిక్కంబు	„	7
నానినెల్ల	వానినెల్ల	„	11
మేనము	మేళము	„	11
నాని	వాని	125	12
సాంధార	సాధార	126	4
ములవచింతు	ములవి వచింతు	„	12
	... ..	„	23 (బంతుల
	... ..		తరువాత)
సప్తస్వరంబులు	సప్తస్వరములు	127	9
ఋషబంబు	ఋషభంబు	127	19
శత్రులాటు	శ్రుతులాటు	128	7
వరనాగ	వరంగనాగ	129	3
శుద్ధ	శుద్ధ	„	7
నందుదుదయించు	నందుదయించు	„	16
లీజాడ	లీజాడంగలిగి	„	27
సంబోధ	సంబోధ	130	2
లెపుడు	నెపుడు	„	26
మొప్పు	మొప్పు	131	5
మొదలు	మొదలుగ	„	11
పుట్టేయొకనొన్ని	పుట్టెనొక కొన్ని	131	12
పరిధవిల్లు	పరిధవిల్లు	„	23
భూపాల వినుము	ధరాధినాథ	132	13
రుండు	రెండు	133	„
శార్జ	శార్జ	„	2, 15

తప్పు	ఒప్పు	పుట	పంక్తి
శుద్ధమమును	శుద్ధమధ్వంబును	„	19
మెళంబు	మేళంబు	„	26
హై వతమునిక	హై వతములునిక	134	20
సమ్మిలిము	సమ్మిలితము	„	24
దనరునట్టి	గలుగునట్టి	„	25
ముదను	ముగను	„	26
లలితాఖ్యా	లలితాఖ్య	135	„
సానుంత	సామంత	134	11
లెట్టిదనిన	లెట్టివనిన	136	10
లేనన్ని	లేవని	„	23
మెచక	మేచక	„	24
లనియు	లివియు	137	19
నజ్జజనులు	జనులునజ్జ	„	25
బత	జత	„	29
రాయానుగము	తాయానుగతులు	138	4
లెల్ల దెఱు	లెల్ల దెఱు	138	9
మద్యమ	మధ్యమ	„	18
న్యాసాది	న్యాసాది	„	21
న్యాసంబున	న్యాసమనంగను	„	27
న్యాసాది	న్యాసమాది	„	22
లక్షంబు	లక్షణంబు	139	10
పూర్ణంబు	పూర్ణంబు	„	11
పాగ్రణి	ప్రాగణి	„	30
నెనుక	వెనుక	140	15
యామున	యామమున	141	4
విధముల్	విధముక	„	8
బుగా	బుగాఁ	„	9
దేశాక్షి	దేశాక్షి	„	19
కేంద్ర	కేంద్ర	„	24
రాగము	రాగమున	142	2

తప్ప	ఒప్పు	పుట	పంక్తి
యవరూహం	యవరోహం	„	4
బాఱఁగా	వాడఁగా	„	7
మీర	మీఱఁ	„	12
సాంశక్రము	సాంశము	„	12
మౌఱ్ఱిత	మౌఱ్ఱిత	„	17
నుఱియు	మఱియు	„	23
ధన్వమై	ధన్వమై	143	5
దైవతము	దైవతము	„	9
వేడవ	వాడవ	„	24
గూడపది	గూడఁబది	„	27
మన	మని	144	7
మయిన	మమయి	„	9
పూర్ణ	పూర్ణ	„	17
నెనఁగుగ	లెనఁగుగ	145	6
రాగిలం	రాగిలఁ	„	17
న్యసాంశ	న్యసకాంశ	„	21
మేరక	మేమఱక	146	4
మహిమాడ	మహితమాడ	„	7
మేమరక	మేమఱక	„	13
రామవాడఁగు	వాడఁగు, రామ	„	24
గాసము	గానము	„	3
గేయనుగు	గేయమగు	„	18
న్యసము	న్యసము	147	22
తొలఁగి	దొలఁగి	„	27
బులులెఱింగిం	బులెఱింగిం	148	10
వాడవకారంబు	వాడవాకారంబు	„	13
వింశతీ	వింశతి	„	24
పెనిక	పియిక	149	8
ణీయుము...ళీ	ణీయును...ళి	„	14
మద్య	మధ్య	„	18

తప్పు	ఒప్పు	పుట	పంక్తి
వలయు	వలయు	150	5
నెరుంగ	నెఱుంగ	,,	8
పోసఁగి	పొసఁగి	,,	15
బలాహఱి	బలాహఱి	,,	22
మగురు	ముగురు	151	4
దేశ	జగ దేశ	,,	5
నువిద	మహిళ	,,	7
ముమ్మార్దు	కింతులుముమ్మార్దు	,,	9
రాగ భేవము	రాగ భేదము	,,	13
భేదములు	భేదములు	,,	24
బైవి	భైరవి	,,	27
ఆనంద	ఆనంద	,,	27
భేవము	భేదము	,,	13
తంబులు	తంబులుగ	,,	4
ఇల్లు	ఇల్లు	,,	5
స్వర్ణవిధ	స్వరవిధ	,,	12
లెఱిఁగి	లెఱిఁగి	,,	17
గావు	కావు	,,	20
స్వర్ణవిధంబులు	స్వరవిధంబులు	152	12
రములు	రమ్ములు	157	29
దృష్టి	దృష్టి	153	2
కుండను	కుండను	,,	25
కాయక	గాయక	154	2
చతుయ	చతుష్టయము	154	11
తుమ్మలఁ	చతుమ్మలయుఁ	,,	13
నట్టి	నట్టు	,,	18
కొలాహ	కొలాహ	,,	12
బోంభక	బోంభక	155	4
ధుర్యసు	ధుర్యమాసు	,,	8
మంద్రకమధ్య	మంద్రక	,,	,,

తప్పు	ఒప్పు	పుట	పంక్తి
మస్థాన సంభవ...	మధ్యమస్థాన సంభవ.	155	9
బోంబక	బోంభక	"	12
భోజక	బోంభక	"	22
సాన	స్థాన	"	26
కాకు	గాకు	156	13
గుఁభయ	గుభయ	"	20
బసన్తీక్షం	బవన్తీక్షం	"	26
స్తీతంబు	ద్వీతంబు	"	23
నాయిత్ర	నాయత్త	157	11
లక్రమ	లక్రమ	"	17
నాడవ	వాడవ	"	23
తాళ	దాళ	158	8
గావున	కావున	"	10
యాగాంగి	యంగాంగి	"	11
గించన	గించిన	"	20
ములగు	మగు	159	5
బరంగు	బరంగు	"	18
నృపతి	నృపతి	"	20
స్త్రీ సంగము	ప్రియసంగము	"	23
నందుపు	నందుబు	"	25
మజూపి	మజూపి	"	27
కుక్ర	కుక్ర	160	2
బులను	బులును	"	3
హృద్య	హృద్య	"	13
గన	నగ	"	20
బగు	బగు	"	22
విభవా	విభావా	"	31
ధవిల్లు	ధవిల్లు	161	2
పంచాశీద్భావ	పంచాశద్భావ	"	7
నుద్దీపించు	దీపించెడు	"	27

తప్ప	ఒప్పు	పుట	పంక్తి
యనగ పెం పెక్కు నొక్కటి	యనగఁ పెం పెక్కు నొకటి	161	23
పేరకొమ	పేరఁగొమ	"	29
నాయ్యంజుని	నాయజుని	162	3
మహానీయుఁడు	మహానీయుఁడు	"	9
పుట్టియు...పాడువు	పొట్టియు...పాడువు	"	22
ననయానంబు	ననయానంబు	"	7
నటులు	నటుఁడు	163	19
నిరతయ	నిరతిశయ	164	3
దివ్య	దివ్య	"	6
దల్లాంభనంబు	దల్లంభనంబు	"	21
వీవు	వీపు	164	7
వికారి	వికార	"	19
దుర్గణ	దుర్గణ	"	23
శివుఁడు	శివుఁడు	165	25
కాలాంత	కాంతా	166	3
మార్దవికాది	మార్దలికాది	166	13
సురుచిత	సురుచిర	"	15
వాద్యకర్మ మెఱిగి	వాద్యధర్మ మెఱిగి	"	16
సౌందర్యసామ్య	రూపసామ్య	"	20
సౌందర్యహృదయ	రూపసామ్యహృదయ	"	22
నన్నియు సుషిరాఖ్యంబనఁ	లన్నియు సుషిరాఖ్య మనఁ	167	27
బరఁగు	బరఁగుఁ	168	3
వాద్యభేద	వాద్యంపుభేద	"	6
ప్రసిద్ధ	ప్రసిద్ధ	"	10
పత్రిక	భస్మిక	"	17
వాకరూపుదొరయునువాసుకీ	నొకరూపు దొరయును...వాసుకీ	"	19
తన	లన	169	2
వైణికు	వైణికు	"	5
వాదనమార్గ	వాదనమార్గ	"	10
యనంగ	యనంగఁ	"	25

తప్పు	ఒప్పు	పుట	పంక్తి
వరుసఁగ	వరుసఁ	170	2
బల్కెడు	పల్కెడు	"	9
వింపఁతుం	వింపఁదుం	"	16
నందుబ్ర	నందుఁబ్ర	"	26
ఇట్టి వీణాది	ఇట్టిది వీణాది	171	3
గావున	కావున	"	26
ల్లమమరుకములు	ల్లమరుకములు	172	5
లోనఁ	లోన	"	10
వలనాధ	వలయనాధ	"	11
పనుచు	ననుచు	"	21
వరుస	వరుసఁ	173	9
హస్త	హస్త	"	15
వాయంప	వాయంప	"	16
మంబుపెట్టి	మంబెట్టి	"	29
సుప్రస్థాభి	సుప్రస్థాభి	174	2
నులగు	జెలఁగు	175	6
వాద్యోప	వాద్యోప	"	23
నబ్బు	నబ్బు	176	8
తమ్మ	తమ్మి	"	24
లెనిమిది	లెన్నిది	"	28
"	"	"	29
రెండును	రెండు	"	31
నుష్కతము	నుష్కతము	177	4
లట్టి	నట్టి	"	12
వందుఁకళ	వందుఁకళ	"	25
బొప్పు	బొప్పు	"	28
జిల్లుచుండు	జిల్లుచుండు	"	30
ధ్రుమ	ధ్రువ	178	12
సన్నిపాతాయయష్ట	సన్నిపాతాహ్వయాష్ట	"	13
క్రియలు	క్రియలు	"	15

తప్ప	ఒప్పు	పుట	పంక్తి
మఱియుఁ	మఱియు	178	19
సంతత	సతత	179	2
వలనాధ	వలయనాధ	180	22
కాచిత్కంబు	క్వాచిత్కంబు	181	6
రంలైన	రంబులైన	182	14
గబరి	గపరి	"	15
బిందువన	బిందువు	183	8
గంగంబు	గంబు	"	22
త్ర్యశ్రీమిస్ర	త్ర్యశ్రమిశ్ర	"	24
చాగంబు	చాంగంబు	184	3
ద్రుతంబన	ద్రుతంబన	"	17
భిష్ణు	భిన్న	"	20
యన్నఁ	యన్న	"	27
నుతగ	నుదగ	188	11
బ్రస్తార	ప్రస్తార	192	22
నుజోచా	నుజా	"	28
బ్లుతంబు	బ్లుతంబు	193	12
గా	గాఁ	"	23
ప్టోదిప్ట	ప్టోదిప్ట	194	5
లయ్యే	లయ్యే	"	10
బ్లుతమురెం	బ్లుతములరెం	"	15
యరయ	యెనయ	"	18
చంద్రవర్య	మాళివినుము	"	24
యొక్కటిగ	యొక్కటిగ	195	10
ఇక	ఇక	"	14
యిది	యది	196	6
జేతిలో	చేతిలో	"	23
లయాలాది	లయాది	200	18
దేశ్య	దేశ్య	"	20
త్రిపుటాఖ్య	ద్రిపుటాఖ్య	"	24

తప్పు	ఒప్పు	పుట	పంక్తి
లఘులఘు	లవలఘు	200	27
తాళము	శము	"	28
ములతోనొప్పు	లలితమగుచు	"	30
భారస్థితి	భరితస్థితి	210	3
మలయంజర	మలయింప	203	4
ఆక	ఆక	"	20
స్ఫురితము	స్ఫురితము	"	21
మిఱి	మఱి	210	6
త్రలదే	త్రలచే	211	15
గూడ	గూడఁ	"	23
వైకొన్న	వైకొన్న	"	24
గోన	గోస	214	5
లొదవ	లొదవె	215	11
మగుచు	మగుచు	"	15
వైకృతతాళములు	వైశ్యతాళము	220	6
లేబది	లేబది	221	13
గుర్వాది	గుర్వాది	"	22
నంజేసి	నంజేసి	"	26
యుడు	యుండు	222	22

రాగతాళచింతామణి

(అను భరతశాస్త్రము)

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీ విద్యాప్రమణామరేంద్ర వివిజశ్రీదాయి పాపాంబుజ
శ్రీ విద్యోగి జనాంతరంగ విహిత శ్రేయోనిదానైక నా
దావిర్భావవిలాస వేదలలికా దాంపత్య విభాజ తే
బోవృత్తిన్ మదిలోఁ దలంతుఁ గమలాక్షున్ రామభూపాగ్రణిఁ. 1

క॥ శాశ్వత మగునైశ్వర్యము
విశ్వమునకు సంఘటించు విశ్రుత సతతా
నశ్వరులఁ బార్వతీ పర
మేశ్వరులను బ్రస్తుతింతు నెంతయు వేడ్కన్. 2

శా॥ వాణిం బుస్తకపాణిఁ బాదనతగీర్వాణిఁ సఖిభూత శ
ర్వాణిం గోకిలవాణి భృంగతతి భాస్వద్యేణిఁ గారుణ్య వా
ద్గోణిఁ దృజ్జితకాతరైణిఁ బుళినశ్రోణిం గలాహర్మ్యని
శ్రేణిం బద్మజురాణి భావుకమునిశ్రేణిఁ గణింతుఁ మదిఁ. 3

సీ॥ వల్లభాహృదయాబ్జ వల్లభాకృతియును
దంతింద్రముఖ మేకదంతగరిమ
లలితవామనరూపలంబోదరము వక్త్ర
తుండ మధ్ధేందుశిఖండకంబు
మోదకహస్తంబు మూషికవాహంబుఁ
గృష్ణాజినంబును గృష్ణరుచియుఁ
జామరకర్ణముల్ చారునేత్రత్రయ
మాముక్తమాంజి ప్లాశాంకుశాది

సహితభుజములు నాల్గు, భుజంగ భూష
ణాళియును గల్గి సకలవిద్యాధినాథుఁ

పై వెలింగెడుగణనాథు సఖిలహంస
తార్థము లొసంగువిఘ్నేశు నాత్మ నెఱు.

4

సీ॥ పల్మికసుంభవద్వైపాయనులఁ గొల్చి
బాణసుబంధుల భక్తిచేసి
కుండీ సత్కవికాళిదాసుల పినుటించి
శవభూతి భారవి భట్టిఁ దలంచి
చోమయూరమురాకులఁ గీర్తించి
మాఘు విద్యానాథు మదిని గూర్చి
విల్లుణ మల్లుణ ప్రియకవీంద్రుల నెంచి
జయదేవహర్షుల సన్నుతించి

భోజ లొల్లట భల్లట పుష్పదంత
భామహాది కవీంద్రులఁ బ్రణుతిచేసి
భక్తిఁ దొలుదొల్త బాణిని భాష్యకార
చరచుచుల నెఱుఁ ద్రిమునిధూర్వరగుచులను.

5

సీ॥ ఆంధ్రశాస్త్ర మొనర్చునాదికవీంద్రు శా
నన్న పాధర్వుల సన్నుతించి
కవిరాక్షసుని భీమకవిచంద్రు నెఱ్ఱాఖ్యు
సుకవీంద్రుఁ దిక్కనసోమయాజి
నభినవదండిఁ బోతామాత్యు శ్రీనాథు
సోముని భాస్కరు సోమనార్యుఁ
బెద్దార్యుఁ దిమ్మార్యుఁ చినవీరనార్యుని
రామభద్రుఁ దెనాలిరామకవిని

మల్లనాభిఖ్యు ధూర్జటి మఱియు సుంక
పాల సింగార్యు వెంగార్యు సరసులైన
ప్రాక్తనాంధ్రకవీంద్రులఁ బ్రస్తుతింతు
నాధునికు లైనసుకవుల నభినుతింతు.

6

ఆ॥ వె॥ భవ విరించి భరత పార్థ దత్తీల కోహ
శాంజనేయ కుంభజామరేంద్ర

నంది గుహ మతంగ నారద శార్వజ్ఞ
వాసి భరతవేదంబు నాశయింతు.

7

కం॥ పామర లోకానీక

భ్రామరకవనావభాసభావము చెలయుం
గోమల మనవాగ్జ్వలంభణ
మేమియుం గనలేనికుకవి నెంతురె సుకపుల్.

8

ప॥ ఇ ట్లభీష్టదేవతావందనంబును సుకజనాభివందనంబును గుకవి
జననిదనంబును గావించి నే నొక్కభరతశాస్త్రం బాంధ్రవచనరచనాను
బంధబంధుర బ్రబంధరత్నంబు గా నొనర్చు బూని మున్నసమయంబున.

9

చ॥ అతులితకట్టమూరికలశాంబుధికిం బరిపూర్ణచంద్రుఁ డై
సుతను మనోభవుండు పరిశుద్ధమహాన్నతపుణ్యమూర్తి స
న్నతవిభవాభిరాముఁడు విసూత్న సముజ్జ్వల రత్నభూషణో
న్నతుండు చెలంగె భాగ్యసిధి నాథుఁ బుష్పవృక్షాలుఁ డెంతయున్.

10

కం॥ శీతాద్రి నేతు మధ్య

భ్యాతాన్విత భోగభాగ్య గౌరవ మమృత
భూతల మేలుచు బుస్స
త్మృతలవలి యొక్కనాడెను సంతస మెరుగన్.

11

సీ॥ ఆత్మబంధుజనంబు లాప్తసుహృన్మిత్రైశ్చ

హంతరంగికులు సామరసంబులు

గురుబంధువర్గంబు గోవిదామాత్యులు

నయపురోహితులు ప్రోక్తయులు శవులు

పౌరాణికాశ్వలంకారై తిహసికుల్

పరిహాసికజనంబు భట్టగణము

భరతశాస్త్రజ్ఞులు భవ్యగాయకజనుల్

గణికాజనము సర్వకవ్రజంబు

॥ భృత్యనిచయంబు రీతి నెల్లజనులులీ

గణికతోఁ గొల్పొఁ బేరోలగంబునందు

భద్రపీఠిని గూర్చుండి భద్రయశుడు
సకలవిద్యాప్రసంగము ల్పలుపునపుడు.

12

గీ॥ నిరుపమాన దయాకటాక్ష రసపూర్ణ
వీక్షణంబుల నను జూచి వేడ్క ననియె
విశదదరహాస సువిలాస విమల మృదుల
మధురగంభీరతరవచోమహిమ దనర.

13

సీ॥ శ్రీరామచరణాబ్జసేవాధురీణ! యా
    రేవలవంశాంభోధి బాలసూర్య!
సురుచిరాపస్తంబసూత్ర! కౌండిన్యస
    గోత్ర! పోలూరి సత్కులపవిత్ర!
రామచంద్రాంబికాగామగర్భాభియా
    మవతీంద్ర! యోబయామాత్యపుత్ర!
గోవిందసుకవీంద్ర! గుణసాంద్ర! సంగీత
    శాస్త్ర మాంధ్రోక్తి విస్తారముగను

బూర్వులెవ్వరు వ్రాసె రసపూర్వ మిట్టి
భరతశాస్త్రంబుఁ దెనిగింపఁ బ్రాధి నీవె
యకాదు వటుగాన గాంధర్వ, మాకలించి
కబ్బ మొనరింపు మొకటి నీ వబ్బురముగ.

గీ॥ సప్త సుకావయలలోన శాశ్వతంబు
సత్కృతియె గాన శ్రీరామచంద్రువేరఁ
బొంక మమరంగఁ బ్రతిపద్య మంకితముగఁ
జేయు మీకృతి చిరయశశ్రీ వహింప.

14

వ॥ అనుచు సమ్మహిశ్వరండు కృపారసార్ద్ర (1) ప్రియంబు లగు
(2) వచనాతిశయంబుల గారవించి, చారుకర్పూరవీటికాహాటకాంబరాది
నిఖిలసత్కారంబులు గావించి, యాదరించిన నేనును బరమానంద సంతర్పిత
హృదయావనిందుండ నై బుస్సుభూపాలశేఖరు నిరుపమాన్జ్ఞామూల్యరత్న
భూషణం బవలంబించి తత్సంగీత శాస్త్రప్రబంధ రచనాకుతూహలంబున.

15

(1) మధురంబు (పాఠాం)

(2) వచనరచననాతిశయంబుల (పాఠాం)

సీ॥ సంగీతశాస్త్రంపు సర్వంకషప్రజ్ఞ
 గలిగియుఁ దొల్లిటి కవివరేణ్యు
 లీభాతి నాంధ్రోక్తి శోభితకావ్యంబు
 పఠరింప రిది యొక్క భాగ్య మనియు
 సకలగుణాఘ్నైః సర్వజ్ఞః డైనట్టి
 రామభూపాలుఁ డీరమ్యకృతిఁ
 నాయకరత్నమై నలువొందు టొక భాగ్య
 మిది సేయ సత్కిర్తి యెసఁగు టొక్క.

భాగ్య మని యెంచి యిటువంటి భాగ్యగరిమ
 దొరకె నిపు డని సంతోషపరవశమున
 సాహసము నేసి భరతశాస్త్రంబు తెఱుఁగుః
 గబ్బముగఁ జేయఁ బూనితి నిబ్బరముగ.

16

గీ॥ శాజ్జాదేవాచిభరతజ్ఞజనుల కైనఁ
 జాల దుస్సాధ మైన యీ శాస్త్రగరిమః
 దెలియ శక్యమై యెవ నా తెలిసినంత
 తెలియఁ జేసితి నొక్కొంత తేటఁడంగ.

17

గీ॥ ఇటు లసాహాయ్యముగఁ బూని యే నొనర్చు
 కబ్బమునఁ దప్పు లొకచోటఁ గలిగెనేని
 యొప్పు లొనరించి యొప్పులు దప్పు లనక
 కైకొనుఁడు మీర లోగుణగ్రాహలార!

18

వ॥ ఇట్లు సభాజన ప్రార్థనాపురస్సరంబుగాఁ జేయఁ బూనిన యొక్క
 బృంబునకు రాగతాళచింతామణి యను శుభనామంబు ఘటించి ప్రతి
 పాద్య నాయక రామనామాంకిత నిరవద్యపద్యాత్మకం బై సహృదయ
 హృదయాప్లవదకం బై యొప్పునట్లుగా సంగీతశాస్త్ర పబంధరత్నంబు శ్రీరామ
 భద్రకరుణాకటాక్షవీక్షణాతిశయసంప్రాప్త సారస్వతవిశేషంబున రచియింప
 నుపక్రమించెద. అందు మొదల నాయకగుణావర్ణనానవద్యనృద్యరబులైన
 షష్ఠ్యంతపద్యంబు లేట్టి వనిన.

19

కం॥ శ్రీమదయోధ్యావిభునకుఁ
 గామితఫలదానవిధికిఁ గరుణాంబుధికిన్
 సామాద్యుపాయఘసనకు
 రామస్వామికిన్ మదనసమ్యాకృతికిన్. 20

కం॥ మేదుర వితరణ విభవా
 మోదవిజిత బలభవార్కి ముదిరుకు సామ
 ర్కావత్రికపాదద్విక
 పాదపదాద్యర్థవాక్యభావోన్నిధికిన్. 21

కం॥ అంభోరాశి నిబంధన
 కంభోజభవ ప్రకల్పితా [1] జాండాదీ
 [2] డంభిక మాక్తిక ఘటికా
 లంభితదామాంక కీర్తిలనామణికిన్. 22

కం॥ ధారాధర ధారాధర
 ధారాధారాళదాన ధారాసారా
 ధారావతారపారా
 వార పరివాహరూపవారాన్నిధికిన్. 23

కం॥ సగరాజధృతికి భుజబల
 ఖగరాజ ప్లవగపతికి ఘనమతి సజ ప
 న్నగరాజబృహస్పతికిని
 మృగరాజస్తోమదసికి రిపుగజతతికిన్. 24

కం॥ దీనార్థిదైన్యతిమిరా
 నూనోద్యత్తీవ్రఘ్నుణికి సుతవాగ్విభవ
 శ్రీనాథశయనఫణికిని
 భూసుత గుణమణికి రామభూపాగ్రణికిన్. 25

ప॥ ప్రతిపద్ధ్యాంకితంబుగా నాయొనర్ప బూనిన రాగతాళచింతాణి
 యను భరతశాస్త్రప్రబంధరత్నంబునకుఁ గథాక్రమం బెట్టి దనిన. 26

[1] జాండాది + కుట్ + అంభిక

[2] 'అంభసిక' అనట యుక్తము

శ్రీ॥ శ్రీ సదాశివమూర్తి చిత్తు క్రియాశక్తిః
 జెలంగ విశ్వమునెల్లఁ గలుగఁజేసి
 కలిగిన విశ్వంబు ఘనశాస్త్రనియతచే
 వెలయింపఁ దలఁపుచో విధునిచిత్త
 మాత్రేచ్ఛఁ జలియించి యట ప్రాణపవనంబు
 ప్రేరణసేయ సమీరుఁ డంత
 మూలాబ్జపీఠిపై మొనసి యాంతరనాద
 మంత నాకర్షింప నచటఁ జేరె

గీ॥ నమ్మ హానాద మంతయు నధికసూక్ష్మ
 బిందురీతిని బర యను పేరు గాంచె
 కోసలూరింద్ర! రఘువంశకులసముద్ర
 భవ్యగుణసాంద్ర! రామభూపాలచంద్ర!

27

ఉ॥ అంతఁ బరాఖ్యనాద మనిలాహతి నూర్ధ్వగతిం జెలంగి ప
 శ్యంతి యనంగ నాభివివరాంతము జోడుచు నంత సుగత
 స్వాంతత మధ్యమాఖ్య హృదయాంతమునందు నహించి మించి యా
 స్వాంతమునందుఁ గాంచె బ్రణవాక్పతి వైఖరి, రామభూపా! 28

కం॥ ఈరీతి నాల్గుపాదము
 లారూఢిఁ దలిర్ప నొప్పు నయ్యోంకార
 శ్రీ రమణీయ సరస్వతి
 భూరమణా! కోసలూరి బుధజనపాలా!

29

శా॥ ఆ యోంకారమునందుఁ గల్గె నట గాయత్రీమహామంత్రమం
 దీయామ్నాయచయం బపారతర మై యిం పొందఁ బ్రాపంచిక
 క్రేయోదాము పరాశరాత్మజుడు నిర్మింపం జతూరూపము
 చ్ఛాయఖ్యాతిని దాల్చె, గోసలపురీరామక్షేత్రాగ్రణి! 30

వ॥ ఇట్లు పరమేశ్వరేచ్ఛాశక్తిప్రేరిత మనశ్చోదిత మహాపవనవంశం
 బున జనియించి యమ్మహానాదంబు మొదట నాధారకమలంబునం దతి
 సూక్ష్మతరం బై పరాభిధానమ్మున బిందురూపమ్ము పహించి వెండియు
 వాయువంశంబున మెల్ల మెల్లన నూర్ధ్వగతిం జని నాభీదేశంబునండుఁ బశ్యంతీ

నామధేయంబునఁ గించిదున్నీలితభావంబు వహించి యందుండి యవ్వలఁ జని హృదయదేశంబునందు మనస్సంగత్యంబునంజేసి మఱియు నించుకంత విస్తరిల్లి మధ్యమాహ్వాయంబునఁ బ్రచలించుట వాసి కంతప్రదేశంబునకుం జని తత్కంతతాలు మూలరసనాదంతోష్ఠపుటోత్తమాంగ సంఘర్షణంబు నంజేసి యత్యంతవికసితం బై స్ఫుటవైఖరీనామవాగ్రూపం బయ్యె. అంతట నట్టినాచంబు మొదట మొదట నీశ్వరముఖంబునం దోంకారరూపంబునఁ బ్రభవించె. పరబ్రహ్మవాచకం బై త్రివర్ణ త్రిమూర్త్యాత్మకం బై కంతోష్ఠ నాసికాజన్యం బై మహానాదమయం బైన యీ ప్రణవంబువలన వాగ్భ వాద్యకారాదిక్షకారాంతం బైన పంచాశన్నాత్మకాచయంబు సంభవించె. అందునుండి గాయత్రీ మహా మంత్రరాజంబు సంఘటిల్లే. గాయత్రీవలన ననంతం బైన వేదసముద్రం బుదయించె. అట్టి వేదసాగరంబునందు నానా శాస్త్ర పురాణాగమ స్మృతీతిహాస సంహితా పురావృత్తాది రూపంబులైన యుల్లో లకల్లోలమాలికాజాలంబు లుద్వేలంబు లై సంతతమహానాదంబు లై జని యించి విలసిల్లే. అట్టి మహావాఙ్మయ కల్లోల మాలికాజాలంబులయందు నిత్యరిరంఘం బై చిన్మయాకారపరమరాజహంసంబు ని [ది?] శాంశశే[వే?] షభూషితదివ్యహంసవిశేషంబులతోఁ గూడ నానామత క్రియాకలాప మృణాలకాండంబులఁ జొచ్చి ఖండింపుచు మహానీయోంకారక్రేంకారకల నాదంబులు గావించుచు నవాఙ్మనసగోచర మహిమంబునఁ బరమానంద రసమయం బై యచ్చట నోలలాడుచు నుండు. అట్టి యపార వేదసముద్రం బునందు సరస్వతీనావపాత్రావలంబలాభంబునంజేసి ప్రముఖుం డై నిత్య సంచారంబు నేయుచు లోకఫితామహుం డైన చతుర్ముఖప్రవర్తకుండు (సప్తమహంస) తత్త్వరమహంస యోగానందామలిత బిందుసందోహంబు లనుభవింపుచుఁ దన్మధ్యస్థితతద్వాక్య సమూహరూప ద్వీపాంతరమధ్య సారాస్థనికరంబులు బుద్ధిమాల్యాతిశయంబులచేతఁ గ్రయవిక్రయ వ్యవహార పురస్సరంబుగా లబ్ధంబు లైనవి సంగ్రహించి తెచ్చి తత్సమృద్ధి నవేషించి నిజపుత్రాది పారంపర్యానుసూయతంబు గ నిఖిలస్వజనంబులకు నమర్పించి కృతార్థులం జేసి తద్వైదికవాక్యార్థ సమృద్ధిసంప్రదాయంబు లవిచ్చిన్నంబు గావించె. తదనంతరంబు సకలవేద సముద్రాధీశ్వరుండైన భారతీశ్వరుండు బోధించి యాజ్ఞాపింప నయ్యపారవేదపారావారపారాయణుం డపరనారా యణుం డగు బౌదరాయణుండు నిజబుద్ధిప్రావీణ్యంబున నయ్యనంతనిగమ సఘుద్రంబు సర్వసాధారణంబుగా సుదుస్తరం బని' తలంచి సంతోషంబు

పాటించి లోకోపకారార్థంబు గా ద్వాపరాంతంబునందు ఋగ్వజుస్సామాధ
ర్వణంబు లైన చతుర్వేదకుల్యాప్రవాహంబు లామ్నాయసాగరంబున సంగ్ర
హించి సాంగోపాంగంబు గా మధ్యమలోకంబునందుఁ బ్రశస్తంబు గా విస్తా
రంబు గావించె. అట్టి చతుర్వేద ప్రవాహంబులలో నొక్కొక్క ప్రవా
హంబు నందుఁ నన్తాంబీర్వవిశేషనిధు లైన మహాత్ములు గల్పించి నెలవు
పఱచిన శాఖాతీర్థంబు లనేకంబులు గలిగియుండు. అట్టి తీర్థవిశేషంబుల
యందుఁ దత్త ద్వేద ప్రవాహాత్మిక నిత్యనివాసమనాయకులై మహావైదిక
శిఖామణులు నిజపరిజనంబులతోఁ గూడి యధీతిహోధాచరణ ప్రచారణరూప
స్నానపానదానదాపనాదిచ్యవహారంబులు గావించి తన్నిష్ఠుల గంభీరాశయ
పరమార్థ జ్ఞానామృతసంపూరంబు లుపయోగ్యంబులుగా ననుభవించి, పర
మార్థ కుల్యైకతార్థభావంబునం బ్రసిద్ధులై యుండుదురు. మఱియు నిట్టి మహా
నాదనిరూపితంబులైన చతుర్వేదంబులు సుదాత్తానుదాత్త స్వరితప్రచయూరి
స్వరవిశేషప్రధానంబు లైనను నందులో విశేషించి భగవద్రూప మైన సామ
వేదంబు గేవలగీతప్రధానం బనఁ బ్రసిద్ధంబై హరిహరబ్రహ్మది దేవతాశ్రీతి
కరంబై యోగస్థులు నుండు. అట్టి సామవేదంబునందు గీతంబును, ఋగ్వే
దంబువలన వాద్యంబును, యజుర్వేదంబునందుఁ జతుర్విధాభినయరూపం
బైన నృత్యంబును, అథర్వణంబువలన శృంగారాదినవరసంబులును సంగ్ర
హించి తాదృశనవరసాత్మక నృత్యగీత వాద్యప్రపంచ ప్రతిపాదకం బైన
నాట్యవేదంబు బ్రహ్మ కల్పించి నిజపుత్రుం డైన భరతమునికి నుపదేశంబు
గావించె. తత్కృతం బెట్టి పనిన విస్తారంబుగా నాట్యవేదావిర్భావమాహా
త్మ్యం బెఱింగించెద నాకర్ణింపుము.

31

సీ॥ శ్రీకర విజ్ఞానశేఖరు లుత్తము

లత్రప్రముఖు లైన యఖిలములు,

బ్రహ్మసంభవుఁ డైనభరతర్షిఁ గని యొక్క

సమయంబునను భక్తి చాలఁ జేసి,

నాట్యవేదము గల్గిన విధంబు వినఁ గోరి

మునినాథ! వనవయ్య మున్ను బ్రహ్మ

యే సమయంబున నే నిమిత్తంబున

నెవ్వనికొఱకుఁగా నిట్టి నాట్య

వేద మొనరించు, దన్నాట్య వేదజన్మ
మహిమ లెఱిగింపు మన, వేదమాని యిట్లు
వారలకుఁ దెల్పె, నారీతి వరుసతోడ
వినుము తెల్పెద, రామభూవిభులలామ!

82

సీ॥ వైవత వైత్య గంధర్వ యక్షోరగ
రాక్షసజన సమాక్రాంత మగుచు,
లోకపాలురచేతఁ బ్రాకటస్థితి గని
తిరమైన జాంబవద్వీపమునకుఁ,
ద్రేతాఁఁగుగమునందుఁ దివిరి వైవస్వత
మన్వంతరమువేళ మనుజు లెల్ల
గ్రామ్యధర్మము మీఱి కామలోభ క్రోధ
మూఢదురాచారరూఢు లగుచు

వేదమార్గ క్రమంబులు విడిచి నడుచు
నపుడు గల్పించె బ్రహ్మ నాట్యాగమంబు
సకల ధర్మానబోధన చతురుఁ డగుచు
వినుము, రామేంద్ర! యా నాట్య వేదమహిమ.

83

సీ॥ ఇంద్రాది దివిజుల కెల్ల నూనులకును
దృశ్యమై శ్రావ్యమై దివ్యమైన
నాట్యవేదము మహానటుఁడు మహేశ్వరుఁ
డొనరించె మును వేదయోగ్యముగను
వేదస్వరూపమై విలసిల్లు నది చూడ
స్త్రీ శూద్రజాతికిఁ దెలియ వినఁగఁ
జూడంగ రా దని సురగురుండు దలంచి
నాట్యవేదము వేత నరులకెల్ల

సర్వసాధారణంబు గా శ్రావ్య మగుచు
వెలయఁజేసెద నని తత్త్వవిదుఁడు బ్రహ్మ
విమలయోగస్థితిని నాల్గు వేదములను
నలఁచె మదిలోన, రామభూవలయనాథ!

84

వ॥ ఇట్లు, లోకపితామహుం డైన బ్రహ్మ దేవుండు చతుర్వేదంబుల
వలన నవరసాత్మకసృష్టగీతవాద్య ప్రపంచ ప్రతిపాదకం డైన నాట్యవేదంబు
లోకోపకారార్థం బై యాచిమాంశేశ్వర ప్రోక్తనాట్యవేదానుగుణం బై
సకలార్థ సిద్ధిప్రదం బై వెలయుఁ గల్పించి యిట్టి నాట్యవేదాన్తభావప్రయోగం
బులయందు నెవ్వరు సమర్థు లగుదురోయని చింతించి వేదవిదం డైన యిం
ద్రుని రావించి యతనితో బ్రహ్మ యిట్లనియె.

35

సీ॥ వేదార్థసిద్ధ మై వివిధార్థబోధంబు
వెలయంగఁ బంచమవేదమహిమ
నెగడంగ నాచేత నిర్మితం బైనట్టి
యీ నాట్యమగ్నంబు నిపుడు నేర్చి
గొబ్బిన మీలోనఁ గొందలు నాట్యంబు
కొందలు గీతంబు కొందఱు అతుల
వాద్యంబు చేకొని హృదయవైఖరి నేర్పు
మెఱసి సమర్థు లై మేలిగతుల

సత్రప్రయోగంబు గావించి సకలలోక
శుభనకు వాడుకఁజెయింపు మనచు బ్రహ్మ
వలుక వినయోక్తి సద్భక్తి వాసవుండు
మగుడఁ బలికెను, రామభరామనుజనాథ

36

సీ॥ కమలసంభవ నాట్యకర్మంబున కయోగ్యు
లసమర్థు లరయంగ నమగజనులు
శంసిత్ప్రశ్నులైన సంయమింద్రులు వేద
గుహ్యార్థము లెఱుంగఁ గుశలమతులు
భక్తు లీ నాట్యవేదము లభ్యసింపంగఁ
దత్రప్రయోగము నేయఁ దగినవారు
కాపునోనినుసుతులొ ఘనులు నూర్వరు భర
తాదికమునులు మహాత్ము లరయ

వారలకు నాట్యవేదంబు వరుసగాఁగఁ
దెలియ నుపదేశ మొనరించి తివిరి తత్ర

యోగ మొనరింపు మని యింద్రుఁ డొనరఁ బల్కెఁ
చెలియఁ బల్కెద, రామధాత్రితలేంద్ర!

3

౪॥ ఇవిధింబున దేవేంద్రుఁడు నాట్యభ్యాసప్రయోగంబులకు దేవ
తలు సమర్థులు గా రని విన్నవించినపలుకు లనఁబరించి పితామహుండు తత్స
మయంబున నిజపుత్రశతంబునందు జ్యేష్ఠుండు శ్రేష్ఠుండు సకలవేదవేదాం
గాది నానావాఙ్మయ పాద్యశ్వాండు జ్ఞానవిజ్ఞాననిధి యైన భరతమునీం
ద్రునిం గనుంగొని యితఁడీ నాట్యవేదగ్రహణధారణ ప్రచారంబులయం
దుఁబ్రపీఱుం డని యాత్మ నెఱింగి నిజసభామధ్యంబున బ్రహ్మమునివర్గంబు
లోనఁ గూర్చున్న భరతమునిని వస సన్నిధికి రావించి ప్రియోక్తుల గార
వించి సభ్యజనానుమతంబున నతనికి వేదోపవేదార్థం బనిబంధబంధురం బైన
నాట్యవేదంబు సాంగంబు గా నుపదేశించి భారతి, సాత్వతి, ఆరభటి, కైశికి
యనియెడు నాల్గువృత్తులు నాట్యప్రయోగంబులు గ్రమంబుగా నెఱింగించి
యపుడు పితామహుండు భరతునిఁ జూచి నీ కుపదేశించినయీ నాట్య
శాస్త్రంబు తక్కిన పుత్రసంఘంబున కుపదేశించి తన్ముఖంబున సర్వత్ర నాట్య
ప్రయోగంబు గావింపు మని యాన తిచ్చిన నంగీకరించి భరతమునీంద్రుండు
బ్రహ్మనుమతంబున నాట్యవేదోపదేశ ప్రయోగంబులయం దాచార్యత్వంబు
వహించె. వాక్చల్యవాచ్య, కోహళ, దత్తిల, బత్తిల, అంబవృక్ష, తండు,
అగ్నిశాఖ, సైంధవ, పులోమ, కోహణబంబుజధ్వజ, కాకజంఘ, స్వర్ణక,
తాపస, కైదారి, శాలికర్ణ, దీర్ఘగాత్ర, శాలిక, లంబాలక, పల్లక, ముష్టిక,
సైథాయన, తైత్తిల, భార్గవ, శుచి, బుభుల, అంబుభు, బుధనేన, అంబర,
మాగధ, సరళకర్త, అగ్ర, తుషార, పాండవ, గోమద, బాదరాయణ,
హస్తిముఖ, పీఠముత, కురుకట్టి, ఆశ్రమకట్టి, పట్నద, ఉత్తమ, పాదుక,
ఉపానత్, శ్రుతి, చాపత్స్వర, అతిరుండు, ఆజ్యహుండు, కైవర్తక, కేక
రాక్ష, హిరాణ్యాత్, కుశల, దుష్ప్రభ, జాయంభ, నాయక, బీభత్స, విచ
క్షణ, పుండ్రాక్ష, పూర్ణనాసిక, అనిత, సిత, విద్యుజ్జిహ్వ, శాలకాయన,
శ్యామాయన, మహాహరి, లోహితాంగ, సంవర్తక, పంచశిఖ, త్రిశిఖ, శిఖ,
శంఖవర్ణముఖ, పండ, శంకుకర్ణ, చక్రనేమి, గభస్తి, అంశుమాలి, శత,
విద్యుత, శతజంఘ, కాద్రవీర ఇత్యాది నామధేయంబులు గలిగిన బ్రహ్మ
పుత్రులు నూర్చురకును లోకోపకారంబు గా నాట్యవేదంబుపదేశించి భరతా
చార్యుండు తత్తద్భూమివిభాగానుగూఢంబుగా చాళలలోన వేర్వేరు నాట్య

కర్మంబులయందు సమర్థులగు వారి వారి నాయా నాట్యంబులయందు
వేర్వేరి నేర్పఱచి, భారతి, సాత్వతి, ఆరభతి, యనియెడు మూడు మాన్యం
బులచేత నాట్యక్రయోగసమర్థులం జేసి వెండియు భరతాచార్యుండు
తానును వనవారునుగూడ బ్రహ్మసన్నిధి కేగి యతనికి తోసి ట్లనియె. 38

ఉ॥ నీ యుపదేశమాన్యమున నేనును నా జనులెల్ల నాట్యముల్
పాయక యభ్యసించితిమి భారతి సాత్వతి యార్ఘ్యక్రమం
జేయెడఁ బాయ కుండ విరవే యని నాట్యముఁ జూప బ్రహ్మ పు
త్రా! యిది యొప్పు నంచు భరతాచార్యుని బల్కెను, రామభూవరా! 39

చ॥ సుమతిని నీవు సీమహిమ చోద్యము నాట్యముఁ జూడ వృత్తులఁ
సమరస మొప్పుఁ జూపితివి సంతస మయ్యెను నింకఁ గైశికీ
క్రమమున నాట్యము ల్పలువఁగా మతి నేయము దాని కై నద్ర
వ్యము నటు వేడు మిత్తు నని యబ్జజుఁ డాడెను, రామభూవరా! 40

గీ॥ పద్మగర్భుని వాక్యంబు భరతుండు విని
భారతీనాథ! కైశికీభవ్యనాట్య
సాధనద్రవ్య మిమ్మని చక్క నడిగి
మఱియుఁ బల్కెను, రామభూవరలలామ! 41

సీ॥ మృదులాంగహాస సంపదలతోఁ దులఁదూగి
నవరసస్థితులచే రవళి మీఱి,
వరవిభావానుభావముల సంచారి భా
వములను దత్త్రియాక్రమము గల్గి
చారునై పథ్యాదిసాధనమ్ములు గల్గి
శృంగారరసముచే జలఘ్న మీఱి
కైశికీనాట్యంబు గనుపట్టు ము నొక్క
నాఁడు శంభుని నర్తనంబువేళ

నట్టి నాట్యముఁ గనుగొంటి, హరుడఁ దక్కు
నితర పురుషులు తన్నాట్య మెఱిగి నేయ
శక్తు లనరాదు, పొలటికి శక్త్య మనుచు
భరతముని బెల్లె, రామభూవరలలామ!

ఉ॥ కావున, వారిజానన! యొకానొకరూపవిలాస విభ్రమ
 శ్రీవిభవంబు సద్దానవిశేషము గల్గియు నాటపాటలం
 దేవిధ మైన దా మెఱింగి యీశ్వరు నైనఁ గరంగఁజేయువా
 మానభి గల్గఁ జేయు మని ప్రార్థనఁ జేసెను, రామభూవరా! 43

వ॥ ఇట్లు, భౌతికాత్మ్యాదివర్ణత్రయంబునఁ గామించు నాట్యంబు మహా
 ధృతాంగ హాకలితం బైన పురుషనాట్యం బై యుండును. కైశికీనాట్యంబు
 శృంగారరస ప్రచురం బై సుకుమారాంగహారాది విలాస విభ్రాజితం బైన
 స్త్రీ నాట్యం బై యుండుఁ గావునఁ బురుషశకల్యంబు గాని యిట్టి కైశికీ
 నాట్యంబునకు సాధనంబుగా సకలలక్షణ సంపన్నం బైన దివ్యాంగనాజనం
 బులు గావలయు నని ప్రార్థించిన భరతమునీంద్రునకుఁ బ్రసన్నుండై పద్మాస
 నుండు తన దివ్యచిత్తంబునందుఁ దాదృశదివ్యకాంతాజనసంభవంబు సంక
 ల్పించిన సమయంబున. 44

సీ॥ ముజ్జగంబుల గెల్వ సజ్జించి నిల్చిన
 మదనశాంబర మహామాయ లనంగ
 రాహుకళంకాదిరాహిత్యమున నొప్పు
 పరిపూర్ణ దివ్యబింబంబు లనంగ
 ఊచికధర్మము మాని శాశ్వత ప్రభలతో
 మెలఁగెడి తొలకరిమెఱుపు లనంగఁ
 జైతన్యములు దాల్చి ధాతముందట నిల్చి
 బో కైన పసిడిశలాక లనంగ
 సకలమోహన సౌందర్యసార మెల్ల
 గరుగులను బోసి చేసినకరణి దోడ
 నప్పుర స్త్రీలు జనియించి యజుసప్రసాద
 నిలిచి రప్పుడు, రామభూవలయనాథ!

45

వ॥ ఇట్లు, కమలగర్భంబు నిజమానస పుత్రిక లైన యప్పురసల భర
 తాచార్యుల కొనుగి యీ దివిజాంగనా జనంబులను కైశికీనాట్యం బభ్య
 సింపంజేసి ప్రయోగంబుఁ గావించు మని యెఱుఁగితిచ్చి నారదాది గంధర్వుల
 సంగీతమార్గాభ్యాసంబు గావింపుడని నొడ్రాగించి యనివె. ఆ సమయంబున
 శౌదామినియును, దేవదత్తయును, దేవసేయయును, మహారమయును, పుర

భియు, సుందరియు, విదగ్ధయు, విబుధయు, సుమాలియు, సంతలియు, సునందనయు, సుముఖయగుమాతలిను, అష్టచయు, సరళయు, గేరళయు, ధృతియు, మంజుళేశయు, సుకేశయు, మిశ్రకేశయు, సులోచనయు, వామయు, సుపుష్కలయు, గలభయు ననియెడు నామంబులు గలిగి నాట్యాలంకార ప్రసంగచతుర లైన యీ యిరువురి నలువురు కోమలాంగు లగు నప్పరసలును, బ్రహ్మనిర్మిత లై కొందఱు శిష్యులును, స్వాతీనారదాది గంధర్వులును, బ్రహ్మనుమతంబునఁ గొల్చి పరివేష్టించి చనుదేర నపుడు భరతాచార్యుండు పితామహుల వీడ్కొని చని మంధరపర్వతాగ్రంబునందు నొక్కరమ్యప్రదేశంబున నిల్చి క్రమక్రమంబున నాంగికవాచికాహార్యసాత్త్వికాఖ్యచతుర్విధాభినయాత్మకంబు లైన నాట్య భేదంబులను, శ్రుతిస్వర నానారాగాత్మకం బైన సంగీతంబును, తతానర్థసుషిరఘనాది చతుర్విధవాద్య భేదంబులను, స్వరలయజ్ఞాన పురస్సరంబు గా, నప్పరసలకును శిష్యులకును సమర్థకంబు గా నుపదేశించి నిజబుద్ధి కౌశలం బేర్పడఁ గై శిశీనాట్యప్రయోగం బెల్ల సాంగంబు గా నభ్యసంపంజేసి నానావిధ నాటకాలంకార ప్రసంగ నిర్వహణాతురీధురీణ లైన దివ్యాంగనలం జూచి పరమసంతోషంబున భరత మునీంద్రుం డొక్కనాఁడు స్వాతీనారదాది గంధర్వ వర్గంబును నప్పరోజన శిష్యుగణంబులుఁ గొల్వ మఱుడ బ్రహ్మసన్నిధికిం జని యతనికి నమస్కరించి సవినయంబు గా ని ట్లనియె.

46

శా॥ దేవా! నీ యుపదేశ మార్గమున నీ దివ్యాంగనాశ్రేణికిన్
భావం బొప్పఁగఁ గై శిశీనటన మభ్యాసంబు నేయించితన్
నీ వీ నాట్యవిధంబు లెయ్యెడల వర్ణింప న్నియోగింతు వా
క్రేవం జూపెద నీ ప్రయోగ మని పల్కెన్, రామభూషాగ్రణి!

47

శీ॥ అని యిట్లు పలికిన నా భరతాచార్యుఁ
బొడఁగని పల్కి యో మునివరేణ్య!
యింద్రధ్వజోత్సవ మిదె వచ్చు నా మహా
త్సవ సమయమునందు శక్రసభను
నీ కై శిశీనాట్య హృద్యప్రయోగంబుఁ
గావింపు మని పల్కి కమలగర్భుఁ
డగుర పరాజయ మమరేంద్ర విజయంబుఁ
బ్రకటించు నాట్యప్రబంధ మొకటి

సరసరీతుల నిర్మించి చక్క నొసరి
నాంచి మంగళ మాట నిం పొందజేసి
యిట్టి నాటక మచట వర్ణింపు మనుచు
భరతుఁ బంచెచు, రామభూపాల! వినుము.

48

సీ॥ అని యిట్లు వచ్చుజొం డనిపిన భరతుండు
నింద్రధ్వజోత్సవ మెనుగువేళ
అప్పురోనికురుంబ మాతృశిష్యులుఁ గొల్వ
స్వాతి నారదయుక్తిఁ జని సురేంద్రుఁ
గాంచి యో వివిజేంద్ర! కమలజానాజ్ఞను
చచ్చితి మీ యుత్సవంబునందు
భవదీయ విజయరూపకసత్ప్రబంధక
ఘోషసంగ కథా విధాన మొంగఁ

గై శిశీమార్గమున నాటకప్రయోగ
విధము మెఱయించి నీ కీర్తి వెలయఁజేతు
ననుచుఁ బలికిన భరతున కా మహేంద్రుఁ
డనుమతి యొసంగె, రామభూపాగ్రగణ్య!

49

ప॥ ఇట్లు; దేవేంద్రుం డవ్వపాద్యాదిహోడశోపచార పూజావిధాన
పురస్సరంబు గా భరతాచార్యు నాచరించి నాట్యప్రయోగంబునకు సమ్మ
తించి తత్సాధన సామగ్రులెల్ల సమర్పించె. అట్టియెడ భరతుండు తన్మహా
త్సవ సమయంబునం దొక్క రమ్య ప్రదేశంబున రంగమంటపంబు రంగ
పీఠాద్యపద్యాది నాట్యోపగ్రహాలంకారయుక్తంబు గాఁ గల్పించి దీపకళికా
సహస్రంబులు వెలుంగ రాత్రి సమయంబున నాట్యంబున కుపక్రమించునప్పుడు
దేవేంద్రుండు సకలదేవగణంబులు గొల్వ సఖానాయకుం డై హరిహర
బ్రహ్మ సుమతంబున సుఖాసీనుం డై చూచుచుండె. అంత భరతాచా
ర్యుండు రంగపీఠంబునందుఁ గూర్చుండి నాట్యప్రయోగంబునకు నాజ్ఞాపింప
భరతమునీంద్రుని శిష్యవర్గంబులు దెరలోన నిలిచి మొదట వినాయకపూజ
పుష్పాంజలి సఖాశీర్వాదం బైన నాందీమంగళంబు నిర్విఘ్న సమాప్త్యర్థం
బుగా నాచరించి దేవేంద్ర విజయరూపనామక ప్రబంధ కథా ప్రస్తావంబు
సేయించు.....ట్టి కొందఱు సూత్రధారు లై నిలువ గొందఱు కథా

ప్రసంగంబు సేయఁ గొందఱు మృదంగాదివాద్యవాదనంబులు గావింపఁ
గొందఱు స్వాతీనారదాదిగంధర్వులు పీఠాదితంత్రీ వాద్యంబులు వాయించి
గానంబులు సేయఁ గొందఱు శ్రోతిమురళ్యాదులు మొరయింపఁ గొందఱు
తాళంబులు ధరింప సౌదామిని చేవర్తాదు లైనయుభయులు కైశికిమాన్ద
నటనంబునకుఁ బాత్రలై నిలిచి యింద్రవిజయహాసకం బనుసరించి శృంగా
రాదినవరస ప్రథానంబు లై తత్పదార్థాభినయంబుల నెల్ల నాంగికవాచికా
హార్య సాత్త్వికాఖ్యచతుర్విధాభినయంబులు గల్గఁ దాళక్రియామానపూర్వ
కంబు గా నభినయించి సభారంజనంబు సేయ భరతాచార్య ప్రయోగచాతు
ర్యంబువలన ను ప్రయోగం బై ప్రవర్తిల్లిన కైశికినాట్యంబు హరిహర
బ్రహ్మదినిఖలదేవతా మనోహరం బై యవాజ్ఞునసగోచరాఖిలనేత్రోత్సవం
బై పరులకందఱికిఁ బరమానందంబు గల్పించె, ఆ సమయంబున.

50

సీ॥ తనటెక్కె మొసఁగెను దైవతనాయకం
డజాఁ డిచ్చెఁ గుటిలకాఖ్యాభరణము
నీళ్లగండి యొసంగె నీరదనాథుండు
సురుచిగచ్ఛత్రంబు సూర్యుఁ డొసంగెఁ
గార్యస్థి యొసంగె ఖండేందుజాటుండు
వాయుదేవుఁ డొసంగె వ్యజన మొకటి
సింహాసన మొసంగె శ్రీరమానాథుండు
ధనపతి మకుటంబుఁ దా నొసంగె

శ్రావ్యత యొసంగి భారతీనరసభావ
హృద్యరూపబలక్రియ లితరదైవ
యక్షగంధర్వవన్నగు లర్థి నిడిరి
భరతమౌనికి, రామభూపాలచంద్ర!

51

వ॥ ఇట్లు, హరిహరబ్రహ్మది దేవసభాజను లందఱు సంతసిల్లి
నాట్యోపకరణం బైన వస్తువిశేషంబులు బహుమానపురస్కరంబు గా
నొసంగి యాదరింప నప్పు డా భరతాచార్యుండు చాల సంతోషించె.
ఇవ్విధంబున నింద్రవిజయోత్సవంబులయందు సార్వత్రికంబుగాఁ కైశికినాట్య
ప్రయోగంబు భరతప్రీతియుక్తం బై ప్రవర్తిల్లుచో నొక్కనాటి ప్రయోగ
సమయంబున.

52

సీ॥ నిత్య మై దానవదైత్యనాశనకథ
 ప్రస్తావనాయుక్తిఁ బ్రబలి యిట్లు
 కైశికీనాట్యంబు ఘనముగా నడువఁగఁ
 జూచి యోర్వఁగ లేక నీచమతులు
 కోపించి క్రూరులై ఘోరాకృతులు దాల్చి
 రా విరూపాక్షుడు లసురులెల్ల
 ధీరు లై నాట్యప్రదేశంబునకుఁ జేరి
 వేవేగ రప్పించి విఘ్నతతుల

నొసఁగఁ బురికొల్పు, నవియు నయ్యసురవరులఁ
 గూడి మాయలు వన్ని యగోచరము గ
 రంగమంటప మధ్యస్థరంగపీఠ
 మాత్రమించెను, రామభూపాగ్రగణ్య!

గీ॥ రంగపీఠముమీఁదను బొంగి విఘ్న
 తతులు సర్తకజనముల స్మృతియు మతియుఁ
 జతురశక్తులుఁ జేష్టలుఁ జక్క నణచి
 వైచె నప్పడు, రామభూపాలనాథ!

53

సీ॥ సూత్రధారులు బుద్ధిసూన్యు లై నిలిచిరి
 జడవృత్తి నిలిచెఁ బ్రసంగకారి
 హృద్యమార్దళికానవద్యనాద (1)మణంగెఁ
 దతవాద్యవాదకు ల్లడిలిరి
 సోలిరి పుడమిపై శ్రుతివేణుపాణులు
 వ్రాలిరి తెరలపైఁ దాళధరులు
 పాత్రలు చిత్రరూపస్తంభితము లయ్యె
 భరతుండు భయకంపభరితుఁ డయ్యె

తెరలఁ దెరలును ధరణిపై దీర్ఘ మగుచు
 దీపకళికాకలాపముల్ రూపు మానె
 సురలు వకాసులు బెడరిరి సురవిరోధు
 లెల్లఁ జెలఁగిరి, రామభూవల్లభేంద్ర!

54

ప|| ఇట్లు, విరూపాక్షాదిరాక్షసాధ్యక్ష ప్రయుక్త మహావిఘ్నమాయా కృత్య వికల్పితం బైన భరతప్రయుక్తనాట్యప్రయోగంబు రసాభాసం బగుటఁ జూచి యీ నాట్యప్రయోగంబునకు వైకల్యంబు గల్గిన కారణం బేమి యని కొంత ప్రొద్దు చింతించి యిది రాక్షసమాయాకృత్యం బని నిశ్చయించి యాఖండలుండ మహాద్దండ విక్రమంబునఁ బ్రచండమూర్తి యై రోమావేశకషాయితఘూర్ణితాక్షుం బై యతిరభసంబున లేచి రంగమంటప మధ్య స్థాపిత నిజద్వజదండంబుఁ బెకలించి చండబాహుదండంబున మహా గ్రంబు గా ధరియించి రంగపీఠంబు నాశ్రయించుచున్న యమ్మహావిఘ్న సురజనంబుల గెంటి యమ్మహాజర్జరసాధనంబున జర్జరితాంగులం జేసి పరాభూతులం జేసె. అప్పు డా విఘ్నంబు లెల్లఁ బలాయితంబు లయ్యె. అట్టి యెడ దివిజు లెల్ల సంతసిల్లి సురేంద్రుని జూచి యీ ద్వజదండం బాయుధ రూపం బై, యిట్లసురమాయావిఘ్ననివారకం బై నాట్యప్రయోగం బులయం దావశ్యకం బై నర్తకపూజకం బగుం గాక యని పలికిన విని సంక్రంద నుండును నట్లే యగుం గాక యని శపథంబు గావించె. ఇట్లు పాకశాసనుండు రాక్షసప్రయుక్తవిఘ్నంబులనెల్ల జర్జరసాధనంబున నిర్జించె గనుక నది జర్జరి నామకం బయ్యె ఇట్లు నిర్విఘ్నంబు గా నాట్యప్రయోగంబు నడిపి వెండియు భరతాచార్యుండు సంతోషవిత్రంబున నెప్పటియట్లు నాట్యోపకరణంబులఁ జేసికొని నర్తనప్రయోగంబు గావించునప్పుడు, విరూపాక్షాదిరాక్షస నియుక్త మాయావిఘ్నంబులు యథాపూర్వంబు గా వచ్చి యక్రమంబున భరతాచార్యు నిందింపఁ దలంచినఁ దల్లక్షణం బెఱింగి, యయ్యసురవిఘ్న కృత్యంబు దుష్పరిహారం బని యెంచి భయసంభ్రమంబులు రెట్టింప నృత్య కృత్యంబు నిర్వర్తించి, భరతాచార్యుం డయ్యెడ సపరిజనంబుగా బ్రహ్మ సన్నధికిం జని యమ్మహాత్మున కిట్లనియె.

55

సీ|| వినవయ్య యోదేవ ! వికటరాక్షస కోటి
 నాట్యశాస్త్ర వినాశనంబు సేయఁ
 దలఁచి విఘ్నంబులు దళము గాఁ గల్పించి
 రహి నన్న నవి వచ్చి రంగపీఠ
 మాక్రమించుచు నిల్చి పక్రించి నర్తక
 జనముల భయపెట్టి జడనుపఱుప
 నాట్యంబు నడ్డవక నానావిధం బయ్యె
 నీ నాట్యలక్షణ మెట్లు నేతుఁ

దెలుపు మని పల్క బ్రహ్మ చింతించి విశ్వ
కర్ముఁ బిలిపించి సర్వలక్షణసమేత
నాట్యమంటప మొకటి విన్నాణ మొనరఁ
జేయు మని పల్కె, రామభూనాయకేంద్ర!

56

వ॥ ఇట్లు బ్రహ్మనియోగంబునంజేసి విశ్వకర్మ తన శిల్పశాస్త్రప్రావీ
ణ్యంబు మెఱసి యష్టోత్తరశతహస్తప్రమాణం దైన వికృష్టాఖ్య రంగమంట
పం బొకటి దేవతాయోగ్యంబు గా నిర్మించె. అట్టి హస్తదండ ప్రమాణ
లక్షణం బెట్టి దనిన.

57

నీ॥ అణువు లెన్నిది గూడ నగు రజోరూపః
మవి యెన్నిదియు ఫాల మనఁగఁ బరఁగు
నెన్నిమిది ఫాలము లిరవందు లక్ష యై
యెనిమిది లక్షలు నెఁగు నూక
యూక లెన్నిది గూడ నొనరంగ యవ మయ్యె
యవము లెన్నిది గూడ నంగుళంబు
శునియు నిర్వచినాల్గు హస్త మై యిం పొందు
నవి నాల్గు దండ మై యతీతయిల్లు

హస్తములు నూటయెన్నిది యమర శ్చేష్ట
మఱువదియునాల్గు మధ్యమ మగుఁ, గనిష్ఠ
మెఁగు ముప్పదిరెం దైన, నిట్లు నాట్య
శాల పరిమితి యిది, రామజనవరేణ్య!

58

ప॥ ఇట్లు, మూడు తెఱుంగు లైన శ్చేష్టమధ్య కనిష్ఠ ప్రమాణంబు
లయిన రంగమంటపంబులకు వినియోగం బెట్టి దనిన.

59

ఆ॥ వె॥ దేవయోగ్య మగుచుఁ దిర. మొప్పు శ్చేష్టంబు
మధ్యమంబు రాజమాన్య మయ్యె
నితరయోగ్య మగుచు ఊతిని గనిష్ఠంబు
పొసఁగియుండు, రాజుభావలేంద్ర!

60

సీ॥ ఇట్లు త్రివిధ మైన యీ రంగమంటప
విధము వరుస మూడు వికృతు లయ్యె
జను వికృష్ట మనంగఁ జతురశ్ర మనఁ ద్ర్యశ్ర
భావ మనఁగ, రామభూవరేంద్ర!

61

సీ॥ ఉన్న తాకృతి నిం పొందు నొకవికృష్ట
మనమతల మగుఁ జతురశ్రగృహము
దనరుఁ గోణత్రయంబునఁ ద్ర్యశ్ర మనఁగ
వరుసతోడను, రామభూవలయనాథ!

62

వ॥ ఇట్లేఱంగునఁ ద్రివిధంబు లైన నాట్యమంటపములలోనఁ బరిమితం
లైన చతురశ్రమధ్యమమందిరం బుత్తమక్ష త్రియయోగ్యం బై యొప్పు
చుండు. అట్టోత్తరశతహస్తప్రశస్తం బైన జ్యేష్ఠవికృష్టాఖ్య నాట్యగృహంబు
దేవతలకుఁ దక్క నితర యోగ్యంబు గావని (యిట్టి) శిల్పశాస్త్రలక్షణం బెఱింగి
విశ్వకర్మ నిజ శిల్ప చాతుర్యంబు మెఱయించి దేవతా యోగ్య
కలితం బైన జ్యేష్ఠవికృష్టాఖ్య మహారంగమంటపంబు సర్వలక్షణ సంపన్నం
బును దివ్యకాంచన రత్నమయు బగు చిత్రవిచిత్రవిశేషవిభూషితంబును నై
వెలుంగ శీఘ్రంబుగా సంకల్పమాత్రంబున నిర్మించి ఎతామహావన కెఱింగించిన
నమ్మ హాత్మండు సకలసురగణపరివేష్టితుం డై చరుచెంచి నిఖిల శుభ
లక్షణసమన్వితం బైన రంగమంటపంబు గనుగొని చాల సంతోషించి విశ్వ
కర్మ శిల్పచాతుర్యాతిశయంబునకుఁ బెద్దయుంబ్రొద్దు నివ్వెఱంగంది తాదృశ
నాటకశాలాప్రవేశంబు గావించె. అత్తటి నవ్విరించి దివిజుల విలోకించి మీ
రందఱు నీరంగమంటపపక్షణార్థంబై మీమీ యంశంబులచేత నీ మంటప
బాహ్యభ్యంతరప్రదేశంబులయం దాద్యంతంబుగా నావహించి విఘ్నం
బులు విదారించి నాట్యప్రయోగంబు నెఱవేర్చుండ యని యానతిచ్చిన
నంగీకరించి సకలసులు నబ్బహృన్మమతంబునఁ బన్నాట్యమంటప ప్రవేశంబుల
యందెల్లఁ గ్రమంబున నిలిచియుండిరి. తత్క్రమం బెఱింగించెద, ఆకర్ణింపుము. 63

సీ॥ రంగమంటపమున రజనీశ్వరుడు నిల్చె
దిక్పాలు రాయప్టదిశల నుండి
రల సప్తమారుతములు విదిక్కుల నుండె
నైవభ్యమున పుత్రనామఁ జుండె

వరుణః డంబరసీమ వర్తిల్లె వేదికా
 తలమునఁ బావకుం డెలసియుండె
 నాట్యోపకరణభాండము లెల్ల లక్షింప
 నానామరవ్రాత మూనియుండె

బ్రాహ్మణాదికవర్ణము ల్పరంగ నాల్గు
 రంగముఖ్య చతుస్త్వంభరంగు లయ్యె
 మఱియు నాదిత్యరుద్రప్రకరము కొన్ని
 స్తంభముల నిల్చె నట, రామజనవరేణ్య!

64

సీ॥ సాలభంజకలందు, సంధిల్లెభూతముల్
 శాలల నప్పరోజనము నిల్చె
 నితరసర్వగ్రహః లిరవయ్యెయక్షిణుల్
 భూస్థలిమీఁద సముద్రుఁ డుండె
 తలవాకిటింటనే నెలకొనిరి కృతాంత
 కాలు రిద్దురు బలోద్వేలు రగుచు
 ద్వారపార్శ్వములందు వరబలాన్వితు లై న
 నాగేంద్రు లిరువురు నాటకొనిరి

క్రిందికడపను యమదండ మందియుండె
 మీఁదికడపను శూలంబు పాదుకొనియె
 సురగురునియాజ్ఞ చేకొని వరుసతోడ
 రామభూపాల! మహనీయ రమ్యశీల!

65

సీ॥ నిర్వృతియు మృత్యువు నియతు లై యిద్దురు
 ద్వారపాలక్రియావర్తు లైరి
 వరుసగఁ బీఠపార్శ్వమునందు దివిజేంద్రుఁ
 డెంతయు జాగ్రత్త నిరవుకొనియె
 మత్తవారణియందు హత్తి దైత్యనిహంత్ర
 ఘోనవిద్యుల్లత యమరియుండె,
 మత్తవారణమహోదాత్తచతుస్త్వంభ
 పరిపాలనక్రియాభారమునకు

భూతజాలపిశాచసమూహములను
యక్షగుహ్యకు లరిదుర్నిరీక్షదూప
నిరుపమానబలాధ్యులై నిలిచి రపుడు
రామభూపాల! జగదేకరమ్యశీల!

66

సీ॥ దైత్యనిబర్హణోద్ధతుజ్జ్వలం బైన
వజ్రంబు జర్జరవాద్యమునకు
రక్షకం బై నిల్చె, రహిని దానికీ గల్గు
పంచపర్వములందుఁ బరంగ మొదటి
గణుపున వసియించె గమలాసనూడు వెండి
రెండవగణుపున నుండె హరుండు
మూడవగణుపున మురవైరి నివసించె
స్కంధండు నాలవగణువుఁ జేందె

శేషవాసుకితక్షకుల్ చేరియుండి
రేనవది యైనగణుపున నిట్లు దివిజ
వరులు విఘ్నహరము గ జర్జరమునందు
నధివసించిరి, రామనృపాగ్రగణ్య!

67

సీ॥ రంగపీఠికమధ్యరంగంబునను బ్రహ్మ
తాను బ్రత్యేకంబు పూని నిల్చె
బాతాళవాసులై పరఁగినగుహ్యక
యక్షపన్నగజనుల్ దత్తు లగుచు
రంగపీఠాధారరక్షకై నిలిచిరి
రహి నిట్లు సురలెల్ల రంగగృహము
నల్లెడల నిలువ నావేళ నీక్షించి
యీ సభానాయకు నిండ్రుఁడేలు.

నతని నాయకురాలి బ్రహ్మణి సూచు
భక్తిఁ బ్రాసంగికుని బ్రోచుఁ బ్రణవబీజ
మితరసభ్యుల శివుండు రక్షింప ననుచు
బ్రహ్మ ఫల్కెను, రామభూపాల! వినుషు.

68

సీ॥ తనకల్కులై కొని ఘనులైన దేవతా
 జనులెవ్వ రెవ్వరు సహించి
 నీరంగమంటప శ్రీరమ్యభూభాగ
 ములలోన నెంచెందు నిలిచి రపుడు
 నా యాయదేవత లాయాయ చోటుల
 కధిదేవతాస్థితి నమరియుండ్రు
 వివిధ విఘ్నంబుల విడలించి నాట్యప్ర
 యోగంబు నెఱవేర్చు నోహగలరు

నిజము నిజ మని పల్కెడు నజుని జూచి
 సంతసంబున దేవతాజనము లెల్ల
 భక్తి మొక్కులు పచరించి పల్కి రపుడు
 రామ భూపాల! రమణీయరమ్యశీల!

69

సీ॥ దేవ! నీ యాజ్ఞను విరము గా నీరంగ
 మంటపంబున నిల్చియుంటి మిపుడు
 విఘ్నంబులు ఘటించు శిశుటాసురుల బట్టి
 సంహరింతుము నీదు సత్త్వమునను
 నటులైన నిం కొక్క హరువు ప్రార్థించెద
 మది యెట్టి దనిన సామాది గాంగఁ
 జతురుపాయంబుల సంధించి క్రమమున
 విఘ్నకర్తల బిల్చి విశదము గను

మీరు దెల్పిన మీ మాట మీటి రేని
 వారి నంతట దండ ప్రచార ఘోర
 వైఖరుల మీటి పాధించి వైతు మనుచు
 సురలు పల్కరి, రామ భూపరలలామ!

70

మ॥ అపు డా రీతిని దేవతాన్వయపతుల్ ప్రార్థింప బద్ధాసనుం
 డపకారాత్మకులై మెలంగెడు విరూపాక్షుని విఘ్నక్రియా
 వివరితాసుర కోటి జూచి పలికె విశ్వాసయోగైక్యక సా
 మ పురస్కారి పచో విలాస ముదయింపన్ రామ భూపాక్షణీ!

71

శా|| ఔషధాః శాక్షసంపదలః! యిటు లేమో మీరు నాకు శుభి..
 వ్యాహారార్థమయాభి లాభిమత నవ్యామ్నాయ విద్యారాజ
 రాహంకార వికార ఘోరహృదయవ్యాపారు లైనా రి
 లా హీనస్థితి నంచుఁ బల్కె నజాఁ డొయ్యక, రామ భూపాగ్రణి! 72

శా|| ఆ రీతిక జలజాసనుం డడుగ వైత్యానీకవిఘ్నవలీ
 పారంపర్యముతోడ నప్పుడు విరూపాక్షుండు వాణిధవ
 శ్రీ రమ్యాంఘ్రి పయోరుహద్వయముఁ దా నేవించుచుక
 ధీరుం డై పలికె మహావినయవృత్తిక, రామ భూపాగ్రణి! 73

సీ|| ఓ దేవ! వినవయ్య యొక విన్నపము, లోక
 నాథ! యో వాణీసనాథ! నీవు
 జగములు గల్పించి జనులకు నెల్లను
 దండ్రీ వై తాత వై దనరి సర్వ
 సమవృత్తి జేకొని చరియింతు, విట్టులు
 నీయందు దేవతానికరములును
 రాక్షస వ్రజములు రహి నొక్కరీతి గా
 జన్మించి యుండఁగ సమత లేక
 వైత్యనాశనకర మగు దైవతాధి
 నాథ విజయ ప్రదంబుగా నాట్యవేద
 మిట్లు నేయంగఁ దగునె లోకేశ! యనుచు
 ననురపతి వల్కె, రామనృపాగ్రగణ్య! 74

సీ|| ఆ విధంబునఁ బల్కు నా విరూపాక్షాది
 రాక్షసజనులతో బ్రహ్మ పల్కె
 వినుఁడు విఘ్నములార! విడువుఁడు దోషంబు
 చిత్తవిషాదంబుఁ జెంద నేల
 మిఁకును సురలకు మేటిశుభాశుభ
 కర్మవిజ్ఞానవిక్రయము గల్గు
 నానాథమయ మైననాట్యవేదము నేను
 గావించితిని ఘోర కాదు మణియు

సకలలోకంబులఁ జరించు జనులకెల్ల
 సర్వధర్మంబు లెఱిగింపఁ జాలునట్టి
 శాస్త్ర మొనరించితిని దీని సారవిభవ
 మిపుడు వినుఁ డని పల్కె, రామేంద్రచంద్ర!

75

సీ॥ ఒకచోట ధర్మంబు ప్రకటించి తెల్పును
 గ్రీడామహిమ నొక్కక్రేవఁ జూపు
 నిష్టార్థసాధన నెఱిగించు నొకచక్క
 నొకనక శమవృత్త మొనరఁ దెల్పు
 నొకత్రోవ హాస్యంబు సుకరంబు గావించు
 యుద్ధరంగముఁ జూపు నొక్కమూల
 నొకచెంతఁ గామంబు నూర్జితంబుగ నేర్పు
 వడి నొక్కచో దుష్టవధము నెఱుపు

నిట్టినాట్యమహాత్మ్యంబు నెఱుంగ లేక
 యేల విఘ్నంబునేసెద రింక వినుడు
 మఱియుఁ దెల్పెద మీనాట్యమహిమ యనుచు
 బ్రహ్మ పల్కెను, రామభూపాల! వినుము.

76

స॥ కావున నిట్లు సకలవేదశాస్త్ర స్మృతిపురాణాగమేతిహాస సహిత
 పురావృత్తాది పుణ్యకథాప్రసంగనిధానం బైన సప్తద్వీపసముద్రపర్వతారణ్య
 శదీనదాదిదేవ తిర్యజ్మనుష్యాదిచరాచరాత్మక సకలలోక వ్యవహారాను
 కరణంబై ధర్మార్థకామమోక్ష చతుర్విధపురుషార్థస్థిషడం బై వెలయు.
 ఇట్టినాట్యమహిమంబుల మీ రెఱుంగక యీనాట్యంబు కేవలదేవతా
 విజయరూపం బని భ్రాంతి వహించి దేవతలతోడి మత్సరంబున వేదతుల్యం
 బైన యీనాట్యశాస్త్రప్రయోగంబునకు విఘ్నం బొచరించుట ప్రత్య
 వాయంబు. కావున నిట్టిదుష్టవ్యవహారంబులు చాలించి బుద్ధిమంతులరై
 వైరంబు దక్కి సురలతో స్నేహంబుఁ జేసికొని మీరలు వీరలం గూడి
 యీనాట్యశాస్త్రప్రయోగంబునకు స్నేహంబుతో సరససల్లాపసముల్లాసభాసు
 రంబు గా సభామంటపంబునఁ గూర్చుండి యీభరతాచార్యప్రయుక్తైశికీ
 నాట్యప్రయోగ మహోత్సవంబుఁ జూచి కృతార్థభావంబుం గాంచుం డని
 బ్రహ్మప్రకారంబుల బోధించి వల్కిన నప్పద్మగర్భుని నిర్భరదయారసపరిపూర్ణ

వర్ణనీయమృదుమధుర గంభీరవచనరచనాచాతుర్య విశేషంబునకుఁ జాల సంశీర్ణి సమాధానచిత్తు లై యొడంబడి పరమహర్షంబున నాలోకపితా మహానకు భక్తిచివయపురస్కరంబుగాఁ బ్రణామంబులు గావించి యవ్వీరూ పాతూదిరాక్షసజరంబులు, నేఁదినుండి నాట్యవిఘ్నంబు శేయువారము గా మని సత్యంబు గా బ్రహ్మసమ్మృఖంబున నేకవాక్యంబు గాఁ బలికి నిజస్థా నంబునకుం జనిరి. తదనంతరం బాచతుర్ముఖుండు దివిజులఁ గనుం గొని యారంగపీఠంబునందుఁ బూజ గావింపవలయు. అందు సమంచిత పుష్ప విసరంబు ప్రసరింపఁ జేయుం డని నియోగించి యంతనుండి రంగ మంటపంబునందుఁ బ్రయోగంబునకు ముందట పుణ్యాహవాచన మంత్ర జల ప్రోక్షణంబును, మంటపాది దేవతారాధనంబులును, హోమంబు లును, బల్యన్న కుంభంబులును, పుడ్ర సోపేతంబు లైన భక్ష్యభోజ్య లేహ్య చోష్యాది చతుర్విధాహారోపహారంబులును వేదమంత్ర పూతంబుగా సంఘ టించి మంగళ వాద్య ఘోష పురస్కరంబుగా రంగ మంట పార్చనంబు గావింపవలయు. ఇట్లు పూజించి ప్రయోగించిన నాట్యంబు సకలాభీష్టంబు లొసంగు. మీరు చేసినక్రమంబున మర్త్యాది సకల లోకజనంబులును ముందట రంగమంటపారాధనంబు గావించి సకలశుభంబులు గాంతురుగాక! యని యానతిచ్చి యచ్చతురాననుండు దివిజులతో మఱియు నిట్లనియె.

77

సీ॥ రంగమంటఃపూజ రహితంబు గా దీని

నాట్యంబు గావించు నరుని శాస్త్ర

విజ్ఞాన మంతయు విఫలం బగు నతండు

హీనతిర్నగ్ధంతుయోనిఁ బొడము

రంగాధిదేవతారాధనం బది యజ్ఞ

సమ్మితం బని శాస్త్రచయము చెల్పు

రా శైవ నటుఁ డైన రంగార్చనము సేయఁ

దగుఁ జేయకున్నను దనరు నశుము

లట్లు గావున శాస్త్రమార్గానురూప

ము గను రంగార్చనము సేయు ముఖ్యనటుండు

సకల శుభములు శాశ్వత స్వర్గ సుఖము

అందు నని పల్కె, రామవృషాగ్రగణ్య!

78

సురులచేతం జేయించె. వెండియు భరతాచార్యుండు తాను బ్రత్యేకంబును రంగారాధనంబు నేయందలంచి క్రమంబున నయ్యధి దేవతా వాహనంబు గావించె, తత్క్రమం బెట్టి దనిన.

80

సీ॥ సర్వేశ్వరుం డైన చంద్రశేఖరు బ్రహ్మఁ
గమలాక్షు నింద్రుని గార్తికేయు
భారతి లక్ష్మల భాస్కర చంద్రుల
సిద్ధిని మేధను స్మృతిని మఱిని
బవమానచయ లోకపాలాశ్వనీసుత
మిత్రా నలాదిత్య గోత్ర పుత్ర
వర్ణ చతుష్టయాపరకాల కలి మృత్యు
నిర్మతుల యమబండ నీరజాక్ష
చక్ర ఫణిరాజ గరుడవజ్రముల మెఱుంగు
సప్తజలధి గంధర్వులఁ జేరుల ముసుల
యక్ష భూత పిశాచ గుహ్యకుల వరుస
నావహించెను, రామధూనాయకేంద్ర!

81

ప॥ ఇట్లు భరతాచార్యుండు రంగమంటపారాధనంబు సాంగంబు గావించి నాట్యం బుపక్రమింపుచో నిర్విఘ్నంబునకై మొదట గణనాథ పూజా పురస్కరంబైన యష్టాంగపదనాండి మంగళంబును గావించి తాను రంగపీఠాసీనుం డై యపుడు నర్తనప్రయోగంబునకు నిజశిష్యజనంబులం బురికొల్పిన వారును బ్రహ్మాండ్రాచి దేవతాధీశ్వరాధిష్ఠితం బైన సభా మంటపంబున నిల్చి గొందఱు సూత్రధారులును, గొందఱు తాళధారులును గొందఱు వీణాగాయకులును, గొందఱు శ్రుతివేణువాదకులును నై యింద్ర విజయ నాటక ప్రస్తావనా పూర్వకంబుగా నాట్య ప్రయోగంబు గావింప సౌదామిన్యాద్యప్సరోజనమాణిక్యంబులు పాత్ర లై నిలువ, నలుగురుఁ బుష్పాంజలి సభా నమస్కారాది పూర్వరంగ సంతరంబున నుపక్రమంబు గావించి చతుర్విధాభినయరూపం బైన నాట్యంబు నై శిశీమార్దంబున సవ రింపుచు హావభావ విలాస విభ్రమ లలిత హాసిత కిలికించిత బిబ్బోక కుట్టమిత మోట్టాయితాది శృంగార చేష్టావిశేషంబులు సుసంబులుగా నంగప్రత్యంగో పాంగ క్రియారూపంబు లైన చతుష్షష్టిహస్తవిశేషంబులచేత నభిన యించి తత్త్వదాఢ్యవాక్యాఢ్య రసాభిప్రాయంబు లందఱికిఁ దేటపఱచి

సభారంజనంబు గావించునప్పు డా నాట్యంబు నిర్విఘ్నంబు గా సకలజన
 నేత్రోత్సవం బై ప్రవర్తిల్లె. ఇట్లు భరతాచార్యప్రయుక్త కైశికీనాట్య
 ప్రయోగచమత్కారావిర్భూత శృంగారరసముద్రం బుద్వేలం బై సర్వా
 క్రాంతంబు గా వెల్లివిరిసి పారవశ్యంబు నొందించునట్టియెడఁ దన్మహి
 మంబునంజేసి యచేతనచేతనంబులు చేతనాచేతనంబు లై తద్రసానుభవంబు
 గాంచఁ తదనంతరంబ తన్నాట్యప్రయోగవిలాస సందర్శనలాలసమానసాభ్యం
 తరసందర్శితసంతతానందసందోహోపార్దుగ్ధపారావారాభంగతరంగమాలికా
 వగాహమాన రాజహంసాయమాన సకలదేవరాజహంసాశంసిత నృత్య
 ప్రశంసావిశేషవాగార్భటిప్రచారంబులును, దౌర్యత్రికప్రపంచోదంచిత మహా
 నాదవిశేషంబులుం గూడ జోడై కోలాహలంబున దండిగానిండుకొనినప్పుడు
 బ్రహ్మాండ భండకుహరంబు నాదబ్రహ్మమయం బయ్యె. అట్టియెడ బ్రహ్మేం
 ద్రాది దేవతాధీశ్వరు లా ప్రయోగచాతుర్యంబునకుఁ జాల సంతోషించి
 భరతాచార్యులకు సకలసత్కారంబులు గావించి బహువిధంబులం గొని
 యాడి యీ నాట్యవేదమార్గంబు శాశ్వతం బై నీచేత సకలలోకప్రసిద్ధం
 పొఁగాక యని యాశీర్వదించి యతని కభీష్టంబు లొసంగి వారందఱు నిజ
 నివాసంబులకుం జనిరి. అంతటఁ బ్రభాతం బగుటయు భరతమునీంద్రుండు
 సంతసంబున బ్రహ్మాదుల వీడ్కొని ప్రయోగంబు చాలించి శిష్యగణసమే
 తంబుగా నిజాశ్రమంబునకుం జని సుఖంబుగా నుండె. ఇట్లు భరతుండు
 నాట్యశాస్త్రాచార్యుం డై బ్రహ్మాపదేశంబున సకలనాట్యమర్మంబు లెఱింగి
 తత్ప్రయోగసమర్థుం డై నిజశిష్యగణంబులుం దానును సకలదేవసభలయందు
 సకల బహుమానంబు లందుకొనుచున్నంత నొక్కనాటి సమయంబున,

82

సీ॥ బ్రహ్మానుమతమున భరతమునీంద్రుండు

కైలాసశిఖరికిఁ గాంక్ష సరిగి

శివుని సన్నిధియందుఁ జెలఁగి తా నేర్చిన

నాట్యభేదంబులు నాల్గుతెఱఁగు

లమరంగ వినిపింప, నా మహానటమూర్తి

జగదంబయును దాను సంతసిల్లి

తా జయమోడకతాండవభేదంబు

లంబి నా సప్తలాస్యక్రమంబు

లలిత కుశదేశ మి మ్మని కృపను బనుప
నంది మిన్నంది సంతతానంది యగుచు
సాంబశిప్రనాజ్ఞ నఖిలనాట్యార్థమర్చు
మతని కెఱిగించె, రామభూపాగ్రగణ్య!

౪౩

సీ॥ ఈ క్రమంబున నంది కేశ్వరుఁ డీశ్వరు
లిరువురి యాజ్ఞ వహించి యపుడు
తాండవలాస్యాని తన్నత్య మర్చుంబు
లన్నియుఁ దెలుపంగ నభ్యసించి
భరతుఁ డంతట నచ్చి పార్వతీశ్వరునకు
భక్తితోఁ బ్రణమిల్లి భక్తవరచ
నీ నేవకుడనైతి నీ కటాక్షముచేత
నీ నాట్య కర్మంబు లెఱుంగఁగంటి

ననుచు నీరీతి విన్నప మాచరించి
హరుని మోలను దా నేర్చినట్టి నాట్య
విధము లెల్లను నెఱపిన, విశ్వవిభుఁడు
సంతసిల్లెను, రామభూజాని! వినుము.

౪౪

సీ॥ ఈరీతి భరతార్చ్యుఁ డిరవాండ నేర్చిన
తాండవలాస్యవిధంబు లెల్లఁ
గని శంకరుఁడు మెచ్చి కరుణాకటాక్షంబు
భరతునివై నించి పల్కె నపుడు
నీ తాండవ క్రియానైపుణ్య మితరులు
నేర్చి నా ముందట నెఱప లేరు
నీవు నేర్చితిగాన నీసిద్ధి నీబుద్ధి
నీ యధికారంబు నిరుపమ మగు

ననుచుఁ గొనియాడి దయతోడ నాదినాట్య
వేదతత్త్వ రహస్యంబు విశ్వభర్త
విశదముగఁ దెల్పు నది యెల్ల విమలమతిని
భరతముని నేర్చె, రామభూపాలచంద్ర!

౪౫

న॥ ఇట్లు తనకుం బ్రయశిష్యుం డై తనవలన నాట్యవేదతత్త్వరహ
స్యంబెల్ల నభ్యసించి ప్రయోగచాతుర్యసామర్థ్యంబునఁ గృతార్థుఁ డై
నమస్కరించి కృతాంజలి యై సవినయంబుగాఁ దనముందట నిల్చినభరతునిం
గనుంగొని యమ్మహానటమూర్తి సంతృప్తాంతరంగుఁ డై యోభరతా
చార్యవర్య! యీ నాట్యశాస్త్రంబు వేదమయంబు గా నే నాదికాలంబునఁ
గల్పించి బ్రహ్మ కుపదేశించితి. వెండియుఁ బితామహుండును నీ నాట్య
వేదంబు వేదయోగ్యంబు గాక యితరయోగ్యంబు గా దనియును, నన్యు
లకు నగాధబోధం బనియును దలంచి సర్వజనానందంబు గాఁ దదనుగుణం
బైన నాట్యవేదంబు వేతె గావించి నీ కుపదేశంబు గావింప నదియును నీ
వభ్యసించి తత్ప్రయోగచాతుర్యధుర్యుడ వై వచ్చి నాతాండవలాస్య
క్రమంబులు నేర్చి నన్ను మెప్పించితివి గావున నీవు నాపిమ్మట నీశాస్త్రంబు
నకు మూఁడవకర్త వై లోకప్రసిద్ధి గాంచెదవు. మావలన నీ వభ్యసించి
లోకవిస్తారంబు బహుప్రకారంబు గాఁ జేయుటవలన నీశాస్త్రంబు జగత్ప్ర
సిద్ధం బయ్యెడు. నీవలన మావలన బహువేదమునిజనంబు లీశాస్త్రం బెఱింగి
నిజపుత్రపౌత్రపంగపరానుక్రమంబునంజేసియు, శిష్యానుశిష్యసంప్రదాయాను
క్రమంబునంజేసియు భూలోకాది సమస్తలోకంబులందు విస్తారంబు గావించి
వారు వారు ప్రత్యేకమతకల్పనాసమర్థులై బహునాట్యశాస్త్రంబులు కల్పిం
చెదరు. అట్టి శాస్త్రంబులెల్లను నీవేరు పూని భరతశాస్త్రంబు లనం బరఁగు.
అట్టి శాస్త్రకర్తలెల్లరును భరతాచార్యనామంబునఁ బ్రసిద్ధి గాంచెదరు. అది
యునుంగాక జగంబునందు నాట్యశాస్త్రం బభ్యసించిన మూర్తులెల్లను భరత
నామాంకితంబు లయ్యెడు. మఱియు నీ శాస్త్రాభ్యాసప్రయోగసమర్థుం
డైన పురుషునకు ధర్మార్థకామమోక్షంబులు స్వతస్సిద్ధంబుగా సిద్ధించు ననె.
ఇట్లు సర్వేశ్వరుఁ డైన శంకరుం డానతిచ్చి భరతునకు సర్వాభీష్టసిద్ధియు సకలా
తిశాయిమహిమంబెల్ల నొసఁగివీడ్కొని ప నప్పుడుభరతాచార్యుండు శివకటా
క్షంబువలన సకలనాట్యశాస్త్రాచార్యసామ్రాజ్యవట్టాభిషేకమహావైభవంబు
గైకొని యాపురాణదంపతులకుఁ బ్రదక్షిణనమస్కారసోత్రంబులు భక్తితోఁ
గావించి వారల వీడ్కొని నందికేశ్వరాదిప్రముఖగణంబులకుఁ బ్రణమిల్లి నిజ
శిష్యగణసమేతుం డై బ్రహ్మసన్నిధికి శీఘ్రంబుగాఁ జని యతనికి నమస్క
రించి ప్రాంజలి యై నిలిచి తనకు శివప్రసాదంబు గలిగినలెఱంగెల్ల నెఱింగించి
యతనియనుగ్రహంబు వడసి యందుండి నిజాశ్రమంబునకుఁ జని యిష్టగోష్ఠి
నుండునంత నొక్కనాఁ డత్రిమరీచ్యంగిరః ప్రభృతిబ్రహ్మర్షులెల్ల భరతమునిం

గని నమస్కరించి యీ నాట్యవేదోత్పత్తిక్రమం బడిగినఁ దచ్చాస్త్రరహస్యం బెల్ల వారల కుపదేశించిన వారలతనివలన నేర్చి తమశిష్యక్రమంబున నాట్య శాస్త్రంబు లోకంబున విస్తారంబు గావించిరి. మఱియు నమ్మునీంద్రునివలన బహుమునిజను లెఱింగిరి. కావునఁ దద్గురుశిష్యపరంపరాక్రమం దెఱింగించెద, అవధరింపుము.

86

ఆ॥ వె॥ అజుని హరుని గెల్చి యఖిలనాట్యరహస్య
మభ్యసించి భరతుఁ డత్రముఖ్యు
లైన మునులకెల్ల నామహత్వము దెల్పెఁ
బుణ్యసాంద్ర! రామభూవరేంద్ర!

87

ఆ॥ వె॥ భరతువలనఁ దెలిసి భరతశాస్త్రాగమ
తత్త్వ మమ్మరిచి తనదుపుత్త్రిఁ
డైన కశ్యపునకు నర్థితోఁ దెలిపెను
బుణ్యసాంద్ర! రామభూవరేంద్ర!

88

ఆ॥ వె॥ కశ్యపాఖ్యమాని కమలాప్తనకుఁ దెల్పె
జలజహితుఁడు నాట్యశాస్త్ర మెల్ల
యాజ్ఞ వల్క్యుమునికి నంజనాసుతునకుఁ
బొసఁగఁ దెల్పె, రామభూవరేంద్ర!

89

సీ॥ ఆ యాజ్ఞవల్క్యు నాంజనేయుండును
భాస్కరుకృపచేత భరతశాస్త్ర
తత్త్వజ్ఞు లై మీఱి తాము ప్రత్యేకంబు
భరతశాస్త్రాచార్యపఠిమఁ గనిరి
వా రిరువురిలోన వాయుపుత్త్రిం డగు
సంగీతవిద్యా ప్రసంగమునకు
సాధన్యుఁ డొక్కనాఁ డనోన్యన్యసంగీత
తారతమ్య మెఱుంగ నారదుండుఁ

దంబురుడు వచ్చి సద్భక్తితోన నడుగ
నాటగుండ్రీయలు పాడి మేటిరాళ్ళు
నీళ్ళు గావించి నీళ్ళను రాళ్ల జేసె
సరససంగీతమున, రామజనవరేణ్య!

40

ప॥ ఇత్యైః గున సకలలోకప్రసిద్ధం బైన భరతశాస్త్రంబునందుఁ బ్రజ్ఞా
వంతు లై ప్రత్యేకమతకల్పకు లైన భరతాచార్యు లనేకు లనేకభరతంబులు
గల్పించి లోకప్రసిద్ధంబులు గావించిరి. ఈ క్రమంబును నెఱింగించెద
వినుము. సదాశివుడును, బ్రహ్మ దేవుండును, భరతుండును, గశ్యపుండును,
మతంగుండును, నప్తికుండును, దుర్గాయుశక్తియు, శార్దూలుండును, గోహ
ళుండును, విశాఖలుండును, దత్తిలుండును, గంబలాశ్వతరులును, వాయు
దేవుండును, విశ్వావసుండును, రంభయు, నర్జునుండును. నారదుండును,
దంబురుండును, హనుమంతుండును, మాతృగుప్తుండును, రావణుండును,
నందికేశ్వరుండును, గార్తికేయుండును, నగస్త్యుండును, జగ్ధవసుండును,
యాజ్ఞవల్క్యు, బలియును, శంఖపాలుండును, స్వాతిగణంబును, దేవేం
ద్రుండును, రుద్రసేనుండును, భూలుండును, భోజరాజేంద్రుండును, సోమేశ్వ
రుండును, జగదేశమహీపతియు, లొల్లభుండును, నుద్భటుండును, న...ఖ కుం
డును, భట్టియు, గీర్తికరుండును, నభినవగుప్తాచార్యుండును మొదలైన
భరతాచార్యు లందఱును వేర్వేఱి లోకప్రసిద్ధ్యర్థంబు భరత శాస్త్రంబుఁ
గల్పించిరి. వాని నభ్యసించి తదనుగుణంబుగాఁ దౌర్యత్రికవ్యవహారంబుఁ
గావింపవలయు. ఇదిభరతశాస్త్రావతారక్రమంబు, ఎఱింగించితి. ఇంకఁ దత్స్వ
రూపం బెట్టి దనుటయుఁ బిమ్మట నెఱింగించెద.

91

గద్యః— ఇది శ్రీరామభద్ర కరుణాకటాక్షవీక్షణాసంరబ్ధ సారస్వత
విచిత్ర పోలూరి యోబయామాత్యపుత్ర సకలజనవిధేయ గోవిందనామధేయ
ప్రణీతం బైన రాగతాళచింతామణి యను సంగీత శాస్త్రప్రబంధంబునందు
మొదట సంగీతశాస్త్రారంభంబును, బరమేశ్వరునివలన నాదమయం బౌ ప్రణావో
త్పత్తియు, నా ప్రణావంబువలన వేదసముద్రావిర్భావంబును, నావేదసారంబును
సంగ్రహించి కృష్ణద్వైపాయనుండు చతుర్వేదంబులు నేయుటయును, దానివలన

బ్రహ్మ సరసంబు లైన నృత్తగీతవాద్యంబులఁ గల్పించి నాట్యవేదంబు నిర్మించె నని సూచించుటయును, బ్రహ్మ దేవుఁడును నాట్యవేదంబు నేమినిమిత్తంబుగాఁ జేసె నని యత్యాదులు భరతాచార్యుని నడిగిన నతండు వారికిఁ దెలుపుటయును, బ్రహ్మ త్రేతాయుగంబున మనుష్యులు వేదాచారవిహీను లైనచో వారికి హితంబు గా నాట్యశాస్త్రంబు గల్పించి నిజపుత్రు లైన భరతాదుల కుపదేశించుటయును, నందు భరతుండు మేటి యై నాట్యశాస్త్రంబు ననువర్తించి విజయోత్సవంబునఁ బ్రయోగింపుచో రాక్షసులు విఘ్నంబు నేయ నది యెఱింగి బ్రహ్మ విశ్వకర్మచే జతురంగమంటపంబు నేయించి నాట్యశాస్త్ర మహిమ ననురులకుఁ దెలిపి యొడంబఱచుటయును నంత భరతుండు రంగవంటపవూజ చేసి నాట్యంబు నెఱవేర్చి పోయి శివునివలన నాట్యమర్మం బెఱుంగుటయును శిష్య పరంపరానువర్తనంబును నన్నది ప్రథమాశ్వాసము సుపూర్ణము.

—: ఇది ప్రథమాశ్వాసము :—

ద్వితీయాశ్వాసము

కం॥ శ్రీ సంక్రందన సన్నిభ!

భాసురవిభవాభిరామ! భక్తివిబోధా!

శ్రీ సన్నత హృదయోన్నత!

భూసురనుత! కోసలూరి బుధజనపాలా!

1

వ॥ అవధరింపుము, ఇట్లు మహేశ్వరబ్రహ్మ భరతాచార్యాది మహా
జన ప్రణీతం బైన యీ భరతశాస్త్రంబునందుఁ బ్రతిపాదితంబు లైన నృత్య
గీతవాద్యంబులు మూఁడునుం గూడ సంగీతనామంబున దృశ్యశ్రవ్యభావంబు
వహించుచు సకలజనానురంజనంబు నిచ్చు. అందులో విశేషించి సంగీతంబు
సామవేదజన్యం బై కేవల నాదచయం బై నృత్యవాద్యములకుఁ బ్రధానం
బై యుండుంగావునఁ దద్గీతలక్షణంబు చిక్కిరిత గ్రంథనామానుగుణంబు
గావలయుట నిరూపించి పిమ్మట నృత్యవాద్యలక్షణంబు లెఱింగించెద,
అందు గాంధర్వజనకం బైన సామగానమహిమం బెట్టి దనిన.

2

సీ సామగానరతుండు చంద్రశేఖరమూర్తి

సామగానపరుండు చక్రధరుండు,

సామగానహితుండు జలజాతభవమూర్తి

సామగానప్రియుల్ సర్వసురలు

సామగానప్రియుల్ సనకాదియోగులు

సామగానప్రియుల్ సకలఘనులు

సామగానాధ్యముల్ సకలయజ్ఞంబులు

సామగానము సర్వసౌఖ్యకరము

సామగానము నిశ్చేయసప్రదంబు

సామగానము నేయనిజనులు గలరె

సామదానాద్యుపాయవిశారద! విను

సామగానాధన్య! రామభూజనపరేశ్వర!

3

గీ॥ మున్ను రావణ బాణాది ముఖ్యజనులు
నారదాదులు సామగానంబుఁ జేసి
శివుని మెప్పించి కాశ్యపత్రీఁ దనర్చి
రమితకృతపుణ్య! రామనృపాగ్రగణ్య

4

ప॥ ఇట్లు, సకలదేవతాయోగ్యం బైన సామవేదంబు గీతశాస్త్రంబు నందు 'వేదానాం సామవేదోఽస్మీ'త్యాది వాక్యంబులచేత సాక్షాత్పరమే శ్వరస్వరూపం బై భగవంతునిచేతఁ బ్రతిపాదితం బగుటంజేసి సకలమునిజన గేయం బై మోక్షప్రదాయకం బై యొప్పుచుండు. అట్లు సామవేదమార్గం బున గీతంబు సంగ్రహించి బ్రహ్మ దేవుండు గాంధర్వవేదంబు సామవేదంబున కుపదేశంబు గాఁ గల్పించి సామగానప్రియు లైన హరిహరాదుల మెప్పించి భరతనారదుల కుపదేశంబుఁ గావించె. వారివలనఁ దద్గాంధర్వంబు సకల విస్తారితం బయ్యె. అట్టి సంగీత విద్యావిలాసంబు ధర్మార్థకామమోక్షపురు షార్థ ప్రదం బై యుండు. దాని మహిమంబు వర్ణింప వెయిడలల చిలువ రాయని కైన శక్యంబు గాదు. ఐనను నానేర్చిన ట్లభివర్ణించెద, ఆవధరిం పుము.

5

నీ॥ నలువ నాదామృతజలనిధి నోలాడ
వాణి గానము నేయ వీణఁ దాల్చె
వ్రేతలు మోపించి వెంటఁ గ్రమ్ముక రాగ
వేణుగానము నేసె విష్ణుమూర్తి
రుద్రు నానందాబ్ధి రుద్రాణి దేలిండు
రుద్రవీణాగానరూఢిఁ దనరి
హరిహరబ్రహ్మదు లౌ నని మెచ్చు నా
రదుఁడు వీణాగానరక్తి నెఱిపు

నిట్టి ఘనులెల్ల సంగీతహితమతిఁబ్ర
థాను లై యుండు రితర గంధర్వయుక్త
దేవదానవమానవదేవలు లెంత
కాగ్యదేవేంద్ర! ఈమహాలాలచంద్ర!

6

సీ॥ నేత్రముల్ దెలువని నిసువుఁడనంబునఁ
బొత్తులలో నుండి పారల్ లేక
విషయభోగైకవివేక మింతయు లేక
స్తన్యపానముఁ జేయు జాణ గాక
మలమూత్రములలోన మగ్నుఁ డౌ కుటుంగక
చెవ్వచే మేన నచ్చికము మీఱి,
బాలగ్రహవేశపాఠవశ్యము గల్గి
వెల్లుల్లిపొగల బల్వెగటు విసరఁ

గసరి నుసులుచు మసలుచు నెసరఁ బాటు
బాటుఁ డావేళ వెలఁదులు పాటు బాడ
విసుగ కేకాగ్రము గ గానరసము లాను
రామభూపాల! జగదేకరమ్యశీల!

7

ఉ॥ గొల్లఁడు మందలో నిలిచి కోమలి లీలను వేణునాదముల్
చల్లని రాగభేదములు చక్క నొనర్పఁగ గోసహస్రముల్
మెల్లన వోరు లెత్తుకొని మేత యెటుంగక యాలకింపఁగా
నెల్లరు గానరక్తిని జరించుట వింతయౌ, రామభూపాల!

8

కం॥ నాగసేరాన నరేంద్రుఁడు
రాగము పఠరింపఁగానరంభితమతి యై
భోగి తల యెత్తి నాదము
భోగించును, గోసలూరి బుధజనపాలా!

9

కం॥ సంగీత మెడమకుచ మగు
సంగతి దక్షిణకుచంబు సాహిత్య మగున్
శృంగారము వాక్సతి యగుఁ
బొందుగ విను, గోసలూరిబుధజనపాలా!

10

సీ॥ ఆ బాలగోపాల మందటి కంద మై
యానందకంద మై యమరియుండు,
నెండుమాఱున నైన నిండ నిగు ర్వెంచు
గండకైలము పైఁజగదేకరమ్యశీలము

జిత్రరూపములెల్లఁ జేతనమ్ములు నేయుఁ
జిత్రరూపులఁ జేయుఁజేతనముల
నాఁకలిడప్పుల నలమటఁ గొన నీదు
కొందల మెదలోనఁ జెందనీదు

యతుల వలపించు సతుల సమ్మతిలఁజేయు
నిఖిలకర్ణరసాయననియతిఁ జూపు
నిట్టి సంగీతమహిమ దా నెంచఁ దరమె
భవ్యగుణసాంద్ర! రామభూపాలచంద్ర!

11

కం॥ సరిగమపదాదిసప్త
స్వరసంగతనాద మఖిలజనరంజన మై
పరఁగిన నది గీతం బనఁ
బురణించును, గోసలూరిబుధజనపాలా!

12

కం॥ ఆ గీత మిరుదెఱంగుల
బా గగు గాంధర్వగానపైనాకములం
జాఁగురెము గాఁగ శాశ్వత
భోగోన్నత! కోసలూరి బుధజనపాలా!

13

కం॥ గాంధర్వ మెట్టిరూపున
సంధిల్లును గాన మెట్టిసవరణ గల దా
సంధులెఱిగింతు నే నే
ర్పుం ధృతి గల కోసలూరిబుధజనపాలా!

14

సీ॥ దేవగంధర్వులు దేవలోకానాది
సంప్రదాయాగతసరసగీత
శాస్త్రలక్షణయుక్తసంగీత మొనరింతు
రాగీత మతినియతాఖిలేష్ట
దాయకం బగుచు గాంధర్వనామముఁ గాంచు
నని గీతశాస్త్రజ్ఞు లంద్రు మఱియు
హగ్నేయకారు లై వరలెడు శార్ఙ్గదే
వాది పూర్వాచార్యు లఖిలదేశి

రాగములుఁ గూర్చి సకలానురాగ మెహగ
 లక్ష్యమార్గము పట్టి సలక్షణము గ
 నెట్టిగీతము గావించి రట్టిగీత
 మగును గానంబు, రామభూపాగ్రగణ్య!

15

సీ॥ గానగాంధర్వయుగ్మములోన గాంధర్వ
 మనునది లక్షణ మనుసరించి
 యభ్యసింపగఁ దగు నదియు లక్షణహీన
 మైనచోఁ బ్రత్యవాయంబు గల్గుఁ
 గావున శాస్త్రలక్షణము ప్రధానము
 గాని లక్ష్యము గాదు కారణంబు
 గాంధర్వలక్షణ క్రమమున కరయంగ
 గాన మీ లోకలక్ష్మ్యనుగుణము

గాని లక్షణకారణక్రమము గాదు
 లక్ష్య మటఁ ద్రోచి లక్షణలక్షితము గ
 గాన మొనరింప జనరంజకంబు గాదు
 భవ్యగుణధుర్య! రామభూపాలవర్య!

16

కం॥ కావున లక్ష్మ్యనుగుణం
 బై వెలయుచు భవిని గాయకాభిజ్ఞాత్రం
 బై వర్ధిలు నీ గానము
 భూవినుతా! కోసలూరిబుధజనపాలా!

17

గీ॥ సకలసంగీత శాస్త్రానందవిదుండు
 శార్ఙ్గదేవుడు గాన లక్ష్యప్రధాన
 తామహిమఁ దెల్పి వాద్యకాభ్యాసమునను
 భవ్యగుణసాంద్ర! రామభూపాలచంద్ర!

18

కం॥ వస్తుస్వరూపనిర్ణయ
 శస్త్రం బగు లక్షణంబు సద్వస్తు వగు
 బ్రస్తుతలక్ష్యము విను, మా
 న్యస్తుతగుణ! రామభూప! యంచితరూపా!

19

కం॥ రాగంబుల లక్ష్యంబులు
రాగనిరూపణముఁ జేయు రంజితశాస్త్రా
భోగంబు లక్షణంబును
భోగోన్నత! కోసలూరిబుధజనపాలా! 20

కం॥ లోకుల వాడుక లక్ష్యము
లోకములో లక్షణంబు లోకవ్యవహార
రాకలిత మైన నిం పని
చేకొందురు, రామభూప! చిత్తజరూపా! 21

కం॥ లక్షణ యుక్తమే లక్ష్యము
లక్షణహీనంబు లక్ష్యలక్షణ మగునా?
లక్ష్యం బె దన్నఁ దెలిపెద
లక్ష్యముగా, రామభూప! లలితాలాపా! 22

గీ॥ శబ్దశాస్త్రాదిలక్షణశాస్త్ర మెల్ల
లోకమునఁ గల్గువ్యవహార మాకలించి
పరఁగఁ జేసిరి పాణినిప్రముఖు లనెడు
పలుకు వినయ్య, రామభూపాలవర్య! 23

కం॥ అరయఁగ లక్ష్యము లక్షణ
శరణం బగుచో 'ప్రయోగశరణా వైయా
కరణా' యను దృష్టాంతముఁ
బురజించును, గోసలూరి బుధజనపాలా! 24

ఉ॥ లక్ష్యనిధాన మై వెలయు లక్షణ వింపులు గల్గు నన్నచో
లక్ష్యము లేనిలక్షణము లక్ష్యము నేయరు లోకులెల్ల దు
ర్లక్ష్య మటంచు వేయుఁ బదిలక్షల కైనను లక్ష్యశాస్త్రముల్
లక్ష్యము చేసి చూతురు సులక్షణలక్ష్యత, రామభూపరా! 25

కం॥ అది యెట్టి దనిన నిందుకుఁ
బదిలంబుగ లక్ష్య మేను బ్రకటించెద నిం
పొదవఁగ ఘంటారావము
మొదలుగ విను, కోసలూరి బుధజనపాలా! 26

క॥ న్యాసగ్రహంశనియమ

న్యాసాన్యము శాస్త్ర మరయ నన్యతరాంస

న్యాసగ్రహ మౌ లక్ష్యము

మీసరము గ, రామభూప! మృదులాలాపా!

27

ప॥ అది యెట్టి దనిన

శా॥ సన్యాసగ్రహణాంశకం బగునరాజద్వైభవవీరాగళా

స్త్రన్యాయం బటు లుండ లక్ష్య మనెడున్ సన్యాససాంశగ్రహ

ధ్యన్యాయం బినుమంత లేక విను ధన్యాసగ్రహంశాధ్య మై

ధన్యం బయ్యెను థాత్రీ, గోసలపురింద్రా! రామభూమిశ్వరా!

28

శా॥ ధన్యాసగ్రహదాంశకం బగుట గాంధర్వంబు ఘంటారవీ

యన్యాయం బగుచుండు సంగ్రహము సన్న్యాసంబు సాంశంబు గా

జన్యం బై పరిపూర్ణ మై వెలయు లక్ష్యం బైన ఘంటారవం

బన్యప్రక్రియ, జానకీహృదయరమ్యా! రామభూపాగ్రణీ!

29

సీ॥ సంప్రదాయాగతశాస్త్రలక్షణయు క్త

గాంధర్వగీతంబు గలిగినట్లు

మనుజుగానం జేల? మహనీయశాస్త్రా

సమ్మతి లేక విస్తార మయ్యె

శాస్త్రసమ్మతి బూని సరసగాంధర్వంబు

నానాఫలంబుల నీనుచుండు

శాస్త్రసమ్మతి లేమి సత్ఫల మీనని

గాన మెంచంగ నేల మానవులకు

తుచ్ఛమనుజు లక్ష్య తుచ్ఛంబుగాఁ గొని

దివ్యగీతశాస్త్రదీప్తి విడుచు

నట్టిగాన మెట్లు లభిమత మగు నన్న

వినుము, రామభూప! విస్తరింతు.

30

గీ॥ దివ్యశారీరసంపదఁ దేజరిల్లు

దైవజనములు జంత్రగాత్రములయందు

శాస్త్రసమ్మతగాంధర్వసరసగీత

మొనరఁ జేతురు, రామభూజనవరేణ్య!

31

కం॥ కా నిట్లు జంత్రగాత్రము

లానికఁ బలికింపలేని యల్పులగానం

బానెఱిని శాస్త్రసమ్మతిఁ

బూనునె మఱి, గోసలూరి బుధజనపాలా!

32

ఉ॥ వినను సంజనాతనుభవాన్వనదత్తలకుంభజాదు వీ

గానము శాస్త్రసమ్మతము గా నమరించిరి మున్ను కొన్నినా

శ్శానియమంటె చెల్లినఁ దనంతన దా విరళస్వభావ మై

గానఁగనయ్యె యోగ్యులను గానమి, రామనృపాలకాగ్రణి!

33

కం॥ మునుపటియుగమున మనుజులు

ఘను లనఘులు దేవసములు గావున గానం

బనువుగ శాస్త్రస్థితి గాఁ

బొనరించిరి, గోసలూరి బుధజనపాలా!

34

కం॥ ఇప్పటి కలికాలంబునఁ

జప్పని మనుజులకు నేల శాస్త్రస్థితిగాఁ

జొప్పడును గానసంగతు

లోప్పింపఁగ, రామభూవరోత్తమ! వినుమా!

35

ఉ॥ కావున వారి శాస్త్రపరికల్పిత రాగవిశేషమార్గముల్

భావనసేయి లేక తగుపాఠిగ నాత్మమనోగురంజనం

బై వెలయంగ మానవజనావళి వాడఁగ జేళ జేళసం

భావితరాగభేదము లపారము లాయెను, రామభూవరా!

36

శా॥ ఆయాదేశజనానురంజనము లై యాపిర్బవం బైనచో

నాయాదేశికరాగ భేదములు పూర్వార్థచార్య శాస్త్రోక్తమా

ర్గాయాతంబులు కొన్ని కొన్నియుఁ దదాయాతంబులుంగాక ముం

దే యానందముసేయు లోకులకు థాత్రిక, రామనృపాగ్రణి!

37

కం॥ అవాడకరాగంబులు

భావించి జనానుక్తిబలము గ లక్ష్య

ప్రావీణ్యగానశాస్త్రము

గాఢించెను శార్థదేశికవి, రామనృపా!

౩౮

కం॥ కావున లక్ష్యము కారణ

మై వెలయును గానమార్గమంతయు శాస్త్ర

ప్రావీణ్యం బొక్కొకయెడ

భావించిన దైన, రామ! పార్థివతిలకా!

39

వ॥ అట్లుగావున, నవ్విధంబున నానా దేశరాగోపరంజితం బైన గానంబు లక్ష్యప్రధానంబు గా దేవాదిపూర్వాచార్యులచేతఁ బ్రతి పాదితం బై లోకప్రసిద్ధం బై యుండుఁగావున, నట్టి గానలక్షణంబు పండిత పామర సాధారణంబు గా సలుపు మార్గంబును లోకలక్ష్యానుగుణంబుగా వివరించెద, ఆకర్ణింపుము. అది యే ట్లనిన, మొదల గానంబు నానాదేశ రాగ ప్రధానం బగు. రాగంబులు స్వరప్రధానంబు లై యుండు. స్వరంబులు శ్రుతికారణంబు లై యుండు. కావునఁ దచ్చుతిస్వరూపజ్ఞానంబు తజ్జన్యత్రి స్థానలక్షణజ్ఞానపురస్సరం బగుటంజేసి తొలుదొలుతఁ ద్రిస్థానలక్షణంబును నవ్వలఁ దజ్జన్యశ్రుతిజాతిస్వరూపంబును బిమ్మటఁ దజ్జాతశుద్ధస్వరవికృతస్వర లక్షణంబును, నావెనుక సర్వాధిదేవతానిర్ణయంబును, వెండియు గ్రామ మూర్చనాభేదలక్షణంబును, దదనంతరంబు శుద్ధతాన హుటతాన ప్రస్తారాది లక్షణంబును, నావెంటన రాగమేళలక్షణంబును, దదనుపదంబున నుత్తమ మధ్యమాధమరాగ భేదనిర్ణయంబును, నాపిఱుందన న్యాసగ్రహంశలక్షణం బును, బదంపడి యాడవప్రాధవ సంపూర్ణ రాగభేదార్హకాలాది నిశ్చయం బును, నాతర్వాత నృత్తవాద్యభేదలక్షణంబును, నావలఁ దాళదశప్రాణ తారభేదనిరూపణంబును నిట్లు క్రమక్రమంబునఁ దెలియ వివరించెద నని తలంచి శ్రుతిస్వరజనకం బైన త్రిస్థానలక్షణంబు మొదట నిరూపించెద, అవ ధరింపుము.

40

చ॥ పురుషవివక్షచే మనసు బోధముఁ జెంది శరీరపహ్నితో

నొఱియఁగ వహ్ని మారుతము నూదగ వాయువు బ్రహ్మగ్రంథిపైఁ

బొరసి చరించి యూర్ధ్వముగఁ బొక్కిలి హృద్గతి మస్తకాననాం

తరములఁ గల్గఁజేయు వరనాదము, రామనృపాలకాగ్రణి!

మ॥ క్రమ మొప్పారఁగ నాభిహృత్పుటములం గంతోత్తమాంగాస్యదే

శములం బైదు విధంబులం బొడమి ప్రాజ్యం బైన నాదంబు పెం

పమరం దా నతిసూక్ష్మ సూక్ష్మపదపుష్టాపుష్టశబ్దాంకకృ

త్రిమనామాంకము బైదు గారమును భరితా; రామనృపాలకాగ్రణి!

41

కం॥ ఈరితి మంద్రమధ్యమ
తారకనాదములు గీతతంత్రంబున నిం
పారును ద్రిస్తానవ్యవ
హారంబున, రామభూతలాధీశమణి!

42

కం॥ పంచస్తానభవం బై
పంచాయ్యలఁ గన్న నాదు భాసిలు దైవో
దంచిత గీతవ్యవహార
రాంచిత మై, రామభూతలాధీశమణి!

43

కం॥ ఆ పంచస్వరనాదము
దీపిత మగు మనుజుతతికిఁ ద్రిస్తానగతికొ
స్థాపిత మై సంగీత
వ్యాపారమునందు, రామవసుధాధీశా!

44

కం॥ అనుమంద్ర మంద్రకంబులు
ననుమధ్యమమధ్యమంబు లనుతారకము
వినుతారక మని యీక్రియఁ
గనుఁ ద్రిస్తానంబు ద్వివిధగతి, రామనృపా!

45

ప॥ ఇట్టి యనుస్థానత్రికప్రమాణంబు తంత్రీస్తానప్రమాణంబునకు నిఁచు
కంత తగ్గియుండు నని తజ్జ్ఞు లెఱింగి వాడుదురు, అవధరింపుము.

46

కం॥ ఆ నాదము ద్వావింశతి
మానిత భేదములఁ గాంచు మఱి విన్ములచే
మానుగ నవి శ్రుతు లనఁగా
భూనుత మగుఁ, గోసఘోరబుధజనసాలా!

47

కం॥ ఇరువదిరెండు విధంబుల
నిరవగు నానాద మెట్టు లిం పగు నవి యే
గుఱుతున శ్రుతు లెట్లగు నన
మురుపుగఁ దెల్పెదను, రామభూపాలమణి!

48

ప॥ శ్రుతిలక్షణం బెట్టి జానక.

49

కం॥ స్వరమున కారంభక మై
మఱియు స్వరాంగకము హ్రస్వమాత్రస్వర మై
కర మాది నెద్ది వివరబడు
నరయంగ శ్రుతి యనంగఁ బరఁగు నది, రామస్వపా!

50

సీ॥ మంద్ర మాధార మై మలయు హృత్పుటమందు
మూఁ డూర్ధ్వనాడిక ల్మౌనసియుండు
నానాడికలమీఁద నందంబు లై యిరు
వదిరెండునాడిక ల్బుదిలముగను
బర్వానుపర్వవై భవమునఁ బవనసో
పానమార్గంబునఁ బరఁగి యుండు
నానాడికలత్రోవ ననిలుండు నడతేర
నన్నన్నివిధము లై యన్నినాడు

లున్నతోన్నతవృత్తిమై నుత్తరోత్త
రస్థితిని మీఱి ద్వావింశతఋణేద
ములను వినఁదగి శ్రుతు లనఁ జొలుపు మిగులు
భవ్యగుణధుర్య! రాఘభూపాలవర్య!

51

కం॥ ఇరువదిరెండు విధంబుల
వరలుచు ననుమంద్ర మిట్లు ద్వావింశతిం
స్ఫురితశ్రుతు లొనరించును
బురణింపఁగ, గోసలూరిబుధజనపాలా!

52

శా॥ ఈ రీతికొ గళమ స్తకాంతరములం దిం పొందు నామధ్యమా
ఖ్యారావోచ్ఛకతారకారవము లేకైకంబు గా వింశసం
ఖ్యారమ్యశ్రుతి జన్మ కారణము వై కన్పట్టు దన్నాడికా
ధారోచ్చోచ్చతరప్రచారములచేతకొ, రాఘభూపాగ్రణి!

53

కం॥ ఇరువదిరెండు తెలుగులఁ
దిర మగు శ్రుతినిదయ మట్లు త్రిస్థానజ మై
యిరువదియాలు విధంబులఁ
బురణించును, గోసలూరిబుధజనపాలా!

54

వ॥ మఱియు నిట్టి శ్రుతిజన్యస్వరభేదలక్షణం బెట్టి దనిన.

55

సీ॥ తగి పడ్డఋషభగాంధార మధ్యమపంచ
మములు ధైవతనిపాదము లనంగ
రహి మించి సప్తస్వరంబు లాశ్రుతులందు
జనియించు నన్నచో స్వర మనంగ
నది యెద్ది? వివరింపు మనినచో వివరింతుఁ
గృతికతి వివచయ్య, శ్రుతికిఁ జనక
యం దనుసూత్ర మై యనురణనాత్మక
స్నిగ్ధరూపముఁ దాల్చి దుగ్ధరసము

మీఁద మీఱినమీఁగడ వెన్న మిగిలి
చొక్క మగు నొక్కనాదంబు శ్రోతృచిత్త
రంజనము సేయు స్వరనామరమ్య మగుచు
రామభూపాల! మహానీయరమ్యశీల!

56

సీ॥ బ్రహ్మాంబు విశ్వమై పరిధవిల్లినరీతిఁ
బా లెల్లఁ బెరుంగు లై పరఁగినట్లు
నవనీతనికరంబు నవఘృత మైనట్లు
జలములు బుగ్గ లై చెలఁగినట్లు
మిహిరమయూఖముల్ మేఘంబు లౌభంగి
నయ్యిందుకరము మం చైనగతిని
వజ్రకీటము తొల్ప వరవర్ణ మైనట్లు
శలభంబు భ్రమర మై మెఱసినట్లు

శుక్ల శోణితములు శుభశరీరాకృతి
వరలినట్లు శ్రుతుల [1] స్వరము లగుచు
విన్నవారి కొసఁగు వీనుల విందులు
సరసగతుల, రామజనవరేణ్య!

57

కం॥ ఇరువదిరెం డగుశ్రుతులకు

స్వరచయ మాటొకటి యెట్లు జన్మించెను, నా
స్వరముల కాశ్రుతు లె న్నె
న్నెఱిగింపు మటన్న, రామనృపమణి! వినుమా!

58

సీ॥ సప్తస్వరంబులసంభవం బెఱిగింతు

ద్వావింశతిశ్రుతుల్ పరగ నండు
మొదలంట లేక్కింప మొనసిన నాలర
శ్రుతియందు పడ్డంబు సొంపు మీతె
నాటొక్కశ్రుతిమీఁద నమరె నాబుపభంబు
తగఁ దొమ్మిదింట గాంధార మమరె
బదుమాఁట మధ్యమభవ్యస్వరం బయ్యెఁ
బదియు నాటొకకివైఁ బంచమంబు

నిరువదింటను ధైవత మిం వెసంగె
నిరువదియురెంట నైషాద మెసకమెసఁగె
నిరువదియురెండు శ్రుతులయం దిట్లు స్వరము
లెనసి యుదయించె, రామభూమింద్రచంద్ర!

59

కం॥ నాలుగు మూడును రెండును

నాలుగు నాలుగును మూడు నవి రెండు శ్రుతుల్
సీలఁగ సరిగమపదనులు
చాలున నిరవొందె, రామజనపాలమణి!

60

ఆ॥ చె॥ నాల్గు నాల్గు నాల్గు నలి రెండు రెండును

మూడు మూడు శ్రుతులు మొనసియుండు
సమపనిగరిదారి సప్తస్వరాళిక
పొసఁగ వినుము, రామభూవరేంద్ర!

61

సీ॥ సరవితో నీరీతి సప్తస్వరప్రతి

నియతసంఖ్యాగుణాన్విత లైన
శ్రుతులతో నాల్గవశ్రుతి మొదల్ శ్రుతుల్లెఁ
గారణం బగుఁ దారకార్వగతిని

నవ్వలఁ దత్తదుపాంత తృతీయాది
 ...కాఢ్యశ్రుతివ్రజంబు
 కార్యంబు లేనిది కారణం బగు పెట్టు
 తెలుపు మన్నను విశదీకరింతు

నొకటఁ గల్గిన రెండు రెండొదవు మూడు
 మూట నాల్గింటిఁ గాన తత్పూర్వకాంక్షఁ
 గారణం బగుఁ దదూపాంశగ్రశ్రుతినిచ
 యంబు నిజ మది, రామన్మపాగ్రగణ్య!

62

కం॥ ఏతాదృశసప్తస్వర
 జాత్యుద్భవహేతుభూత సకలశ్రుతిసం
 భూతస్వరజాతిపంచక
 మాతత మగు, రామభూవరాస్థ్యమణి!

63

కం॥ శ్రుతిజాతిభేదలక్షణ
 మతిచతురతఁ దెల్పు చింక నాశ్రుతిజాతుల్
 మతిమంతు లెంచఁ దెల్పెద
 మతి మంతుల కెక్క, రామమనుజేంద్రమణి!

64

కం॥ వరుసను దీప్తయు నాయత
 కరుణయు మృదు మధ్య లనెడు ఘననామములన్
 మెఱయుచు నీ శ్రుతిజాతులు
 స్వరవిహితము లౌను, రామజనపాలమణి!

65

కం॥ ఈ సప్తస్వరపాలిక
 యే సొబగున సంఘటిలిన నీశ్రుతు లై దా
 నా సొబగెల్లను దెల్పెద
 భూసురనుత! కోసలూరి బుధజనపాలా!

66

కం॥ అరయఁగ దీప్తాయతలును
 మతియును మృదుమధ్య లనెడు మహితశ్రుతు లీ
 సరణిని నాల్గును షడ్జ
 స్వరమున సంధిల్లు, రామవసుదారమణా!

67

కం॥ కరుణయు మధ్యయు మృదు వనఁ
బరఁగిన జాతిత్రయంబు భాసిలు ఋషభ
స్వరమునకు సంధి కీర్తి
స్ఫురణోజ్జ్వల! గోసలూరి బుధజనపాలా! 68

కం॥ దీప్తయు నాయత యనియెడు
దీప్తశ్రుతిజాతియుగము తిరముగ మఱి సు
ప్రాప్తం బగు గాంధార
వ్యాప్తిని జన, రామభూవరామూల్యమణి! 69

కం॥ అను వగుదీప్తయు నాయత
యును మృదువును మధ్యయునను నురుతఃపజాతుల్
ఘనముగ నాల్గును మధ్యమ
మున సాధిలు, గోసలూరి మునిజనపాలా! 70

కం॥ మృదుమధ్య లాయతాఖ్యయు
వదలని కరుణయు ననంగ వరజాతులు నా
ల్గొదవును బంచమపదమున
సద్వర! శ్రీరామభూప సత్యాలాపా! 71

కం॥ మఱియును, గరుణాయతలును
వరమధ్యయు ననెడు మూడు వర్ణితజాతుల్
కర మరుదు శ్చైవతంబునఁ
బురణించును, గోసలూరి బుధజనపాలా! 72

కం॥ మఱి దీప్తయు మధ్యయు నను
వరమశ్రుతిజాతియుగము...
కర మర్థి నిషాదస్వర
వర మరయఁగ, వినుము రామవసుధాధీశా! 73

కం॥ ఈ తెఱఁగునఁ బంచశ్రుతి
జాతులు సప్తస్వరాళి సంధిలురీతుల్
భాతిగఁ దెలిపితిఁ దెలియుము
జాతామోదమున, రామజనపాలమణి! 74

ఆ॥ వె॥ ఇంక నొకటి యొకటి యీ పంచజాతులు

నాలు గైదు మూడు నాలు గాఱు

వితము లయ్యె దాని విధ మెల్లఁ దెల్పెదఁ

బొసఁగ వినుము, రామభూవరేణ్య!

75

ఆ॥ వె॥ పరఁగు తీవ్ర రౌద్ర వజ్రయు నుగ్రయు

ననెడు నాల్గుపేరు లవధరించి

శ్రుతులు గల్గెనయ్య శ్రుతిజాతి దీప్తకుఁ

బుణ్యసాంద్ర! రామభూవరేంద్ర!

76

సీ॥ చనుఁ గుముద్వతి శ్రోధప్రసారిణి యన

నెనఁగు సందిపని యన రోహిణియు ననఁగ

నైదు శ్రుతు లయ్యె నయ్యాయతాఖ్యజాతి

విసఁగఁగదవయ్య, రామభూవిభవరేణ్య!

77

కం॥ తనర దయావతి యాలా

పినియుమ దంతికయు ననెడు పేరులు మూటం

బెనగొన్నశ్రుతులఁ గరుణా

వినుతా! శ్రుతిజాతి గలిగె విను, రామనృపా!

78

కం॥ మందయు రతికా యనఁగా

నందంబై ఊతియుఁ బ్రీతి యను పేరుల నిం

పొందుచు నాల్గున్ భేదము

లం దెను మృదుజాతియొగ్య, మది రామనృపా!

79

కం॥ విను మిఁక ఛందోవతి యం

జని మార్జని రక్త రమ్య సంక్షోభిణి నాఁ

దనరుచు నాఱు వితమ్ము ల

వ్రను మేఘాజాతి, రామ బుధజనపాలా!

80

వ॥ ఇట్లు పంచశ్రుతిజాతిజన్యంబు లైన తీర్థాదిద్వావింశతి శ్రుతి
భేదంబులకు యథోచితంబుగా షడ్జాదిసప్తస్వరనియమంబు తత్తజ్జాత్యను
సారంబు గా నెఱింగించెద, అవధరింపుము

81

సీ॥ దీప్తాదియందునఁ దీవ్రయు నాయత
 మొదటను గల్గు కుముద్వతియును
 మధ్యలోనను రెండు మన్నిరంజనియును
 మృదుజాతి రెండవ సదనమునకు

...   .
                  ...   .
 ...   .
                  ...   .

మఱియు రక్తిక యనునది, వరుసతోడ
 నీ శ్రుతులు మూడు విలసిల్లు ఋషభమునకు
 సంతతాదార్యసగరాజ! శౌర్యదైర్య
 భవ్యగుణధుర్య! రామభూపాలవర్య!

82

సీ॥ దీప్తలో రెండవది యగు రౌద్రయు నాయ
 తాజాతి రెండవతావు శ్రోధ
 యనునది వరుసఁ దా నమఁ సంస్కృతములు రెం
 డును నిల్పు గాంధారమునకు నెపుడు
 దీప్తలో మూడవది యగునా వజ్రయు
 దజ్జాతి మూడవతలమునందుఁ
 గల ప్రసారణియును ఘన మృదుజాతి మూఁ
 డవ మన్ని ప్రీతియు నవల మధ్య

యనెడు జాతిని మూడవ దైన మార
 ని యనునది గూడఁ గ్రమముగా నియత మైన
 నాల్గు జాతుల శ్రుతులు విన్నాణ మమరు
 మధ్యగుంబున, రామభూమండలేంద్ర!

83

సీ॥ మృదుజాతి నాలవపద మైన క్షితియును
 మధ్యలో నాలవ మన్ని రక్తి
 యును నాయతాజాతి నొనర నాలవది యై
 యమరు సందీపని యనునదియును

గరుణలో రెండవ వరుస నాలాపిని
 యనునది గూడ నాల్గయినయ్యట్టి
 శ్రుతులు పంచమమునఁ జూటిగొంచు ఋణాలఁ
 దనర మూడవది యకాదంతికయును

నాయతాజాతి నై దవ దై నరోహి
 ణియును నీమధ్య నై దవనెలపు రమ్య
 యను నదియుఁ గూడ శ్రుతులు మూడ మరియుండు
 ధై వతస్వరమున, రామధరణినాథ!

84

సీ॥ దీప్తిలోఁ గల్గు నాలవ దెసను నుగ్ర
 యను నదియు మధ్య నాటవ దై న యుగ్మ
 ఊభిణియుఁ గూడ నీరెండు శ్రుతులు నిల్పఁ
 దగు నిషాదమ్మునను, రామథారుణీంద్ర!

85

వ॥ ఇట్లు, సప్తస్వరనియత జన్యద్వావింశతి శ్రుతిచయంబునకుఁ
 గ్రమోద్దేశం బెట్టిదనిన.

86

సీ॥ తీవ్రాఖ్యయుఁ గుముద్వతియు మందకయుచుఁగ్గం
 దోవతి యమర దయావతియును
 రంజని రతికారాద్రియ రక్తి క్రోధయును న
 బ్రకయనునది ప్రసారణియు ప్రీతి
 యును మార్జనియు క్షేమయును రక్త యనఁగ సం
 దీపని యాలాప దీప్త దంతి
 యును రోహిణియు రమ్యయును నుగ్రయును ఊభి
 ణియు నన నిటు లిర్వదియును రెండు

శ్రుతులు సరిగమపధని సంతతికి వరుస
 నాల్గు మూడును రెండును నాల్గు నాల్గు
 మూడు రెండుగ నీరితి మొనసియుండుఁ
 దెలియ వినవయ్య, రామథాత్రీత లేంద్ర!

87

క॥ ఈ తెలుగునఁ బంచశ్రుతి
జాతిభవ శ్రుతు లనంగ సప్తస్వర సం
ఘాతము శుద్ధస్వర వి
ఖ్యాతిని మను, రామభూవరామూల్యమణి!

88

సీ॥ శుద్ధ పక్షకనామ శోభితస్థితిఁ గాంచి
శుద్ధ ర్షభంబు నా శుద్ధ మిగుల
శుద్ధగాంధార విశుద్ధనామముఁ జెంది
శుద్ధ మధ్యమనామ శుద్ధి గాంచి
కమనీయశుద్ధ పంచమనామకము దాల్చి
శుద్ధ దైవతనామశుద్ధ మగుచుఁ
జక్కనిశుద్ధనిషాదనామక మంది
క్రమముతోడను సరిగమపథములు

నొక్క టొక్కటి వేర్వేరు నొకపు మీటి
సంకరము లేక సంగీతశాస్త్రమునకు
నొసరియుండును వ్యవహారయోగ్య మగుచు
భవ్యగుణసాంద్ర! రామాభూపాలచంద్ర!

89

కం॥ ఏతాదృశశుద్ధస్వర
జాతము త్రిస్థానభేదశాతం బగుచున్
ఖ్యాతి వహించెను ద్రివిధం
బై తనకన్, రామభూవరామూల్యమణి!

90

సీ॥ మంద్రపక్ష మనంగ మధ్యపక్ష మనంగఁ
దారపక్ష మనంగఁ దనరుచుండు
మంద్రర్షభంబు నా మధ్యర్ష భం బన
తారర్షభంబనఁ దనరుచుండు
మంద్రగాంధారంబు మధ్యగాంధారంబు
తారగాంధారంబుఁ దనరుచుండు
మంద్రమధ్యమమును మధ్యమధ్యమమును
దారమధ్యమును దనరుచుండు

మంద్రపంచమధైవతమంద్రజనులు
మధ్యపంచమధైవతమధ్యజనులు
తారపంచమధైవతతారజనులు
వరలుచుండును, రామభూషరలలామ!

91

కం॥ అరయఁగ నికృత్తసప్త
స్వరములు త్రిస్తానభేదవర్ధితగతులై
యిరువదియొక్క విధంబునఁ
బురణించును, గోసలూరిబుధజనపాలా!

92

కం॥ ఈ తెఱఁగున సప్తస్వర
జాతిస్థితిఁ దెల్పి తింకఁ జక్కఁగఁ దెలియం
జేతును దద్వికృతస్వర
జాతివిభేదములు, రామజనపాలమణి!

93

కం॥ ఈరహిగను శుద్ధస్వర
వారము మఱి వికృతరూపవైభవమునఁ దా
మారయఁ బదియాఱువిధా
లై రంజిలు, రామభూతలాధీశమణి!

94

వ॥ వికృతస్వరం బెట్టి దనిన.

95

సీ॥ చ్యుతపక్ష మనియు నచ్యుతపక్ష మన రెండు
వికృతర్షభం బన వెలయుచుండు
సాధారణాఖ్యచేఁ గ్రాలెడుగాంధార
మంతర గాంధార మనంగ రెండు
చుతమధ్య మనంగ నచ్యుతమధ్య మన రెండు
చ్యుతపంచమ మనంగ నొప్పునొకటి
వికృతపంచమ మన వెలయు వేటొక్కటి
వికృతధైవత మన వెలయు నొకటి
కై శికినిషాదకాకలీఘననిషాద
విధము లవి రెండు నీరీతి వికృతరూప
రంజనంబున శుద్ధస్వరాలి ద్వాద
శాకృతులు దాల్చు, రామస్మపాగ్రగణ్యా!

96

వ॥ మఱియు లక్ష్యైకనిర్వికల్పంబు లైనవికృతస్వరంబులు నాల్గు గల
వవి యెట్టి వనిన.

97

క॥ పంచశ్రుతిధైవత మనఁ

బంచశ్రుతిఋషభ మనఁగఁ బరమగతిన్ మ

ట్కించితధైవతఋషభము

లెంచఁగ నవి నాల్గు, రామన్యపసుత్రామా!

98

క॥ వికృతస్వరములు పదియా

ఱకలంకత నిట్లు వెలయు నట వరుసఁ బదా

ర్వికృతస్వరలక్షణములు

ప్రకటించెద, రామభూప! పార్థివతలకా!

99

వ॥ తత్క్రమం బెట్టి దనిన.

100

శా॥ ఆధారశ్రుతి మాని పద్జము నిబోపాంత్యశ్రుతిస్థాన మా

త్మాధారంబుగఁ జెంది నైశికినిషాదాఖ్యాప్తికాది స్థితా

స్వాధీనశ్రుతి నిచ్చు నీశ్రుతము దానై పద్జసాధారణా

ఖ్యోదారచ్యుతపద్జనామకము గల్గన్, రామధాత్రీశ్వరా!

101

వ॥ ఇది చుతపద్జలక్షణం బింక నచ్యుతపద్జస్వరూపం బెట్టి దనిన.

102

మ॥ రహిఁ దా నెప్పుడుఁ గాకలీగరిమఁ బర్వంగా నిషాదంబు త

త్సహజాతిన్ శ్రుతి యాగ మానుకొన పద్జం బప్పు డాత్మోద్ధత

ప్రహతస్థానమునందు ద్విశ్రుతులు మీఱిం బొల్పు నల్పాంగ మై

మహిలో నచ్యుతపద్జనామ ముదయింపన్, రామభూపాగ్రణీ!

103

వ॥ వికృతస్వరలక్షణం బెట్టి దనిన.

104

గీ॥ పద్జసాధారణమువేళ పద్జజనక

మైనశ్రుతిఁ జెంది శ్రుతులు నా ల్గమరి ఋషభ

మాత్మనిలయంబు వదలక యలరు వికృత

ఋషభ మనుపేర, రామమహితలేంద్ర!

105

వ॥ పద్జమద్యమసాధారణలక్షణం బెట్టి దనిన.

106

ఉ॥ ఆరయ పద్ధమధ్యమము నాత్మపదశ్రుతు లుజ్జగించి దై
వాఱఁగఁ గై శి కాకృతి నిజై కముఖశ్రుతు లానిపాదగాం
ధారము లంటఁజేయుచు శ్రుతద్వయము క్తము పద్ధమధ్యసా
ధారణనామమై వెలయు, ధార్మికవల్లభ! రామభూవరా! 107

ఉ॥ వారక మధ్యమశ్రుతిని వారణ నొక్కటి గాంచి మధ్యసా
ధారణవేళలన్ శ్రుతియుతం బగుకై శిశిసంజ్ఞఁ జెంద గాం
ధారముఁ జేరి మధ్యమఘనశ్రుతియుగ్మముఁ జెంది యంతరా
ఖ్యాతమచేఁ జతుశ్రుతిసమన్విత మయ్యెను, రామభూవరా! 108

వ॥ ఇది కై శికాంతరగాంధారస్వరయుగ్మలక్షణం బింక చ్యుతమధ్య
మస్వరలక్షణం బెట్టి దనిన. 109

ఉ॥ ఆరయశుద్ధమధ్యమ ముపాంత్యము చేకొని స్వాశ్రయశ్రుతిన్
సారము గాఁగ నొక్కటి నిజప్రథమశ్రుతిఁ గై శికాఖ్య గాం
ధారముఁ జెంద నీశ్రుతి యనన్యతమం బనుసంజ్ఞ మధ్యసా
ధారణవృత్తిఁ గైకొనియె, దానసురద్రుమ! రామభూవరా! 110

వ॥ అచ్యుతమధ్యమలక్షణం బెట్టి దనిన. 111

ఉ॥ చారుతరాశ్రయశ్రుతివశంగత మై మసుశుద్ధమధ్య మిం
పార నిజశ్రుతిద్వితయ మంతరసంజ్ఞ వహించు వ్యాళగాం
ధారముఁ జెంద నంగరహితం బయి యచ్యుతమధ్యమాఖ్య వి
స్తారముగా శ్రుతిద్వయయుతస్థితిఁ గైకొను, రామభూవరా! 112

వ॥ మధ్యమగ్రామలక్షణం బెట్టి దనిన. 113

గీ॥ శుద్ధపంచమ మాశ్రయశ్రుతిని మాని
మఱి యుపాంతనిజశ్రుతి మఱిగెనేని
మధ్యమగ్రామసంజ్ఞ నేమఱిక కాంచు
భాగ్యదేవేంద్ర! రామభూపాలచంద్ర! 114

వ॥ చ్యుతపంచమలక్షణం బెట్టి దనిన. 115

ఉ॥ పంచమ మాశ్రయశ్రుతిని బాసి యుపాంత్యఃజశ్రుతంబుతో
నంచిత మై శ్రుతిత్రయసమంచిత మై వికృతస్వరూపశో
భాంచిత మైనవేళ వెలయం జ్యోతపంచమసంజ్ఞ గల్గి వ
ర్తించు, నుదారశేఖర! సుధీనుత! రామనృపాలకాగ్రణీ! 116

వ॥ విశ్రుతపంచమలక్షణం చెట్టి దనిన. 117

గీ॥ మధ్యసాధారణమువేళ మధ్యమస్వ
రాశ్రయశ్రుతి మధ్యమగ్రామపంచ
మంబు గాంచి చతుశ్రుతిమహిత వికృత
పంచమం బయ్యె, రామధూపాలచంద్ర! 118

వ॥ వికృతధైవతలక్షణం చెట్టి దనిన. 119

గీ॥ ధామముననుండి మధ్యమగ్రామవేళఁ
పంచమాధారకశ్రుతి గాంచి ధైవ
తస్వరంబు చతుశ్రుతు ల్దనరి వికృత
ధైవతాహ్వయ మగు, రామధూవరేణ్య! 120

వ॥ కైశికీనాదలక్షణం చెట్టి దనిన. 121

గీ॥ షడ్జసాధారణమునందుఁ, జక్కఁగా ని
పాదకస్వరమౌషడ్జకాదిమశ్రు
తి నొకటిభజించి త్రిశ్రుతులఁ చెనకి కైశి
కాహ్వయంబయ్యె, రామనృపాగ్రగణ్య! 122

వ॥ కాకలినిపాదలక్షణం చెట్టి దనిన. 123

కం॥ చేకొని షడ్జశ్రుతియుగ
మాకలితశ్రుతుల నేర్పు నభినందింపం
గాకలి యయ్యె నిపాదము
ప్రాకటగతిఁ, బూర్వతీలకపార్థివతీలకా! 124

వ॥ పంచశ్రుతిముఖభలక్షణం చెట్టి దనిన. 125

గీ॥ శుద్ధగాంధారకారణశ్రుతినిఁ జెంది
ఋషభ మరయఁ బంచశ్రుతి ఋషభనామ
మందముగఁ జెందె లోకలక్ష్మ్యసుగుణము
తెలియ నిది చూడు, రామధాత్రీతలేంద్ర! 126

వ॥ పట్టుకొనిఋషభలక్షణం బెట్టి దనిన. 127

క॥ సాధారణగాంధారము
నాధారము చెంది ఋషభ మతులశ్రుతిప
ట్కాధారకఋషభాఖ్య న
సాధారణ మయ్యె, రామజనపాలమణి! 128

వ॥ పంచశ్రుతిలక్షణం బెట్టి దనిన. 129

క॥ ఎంచగ శుద్ధనిషాదో
దంచిత దేశంబుఁ జెంది ధైవత మచ్చోఁ
బంచశ్రుతిధైవతనా
మాంచిత మగు, రామసూర రామూల్యమణి! 130

వ॥ శ్రుతిపట్కొనవతలక్షణం బెట్టి దనిన. 131

గీ॥ కైశికి నిషాదక స్థానకలిత మగుచు
వతం బొప్పు పట్టుకొని కైవతాభి
ధాన మిర వంద లోకలక్ష్మ్యసుగుణము
తెలియ విను మిది, రామధాత్రీతలేంద్ర! 132

కం॥ ఈ వికృత స్వరముల యం
దావేశం బయ్యెఁ గొన్ని యభిధానంబుల్
భావించి వాని చెల్వెడ
భూవరనుత; కోసలూరి బుధజనపాలా! 133

వ॥ అది యెట్టి దనిన 134

క॥ చ్యుత పక్ష నిబంధన న
 చ్యుతపక్షక మొప్పు భువిని సొరిది నిషాద
 స్థితికలిత వ్యవహారము
 కతమున, రామక్షీతీంద్ర! ఘనగుణసాంద్రా! 135

క॥ చ్యుత మధ్యమగాంధార
 స్థితిఁ గని చ్యుతమధ్యమంబు చెలఁగును భువి ను
 ద్గతి గాంధార వ్యవహార
 రతకతమున, రామభూవరానర్హ్యమణీ! 136

క॥ చ్యుత పంచమ మధ్యమ మనఁ
 జ్యోతపంచమ మొప్పు మధ్యసూక్తి ధరిత్రన్
 నుతకీర్తి గన్నకతమున
 నతులితమతి, రామ భూవరానర్హ్యమణీ! 137

క॥ పదియాఱు విశ్మతు లీగతి
 నొదవియు మఱి తత్స్వరాలి యొరయఁగ లక్ష్య
 స్పదములఁ బదు నొక్కటి యై
 చదు రొప్పును దెలియ, రామ జనపాలమణీ! 138

క॥ మఱి యైదు వికృతభేదము
 లరయఁగ లక్ష్యముల యెడల నమరనివిత మే
 చెరవున నన, నా వివరము
 నెఱిఁగించెద వినుము, రామన్మపతిలలామా! 139

క॥ అరయఁగ నాథారత్రుతి
 బెరసినయెడఁ గల్గు నాదభేదము మఱి యా
 చెరవున స్వరభేదంబులు
 బురణించును, గోసలూరి బుధజనపాలా! 140

క॥ మఱియును నాథారశ్రుతి
బెరయనియెడ నేల నాద భేదము కల్గున్
స్వరభేద మేల యబ్బును
బురణించుట గల్గి, రామధూపాలమణి!

141

వ॥ కావున నచ్యుత షడ్జాది వికృతస్వరంబు లైదును, నాథారశ్రుతి
భేదంబు లేకుండుటంజేసి శుద్ధ షడ్జాదులయం దుద్భవించె. అది యెట్టిదనిన. 142

సీ॥ శుద్ధ షడ్జములోన సొరిది నచ్యుతషడ్జ
మాఁగి యొక స్థితి నమయించు
శుద్ధ మధ్యమములోఁ జొచ్చి యచ్యుత మధ్య
మము భేద మెనయక మలయుచుండు
శుద్ధర భములోనఁ జొప్పడి వికృత ఋ
షభము వేటుగఁ గాక జగచుండు
శుద్ధధై వతముతో జాణఁగి వికృత ధైవ
తము భిన్నగతి లేక తనరుచుండు

వెలయు చ్యుత పంచమములోన వికృతపంచ
మంబు భేదింప నేక మై మలయుఁ గార
ణశ్రుతి యొకటిగాఁ గల్గి నాదభేద
మెనయని కతన, రామ భూమింద్రమాళి!

143

వ॥ ఇట్లు క్రమంబున శుద్ధ షడ్జాది పంచస్వరంబులయందు నంత
రాభివంబుఁ జెందుకతంబున నచ్యుత షడ్జాది వికృతపంచ స్వరంబులు లక్ష్యం
బులయందు వేర్వేరు కనుపట్టి యుండు. తక్కిన పదునొకండు వికృత స్వర
భేదంబులు లక్ష్యరూఢంబు లై యుండు. తత్క్రమోద్దేశం బె ట్లన్న
చ్యుతషడ్జనిషాదంబును, జ్యోతమధ్యమగాంధారంబును, సంతరంగంబును,
సాధారణగాంధారంబును, జ్యోతపంచమ మధ్యమంబును బంచశ్రుతి ఋష
భంబును, శ్రుతిషట్కఁబుషభంబును, పంచశ్రుతిధైవతంబును, శతివేల
ధైవతంబును ననియెడు నిట్టి వికృతస్వరంబులు పదునొకండును, శుద్ధస్వరం
బులు నొక్కటియుం . గూడ నష్టాదశస్వరంబులును . లక్ష్యంబు లై రాగ
భేదంబులయందుఁ దఱచుగాఁ గనుపట్టియుండు. అచ్యుత షడ్జాదు లైదును

శుద్ధషడ్జాద్యభిన్నంబు దైన నొక్కొక్కయెడ సర్వనామ పురుషస్వరంబు
గా వ్యవహారయోగ్యంబు దై కనుపట్టియుండు నని సంగీతశాస్త్ర ప్రవ
ర్తకులు లక్ష్యమార్గవ్యవహారై యుదాహరింతురు, అవధరింపుము. ఇట్లు
బహు ప్రకారంబులఁ బ్రతిపాదితంబు లైన షడ్జాది సప్తస్వరంబులకు మఱి
యును నామభేదంబు లేఁగింపెద, అవి యెట్టి వనిన.

144

కం॥ వాదియు సంవాదియు నను
వాదియును వివాది యనెడువరసంజ్ఞలు నా
ల్లాదట సప్తస్వరములఁ
బాదుకొనుక వినుము, రామపార్థివలిలకా!

145

కం॥ ఏరాగములం దైనను
నారయఁ దటు చైనస్వరమంశకస్వరమం
దారయ వాది యనంగా
వారక రంజిల్లు, రామవసుధాధీశా!

146

సీ॥ ఆవాడకశ్రుతులందు నిల్చిన రెండు
రెండేసి స్వరములు రేఖనడామఁ
బండ్రెండుగా సైనఁ బరంగ నెన్నిది యైన
శ్రుతిమండలమునందు శ్రుతులు నిలువ
నవి రెండు రెండును ననోన్యన్యసంవాదు
లనడగుఁ చెలియు ముదాహరణము
షడ్జమధ్యమములు షడ్జపంచమములు
ఋషభధైవతములు నిలువ మధ్య

సామజస్వరగాంధారసామజస్వ
రంబు లివి రెండు రెండేసి రహి వహించె
నొనర ననోన్యన్యసంవాదు లనఁగఁ బరంగి
రామధరాపాల! మహానీయరమ్యశీల!

147

వ॥ ఇట్లు షాడ్జిసంవాదిలక్షణం బెఱింగించితి. ఇంక వివాద్యనువాది
స్వరలక్షణం బెఱింగించెద, అవధరింపుము.

148

కం॥ ఏయేస్వరముల కేస్వర
మాయాయెడ నున్నయెడల నవరోధక మా
నాయాస్వరముల కాస్వర
మాయెడల వివాది యనంగ నగు, రామనృపా!

149

సీ॥ క్రమమొప్పుగ నిషాదగాంధారములు పడ
మధ్యమపంచమ ... ..
దై వతస్వరపంచకావలికి వివాదు
లౌ నన్న ననవచ్చు నవియుంగాక
తనరు నిషాదగాంధారము లని రెండు
ఋషభదై వతములయెడ వివాదు
లయ్యుండు నదిగాక యట్టిఋషభదై వ
తములు నిషాదగాంధారములకుఁ

జరవివాదులు గానేర్పు, శేష మైన
స్వరములెల్ల వివాదిఁనవాది వాది
లక్షణము లవి వినుఁడాదిలక్షణంబు
లగుచు విలసిల్లు, రామనృపాగ్రగణ్య!

150

సీ॥ బహుళస్వరంబుగాఁ బరిధవిల్లేడివాది
రాజభావంబున రక్తిఁ గాంచు
తదనుసారస్థితిఁ దనరు సంవాదియు
వాదికే మంత్రియై వరలుచుండు
నారాజమంత్రుల కనువాది యగుటచే
ననువాదిభృత్యునిహరువు గాంచు
విపరీతవృత్తిచే నలరు వివాదియు
నావాదికి విరోధి యై తనర్పు

ననుచు సంగీతశాస్త్రజ్ఞులు లై నఘనులు
వరుస నీరీతి వాదిసంవాదిలక్ష
ణాదివాదివివాదిగుణానుభావ
మొలుగఁజేసిరి, రామమహేంద్ర! వినుము.

151

క॥ సరిగమపదనీస్వరములు

వరుసను వివరించి పలుకురజంతువులూ

గర మర్థిఁ దెలియఁజేసెద

నరుదారఁగ, రామభూతలాధీశమణి!

152

సీ॥ నానామయూరసంతానంబు గావించు

సంతతస్థితిని పడజ్జస్వరంబు

చాతకగోవృషవాతంబు వివరించు

ఋషభస్వరంబు సమీపితముగ

సతత మజావికసముదాయ మొనరించు

గాంధారనాద మఖండముగను

క్రౌంచపంచాస్యసంఘంబులు పాటించు

మధ్యమస్వరమును మార్దవముగఁ

బంచమస్వర మెసఁగించుఁ బరభృతంబు

దర్దురాశ్వము లొడవించు ధైవతమును

సమదగజరాజ మనును నిషాదరవము

తెలియఁదగు నిది, రామధాత్రితలేంద్ర!

153

వ॥ మఱియును సప్తస్వరంబులకుఁ గ్రమంబునఁ గల తజ్జాతీలక్షణం

బెఱింగించెద, ఆకర్ణింపుము.

154

సీ॥ నలు వంద పడజ్జగాంధారమధ్యములుదే

వకులోద్భవస్థితి నిక వహించు

పంచమస్వర మొప్పుఁ బంచమకులజ మై

ఋషభధైవతములు ఋషికులంబు

లగు నిషాదస్వర మసురకులోద్భవ

మాలరు సప్తస్వరకులము లిట్లు

సద్విప్రజాతులు పడజ్జమధ్యమపంచ

మములు ఋషభధైవతములు యత్ర

జాతులు నిషాదగాంధారజాతు లరయ
జాతు లంతరకాకలీస్వరము లైన
నగుచు శూద్రకజాతు లై యలరుచుండు
భవ్యగుణసాంద్ర! రామభూపాలచంద్ర!

155

ప॥ మఱియు సప్తస్వరోత్పత్తిక్రమం బెఱ్ఱి దనిన.

156

క॥ పరమశివువలన పడడం

చిర వగు నీశానువలన ఋషభము కలిగెన్
మురు వగు గాంధారము త
త్పరుషునియొడఁ గోసలూరిబుధజనపాలా!

157

క॥ మఱియు నఘోరుని వలనను

దిరమగు మధ్యమము వామదేవునివలనం
గర మరు లై పంచమ మిటు
పురణించును, గోసలూరి బుధజనపాలా!

158

క॥ సద్యోజాతునివలనను

హృద్యంబగు ధైవతంబు నీశ్వరువలనన్
ప్రద్యోత మగు నిషాదము
సద్యోగముఁ జెంది, రామజనపాలమణి!

159

సీ॥ ఛందోవతి యనంగ పడడమానం బొప్పు

నెనుగు రక్తిక నాఁగ ఋషభనామ
మికవండుఁ గ్రోథాఖ్య నెనసి గాంధారంబు
మార్జని యనఁ బొల్చు మధ్యమాఖ్య
నాలాపిని యనంగ నలరుఁ బంచమనామ
మా ధైవత ... .. రమాఖ్యఁజెందు
క్షోభిణీనామ సంశోభితాకృతిఁ గాంచి
యా నిషాద స్వర మలరు నాత్మ

కారణాకృతి నామముల్ కలిగి యిట్లు

శుద్ధసప్తస్వరాంగనల్ క్రుతినఖిజ
నములు గొల్వంగ గాంధర్వనగరరాగ
వీధుల మెలంగు, రామభూనాథ! వినుము.

160

వ॥ ఈ క్రమంబున స్వరలక్షణంబును సవిస్తారంబుగా నెఱింగించిన విని
యింకఁ దాదృశస్వరప్రధానం బైన గ్రామమూర్చనాలక్షణం బెఱింగింపు
మనుటయు.

161

వనమయూరము

మానకురురాజ! బుధమాన్యగుణవూర్ణా!

దీనజనపాపణ! విత్తిర్ణజితకర్ణా!

సూనశరసన్నిభ! విశుద్ధవరవర్ణా!

భానునిభతేజ! పరిపాలితనుపర్ణా!

162

గద్య

ఇది శ్రీరామభద్ర భద్రాయిత కరుణాకటాక్షపీక్షణా సంలబ్ధ సార
స్వత విచిత్ర పోలూరి యోబయామాత్య పుత్ర సకలసజ్జనవిధేయ గోవింద
నామధేయ ప్రణీతం బైన రాగతాళచింతామణి యను సంగీతశాస్త్ర ప్రబం
ధంబునందు సంగీతమాహాత్మ్యప్రశంసయు, గానగాంధర్వభేదలక్షణంబును,
దేశిరాగోత్పత్తియు, త్రిస్థానలక్షణంబును, ద్వావింశతిశ్రుతిజననంబును,
షడ్జాదిన ప్తస్వరోత్పత్తివిధంబును, శ్రుతిజాతిలక్షణంబును, శుద్ధ స్వరవికృత
స్వరనిరూపణంబును, వాది సంవాద్యాది చతుర్విధస్వరలక్షణంబును, సప్త
స్వరూపంబు ననుసది ద్వితీయాశ్వాసము సంపూర్ణము.

—: ఇది ద్వితీయాశ్వాసము :—

తృతీ యాశ్వాసము

కం॥ శ్రీ మదయోధ్యానగరి

ధామ! ఘనశ్యామ! రక్షితాశేషసుర

స్తోమ! దృగుత్పలదామ! ను

ధామధురవచోభిరామ! దశరథరామా!

1

వ॥ అవధరింపుము!

2

కం॥ శ్రుతిజాతి స్వరలక్షణ

గతు లీగతిఁ దెలిపి మఱియు గ్రామత్రయ స

మ్మతమూర్ఛనాదిభాగ

స్థితు లిష్టడు రామభూప! తెలిపెద, వినుమా!

3

సీ॥ జనసమూహమురీతి స్వరసమూహము గూడి

గ్రామం బనంగ విఖ్యాత మయ్యె

మూర్ఛనాదము తానములకు వర్ణాలంకరి

యాజాతులకు నాశ్రయం బనంగ

వెలయు నాగ్రామంబు చెలఁగు మువ్వధముల

నందు పడ్డగ్రామ నూదిమంబు

మధ్యమగ్రామంబు మఱి రెండవది యయ్యె

నీ రెండుగ్రామంబు లెసఁగు భువిని

మఱియు గాంధారకగ్రామ మరసి చూడ

మూడవది యయ్యె, నది స్వర్గభూమియందు

ఘుఖ్య మగు నని గాయకముఖ్య లండ్రు

రామభూపాల! వితరణవృత్తీల!

4

గీ॥ స్వరసమూహమునం దెల్ల స్వరము లుండ

పడ్డ మధ్యమ గాంధారసహిత మగుచు

గ్రామములు గల్గుకారణ మేమి యనినఁ

దెలియఁ జేసెద, రామభూపలయినాభ!

5

సీ॥ సప్తస్వరంబుల సముదాయమున కెల్లఁ
 బేర్చిమై మొదటఁ గాన్పించుకతన
 సంవాదు లైన పంచమ మధ్యమస్వర
 మంత్రుల కధిక మై మలయుకతన
 మొదట పడ్డగ్రామమునకు పడ్డకము ప్ర
 థాన మై చెలువొందు దానివెనుక
 పాడవొడవతాన జన్మంబు నొపడ్డ
 కగ్రామమున హీనగణన లేఁ

వెనుక ముందఱ నసీయాడు మొనయ స్వరము
 లా నడుమ నిల్చి దొరలమి నన్యమంత్ర
 గానికతనను మధ్యముఖ్యంబు నెనసె
 రహిని రామేంద్ర! మధ్యమగ్రామమునకు.

6

గీ॥ దైవకులమునఁ గలుగు మధ్యమముతోడఁ
 బుట్టియుండెడుకతన వేల్పులకు యోగ్య
 మగుచు మూడవగ్రామాన కర్త మై ప్ర
 థాన మగు రామభూప! గాంధార మెపుడు.

7

కం॥ పడ్డస్వరముఖ్యత్వము
 పడ్డగ్రామమున కెపుడు జరుగుటకతనన్
 పడ్డగ్రామం బనఁ దగు
 పడ్డయ, నుతహృదయ! రామజనపాలమణి!

8

గీ॥ మధ్యమగ్రామ మారీల మధ్యమస్వ
 రప్రథానత్వ మనెడుకారణమువలన
 మధ్యమగ్రామనామసంపద వహించె
 భానుకులధుర్య! రామభూపాలవర్య!

9

కం॥ గాంధారప్రాధాన్యము
 గాంధారగ్రామమునకును గలుగుటకతనన్
 గాంధారగ్రామం బన
 సంధిత్వము జేయ, రామజనపాలమణి!

10

కం॥ క్రమమున గ్రామత్రయమున

కమరినభేదంపు లక్షణావళి మూర్ఖునభే

దము గా రెంటికిఁ దెల్పెద

సమరసమున వినుము, రామజనపాలముః!

11

సీ॥ తనచతుర్థాధారఘనతరశ్రుతియందు

సమరక శుద్ధపంచమము నిల్చి

షడ్జకగ్రామాఖ్యశాశ్వతంబగు నందు

శుద్ధధైవతము త్రిశ్రుతులు దాల్చి

కనఁబడుషడ్జకగ్రామలక్షణ మిది

మఱి మధ్యమగ్రామమహిమ వినుము

పంచమస్వర మాత్రభవకారణశ్రుతిఁ

జొరక యుపాంతిమశ్రుతిని జెంది

మధ్యమగ్రామనామంబు మలయునపుడు

పంచమశ్రుతిఁ జేకొని పరంగ ధైవ

తస్వరంబు చతుశ్శ్రుతిఁ దాల్చునదియ

మధ్యమగ్రామ మగు, రామమనుజనాథ!

12

వ॥ ఇది షడ్జమధ్యమగ్రామద్వయలక్షణంబు. ఇంక గాంధారగ్రామ
లక్షణం దెలింగించెద, అవధరింపుము.

13

సీ॥ ఋషభమధ్యమములం దెసఁగెడుశ్రుతి నొక్క

తొక్కటి గాంధార మందెనీనీ

ధైవత మావేళఁ దగ్గఁ బంచమశ్రుతిఁ

దాల్చినేనియు నిషాదస్వరంబు

ధైవతశ్రుతి నొకం దావేళ షడ్జక

శ్రుతి నొక్కడు. వహించుచోఁ దవమ్ము

నతిచిత్ర మావేళ మపుడు గాంధారక

గ్రామం బటంచు నారదుడు వల్లె.

నిట్టి గాంధారకగ్రామ మీమనుష్యు
లోకమున లేదు సురరాజలోకమునకు
గలుగు నదియ గాంధారకగ్రామమగును
నాప్రకారము, రామభూనాయకేంద్ర!

14

సీ॥ గాంధారనామకగ్రామంబు భువిలోన
వాడుక లే దన్నవాడు మగుడు
నామేళలక్షణ మా మూర్ఖనారీతు
లానామభేద మాహోరుసారు
లారాగసమయంబు లాదేవతాభేద
మిది యెల్లఁ దెల్పుట కేమిహేతు
వని తెల్పు మన్నచో, నాగ్రామలక్షణ
మిరీతిఁ దెలుపంగ నెటుగ నేర్పు

బుద్ధిచుంతులు లయకాండ్రు భూమిలోనఁ
గలిగి రేనియు వార లాగ్రామరాగ
భేదములఁ బాడుదురు గాక పేర్చి ననుచుఁ
దెలియఁజేసెను, రామభాత్రీత లేంద్ర!

15

ప॥ ఇట్లుగ్రామస్వరూపం బెఱింగించి యింకఁ దజ్జన్యమూర్ఖనాక్రమం
బెఱింగిం చెవ. అందు మొదటఁ దత్సాముదాయకలక్షణం బెఱ్ఱి దనిన.

16

కం॥ వరుసను సప్తస్వరముల్ల
కరుదు గ నారోహణంబు నవరోహణమున్
గిఱికిల్ప మూర్ఖనాహ్వయ
మరయంగ నది యనుచుఁ దెలియనగు, రామస్వపా!

17

కం॥ సరిగముపథమీస యనుచును
సరయంగ నారోహణంబు నవరోహణ మా
మొటి నిధానముగరిపా యన
సరి లక్ష్యం బదియై రామజనపాలమణి!

18

కం॥ వారక గ్రామత్రయమున
కారయ మును మూర్ఖనాళి యటఁ బ్రత్యేకం
బాటొకటి కొక్కటయ్యెను
వారణ లెక్కింప, రామవసుధాధికా!
19

కం॥ ఒక్కొక్కగ్రామమునకును
జక్కంగ నాటొకటి యైన సరిమూర్ఖనముల్
లెక్కఁ గొన నిర్వదొక టిం
పెక్కును గ్రామములు మాటి కిది, రామనృపా
20

కం॥ ఇక్కరణి నొక్క టొక్కటిఁ
జక్కంగ మూర్ఖనము లరయ సప్తవిధంబుల్
నెక్కిన్నవిధ మ దె ట్లన
నిక్కము దెల్పెదను, రామనృపమణి! వినవే!
21

గీ॥ స్వరము లెన్ని యైనవరుసతో మూర్ఖన
లన్ని యగును గ్రామయమళమునకు
నవియుఁ బదియునాల్గు నమరియుండు నటంచు
బుధులు దెల్పి రనఘ, పొసఁగ వినము.
22

కం॥ ఈమూఁడుగ్రామములలో
భూమిని గలరెండుగ్రామములమూర్ఖనముల్
గ్రామకలక్షణసంయుత
మై మను వివరింతు వరుస నది, రామనృపా!
23

వ॥ మఱియు నందు గ్రామద్వయచతుర్దశమూర్ఖసాసామణులు
మొదట నెఱింగించి పిమ్మటఁ దల్లక్షణంబులు వివరించెద. అందుఁ దొలుత
షడ్జగ్రామసప్తమూర్ఖనానామంబు లెట్టి వనిన.
24

సీ॥ ఉత్తర మండ్ర ముఖ్య మొకటొప్పు మొదటిది
రజని రెండవది యై రమ్య మయ్యె
నుత్తరాయతన మంచొగి మూడవది శుద్ధ
షడ్జ నాలవధి-నిశ్చలము గాఁగ

మత్సరీకృత నాఁగ మఱియు నేనవది య
 శ్వక్రాంత యనఁగ ముచ్చట వహించు
 నాటవమూర్ఛన యభ్యుద్ధత యనంగ
 మురు మోష్ఠనాటొక్కమూర్ఛన యగు

ననుచు సంగీతశాస్త్రజ్ఞులై నఘనులు
 క్రమముతోడను పడక గ్రామమూర్ఛ
 నాఖ్య లీరితిఁ దెల్పుదు రరసి చూచి
 లాలితోదార్య! రామభూపాలవర్య!

25

వ॥ మఱియు మధ్యమగ్రామసప్తమూర్ఛనాభిధానంబు లెట్టి వనిన. 26

సీ॥ సౌవిరి యనంగ మూర్ఛన యొప్పు మొదటిది
 హరిణాశ్వ రెండవ దై తనర్పు
 మఱి కలోపనతాఖ్యఁ బరఁగు మూడవది మె
 చ్చుగ నాలవది యయ్యె శుద్ధమధ్య
 మైదవమూర్ఛన యలరు మార్చి యనంగ
 కౌరవీ యనునామ మాటవది గను
 హృష్యకనామాంక మెనయంగ విలసిల్లు
 నాటొక్కమూర్ఛన నరయ ననుచుఁ

జారుగాంధర్వశాస్త్రవిశారదాగ్ర
 గణ్యు లీరితి మధ్యమగ్రామమూర్ఛ
 నాహ్వయంబులఁ దెల్పిరి యందముగను
 భాగ్యదేవేంద్ర! రామభూపాలచంద్ర!

27

వ॥ మఱియు గాంధారగ్రామసప్తమూర్ఛనానామధేయంబులెట్టివనిన. 28

సీ॥ సందాహ్వయంబున నలువొందు మొదటిది
 చక్క రెండవది విశాల యనంగ
 సుముఖి యనంగ హెచ్చుగ మూడవది యొప్పు
 నవలఁ జిత్రాఖ్య నాలవది యయ్యెఁ

ఓసర చె వది చిత్రవతీసమాఖ్య ను
 రహిని సుఖాఖ్య నాటవది యొప్పు
 నాల క యచువేర నాటొక్క మూర్ఖన
 శవరారు ననుచు గాంధర్వశాస్త్ర

సారత త్వజ్జ్ఞః జైనయా నారదుండు
 సరసగాంధారకగ్రామసప్తమూర్ఖ
 నాఖ్య లీమాడ్కి వివరించె నందము గను
 రామభూపాల! మహనీయరమ్యశీల!

29

వ॥ ఇంక భూలోకయోగ్యం బైన గ్రామాభ్యుదయమూర్ఖనా
 శత్రుర్దశకంబునకుఁ గ్రమంబున లక్షణంబులు నిరూపించెద. అందుఁ దొలుత
 పంచగ్రామ సప్తమూర్ఖనాలక్షణం బెట్టి దనిన.

30

సీ॥ మధ్యమస్థానస్మృతపక్ష మాది గా
 మొదట మూర్ఖనఁ గూర్చ ముద్దు గుల్కు
 మఱి దానిక్రిందట మంద్రనిషాదంబు
 మొదలు గా రెండవ మూర్ఖనయును
 మంద్రధైవత మాదిమం బైన మూడవ
 దామంద్రపంచమ మాది గాఁగ
 నాలవ మూర్ఖన నాటొక్కటియు పక్ష
 కగ్రామమున, రామజనవరేణ్య!

...   .
 ...   .
 ...   .
 ...   .

(గ్రంథపాఠము)

31

వ॥ మధ్యమ గ్రామసప్త మూర్ఖనాలక్షణం బెట్టి దనిన.

32

సీ॥ వామనమధ్యమం బొదిమంబుగను గాం
 ధారాంత మయిన సద్వీరి యయ్యె
 దాని వెన్నె గల గాంధారంబు మొదలు గా
 రెండవ మూర్ఛనారీతి యమరె
 నావెన్నె ఋషభస్వరాది మూడవ దగు
 నావెన్నె పడ్జస్వరాది గాంగ
 నాలన దింపొందు నావెన్నె మంద్రని
 షాదాది గాను బంచమిచెలంగు

మంద్రధై వత మాది యై మలయ నెనంగు
 నాటవది మంద్రపంచమ మాది గాంగ
 నాటొకటి, యిట్లు మూర్ఛన లాటొకటియు
 మధ్యమగ్రామమున, రామమనుజనాథ!

33

ప॥ ఇట్లు నిరూపితం బైన చతుర్దశమూర్ఛనావర్గంబునకు స్వరలక్షణం
 బెట్టి దనిన.

34

సీ॥ సరిగమపదనీలు సంధిల్లు మొదటను
 నిసరిగమపథలు నిలుచు రెంటు
 ధనిసరిగమపలు దనరారు మూటను
 బధనిసరిగమ లొప్పంగఁ జతుర్థ
 మపధనిసరిగలు మార్కొను నైదింట
 గమపధనిసలును గలది షష్ఠ
 రిగమపధనిసలు నెగడు నాటొక్కటఁ
 గ్రమ మొప్ప పడ్జకగ్రామస్త

శుద్ధమూర్ఛన లీరితిఁ జాణుంగ నెటింగి
 గేయ మొనరింపఁగలుగు వాగ్గేయకార
 జనులఁ బొగడుదు రఖిలభూజనులు మిగుల
 రామభూపాల! మహానీయరమ్యశీల!

35

కృతీయాశ్వాసము

వ॥ మఱియు మతాంతప్రసిద్ధం లైన చతుర్థశమూహాన్ని అక్షణంబు
 గల దెలింగించెద. అది యెట్టి దనిన, మధ్యమస్థానపక్షంబు మొదలు చేసి
 కొని మధ్యమనిషాదాంతంబు గాఁ బ్రథమమూర్ఛనవి... గావించుకొని
 యవ్వల మందనిషాదాదాలు విడిచి మధ్యమస్థానజన్యంబు లైన నిషాద
 ధైవతపంచమ మధ్యమ గాంధార ఋషభంబులు మొదలు గావించి మిగిలిన
 మూర్ఛనాపట్నంబుఁ గల్పించుదగు. అది యెట్లనిన, సరిగమపదని యను
 ప్రథమమూర్ఛనయందలి పక్షాదిస ప్తస్వరస్థానంబులందు నిసరిగమపదా యని
 పట్నంబునందు మధ్యమంబును, ధైవతస్థానంబునందుఁ బంచమంబును,
 నిషాదస్థానంబునందు ధైవతంబును గ్రమంబున నిట్లు గ్రహస్వరంబులు నిలుపు
 కొని మధ్యమస్థానస్థిత పక్షాది సప్తస్వరప్రమాణంబులు తగ్గక యుండు
 నట్లుగా నిషాదాది మైన రెండవమూర్ఛన సవరింపవలయు. ఇవిధంబున
 ధనిసరిగమపా యని పదనిసరిగమపా యని మపదనిసరిగమా యని మప
 ధనిసరిగా యని గమపదనిసరి యని రిగమపనిసా యని ఇట్లు క్రమంబుగా
 మధ్యమస్థాన ధైవతాది స్వరంబులను పక్షాదిస ప్తస్వరస్థానంబులయందును
 గ్రహస్వరంబుగా నిలుపుకొని ధైవతవత పంచమ మధ్యమ గాంధార ఋష
 భంబులు మొదళ్లు గాఁ గలిగినయీ తక్కిన మైదు మూర్ఛనలు గల్పింప
 వలయు. ఇదిపక్షగ్రామమూర్ఛనాలక్షణంబు. ఇంక మధ్యమగ్రామమూర్ఛనా
 లక్షణం దెలింగించెద. అది యెట్లన్న, మధ్యమస్థానమధ్యమంబు మొదలుకొని
 గాంధారపర్యంతంబుగా మొదటిమూర్ఛనఁ గల్పించి పిమ్మట మపదనిసరిగా
 యనియెడు ప్రథమమూర్ఛనయందలిమధ్యమాదిస ప్తస్వరంబులయందు గమ
 పదనిసరి యని మధ్యమస్వరస్థానంబునందు గాంధారంబును, బంచమంబునందు
 మధ్యమంబును, ధైవతంబునందుఁ బంచమంబునందు నిషాదంబునందు ధైవ
 తంబునందు ధైవతంబును, పక్షంబునందు నిషాదంబును, ఋషభంబునందు
 పక్షంబును, గాంధారంబునందు ఋషభంబును నిట్లు క్రమంబున గ్రహస్వరం
 బులు నిలుపుకొని మధ్యమాదిస ప్తస్వరప్రమాణంబులు తగ్గక యుండునట్లు
 గాంధారాది మైన రెండవమూర్ఛన సవరింపవలయు. ఈక్రమంబున సరిగమ
 పదనిసా యని, సరిగమపదని యని, నిసరిగమపదా యని, ధనిసరిగమపా
 యని, పదనిసరిగమా యని, మపదనిసరిగా యని, గమపదనిసరి యని, యిట్లు
 వరుసగా మధ్యమాదిస ప్తస్వరస్థానంబులయందు ఋషభాదిస ప్తస్వరంబులును
 గ్రహస్వరంబుగా నిలుపుకొని ఋషభపక్షనిష్ఠాదధైవతపంచమంబులు మొగ
 ఖ్యుగాఁ గలిగిన కడమపంచమమూర్ఛనలు వివిధవిధములుగా ఇది మధ్యమ

మూర్ఛనలక్షణం బగు. ఇట్లు గ్రామద్వయసంభూతచతుర్దశ మూర్ఛనల శుద్ధమూర్ఛనానామంబు లనం బెం పెక్కియుండు. ఇంకఁ దద్వేదంబు లెఱింగించెద, అవధరింపుము.

36

శీ॥ కాకలికలిత మై కనబడు నొకభేద
మంతరయుక్త మై యమరు నొకటి
యుభయాన్వితమ్ము గా నొకభేద మిం పొందు
నొకటి శుద్ధప్రతి నొనరి యుండు
నిట్లొక్క టొక్కటి యీనాల్గురూపము
లింపొంద వెలసి వర్తించెనేని
క్రమ మొప్పు నొక్కొక్క గ్రామాన కిరువది
యెనిమిది భేదము లెసఁగు చుండు

నట్లు గావున గ్రామయుగ్మానుగతము
లైన పదునాల్గు మూర్ఛన లమరి యుండి
యేబదాఱు విధంబుల హెచ్చు ననుచు
శాస్త్రవిదు లంద్రు, రామధూజనవరేణ్య!

37

ప॥ ఇట్లు గ్రామద్వయనిబంధ శుద్ధషట్పంచమూర్ఛనాభేదంబులు
క్రమమూర్ఛనా మార్గంబున బహువిధంబు లయ్యె. అత్తైఱంగింపెద, అవధరింపుము.

38

శీ॥ అత్తైఱంగున నేబదాఱుభేదంబులఁ
జదు రొప్పునట్టి మూర్ఛనలయందు
నొక్కొక్కమూర్ఛన కొనరిన సప్త స్వ
రము లొక్క టొక్కటి క్రమముతోడ
మొదటిది మొదలు గా మొగదల ల్లార్పుచు
మూర్ఛ కలమరింప మూర్ఛనంబు
లొక్కొక్క టిరవందు. నొక్క టొక్కటిగాఁగ
సాతొక్క భేదము లానుకతన

నేఁబదాఱిండ్లు లెక్కింప నెఁసఁగు లెక్క
రీతి మున్నూటతొంబదిరెండు గాఁగ
నిట్లు క్రమశుద్ధమూర్ఛన లిం పెసంగు
భాగ్యదేవేంద్ర! రామభూపాలచంద్ర!

39

వ॥ ఇట్టి క్రమమూర్ఛనావర్తంబునకు స్వరలక్షణం బెట్టి దనిన.

40

సీ॥ సరిగమపథనులు చక్కఁగా మొదటను
రిగమపథనిసలు రెంట నెఱుఁగు
గమపథనిసరులు గనుపట్టు మూఁటను
మపథనిసరిగలు మలయుఁ దుర్యఁ
బథని సరిగమలు పరఁగు నైదింటను
థనిసరిగమపలు దనరు పృష్ఠ
నిసరిగమపథలు నిలుచు నాటొకటి ని
ట్లొకటి యాటొక్క పై యొనరుకతనఁ

గ్రమము లనుపేర పృష్ఠకగ్రామమూర్ఛ
నంబు లిరువది యెనిమిది, నయము గాంచె
నూటతొంబదియాఱు గా నూలుకొనుచు
రామభూపాల! షహనీయరమ్యశీల!

41

వ॥ ఇది పృష్ఠగ్రామక్రమ మూర్ఛనాస్వరలక్ష్యంబు. ఇంక మధ్యగ్రామ
క్రమ మూర్ఛనాస్వరలక్ష్యం బెట్టి దనిన.

42

సీ॥ మపథని సరిగలు మార్కొను మొదటను
పథనిసరిగమలు పరఁగు రెంట
థనిసరిగమపలు దనరు మూఁడవచోట
నిసరిగమపథలు నిలుచుఁ దుర్యఁ
సరిగమపథనులు సంధిల్లు నైదింట
రిగమపథనిసలు నెగడు పృష్ఠ
గమపథనిసరులు గలిగె నాటొకటి ని
ట్లొకటి యాటొకటిగా నొదవుకతనఁ

గ్రమము లను వేర వధ్యమగ్రామ మూర్ఖ
సంబు లిరువది యెనిమిది నయము మీటి
నూటతొంబదియాలుగా నూలుకొనియె!
రామభూపాల! మహనీయరమ్యశీల!

3

ప॥ ఇట్లు, షడ్జగ్రామక్రమమూర్ఖనాభేదంబులు మున్నూటతొంబది
యాలును మధ్యమగ్రామక్రమమూర్ఖనాభేదంబులు నూటతొంబది
యాలును గూడి గ్రామద్వయంబునందుఁ గ్రమమూర్ఖనాభేదంబులు
మున్నూటతొంబదిరెండుతెఱంగు లయ్యెనని శాస్త్రజ్ఞులుదాహరింతురు.
ఇట్లు శుద్ధమూర్ఖనాప్రకరణం బెఱింగించితి. ఇంక గ్రామద్వయ శుద్ధచతు
ర్దశమాలమూర్ఖనాభేదంబులు పాడవౌడవమార్గంబులచేతఁ దాననామ
కంబు లై బహువిధంబు లయ్యె. పిమ్మట దాని దెలిపెద, ఆక్షరపుము. 44

శీ॥ శుద్ధమూర్ఖన లీరితి సొబగు మీటి
పాడవౌడవభావముల్ సంధిలంగఁ
దాననామము లయ్యె నాతానపథము
తెలుంగఁజేసెన, రామభూమింద్రచంద్ర!

45

శీ॥ షడ్జగ్రామసప్తమూర్ఖనలు వరుస
సరిది సప్తమవర్జ్యమై జరగెనేని
యిర్వ దెనిమిది భేదము లెనయు చుండు
నెట్లు లన్నను, రామభూమింద్ర! వినుము

46

శీ॥ ఒకభేద మిరవందు నొకషడ్జవర్జ్యమై
ఋషభవర్జ్యంబు గా నెనగు నొకటి
పంచమహీన మై పరగు వేటొకటి ని
పాదవర్జ్యంబుగా జరుగు నొకటి
యొక్కొక్కమూర్ఖన యొగి నాల్గు భేదము
లీరితి గాంచి పెం పెనగుకతన
షడ్జగ్రామోక్తసప్తమూర్ఖన లిట్లు
షట్స్వతాస్త్వితవృత్తి జదురుమీటి

పాడవాహ్వాయతాన విశాలగతుల

నిరువదెనిమిది భేదము లెనయు ననుచు

సారసంగీతశాస్త్రజ్ఞచంద్రు లిట్లు

తెలియఁజేసిరి, రామధాత్రీత లేంద!

47

ప॥ ఇట్లు పడ్డకగ్రామ పాడవతానసంఖ్యాక్రమంబు తెలియఁచితి.

౪౫ క మధ్యమగ్రామపాడవతానసంఖ్యలక్షణం బెట్టి చనిన.

48

సీ॥ క్రమముతోడను మధ్యమగ్రామమూర్ఛ

నలును నాపడ్డఋషభగాంధారవర్జ

ము లను నేకవింశతిభేదములు వహించె

రామభూపాల! జగదేకమృశీల!

49

ప॥ అది యెట్టి చనిన.

50

సీ॥ పడ్డస్వరం బవర్జంబు గాఁ గలిగి యా

జొక్క భేదంబుల నొఱపు గాంచు

ఋషభస్వరంబు విహీనంబు గాఁ గల్గి

సప్తభేదంబుల జరుగుచుండు

గాంధారలాభంబు గల్గుటకతమున

సప్తమార్గంబులఁ జక్క నమరుఁ

గ్రమమున మధ్యమగ్రామసప్తవిరుద్ధ

మూర్ఛన లీరితి మూఁడుతెఱుగు

లమరఁ గైకొని పట్నర్పరావాప్తు లెనఁగ

పాడవాహ్వాయతానవిస్తారగరిమ

నేకవింశతిభేదము లెనయుచుండు

రామభూపాల! మహనీయరమ్యశీల!

51

౪౬॥ ఇరువదియెనిమిది మొదలిట

నిరువదియొక్కటియు రెండు నీపాడవముల్

నరలఁగ నలువదితోమ్మిది

యిరు వగు గ్రామములు రెంటి కిది, రామస్వ

52

వ॥ ఇట్లు గ్రామద్వయపాడవతానంబు లేకోనపంచాశచ్ఛేదంబు లై
యుదయించె. ఇంక గ్రామద్వయాడవతానభేదంబు లేఁగించెద, ఆక
ర్ణింపుము.

53

గీ॥ పడ్డకగ్రామసప్తమూర్ఘనల వరుస
సరగ వర్జించి ద్విశ్రుతిస్వరము లేడని
బుధులు వర్ణింప భేదము లిరువదొకటి
పరఁగు నెట్లన, రామభూపాల! వినుము.

54

సీ॥ పడ్డపంచమవర్జసంపన్నములు గాక
సప్తభేదంబులు చక్క నమరుఁ
దనరి నిపాదగాంధారవర్జము గల్గి
సప్తవిభేదముల్ దీప్తి గాంచు
ఋషభధైవతములు నిం పొందగాఁ గల్గి
సప్తవిధంబు లేచ్చుఁగఁ దనర్చుఁ
గ్రమ మొప్ప పడ్డకగ్రామసప్తవిశుద్ధ
మూర్ఘన లీభంగి ముక్తైఱంగు

లరయఁ గైకొని పంచస్వరాన్నితంబు
లైనయాడవతానపఖ్యాతు లెనయా
నేకవింశతిభేదము లాకలించు
రామభూపాల! జగదేశరమ్యశీల!

55

వ॥ ఇది పడ్డగ్రామాడవతానభేదలక్షణంబు. ఇంక మధ్యవగ్రా
మాడవతానలక్షణం బెట్టి దనిన.

56

గీ॥ ఋషభధైవతపీనత యెనయఁ గల్గి
విశ్రుతిద్వయవర్జ మై వెలయుసప్త
మధ్యమగ్రామమూర్ఘనల్ మలయఁ బదియు
నాల్గులేఱంగుల, రామభూనాథ! వినుము.

57

చ॥ అది యెట్టి దనిన.

58

ఋషభధై వతలోఁ మెనయుటకతమున
 సప్తభేదంబులు సంఘటిల్లు
 జారునిపాదగాంధారవర్జంబు లై
 మఱి సప్తవిధములు మలయుచుండు
 రహి నిట్లు మధ్యమగ్రామసప్తవిశుద్ధ
 మూర్ఛనలోద్వివిధ మై మొనయుకతనఁ
 బంచస్వరాధ్య మై శరంగునొడవతాన
 విఖ్యాతి పదునాల్గువిధము లయ్యె

షడ్జకగ్రామ మొడవసంఘ మేక
 వింశతియు వధ్యమగ్రామవిశ్రుతౌడ
 వమును బదునాల్గు గూడిన వరలు ముప్ప
 దేనుదానంబు లన, రామనృపతిచంద్ర!

59

వ॥ మఱియు నిట్టి పాడవొడవతానంబులకుఁ గ్రమంబున స్వరలక్షణంబు లెఱింగించెద. అందు మొదట షడ్జగ్రామపాడవతానస్వరలక్షణంబెట్టి దనిన.

60

సీ॥ రిగమపథని యంచు నెగడింప షడ్జవి
 హీన మై యొకభేద మెసగు చుండు
 సగమపథని యనఁ బొగడొంది ఋషభవ
 ర్జము గాఁగ నొకభేద మమరి యుండు
 సరిగమపథని నా సంధిలి పంచమ
 హీన మై యొకభేద మెనసి యుండు
 సరిగమపథ యనఁ బరఁగి నిపాదవి
 హీన మై యొకభేద మిం పెసంగు

నిట్లు లాటొక్కతానము లెనయు నాల్గు
 తెఱఁగు లటు గాన షడ్జవిధీయమాన
 పాడవము లిర్వచెన్మిది జరుగు ననుచుఁ
 దెలియవలయును, రామభాత్రితలేంద్ర!

61

వ॥ మఱియు మధ్యమగ్రామపాడవస్వరలక్ష్యం బెట్టి దనిన.

62

సీ॥ మఱుధనిరిగ యని మార్కొల్ప పడ్డపీ

నము గాఁగ నొకభేద మమరుచుండు.

మఱుధనిసగ యని మలయింప ఋషభవి

పీన మై యొకభేద మెనసి యుండు

మఱుధనిసరి యని మఱి గూర్పు గాంధార

లోప మై యొకభేద మేపు చూపు

నొక్కొక్క టిమాడ్కి నొనరు ముత్తైఱగుల

రహి నిట్టు సప్తమూర్ఘనలు వెలయ

మధ్యమగ్రామపాడవమహితతాన

సముదయం బేకవింశతిసంఖ్య యొదవ

నుదయ మయ్యెను, సంతతాభ్యుదయవితర

ణాతిశయధన్య! రామనృపాగ్రగణ్య!

63

వ॥ ఇట్లు గ్రామద్వయపాడవతానస్వరలక్ష్యం బెఱింగించితి. ఇంక నాడవతానస్వరలక్ష్యంబు నెఱింగించెద. అందు పడ్డ గ్రామపాడవతాన స్వరంబు తెట్టి వనిన.

64

సీ॥ రిగమధనీ యన నెగడిపడ్డకపంచ

మరహిత మొకభేదగరిమ వెలయు

సరిగమపథ యన నొఱసి గాంధారపీ

నంబుగా నొక్కభేదంబు దనరు

సగమపనీ యని నిగిడింప ఋషభధై

వతపీన మొకభేద మతికి యుండ

నీమాడ్కి బ్రత్యేక మీ మూడువిధముల

సప్తమూర్ఘనములు జరిగెనేని

పడ్డకగ్రామరాజసంజాత మైన

యాడవాహ్వయతానచయంబు తెలియ

నేకవింశతిభేద మై యెసగు సంధ్రం

రామభూపాల! జగ దేవరమృతీల!

65

ప॥ మఱియు, మధ్యమగ్రామాడవతానస్వరలక్ష్యం బెల్లి నెనెన. 66

సీ॥ సమనిసగా యన నమిత మై ఋషభృద్దై
 వతవర్జ మై యొక్క వితము వెలయు
 మపధనరీ యన మలసి నిపాదగాం
 ధారవర్జ మొకవిధంబు మెఱయు
 నీరీతిఁ బ్రత్యేక మీరెండు విధముల
 నెనయుచు సప్తమూర్ఛనలు మెఱయ
 మధ్యమగ్రామజన్మంబు తొడవములు
 పదునాల్గు జనియింపఁ బరఁగ నివియు

నవియుఁ గలయంగ ముప్పదియైదు నొడ
 వములు గ్రామద్వితయపాడవమ్ములు నలు
 వదియుఁదొమ్మిది గూడ నెన్నదియునాల్గు
 తానములు గల్గె, రామభూజానీ! వినుము.

67

ప॥ ఇట్లు పడ్యమధ్యమగ్రామజన్మంబు లైన యెనుబడినాల్గు పాడ
 వొడవవిశుద్ధతానంబులకు వెదోక్తంబు లైన యజ్ఞనామ ధేయంబులు సంగీత
 శాస్త్రప్రసిద్ధంబు లై యొప్పుచుండు. క్రమంబున నా నామంబు లెఱింగించెద,
 ఆకర్ణింపుము.

68

సీ॥ ఆది నగ్నిష్ఠామ మనంగ నత్యుపపదా
 గ్నిష్ఠామ మనంగను నెగడి భువిని
 వాజపేయం బన వరలి పొడశె యనఁ
 పొండరికం బన బాగు మీఱి
 యశ్వమేధ మనంగ నలరారి రాజసూ
 య మనంగ నిటులు సప్తాహ్వయములు
 చక్కగా గతి పడ్యగ్రామసంభూతన
 ప్తమహీనపాడవతానచయము

లోనఁ గ్రమముగ పడ్యవిహీనతాన
 సప్తవిధములు పెంపొందు స్తననగతుల
 వనుచు సంగీతశాస్త్రజ్ఞు లైన జనులు
 తెలియఁ జేసిరి, రామభూజానీ! వినుచు!

69

సీ॥ స్విష్టకృ త్తనంగ రాజిలి బహుసౌవర్ణ
 మన గోసవర్ణక మనంగఁ బరంగి
 మఱి మహావ్రత మన మఱి విశ్వజి త్తన
 నలుపుగ బ్రహ్మయజ్ఞం బనంగఁ
 దనరి ప్రాజాపత్య మనంగఁ బెం పెసఁగెడు
 సీసప్తనామము లిట్లు గల్గి
 షడ్జనామగ్రామసంభూతసరిప స
 ప్తమవర్జషాడవతానగణము

లోన ఋషభస్వరవిహీన తాన సప్త
 భేదవర్గముఁ జూపట్టి పేర్పిఁ గాంచు
 ననుచు గాంధర్వశాస్త్రజ్ఞు లంద్రు నిజము
 రామభూపాల! జగ దేకరమ్యశీల!

70

సీ॥ ఆది నశ్వక్రకాంత మనంగ రథక్రకాంత
 మనంగ విష్ణుక్రకాంత మనంగఁ బ్రబళి
 యవల సూర్యక్రకాంత మనంగ గజక్రకాంత
 మన నభిజి త్తన నవనిఁ బరంగి
 నాగయక్షగమశ బాగురగతి నిట్లు
 క్రమముగా సప్తనామములు గలిగి
 షడ్జకగ్రామసంజాత సరిపసప్త
 మరహితషాడవమహితతాన

సముదయములోనఁ బంచమస్వరవిహీన
 సప్త తానము లతులితదీప్తి గాంచు
 ననుచు గాంధర్వవిద్యావిహార కుశల
 మతులు వివరించి రిట్లు, రామమనుజనాథ!

71

సీ॥ తొలుదొల్తఁ దనరుఁ జాతుర్మాస్య మనంగను
 సమిదాఖ్య మనంగ శస్త్రం బనంగ
 నను పంథు నుకరిక మనంగ స్నాతామణి
 య మనంగఁ జిత్తి నా హరుప్ర మిటి..

యుద్ధిదాఖ్యం బన నొనరునీమాడ్కిని
గ్రమ మొప్ప సప్తనామములు చాల్చి
షడ్జనామగ్రామసంభవసరిఁన
ప్రమహీనపాడవభవ్యతాన

వర్గకములోపల నిపాదవర్జితంబు
లైనతానము లాటొక్క టమరి యుండు
ననుచు వాగ్దేయకారజనాగ్రగణ్య
లెఱుంగఁజేసిరి, రామమహింద్ర! వినుము!

72

వ॥ ఇట్లు షడ్జమగ్రామమందుఁ గలిగిన యిరువదెనిమిది పాడవ
తానంబులకు నామంబు లెఱింగించి వెండియు మధ్యమగ్రామ పాడవ
తానము లిరువదొక్కటినామంబు లెఱింగించెద, అపధరింపుము.

73

సీ॥ సావిత్రి యన నర్థసావిత్రి యన సర్వ
తోభద్ర మనఁగఁ దోడ్తోడ నవల
జమర నాచిత్య యం చనఁగను వాయన
మనఁగ సర్వాయత మనఁగఁ దనరి
యకాడవ యనఁగను నమరుచు నీచక్కి
నాటొక్క నామధేయములు చాల్చి
మధ్యమగ్రామసంభవ సరిగవిహీన
పాడవతాన సంచయముతోడఁ

దనరు షడ్జకవర్జిత తాన సప్త
విధము లతులితవిఖ్యాతి వెలయు ననుచు
సరససంగీతశాస్త్రజ్ఞు లెఱుంగఁ బలికి
రనఘగుణధన్య! రామవృషాగ్రగణ్య!

74

సీ॥ అగ్నిజిత్తన ద్వాదశాఖ్య మనంగ ను
పాంశు వనఁగను హోమాఖ్య మనంగ
నశ్వప్రతిగ్రహ మనంగ నొప్పారుచు
బర్హి యనంగ సమర్థ మగుచు

నభ్యుదయాఖ్య మై యమరుచు నీరితిఁ
గ్రమ మొప్పు సప్తనామములు గల్గి
మధ్యమగ్రామసమ్మత సరిగ స్వర
త్రయసీనపాడవతానచయము

లోన పాడవస్వరరహితానవద్య
సప్తతానవతాన ముద్దీప్త మయ్యె
ననుచు సంగీతశాస్త్రజ్ఞులైన ఘనులు
తెలియఁజేసిరి, రామధాత్రితలేంద్ర!

75

సీ॥ తనరారు సర్వస్వదక్షిణం బనంగను
సారిది దీక్ష యనంగ సోమ మనఁగ
నట సమింధ మన స్వాహాకార మనఁగ న
నూనప మనఁగ సన్నుతి వహించి
గోదాహనం బన గుటుతుగా నీలీల
సప్తనామంబులు చక్కఁ దాల్చి
మధ్యమగ్రామసంభావ్య సరిగవర్జ
కలితపాడవతానకులములోన

వెలసి గాంధారవర్జితవిహితసప్త
తానసంతాన మత్యంతధన్య మయ్యె
ననుచు గేయవిశారదులైన జనులు
తెలియవలయును, రామధూవలయనాథ!

76

వ॥ ఇట్లు గ్రామద్వయంబునందుఁ గలిగిన నలువదితొమ్మిది శుద్ధ
తానంబులకు నామంబు లేర్పఱచి మఱియు నా గ్రామద్వయాడవతాన
పంచత్రింశ భేదరంబులకుఁ గ్రమంబున నామధేయంబులు దెలిపెద, అవధ
శింపుము.

77

సీ॥ పాసంగును సౌఖ్యయుఁ బురుష భేద మనంగ
శ్రేణి మనంగ-విశేష మగుఘ
వజ్రం బనంగను వరులుచు నిష్ఠా వన
సంగిర స్వసంగుఁ బాసంగ నేర్చి

కంకాఖ్య మనంగ విఖ్యాతః శైకొని యిట్లుః
 సప్తాహ్వయమ్ముల దీప్తి గలిగి
 పక్షముఖ్యగ్రామసప్తనిగరిపర్జి
 తౌడవతానచయంబులోన

సంఘటిల్లిన పక్షపంచమవిహీన
 సప్తతానము లద్భుతశాంత కీర్తి
 గాంచు సం చిట్లు వాగ్దేయకారజచులు
 తెలియఁబలికిరి, రామధాత్రితలేంద్ర!

78

సీ॥ అమర జ్యోతిష్టోమ మనంగ దర్శ మనంగ
 సవ్యాఖ్య మనంగ నాస్వంద మగుచు
 పౌర్ణమాస్య యనంగఁ బరంగి పరిగ్రహం
 బనంగను రాత్రి యం చనంగ వెలసి
 సౌరభ మనంగల్లి చక్కగా నిద్ధాత్రి
 నాటొక్కనామధేయములు దాల్చి
 పక్షాహ్వయగ్రామ సంభృతసపరిగ
 రిధవర్జితౌడవప్రథితతాన

దళములోన నిషాదగాంధారహీన
 తానసప్తవిధంబు లుద్దామమహిమఁ
 బాయక ధరించు ననుచు వాగ్దేయకార
 జనులు దెప్పిరి, రామభూజనవరేణ్య!

సీ॥ సౌభాగ్యకృ త్తన శాంతి యనంగను
 శాంతికృ త్తనంగను మంతు కెక్కి
 పక్షికృ త్తనంగను సరవిని వైనతే
 య మనంగ నుచ్చాటన మన నమరి
 మణి వశీకరణాఖ్య నిరవంది యిరితి
 సప్తావధానవిశాలగరిమఁ
 శైకొని పక్షకగ్రామోక్త సపనిగ
 రిధవిహీనౌడవ ప్రథితతాన

వర్ణమునఁ గల్లు ఋషభధై వతవిసర్జి
తానుగతతాన సప్తవిధంబు లెపుడొ
వెలయు నని రిట్లు గాంధర్వవేదవిదులు
సకల గుణమూర్తి! శ్రీరామచంద్రమూర్తి!

80

ప॥ ఇవి షడ్బ్రాహ్మణాడవతానంబులు. మఱియు మధ్యమబ్రాహ్మణాడవ
తానంబు లెట్టి వనిన.

81

సీ॥ మొదటిది త్రైలోక్యమోహనాట్య మనంగఁ
దనరుచు వీరాఖ్య మనంగ నెగడి
పాలుపొందుఁ గందర్పబలశాలనంబన
శంఖచూడ మనంగ ఛాయ యనంగ
రౌద్రము విష్ణువిక్రమ మన నీక్రియ
సుకరమై సప్తనామకము లమరఁ
గనుపట్టు మధ్యమబ్రాహ్మణసరిధనిన
హిసౌడవాహ్వయతానసమితి

లోన ఋషభధై వతవిసర్జితానుభావ
సప్తతానము లత్యంతదీప్తిఁ గాంచు
నంద్రు గాంధర్వవేద విద్యావిశార
దాగ్రగణ్యులు, రామనృపాగ్రగణ్య!

82

సీ॥ శ్లైరవం బనంగ నొప్పారుచుఁ గమదాఖ్య
మనంగను నవభృథ మనంగ వెలసి
యష్టాశపాలంబు స్విప్తకృ త్తనంగను
గనుపట్టు మఱి వషట్కూర మనంగ
మోక్షదాఖ్యం బన ముద్దు గుల్కుచు నిట్లు
సప్తవిధాభిధానాప్తి గలిగి
మధ్యమబ్రాహ్మణమహానీయ రిధనిగ
స్వరవర్జితాడవచారుతాన

తతిని గల్గు నిషాదగాంధారరహిత
సప్తతాళము లింపొందు జగతి ననుచు
గానవిద్యావిశారదు లైన బుధులు
తెలియ నేర్తురు, రామభూవలయనాథ!

౬౬

సీ॥ ఆ యజ్ఞనామంబు లాతానముల కేల
ఘటియింప నగు నేమి కార్య మనిన
లక్షణసంయుక్త లలితగాంధర్వంబు
నందు శ్రేయోనిధానంబు లగుచు
శుద్ధమూర్ఖులను శుద్ధతానంబులు
వేదచోదితము లై వెలయుకతన
నేయజ్ఞనామంబు లేతానముల కబ్బు
నాశీర్ధతానంబు లాశ్రయించి

గేయ మొనరింతు రెట్టివాగ్దేయకారు
లట్టివారికి నిత్య మాయజ్ఞ ఫలము
లబ్బు నని గీతశాస్త్రజ్ఞు లంద్రు భువిని
రామభూపాల! జగదేశకర్మ్యశీల!

84

వ॥ ఇవ్విధంబున గ్రామద్వయజన్యంబు లైన చతురశీతిశుద్ధతానంబు
లకు నామధేయక్రమం బెఱింగించి యింక కూటతానలక్షణంబు వివరించెద.
ఎట్లనిన, మొదట సంపూర్ణం బనియును, నసంపూర్ణం బనియును దానంబు
రెండు విధంబు లయ్యె. అందు సంపూర్ణతానంబు గ్రామద్వయశుద్ధ
మూర్ఖనాథేదంబులవలన మొదటఁ జతుర్దశవిధం బై మఱియుఁ గాకల్యంతర
సంయోగభేదంబులవలన పట్నంచళభేదకలితం బై పిమ్మటఁ గ్రమమూర్ఖనా
థేదంబులవలన మున్నూటతొంబది రెండు భేదంబు లయ్యె. అవియును
బ్రహ్మవశంబుననంబు లనం బరఁగి మఱియును బహువిధంబు లయ్యె. కావునఁ
దత్కూటతానసంఖ్యలక్షణంబు ముందఁగి గ్రమంబువ నెఱింగించెద.
మఱియును సంపూర్ణతానం బన్న దీప్యత్రైమోచ్ఛారణవశంబున పద్వి
ధంబయ్యె. తల్లక్షణం బెఱింగించెద, అవధరింపుము,

85

గీ॥ పూర్ణతానముతుదినుండి పొసగు నొక్క -
యొక్కస్వరమును దగ్గింప నొగి నపూర్ణ
తానపట్టుము పట్నరాంత్యంబు గాంగ
వరుస నిరవందు, రామభూవలయనాథ!

86

సీ॥ సరిగమపధనీతి సప్తస్వరాన్నిత

సంపూర్ణ తానంబు జరుగునపుడు
సరిగమపధ యని స్వర మొక్కటియుఁ ద్రోవ
షాడవంబున నొప్పు జక్క నొకటి
సరిగమపా యని స్వరయుగ్మ మటు త్రోయ
నౌడవం బనుపేర నమరు నొకటి
సరిగమ యనుచుఁ ద్రిస్వరములు త్రోయ స్వ
రాంతర మనుపేర నలరు నొకటి

సరిగ యనియు సరియు సాయని సాయని
సాను నైదు నాటు స్వరములిడివ
నలరు సామికాఖ్య మటు గాధికంబును
బొసగు నార్చికంబు, వసుమతీశ!

87

వ॥ ఇట్లేకస్వరంబును ద్విస్వరంబును త్రిస్వరంబును జతుస్వరంబును
బంచస్వరంబును పట్నస్వరంబునుం గలిగి విలసిల్లు. ఈ తానంబులు క్రమంబున
నార్చికం బని, గాధికం బని, సామికం బని, స్వరాంతరం బని, యౌడవం
బని, షాడవం బని యిట్టి పేర్లు గలిగి వెలయు. నిజపడ్విధతానంబులును
సప్తస్వరాన్నితసంపూర్ణ తానంబునుంగూడ సప్తవిధంబు లైన సంపూర్ణ
తానంబులుగూడఁ దానసంజ్ఞకంబులై (ప్రస్తార) భాగంబులై తన్మూల
క్రమంబుల ననుపుచుండు. అందు మఱియును సా యనెడు నేకస్వరం
లైన శోష్టం బార్చితానంబు ప్రస్తారంబునందుఁ దానభేదరహితంబైనను
నష్టాద్యష్టకార్యద్వయోపయోగ్యత్వంబునంజేసి ఖండ మేరుప్రథమంబు
నందు లేఖనయోగ్యం బయి యితరగూటతానంబునకు నిత్యోపయోగిని
యగుటంజేసి తానును గూటతాననామకంబై రంజిల్లు. ఇట్లు మఱి సప్తవిధ
తానంబులకును గ్రమంబునఁ బ్రస్తారసంఖ్యానిర్ణయం చెఱింగింపం దలంచి
యైదటం దత్సంఖ్యానోపాయంబు వివరించెద, ఆకర్ణింపుము.

88

సీ॥ తొంటిగా నే డిండ్లు తోడ్తోడ లిఖించి

యందొక్కటియు రెండు నవల మూడ,

నాలుగు నైదును నాటు నాటొక్కటి

క్రమముగా వ్రాసి కోవ్వుములయందు

మొదటి లెక్కలచేత ముందటిలెక్కల

హెచ్చు గ గుణియించు చెనసి వరుస

వేర్వేరి నొక్కొక్క విపులమూర్ఛనయందు

నమరిన నేకస్వరాది సప్త

తాన సంఖ్యలు వెలయుఁ బ్రస్తారనీత

సంఖ్య లవి యని సుజనులు చక్కఁ చెలిసి

వ్యవహరింపఁగఁ బ్రస్తారవై భవమున

సరసగుణగణ్య! రానుభూజనవరేణ్య!

89

వ॥ మృత్యు నందుఁ దానసంఖ్యాగుణితం బెట్టి ననెన.

90

సీ॥ ఒక్కొక్క టొక టయ్యె నొకట రెంటును హెచ్చు

నొక రెండు రెం డయ్యె నొనర ఫలఁ

రెండు మూటను హెచ్చె రెండు మూ ల్లాటయ్యె

నాటు నాల్గింటితో నటికి హెచ్చె

నాటునాలుగు లయ్యె నమర నిర్వదినాల్గు

నేను నిర్వదినాల్గు హెచ్చు గాఁగ

నేనింట గుణియింప నిర్వదినాల్గైదు

లగు నూటయిర్వది యట్లు నూట

యిర్వదియు నాటిటను హెచ్చు నేడు నూట

యిరువ దయ్యెను నెన్నూట యిరువదేళ్లు

నైదువేలును నలువది యయ్యె గుణిత

మిదియ తొనములకు, రామనృపవరేణ్య!

91

వ॥ ఇట్లు గుణితంబు లైన సప్తవిధస్వరప్రస్తారంబులయందుఁ దాళ
సంఖ్యా ప్రకారం బెట్లన్న నేర్పఱిచెద. ఒక్కొక్క మూర్ఛనయందు
సప్తవిధంబు లైన ప్రస్తారంబులు తలిగి యుండుఁగావున, నందు మొదటియేక
స్వరప్రస్తారంబునందు స్వరభేదంబు లేదుగావున, సో యేకమైదు వాచ్చిక

తానం బొక్కటియె జన్మించె. వెండియు సరి యను ద్విస్వరప్రస్తారంబునందు సరి యనం దగుఋషభాంతతానం బొక్కటియును, రిస యనియెడు షడ్జాంతతానం బొక్కటియునుం గూడ రెండుగాధికతానంబు లుడయించె. మఱియు సరిగ యనియెడి త్రిస్వరప్రస్తారంబునందు గాంధారాంతతానంబులు రెండును ఋషభాంతంబులు రెండును షడ్జాంతంబులు రెండునుం గూడ సామితానంబు లాటు జనియించె. సరిగమ యని యిది చతుస్స్వరప్రస్తారంబు. అందు మధ్యమాంతతానంబు లాటును, గాంధారాంతంబు లాటును, ఋషభాంతంబు లాటును, షడ్జాంతతానంబు లాటును, వరుసగాఁ గూడి స్వరాంతతానంబు లిరువదినాల్గు సంభవితై. సరిగమపా యనం దగు పంచ స్వరప్రస్తారంబునందుఁ బంచమాంతతానంబు లిరువదినాల్గును, మధ్యమాంత తానంబు లిరువదినాల్గును, గాంధారాంతతానంబు లిరువదినాల్గును, ఋష భాంతతానంబు లిరువదినాల్గును, షడ్జాంతంబు లిరువదినాల్గును నన్నియు నుం గూర్చ నొడవతానంబులు నూటయిరువది యయ్యె. మఱియు సరి గమపథ యనియెడి షట్స్వరప్రస్తారంబునందు ధైవతాంతతానంబులు నూట యిరువదియును, మధ్యమాంతతానంబులు నూటయిరువదియును, మధ్య మాంత గాంధారాంతఋషభాంత షడ్జాంతతానంబులు వెవ్వేఱఁ గ్రమం బున నూటయిరువదిగా జతగూడి యన్నియును నేడునూటయిరువది షాడ వతానంబు లుద్భవితై. వెండియు సరిగమపథయనియెడు సప్తస్వర ప్రస్తారం బునందుఁ గ్రమంబున నిషాదాంతతానంబు లేడునూటయిరువదియును, ధైవ తాంతతానంబు లేడునూటయిరువదియును, నిట్లు పంచమాంత మధ్యమాంత గాంధారాంత ఋషభాంతషడ్జాంత మనునేడునూటయిరువది నూటయిరు వదియును జతగూడి యన్నియును నైదువేలనలువది సంపూర్ణతానంబులు సంఘటితై. ఇట్లు క్రమంబున నొక్కమూర్ఛన యనియెడి సప్తవిధస్వరప్రస్తారం బులయందు మొదట నార్చికతానం బొక్కటియును, రెండు గాధికతానం బులును, నాటు సామికతానంబులును, నిరువదినాల్గు స్వరాంతరంబులును, నూట యిరువది యకాడవతానంబులు, నేడునూటయిరువది షాడవతానంబులును గూడ నన్నియు నెనమన్నూట డెబ్బదిమూడు సంపూర్ణతానంబులు గల్గె. ఇవి యును సంపూర్ణతానంబు లైదువేల నలువదియుఁ గూడ నొక్క మూర్ఛన యందు నైదువేలతోమృన్మత్సరపదమూడు సంపూర్ణ కూటతానంబు లుడ యించె. ఇట్టిది ప్రస్తారకూటతాన సంఖ్యాలక్షణంబు. మఱియుఁ బ్రత్యేక కూటతానసంఖ్యాలక్షణం జేర్పఱచెద. అందు మొదట గ్రామద్వయజనిత

పట్టంచాశన్మూర్ఛనలకు సంపూర్ణకూటతానంబు లేన్ని యని వివరించెద,
ఆకర్ణింపుము. 92

సీ॥ ఒక్కొక్కమూర్ఛన కొనరఁ బంచసహస్ర
ములు నబ్బియును దానములు ఘటిల్లు
కతన గ్రామద్వయస్థితములు మూర్ఛన
లేబదియాటింటి కెసఁగుఁ బూని
కూటతానంబులకొలది యెట్టి దటంచుఁ
దెల్పెద వినవయ్య! తెలివి మీఱ
రెండులక్షలమీఁద నిండి యెన్నదిరెండు
వేలు నిన్నుటి పై వెలయునాల్లు

పదులుగా సంఘటిల్లు నేఁబదియునాఱు
మూర్ఛనావర్గములకు సంపూర్ణకూట
తానము లటంచు సంగీతధన్య లండ్రు
భవ్యగుణధుర్య! రామభూపాలవర్య!

93

వ॥ మఱియును క్రమమూర్ఛనాసంపూర్ణకూటతానంబు లెట్టివనిన. 94

సీ॥ క్రమమూర్ఛనలయందుఁ గనుపట్టు సంపూర్ణ
కూటతానంబు లేపాటి యనినఁ
దోడ్తోడ మున్నుటతొంబదిరెం దైన
క్రమమూర్ఛనలయందుఁ గల్గినట్టి
కూటతానంబులు గొబ్బనఁ దెల్పెద
నేఁబదిరూఱింట నెసఁగు పూర్ణ
కూటతానకసంఖ్య గొనకొని యేడింట
నొచ్చు గుణించిన నెనయులెక్క

వెలయుఁ బందొమ్మి వైనలక్షలకు మీఁద
నమర డెబ్బదియైదువేల్పాఱుచూట
యెనుబది యటంచు గాయకు లేర్పఱించి
తెలియఁ జేసిరి, రామభావితలేంద్ర!

95

ప॥ మఱియు సంపూర్ణకూటతానసంఖ్యలక్షణం బెట్టి దనిన.

96

సీ॥ గ్రామద్వయమునందుఁ గనుపట్టు నేబది
యాలు మూర్ఛనలకు నపరిపూర్ణ
కూటతానంబుల కొలది యేర్పఱచెద
నొక్కొక్కమూర్ఛన కొనరులెక్క
గొని యవి నూలులకొనను డెబ్బదిమూడు
హరు వొప్ప నేబదియాటికిని
నెనయంగ నలువదియెన్నిదివేలును
నెనిమిదియాలును నెనయఁ బదియు

నెన్నిదియుఁగూడ జనిత మై యెసఁగు ననుచు
నపరిపూర్ణక కూట తానైకసంఖ్య
తెలియఁ జేతురు; గాయకధీరమణులు
రామభూపాల! మహనీయరమ్యశీల!

97

ప॥ క్రమమూర్ఛనలకు సంపూర్ణకూటతానసంఖ్య యెట్టి దనిన.

98

సీ॥ క్రమమూర్ఛనలయందుఁ గలిగిన పరిపూర్ణ
మూలకూటపుఁడానములకు సంఖ్య
యెఱిగింతు వినవయ్య యేబదియాటింట
నపరిపూర్ణాఖ్యతానౌఘసంఖ్య
యేడింట హెచ్చించి యిరవంద లెక్కింపఁ
బరఁగు మున్నూటతోంబదియు రెండు
క్రమమూర్ఛనల కొప్పుగా మూడులక్షలు
నలువదిరెండువే లొలయ రెండు

నూలులకుమీఁదఁ బదియాలు నూలుకొనఁగ
నపరిపూర్ణాఖ్యకూటతానాలిసంఖ్య
వెలయు ననుచును గాంధర్వవేదవిదులు
తెలియఁజేసిరి, రామభూపలయనాథ!

99

ప॥ మఱియు నాపదియాలు మూర్ఛనలకు సంపూర్ణకూటతాన సంఖ్యాక్రమం బెట్టి దనిన.

100

సీ॥ వినుము పూర్ణాపూర్ణవిశ్రుతప్రస్తావ
కూటతానాళి యేర్పాటు నేయు
మూర్ఛన యొకటికి మొగి నైదువేలును
బరగం దొమ్మిదిపూర్ణ పరిణామమాఢి
నింపొందుకతనమున నేబదియాలుమూ
ర్ఛనలకు నమరినసంఖ్యరీతి
మూడులక్షలమీఁద ముప్పదియొక్కవే
యియు నూటయిరువదియెనిమిదిగను

నపరిపూర్ణాఖ్య విలశితవిపులకూట
తానసంఖ్యలు గేయవిధానపరులు
నేబదాటింటి కీరీతి నేర్పఱచిరి
రామభూపాల జగదేకరమ్యశీల!

101

ప॥ ఇంక గ్రమమూర్ఛనలకు బూర్ణకూటతానసంఖ్యాక్రమం బెట్టి దనిన.

102

సీ॥ దొరసినమున్నూటతొంబదిరెం డైన
క్రమమూర్ఛనలయందుఁ గలిగినట్టి
చాటుపూర్ణాపూర్ణకూటతానంబుల
సంఖ్య నేర్పఱచెదఁ జక్క వినుమ
యేబదియాటింట నెసఁగినయాసంఖ్య
యేడింట హెచ్చ గుణించుకతన
ముద మొప్ప నిరువదిమూడులక్షలమీఁదఁ
బదియునాతొకవేయి పరఁగు నవఁ

నెనుమనూటతొంబదియాలు నిం వెసంగు
బూర్ణకాపూర్ణకూటాఖ్య భూరితాన
సంఖ్య క్రమమూర్ఛనల కిట్లు జరుగు ననుచు
నెలుగఁజేసిరి, రామభూమింద్ర! వినుము!

108

వ॥ ఇంక బ్రత్యేకషాడవతానసంఖ్యాక్రమం చెట్టి దనిన.

104

సీ॥ మూర్ఛన యొకటికి మురువుగా నేన్నూట
యిరువది తానంబు లెనయుకతన
నేబదియాటింటి కిర వందుషాడవ
కూటతానంబులకొలది వినుము
నలువదివేలపై నలువందుమున్నూట
యిరువదితానము లింపు మీఱ
నీసంఖ్య గైకొని యారెంటు హెచ్చింప
రెండులక్షలమీఁద నిండుకొనంగ

నెనుబదియురెండువేలును నెనయ రెండు
నూలులకు మీఁద నలువది నూలుకొనియుఁ
గ్రమమునకా మూర్ఛనాళికి నమరుఁ గూట
షాడవము లండ్రు, రామభూజనవరేణ్య!

105

వ॥ మఱియు నొడవతానసంఖ్యాక్రమం చెట్టి దనిన.

106

సీ॥ నలువొంద నొకమూర్ఛనకు నూటయిరువది
తానాల కొక్కప్రస్తార మైన
నేబదియాటింటి కెనయంగ నాటింట
నాటువేలేన్నూటయలువది గను నొడ
వాహ్వాయకూటతానాళి నేర్పఱచితిఁ
గ్రమమూర్ఛనలయందుఁ గలుగుసంఖ్యఁ
దెలియింతు వినవయ్య నలువదియాటొక్క
వేయును నలువది వెలయు కతన

లెక్క మున్నూటతొంబదిరెండు గాఁగ
నమరుఁ గ్రమమూర్ఛనాళికి నొడవాఖ్య
కూటతానాళిఁ దెలిపి రీకొలది గాయ
కాగ్రగణ్యులు, రామభూపాగ్రగణ్య!

107

వ॥ మఱియు స్వరాంతరతానసంఖ్యాక్రమం చెట్టి దనిన.

108

సీ॥ ముద మొప్ప నొక్కొక్కమూర్చన కిరువది
 నాల్గు తానంబులు గల్గుకతన
 ననువుగా నేబదియాటింటికి స్వరాంత
 రాహ్మయకూటతానాళి వినుము
 వెలయఁగా మున్నూట వెలయ నల్వదిన్నాల్గు
 తానము ల్లలిగె నీతానసంఖ్య
 నేడింతలుగఁ జేసి హెచ్చింపఁ గ్రమమూర్చ
 నాళికిఁ దనరు సంఖ్యాక్రమంబు

పాటి తొమ్మిదివేల నన్నూట యెనిమి
 దనుచుఁ గ్రమమూర్చనలకు సర్వాంతరాఖ్య
 కూటతానాళి సంఖ్య యిప్పటి దండ్రు
 గాయకేంద్రులు, రామభూనాయకేంద్ర!

109

వ॥ ఇంక సామికతాన సంఖ్యాక్రమం బెట్టి దనిన.

110

సీ॥ క్రమ మొప్ప నొక్కొక్కమూర్చనకు నాటింటికి
 నాపదాటింటికి నమరినట్టి
 సామికతానాళిసంఖ్య నేర్పఱచితి
 మున్నూటముప్పదా తెన్నుకొనుచు
 నేబదాటిటిసంఖ్య నేడింతలుగఁ జేసి
 క్రమమూర్చనలకు సంఖ్యలు ఘటింప
 రెండువేలు న్నూట రెండెనుబదిరెండు
 సంఖ్యలు జనియించు సామికాఖ్య

కూటతానాళిప్రస్తార ఘాటి ననుచు
 లెక్క మున్నూటతొంబదిరెండు గాఁగ
 నమరు క్రమమూర్చనాళిసంఖ్యా క్రమంబు
 నిట్లు దెలిఫిర్చి రామభూమింద్ర! వినుము.

111

వ॥ మఱియు గాధికతాన సంఖ్యాక్రమం బెట్టి దనిన.

112

సీ॥ ప్రకటించి యొకమూర్ఛనకు రెండు లెక్కను
దనరినగాధికతాన సంఖ్య
సమరంగ నేబదియాఱు మూర్ఛనలకు
నూటపందెండు నేర్పాటు గాఁగ
నాటొక్క యింతగా నాయేబదాటింటి
సంఖ్య గుణించినసంఖ్య వినుము
హరు వొప్పు గ్రమమూర్ఛనాళికి నేనూట
యెనుబది నాల్గు గా నెనఁగు మఱియు

నొక్కమూర్ఛన కార్చిక మొకటి గాఁగ
నేబదాటింటికి జనించె నేబదాఱు
నార్చికాహ్వయకుంటతానాళి యనుచు
నిట్లు తెల్పిరి, రామభూమింద్రచంద్ర !

113

వ॥ ఇంకఁ గ్రమమూర్ఛనార్చికకూటతానసంఖ్యాక్రమం బెట్టి దనిన. 114

సీ॥ ఏబదాటింటిసంఖ్య లేడింత లైన
లెక్క మున్నూటతొంబదిరెండు గాఁగ
నెనయుక్రమమూర్ఛనాళికి నెనఁగునార్చిక
కాఖ్యతానాళి, రామనృపాగ్రగణ్య!

115

వ॥ ఇవిధంబున వృత్తక్రమం జేర్పడ సగపూర్ణాడవాది సప్తవిధ
తానప్రస్తారవిశేష విస్తారితకూటతాన సంఖ్యాక్రమనిర్ణయం బొనరించి తత్సం
ఖ్యానిదర్శనం బైన తాదృశప్రస్తారలక్షణం బెఱింగించెద. అవి యెట్టి వనిన
గ్రమద్వయమూర్ఛనలం బదియాటింటిలో నొక్కొక్కమూర్ఛనకు నార్చిక
గాధిక సామిక స్వరాంతరాదిభేదంబులచేతఁ దానంబులు సప్తవిధంబులు గల్గి
యుండు. కావున నట్టి సప్తవిధతానంబులలోన మొదటి యార్చికతానం
బేకస్వరం బగుటంజేసి దానిక్రిందట లేఖ్యం బైన స్వరంబు లేడు గావున,
నదియును బ్రస్తారయోగ్యంబు గాక కేవలంబుగా ఖండమేరూపరిప్రథమ
పంక్తి ప్రథమకోష్ఠంబునందుఁ బ్రథమాంకం బై నిలిచి యయ్యార్చికతానం
బున...తానోద్ధారకార్యమాత్రోపయోగంబు విలసిల్లు. మఱియుఁ దక్కిన
గాధికసామికాధికతానపద్ధంబు లేఖ్యస్వరసంపన్నం బగుటంజేసి నిత్యంబును

బ్రహ్మార్యోగ్యం బై తన్మూలక్రమంబునఁ బరఁగి యుండు. అందులోగాధిక
సామికస్వరాంతరతానంబులు మూఁడును బ్రహ్మార్యులభిష్పందంబు బై
యుండు. మిగిలిన యాడవపాడవ సంపూర్ణతానంబులు మూఁడును దానా
ధిక్యంబు గలుగుటంజేసి ప్రస్తారకార్యంబు బై యుండు. కావున యథా
యోగ్యంబుగా నట్టి దైన యొక్కతానంబు మూలక్రమంబు గా నిలిపి సల
క్షణంబుగాఁ బ్రస్తారంబు కఠినంబు నేయవలయు. అది యెట్లన్న నందొక్క
సంప్రదాయంబు సాధనసంవేద్యం బై. కనుపట్టియుండు. తద్విధంబు మొదట
వివరించి పిమ్మటఁ బ్రస్తారలక్షణం బెఱింగించెద, వినుము. సరిగమపధని
యనెడఁ సప్తస్వరంబులయందు మొదట షడ్జస్వరంబునకు ఋషబాదిస్వరంబు
లాటును బరంబు లనం బరఁగి యుండు. వీనికెల్ల షడ్జంబు పూర్వనామకం
బై యుండు. రెండవ ఋషభంబునకు గాంధారాదిస్వరంబు బైదును బరా
ఖ్యంబు బై యుండు వీనికెల్ల ఋషభంబు పూర్వం బనం బరఁగు. మూడవ
గాంధారంబునకు మధ్యమాదిస్వరంబులు నాల్గును బరాఖ్యంబు బై యుండు.
వీనికెల్ల మధ్యంబు పూర్వం బనం బరఁగు. పంచమంబునకు ధైవతాదిస్వరం
బులు రెండును బరాఖ్యంబు బై యుండు. ఈ రెంటికేని బంచమంబు పూర్వం
బనం బరఁగు. ఆఱవధైవతంబునకు నిషాదంబు పరాఖ్యం బై యుండు.
మఱియు నిషాదంబునకు షడ్జాదు లాటును బూర్వం బనం బరఁగు. నిషాదం
బీ యాఁటికిని బరం బై యుండు. ఇట్లు మూలక్రమంబు బైన సరిగమాది
సప్తస్వరంబులయందుఁ బూర్వపరవ్యవహార సంప్రదాయం బెఱింగి ప్రస్తా
రంబు గావింపవలయు. అట్టి ప్రస్తారలేఖనాలక్షణం బెట్టి దనిన.

116

సీ॥ క్రమ మాది లెక్కించి క్రమ మొప్పుఁ బూర్వంబు
పరముక్రిందను వ్రాసి ఫరఁగ నదియె
ముందట నిల్వఁ దత్పూర్వంబై గొని దాని
కవ్వల నిల్పి పరాఖ్య మైన
స్వరముక్రిందను వ్రాసి వరుసగా మీదటి
స్వరములు ముందట చక్కఁగ నిడి
మొదటికిఁ బూర్వము ముందట దగుచున్న
నందులోఁ బూర్వంబు నవల నిలిపి

యొనర మూలక్రమక్రమంబునను కేష
మాదిని లిఖించి యాదితాశావరోహ

తాంతము తెలిసి తదవరోహంతము గను

బ్రస్తురింపంగఁదగు, రామసాధివేంద్ర!

117

వ॥ ఇట్టి లక్షణ క్రమంబునను వ్రాయం దగిన ప్రస్తారక్రమం బుదాహరణ క్రమంబున వివరించి తెలిపెద. అది యెట్లున్న నుత్తమ మంద్రాఖ్య యైన షడ్జాతప్రథమమూర్చనయందుఁ గలిగిన సప్తనంతానంబులలో మొదటి ప్రస్తారయోగ్యంబు గాని యార్చికరాగంబు దక్కఁ దక్కిన గాధికాదితానంబు లాటింటిలోఁ గేవలప్రస్తారమాత్రప్రయోజనంబు లై ప్రస్తారమాలక్రమంబు లైన మొదటిగాధిక సామిక స్వరాంతరతానంబులు మూఁడును బ్రస్తారసులభంబు లై బాలబోధకంబులు గావున, నామూఁటిని గ్రమంబున నుదాహరించి తెలియఁజేసెద. అది యెట్టి దనిన మొదట సరి యనెడు ద్విస్వరం బైనగాధికతానంబులు మూలక్రమంబులు గా నిలుపుకొని 'క్రమాదన్య స్వరస్థాప్యః పూర్వం పూర్వపరాదధః' అను న్యాయంబుచేతబూర్వస్వర బైన షడ్జంబునకుఁ బరం బైనఋషభంబుక్రిందలిఖించి శేషం బైనఋషభంబును మున్ను క్రింద వ్రాసిన షడ్జంబువెనుకటిభాగంబున లిఖించినచో రెండవ పంక్తియందు రిన యనురెండవతానం బవరోహణరూపం బై జనియించు. అట్లు ఋషభాంతతానం బొక్కటియునుగూడ రెండుతానంబు లవరూఢ స్వరాంతంబు లై గాధికప్రస్తారంబునందు జనియించినవిధంబున సరిగ యను త్రిస్వరాన్నితసామికతానంబు క్రమంబుగా మొదట నిలిపి యందులో గ్రమ మార్గంబునఁ బూర్వం బైన షడ్జంబును బరం బైనఋషభంబుక్రింద లిఖించి 'పురస్తుపరివర్తనమ్' అను న్యాయంబుచేత మీది పంక్తిగాంధారంబుక్రింది పంక్తి షడ్జంబునకు ముందట వ్రాసి 'మూలక్రమక్రమాద్ర్యప్త విశేషః ప్రస్తారః ఈదృశః' అను న్యాయముచేత శేషం బైనఋషభంబుక్రింది పంక్తి షడ్జంబు వెనుక వ్రాసినచో, సరిగా యనియెడురెండవతానం బుదయించె. అంతట నిట్టిరెండవతానంబునందు మొదటిఋషభము మొదట నుండుటంజేసి పూర్వం బని యొంచి పరంబునందునను షడ్జంబుక్రింద వ్రాయుద మన్నచో మూలక్రమమార్గణంబున దాని కిది పూర్వంబు గావున, షడ్జంబు విడిచి 'సచే దుపరి తత్పూర్వః' అను న్యాయముచేత దానికిఁ బూర్వమున నున్న ఋషభంబునే పూర్వంబు గావించుకొని పరం బైనగాంధారంబుక్రింద వ్రాసి శేషంబు లైన షడ్జగాంధారంబులను క్రిందటిఋషభంబు మొదట మూలక్రమంబున సగా యని వ్రాసినచో సగరి యను మూఁడవతానంబు

జనియించు. అంత నామూడవపంక్తియందుఁ బూర్వం బైనపక్షంబును బరం బైన గాంధారంబుక్రింద వ్రాసి మీఁదటియుషభంబును గ్రింద పక్షంబుముందఁ జూచు వ్రాసి శేషం బైన గాంధారంబును గ్రిందటిపక్షంబువెనుక వ్రాసినచో సరిగ్గా యనునాలవతానం బుదయించె. పెండియు నాలవ పంక్తియందలి మొదటి గాంధారంబునకు పక్షయుషభంబులు పూర్వంబులు గాని పరంబులు గావు. కావున గాంధారంబులు విడిచి పూర్వం బైనపక్షమిపక్షంబును బరం బైనయుషభంబుక్రింద నిలిపి శేషంబులైన గాంధారయుషభంబులను గరి యని వ్రాయక మూలక్రమం బనుసరించి రిగా యని క్రిందిపక్షంబువెనుక వ్రాయం దగు. అందుకతన రిగదసా యనుపంచమతానం బుదయించె. అంత నా పంచమపంక్తియందుఁ బూర్వం బైనయుషభంబును బరం బైన గాంధారంబు క్రింద లిఖించి మీఁదట పక్షంబు నెప్పటియట్లు క్రింద యుషభంబుముందఁ జూచి వ్రాసి శేషం బైన గాంధారంబు నాయుషభంబువెనుక వ్రాసినచో సరిగ్గా యను మొదటితానంబున కవరోహి యై గరిసా యనునాటవతానం బుద యించె. ఇట్లు రెండు గాంధారంబులు, రెండు యుషభాంతంబులును, రెండు పక్షాంతంబులును గూడ నాటవతానంబు లవరోహితస్వరాంతంబు లై త్రిస్వర ప్రస్తారంబునందుఁ గ్రమంబుగా జన్మించు. ఇవిధంబునఁ జతుస్స్వరం బైన స్వరాంతరతానప్రస్తారం బుదాహరించి చూడవలయు. అది యెట్లనిన సరిగ్గా యనుచతుస్స్వరతానంబు మూలక్రమంబుగా జన్మించు. ఇవిధంబునఁ జతుస్స్వరం బైన స్వరాంతరతానప్రస్తారం బుదాహరించి చూడవలయు. అది యెట్లనిన సరిగ్గా యనుచతుస్స్వరతానంబు మూలక్రమంబుగా మొదట వ్రాసికొని 'క్రమాదన్యస్వరః స్థాప్యః పూర్వపదాదధః' అను లక్షణంబుచే తనునట్టితానంబునందుఁ బూర్వంబైన మొదటిపక్షంబును బరం బైన యివ్వలనున్న యుషభంబుక్రింద వ్రాసి 'ప్రస్తారపరివర్తనః' అను న్యాయంబుచేతను మీఁద నున్న గమలను గ్రిందిపక్షంబునకు ముందఁ జూచి వ్రాసి 'మూలక్ర మాత్తత్ప్రేమే శేషా' అను న్యాయంబుచేతను శేషం బైన యుషభంబును పక్షంబువెనుకను వ్రాసినచో సరిగ్గా యను రెండవతానంబు జన్మించె. అంత నా రెండవ పంక్తి యందు మొదటియుషభంబునకు ముందఁ బూర్వం బైనపక్షం బున్నది గావున 'స చేదుపరి. తత్పూర్వమ్' అను న్యాయంబుగైకొని దానికి మొదట నున్న యుషభంబును పూర్వంబు నేసికొని నడిమిపక్షంబును విడిచి యుషభం బును బరం బైన గాంధారంబుక్రింద వ్రాసి మీఁదటిమధ్యమమును గ్రింద యుషభంబుముందఁ జూచి వ్రాసి శేషంబు లైన సగలనుగ్రమంబుగా గ్రింద యుషభంబు

భంబునకు వెనుకటిభాగంబున వ్రాసినచో సరిగమ యనుమూడవతానంబుదయించె. అట్టిమూడవపంక్తియందు మొదటఁ బూర్వం బైనషడ్జంబు పరం బైనగాంధారంబుక్రింద నిల్చి మీదట రిమలక్రింద రిములు వ్రాసి శేషం బైనగాంధారంబును గ్రింద షడ్జంబువెనుక వ్రాసినచో సరిగమ యను సాలవ తానంబు సంఘటిల్లు. పెండియు నానాలవపంక్తియందు మొదటిగాంధారంబునకుఁ బరంబున నున్న సరులు పూర్వంబులుగాని పరంబులు గావు గావున, వాని విడిచి పరం బైన మధ్యమంబుక్రింద గాంధారంబును నిలుపం దగు. అట్లయిన నిక రెండుమధ్యమాంత్యతానంబులు పుట్టకపోవు. అమ్మొదటికిఁ బూర్వములు ముందఁజ దఱచుగం గూడి యిరువదినాల్గుతానంబులు మగరిసాయను నవరోహనాంతంబు లై తదవరోహిస్వరాతంబు లయి పుట్టి నట్లు గాఁ జతుస్స్వరప్రస్తారంబునందు సంభవించు నని యెఱిగి బుద్ధిమంతులు తాదృశప్రస్తారంబులు లిఖింపవలయు. ఇవిధంబున సరిగమా యను పంచమ స్వరం బైనయాడవప్రస్తారంబును సరిగవ పద యందుఁ బూర్వం బశలరాశి యనున్యాయంబుచేత మొదటిగాంధారంబును విడిచి పూర్వం బైనషడ్జంబును బరం బైనఋషభంబుక్రింద లిఖించి మీఁదట మధ్యమంబు క్రింద మధ్యమంబు వ్రాసి శేషంబు లైన గురులను గరి యని యని వ్రాయక మూలక్రమంబు ననుసరించిరి. గా యనిక్రింది షడ్జంబువెనుక ,వ్రాయుట కతన రిగమస యను పంచమతానంబు గలుగు. అంత నాపంచమపంక్తి యందుఁ బూర్వం బైన గాంధారంబుక్రింద నిల్చి మీఁదటసమలక్రింద గమల వ్రాసి శేషం బైనగాంధారంబున కాదిఋషభంబునకు వెనుక నిల్పినచో సరిగమ యను నాల్గవతానంబు సంభవించె. ఇట్లు మధ్య మాంత్యతానంబు లాటును సంఘటిల్లు. ఇంక మధ్య మాంత్యతానంబు గల్పింప బ్రహ్మ కైనఁ తరంబు గాదు. కావున నికగాంధారంబు లాటుఁ గ్రమంబునఁ బుట్టవలయుటంజేసి యట్టియాఱవపంక్తియందు మొదటిగాంధారంబునకు రిసలు రెండును పూర్వంబులు గావున, వానిరెంటిని త్రోసి పూర్వం బైన గాంధారంబునకు వెనుకటిభాగంబున వ్రాయం దగు అందుకతంబున సరిగమ యని గాంధారాంతం బైన సప్తమ తానంబురుయించు. ఇట్లు మొదటి మధ్యమాంతతానంబు లాటు, గాంధారాంతంబు లాటును, ఋషభాంతంబు లాటును, షడ్జాంతంబు లాటునుం గూడ నిరువదినాల్గు తానంబులు మగరిసా యను నవరోహితానాంతంబు లై తదవరోహిస్వరాంతంబుగాఁ బుట్టినట్లు చతుస్స్వరప్రస్తారంబునందు సంభ

వింశతి నని యెఱిగి బుద్ధిమంతులు తాదృశప్రస్తారంబులు లిఖింపవలయు. ఇవిధంబున సరిగమా యను పంచమస్వరం బైన యాడవప్రస్తారంబును, సరిగమపద యను షట్స్వరాంతం బైన షాడవతానప్రస్తారంబును, సరిగమపదని యను సంపూర్ణసప్తమతానప్రస్తారంబును గ్రమంబున నూటయిరవై తానంబులును, నేడు నూటయిరువది తానంబులును, అయిదువేలున్నలువది తానంబులుగల్గు. తత్తత్ప్రథమతానావరోహస్వరాంతతానసంఖ్యాక్రమంబులెఱిగి ప్రథమతానంబునకు నవరోహియైన తానంబు ప్రస్తారంబుకొనను బుట్టునట్లుగాఁ బ్రస్తారింపవలయు. ఇట్లు ప్రస్తారలక్షణం బేర్పఱచితి. నష్టోద్దిష్టతానోద్ధారక్రమం బెఱింగించెద. ఇ దెట్లన్న నిట్లు ప్రస్తరించిన గాళికసామిక స్వరాంత రౌడవ షాడవసంపూర్ణతాన ప్రస్తారంబులయందు నేనప్రస్తారంబులో నేనవ తానంబు కాన్పించెద. దానికి స్వరంబు లెవిధంబున నుండు నని యడిగినట్టి పృథ్వీతానంబులును ధరించుట పృథ్వీతానోద్ధారం బనం బరంగు మఱియునిన్ని స్వరంబుల ప్రస్తారంబులో నిట్టి స్వరంబుల తానం బెన్నవదో యని యడిగినచో దాని సంఖ్య యుద్ధరించి చెప్పట యుద్దిష్టతానోద్ధారం బనం దగు. కావున నిట్టి నష్టోద్దిష్టంబు లాదిమం బైన యార్చికతానంబు ప్రథానంబు గా వివరింపం దలంచి యిందులకుఁ బరమసాధనం బైన ఖండమేరుచక్రోద్ధారక్రమం బెఱింగించెద. అందు మొదటఁ దచ్చక్రకోష్ఠలేఖన ప్రకారం బెట్టి

118

సీ॥ ఆటొక్కయిలు గల్గి హరు వొప్పనొకబంతి
తొలుత నందంబుగాఁ దెలియ వ్రాసి
యది యొక్కటియుఁ ద్రోసి యాక్రింద నాటిండ్లు
పరంగిన రెండవబంతి వ్రాసి
యం దొక్కటి వదల్చి యాక్రింద నైదిండ్లు
బలిసిన మూడవబంతి వ్రాసి
యం దొక్కటి హరించి యాక్రింద నాల్గిండ్లు
బరంగిన యాటవబంతి వ్రాసి

గీ॥ మఱియు మూఁ డిండ్లు రెం డిండ్లు వరుస నొక్క
యిల్లు గల బంతు లట్లు ఘటిల్లుఁ జేయఁ
గల్గు నాటొక్కబంతి యా ఖండమేరు
చక్రసీమను, రాఘభూజాని! వినుము.

వ॥ ఇట్లు మొదట మొదట నొక్కొక్క యిల్లు తక్కువ గా నమరిన
యాటొక్కఖండ పంక్తి గల్గు ఖండమేరుచక్రలేఖనంబు గావించుకొని యంత
నా ఖండమేరువునందు మొదటినుండి క్రమంబుగాఁ దుదిదన్నను సూర్యార్ధాధో
రూపంబు లై కన్నబ్బెడు నీ సప్తపంక్తులను నేకస్వరాదు లైన యార్చికాది
సప్తతానంబులకు వరుసగాఁ దానకంబు లగు నని భావించి వెండియు దాని
కోష్ఠంబులయందుఁ దత్తానసంఖ్యా లేఖనంబు నేయవలయు. అది యెట్టి
దనిన.

120

నీ॥ ఆఖండమేరువు నాటొక్కపంక్తిలో

నాద్యపంక్తినిఁ గల్గు నాది కోష్ఠ
మును నొక్కటి ఘటించి మునుకొని తక్కిన
యాటిండ్ల నోసున్న నమర వ్రాసి
యూర్ధ్వధరాకృతి నొనరినమొదటిది
మొదలై నబంతుల మొనలయందుఁ
గలిగినలెక్కలు గలయంగఁ గూడుచు
సున్న లక్రిందట సొబగుపఱచి

అవియె మొదలుగఁ గోష్ఠసంఖ్యాగుణంబు
గలుగ లెక్కించి యాక్రిందినెలవులందు
నిట్టిలెక్కలు లిఖయింప నమరియుండు
ఖండమేరువు, రామభూమండలేంద్ర!

121

వ॥ మఱియు నీఖండమేరుసంఖ్యా లేఖనక్రమంబులు విస్తారంబు గాఁ
దెలియ వివరించెద. 'సప్తాద్యై కాంతకోష్ఠానామ్, అధోధ సప్తకోష్ఠయః'
అనున్యాయంబుచేత మొదట నేడిండ్లపంక్తి నందంబుగా లిఖయించి దానిక్రింద
నాటిండ్ల బంతియు దానిక్రింద నయిదిండ్లబంతియు, దానిక్రింద నాల్గిండ్ల
బంతియు, దానిక్రింద మూడిండ్లబంతియు, దానిక్రింద రెండిండ్లబంతియు,
దానిక్రింద నొంటిబంతియు నిట్లాటొక్కబంతియు నందంబుగాఁ గ్రమంబున
లిఖించి 'తా స్వాధ్యా యా మధ్యకోష్ఠలిఖితేషు పరేషు ఖమ్' అను
న్యాయంబుచేత నట్టియాటొక్కబంతిలో మొదటిబంతి మొదటి కోష్ఠంబు
నందు నొక్కటి లిఖించి మిగిలినయాటిండ్లలో నాలుగున్నలు వ్రాసి
యంత సూర్యార్ధాధోరూపంబు లైనయూర్ధ్వకోష్ఠపంక్తిలోన మొదటిపంక్తి

మొదలుకొని యాపంక్తులన్నిటికిందఁ గొనలయందుఁ గలిగినలెక్కలు క్రమం
మంబునఁ గలయం గూడి యాపైయింటి సున్నలకింద రెండవబంతికోష్ఠముల
యందు నాకూడినలెక్కలు వ్రాసి యాయొండ్లు మొదలుచేసికొని కోష్ఠ
సంఖ్య రెట్టించి యాక్రిందియొండ్లలోన నాలెక్కలు క్రమంబునఁ గలయం
గూడియీపైయింటిపంక్తులకిందరెండవబంతి లిఖింపవలయును. 'ప్రాకృచ్ఛ్యం
తాంకసంయోగా దూర్ధ్వాధస్థితపజ్జీషా శూన్యంహ్యథో లిఖే దంకంతం
చాథోధ స్సర్వకోష్ఠకాత్ కోష్ఠసంఖ్యాగుణత్వాద్యఖండ మేరుయం మతః॥'
అను న్యాయం బనుసరించి తత్క్రమంబున సంఖ్యాశేఖన క్రమంబును వివ
రించెదఁ. ఎ ట్లనిన. ఖండమేరువునందు నూర్ధ్వాథోరూపంబు లైన సప్త
పంక్తులలోన మొదటి పంక్తి మొదటియింట నొక్క టున్నదిగావున నా
యొక్కటియు 'నేకమేకంబు' గుణించి యా యొంటి మొదట సున్నక్రింది
రెండవపంక్తి రెండవయింటను లిఖించి యాపిమ్మటఁ బైబంతి మొదటి
యింటి యొక్కటియు మొదటిసున్నక్రింద రెండవ పంక్తి రెండవయింటి యొక్క
టియు నొక టొ కటి రెం డని కలయంగూడి యారెంటిలెక్క రెండవసున్న
క్రింద మూడవబంతి రెండవయింట వ్రాసి యాయొల్లే మొదలుచేసి 'సోస్థా
తోష్ఠసంఖ్యా గుణన్యనేత్' అను న్యాయంబుచేత నా మూడవపంక్తి
రెండవసున్నక్రింది రెండవయింటి రెంటిలెక్క రెట్టించి దానికి రెండవక్రింది
యింటను రెట్టించిన నాలుగు లెక్క వ్రాసి పిమ్మట నూర్ధ్వాథోరూపమైన
మూడవపంక్తిక్రిందిమూడవయింటనాల్గును రెండవపంక్తి మొదటసున్నక్రింది
రెండవయింట నొక్కటి ప్రథమాది కోస్థాంకం బొక్కటియును, నీమూడవ
బంతులక్రింది కొన మూడియొండ్ల లెక్కలును గలయంగూడి యయ్యాలును
నాలవబంతి మూడవసున్నక్రింద రెండవయింట లిఖించి యది మొదలుచేసి
దానిక్రింది రెండవయింటి యా యాలును రెట్టించి పండ్రెండును వ్రాసి
యా యింటికింద మూడవయింట నాయాలును బంచి పెంచి పదునెనిమిది
వ్రాసి మఱియు 'ప్రాకృచ్ఛ్యంకసంయోగా'దను న్యాయంబుచేత నాలవ
యూర్ధ్వాథోరూప మైన నాలవపంక్తిక్రింది నాలవయింటి పదునెనిమిదియును
మూడవయింటిక్రింది మూడవయింటి నాల్గును రెండవబంతి సున్నక్రింద
రెండవయింటి యొక్కటియుఁ బ్రథమాదికోపాంకం బొకటియు నీ నాల్గు
పంక్తులక్రింది కొనయొండ్ల లెక్కలోఁ గలయంగూర్చి యాయొరువదినాల్గును
నైదవపంక్తివైయింటి నాలవసున్నక్రిందిరెండవయింట లిఖించి యది మొదలు
చేసికొని యాక్రింది రెండవయింటి యొక టున్నదిగావున రెట్టించి పదువది

యెనిమిది లిఖించి యోక్రింది మూడవయింటి యో యిరువదినాల్గును ముఖ్య
 డించి రెట్టించి రెండు వ్రాసి దానిక్రింద నాలవయింటను నా యిరువది
 నాల్గును నలువడించి క్రిందిది యాటు లిఖించి యంతటఁ బై యూర్ధ్వార్ధో
 రూపం బైన యైదవబంతిక్రిందికొన నైదవయింట తొంబదియాటును నాలవ
 బంతిక్రిందికొన నాలవయింటి పదునెనిమిదియును మూడవబంతిక్రిందికొన
 మూడవబంతినాల్గును రెండవబంతి సున్నక్రింది రెండవయింట నొక్కటియు
 మొదటిబంతి మొదటియొక్కటియును గూడ నీయైదుబంతుల క్రింది
 కొక్కొక్కయింటనైదు లెక్కలును గలయఁ గూర్చి యానూటయిరువది
 యును నాటవపంక్తిమీఁది యాటవసున్నక్రింది రెండవయింట లిఖించి యా
 యిల్లై మొదలుచేసికొని నూటయిరువదియును, నా నూటయిరువదియును
 రెట్టించి దానిక్రింది రెండవయింట ౨౪౦ నా యిన్నూటనలువది వ్రాసి, దాని
 క్రింద మూడవయింట నానూటయిరువదియు ముఖ్యడించి మున్నూటయరు
 వదిగా విభజించి దానిక్రింది నాలవయింట నానూటయిరువదియును నలువ
 డించి ౪౮౦ వ్రాసి దానిక్రింది యయిదవయింట నానూటయిరువదియును నయి
 దింట హెచ్చించి ౬౦౦ లిఖించి అంతట నయూర్ధ్వార్ధోరూపం బైన
 యాటవపంక్తిక్రిందికొన నాటవయింట నాటునూటును నయిదవపంక్తిక్రింది
 కొన నైదవయింటఁ దొంబదియాటును నాలవబంతిక్రిందికొన నాలవయింటఁ
 బదునెనిమిదియును మొదటిబంతిక్రిందికొన మూడవయింటినాల్గును రెండవ
 బంతి సున్నక్రింది రెండవయింటియొకటియు మొదటిబంతి ప్రథమకోష్ఠాంకం
 బొక్కటియును గూడ నాటిండ్ల బంతులక్రిందికొనయిండ్ల నాటులెక్కలను
 గలయ లిఖించి యా యేడునూటయిరువదియును సప్తపంక్తిపై నాటవ
 సున్నక్రింది రెండవయింట లిఖించి యా యిల్లై మొదలు చేసికొని దాని
 క్రింద రెండవయింటను నాయేడునూటయిరువదియును రెట్టించి ౧౪౪౦
 లిఖించి వెండియు నాయేడునూటయిరువదియును ముఖ్యడించి దానిక్రింద
 మూడవయింట ౨౧౬౦ లిఖించి యాయేడునూటయిరువదియును నలువ
 డించి దానిక్రింది నాలవయింట ౨౮౮౦ వ్రాసి మఱియును నాయేణ్ణనూట
 యిరువదియును నైదింట హెచ్చించి దానిక్రింద నయిదవయింట ౩౬౦౦
 వ్రాసి వెండియు నాయేడునూటయిరువదియును నాటింట హెచ్చించి దాని
 క్రిందికొన నాటవయింట ౪౩౨౦ లిఖింపం దగు. ఇట్లుద్ధరించిన ఖండమేరు
 చక్రంబునందలి రెండవయడ్డపంక్తి యాటిండ్లలోనను మొదటింట నొక్క
 టియు, రెండవయింట రెండవయింట, మూడవయింట నాటును, నాలవయింట

యిరువదినాల్గును, నైదవయింట నూటయిరువదియును, నాఱవయింట 220
యును గలిగి యుండుటంజేసి తత్తత్సంఖ్యాక్రమంబున నాయాఙీండ్లయం
దును నేకస్వరాదు లైన యార్చికాదిపట్టానంబులకును దాదృశప్రస్తారజన్య
కూటతాన సంఖ్యలు వరుసగాఁ దెలియం దగు. ఇంతమాత్రంచే కానిసం
పూర్ణ సప్తమతానప్రస్తారకూటతానసంఖ్యమాత్రంబు కానిపింపరాదయ్యె
నని తలంచి సూత్రకారుండు ఖండమేరువునందు నాసంఖ్య తెలియుటకై
వేతీ సూత్రాంతరంబు సర్వతానసామాన్యంబుగాఁ గల్పించె. అది యెట్టి
దనిన.

122

గీ॥ అన్ని స్వరముల తానంబు లన్నినిడుద
బంతులకుఁ గ్రింద నెక్కము లంతుచేసి
యార్చికాదికతాన సంఖ్యాక్రమంబు
తేటపఱతును, రామధాతీతలేంద్ర!

123

వ॥ అది యెట్టిదనిన.

124

శ్లో॥ తానస్వ మితోర్ధ్వాధః
పంక్తిగాత్యంకమిశ్రణాత్
ఏకస్వరాదితానానాం
సంఖ్యా సంజాయతే క్రమాత్ ॥

125

వ॥ అనుశాస్త్రన్యాయం బనుసరించి యేకస్వరాదిన ప్తతానసంఖ్యా
క్రమంబులు వివరించెద. అది యెట్టి దనిన వినుము, ఖండమేరువునందు
నూర్ధ్వోధోరూపము లైనసప్తపంక్తులలోన మొదటితానానకు నొక్కయిల్లు
గలసి మొదటిబంతి రెండవతానంబునకు రెండిండ్లు గలిగిన రెండవబంతియు,
మూడవతానంబునకు మూఁ డిండ్లు గలిగిన మూడవబంతియు, నాలవతా
నంబునకు నాల్గిండ్లు గలిగిన నాలవబంతియు, నయిదవ తానంబునకు నయి
దిండ్లు గలిగిన యయిదవబంతియు, నాఱవతానంబునకు నాఱిండ్లు గలిగిన
యాఱవబంతియు, నాఱొక్కతానానకు నాఱొక్కయిండ్లు గలిగిన యా
ఱొక్కబంతియు, నియతంబు లై యుండుఁ గావున, నందులో మఱియును
నిశ్లేకరీత్యాదినప్రాంతకోష్ఠాన్వితంబు లై యూర్ధ్వాధోరూపంబు లైనయా
ఖండమేరుస్థితసప్తపంక్తులను పఞ్చాదిన ప్తస్వరంబులకును బ్రతినియతంబు లగు

టంజేసి యన్ని స్వరంబులతానప్రస్తారంబునకు సంఖ్యాక్రమం బడిగిన నన్య పంక్తులక్రిందికొనయిండ్ల యన్ని లెక్కలు మొదటిబంతి మొదటి లెక్కయందు నుండి కూడి తెలియఁజెప్పవలయు, అది యె ట్లన్నఁ దత్క్రమంబు వినుము, తెలివెద. ఆర్చికతానంబునకు మొదటిబంతి మొదటియొక్క లెక్కయు, గాధిక తానంబునకు రెండుబంతులక్రింది రెండును, సామికతానంబునకు మూడు బంతులక్రింది మూడు లెక్కలు స్వరాంతరతానంబునకు నాల్గుబంతులక్రింది కొననాల్గు లెక్కలును, నాడవతానంబునకు నైదుబంతులక్రిందికొనల నైదు లెక్కలును, షాడవతానంబునకు నాఱుబంతులక్రిందిట కొనల యిండ్ల నాఱు లెక్కలునూ సంపూర్ణతానంబునకు నేడు బంతులక్రిందికొనలయిండ్లను నేడు లెక్కలునూ గ్రమక్రమంబుగాఁ బ్రత్యేకంబునుం గలయఁగూడినచో నేక స్వరప్రస్తారంబు నొక్కతానంబును, అష్టస్వరప్రస్తారంబునందు రెండుతానంబు లును, ద్విస్వరప్రస్తారంబునందు నాఱుతానములును, జతుస్స్వరప్రస్తారంబు నందు నిరువదినాల్గుతానంబులును, బంచస్వరంబునందు నూటయిరువది తానంబులును, షట్స్వరప్రస్తారంబునందు నేడు నూటయిరువదితానంబు లును, సప్తస్వరప్రస్తారంబునందు నయిదు వేలనలువదితానంబును గ్రమం బొప్ప నేకాదిన ప్తతానప్రస్తారంబులయందు జన్మించు నని యిట్లు ఖండమేరు చక్రంబనం దార్చికాదిన ప్తవిధతానప్రస్తారజన్మతత్త్వానసంఖ్యాక్రమంబులను బుద్ధిమంతు లెఱింగి వ్యవహరింపవలయు. మఱియు నిట్టిఖండమేరుచక్రంబు కొని తత్ప్రకారంబున విహితంబు లైనగాధికాదిషట్తానప్రస్తారంబులయందు వలసినచోట సప్టోద్దిష్టతానోద్ధారక్రమంబు ఖండమేరుప్రథమపంక్తిప్రథమకోష్ఠ స్థితైకస్వరార్చికతానంబు ప్రధానంబుగా వివరించి తద్జ్ఞులు తెలుపుదురు. అందు మొదట నుద్దిష్టోద్ధారక్రమంబు తెలియక సప్టోద్ధారక్రమంబు తెలియదు గావున, దొలుత నుద్దిష్టతానోద్ధారక్రమం బెఱింగించెద. అది యెట్టి దనిన.

126

గీ॥ తెలియఁ దగుఁదానపంక్తి యుద్దిష్ట మైన
స్వరము లెన్నియొ యన్ని లోప్తములమీఁద
ఁబరియిండ్లను మొదలంటఁ బాదుకొల్ప
వలయుఁ గ్రమముగ, రామభూవలయనాథ!

127

చ॥ ఇట్టి పద్యార్థం బే వివరించి తెలివెద. అది యె ట్లన్న 'వేద్య తానస్వరమితాన్ న్యనే త్రేష్వవలోప్తకాన్' అను న్యాయంబుచేత మొదట

మొదట ద్విస్వరతానం బుద్ధిప్తంబైనచో లోష్టద్వయంబును, ద్విస్వరోద్ధిప్తంబు
నకు లోష్టత్రయంబును, జతుస్స్వరోద్ధిప్తంబునకు లోష్టచతుష్కంబును, బంచ
స్వరోద్ధిప్తంబునకు లోష్టపంచకంబును, షట్స్వరోద్ధిప్తంబునకు లోష్టషట్కం
బును; సప్తస్వరోద్ధిప్తంబునకు సప్తలోష్టంబును, నిట్లు క్రమంబున నుద్దిష్ట
ప్రకారంబున షడ్విధతానంబులకు షడ్విధంబులు గల్గి నున్నలోష్టంబులు
ఖండమేరువువై యడ్డబంతియందుఁ బ్రథమకోష్టము మొదలుకొని సప్త
కోష్టంబులయందు వరుసగా నిలువవలయు. లోష్టంబు లనగా మృత్తికా
శకలంబు లనం బరఁగు, అది యైనను జణకాదిథాన్యవిశేషంబు లైనను
బూర్వోక్తప్రకారంబునఁ బ్రథమపంక్తి సప్తకోష్టంబులయం దున్నీలితచా
లనప్రకారంబున నుద్దిష్టతానోద్ధారంబు నేయవలయు. తల్లక్షణం బెట్టి
దనిన.

128

సీ॥ ఎన్నిస్వరంబుల కిర వగు నుద్దిష్ట
మన్నిస్వరంబుల నమరినట్టి
మూలక్రమము దానిముందట లిఖించి
యంత దుష్టాన మైనట్టి స్వరము
నప్తిమూలక్రమా త్యస్వరంబులనుండి
మొదటిది లెక్కింప ముద్దు గుల్కు
నెన్నవ దాకింద నన్నవచోటికి
సున్నమొదటినుండి చొనిపి లోష్ట

మంత్య మాదిగ లభంబు నవల నుంచి
శిష్టమెల్లను గ్రమ మని లోష్టసంగ
తాంకములు గూడి యుద్దిష్ట మన్నవ దని
తెలుపఁ దగునయ్య, రామధాత్రీతలేంద్ర!

129

వ॥ వెండియు నిట్టియుద్దిష్టలక్షణపద్ధార్థంబే విస్తరించి తెలుపం
దలంచి షడ్విధంబు లైనయుద్దిష్టతానోద్ధారక్రమంబులయందు సులభం బైన
చతుస్స్వరోద్ధిష్టతానోద్ధారణప్రకారం బుదాహరించి చూపెద. అది యెట్టి
దనిన, నిట్లుచతుస్స్వరతానర బుద్ధిప్తంబుగావునఁ దదనుగుణంబుగా నాల్గు
లోష్టంబులు ఖండమేరువునం దూర్ధ్వాఘోహుపంబు లైననాల్గుబఁతులందు
మొదటియింటిలోన మొదటియింటి ౧ మొదఁద దక్కులోష్టంబు నావలి

మూడునున్నలమీద మూడు లోష్ట్రంబులును నిల్పుకొని యంతటఁ జతు
 స్స్వరప్రస్తారంబునందు మగరిస యను నిజవదిసాలవయవరోహితానం
 బుద్ధిష్టంబు గా వ్రాసికొని యవ్వలసరిగమపదని యనుసత్తస్వరతానంపూర్ణ
 తానంబునందు నాటుతానంబులు ప్రస్తారమాలక్రమం బై యున్నవి. కావున
 నదియునుంగాక యుద్ధిష్టతానంబున నన్నిస్వరంబులు గలమాలక్రమంబు దాని
 క్రింద సరిగా వ్రాసి చూడవలయు. కావున నయ్యాటింటిలోనఁ గల్గు సరి
 గమ యనుచతుస్స్వరమాలక్రమతానంబు మగరిస యను నుద్ధిష్టతానంబు
 క్రింద సమానంబుగా లిఖించి యుద్ధిష్టతానంబున నన్నవరూపంబు మూల
 క్రమంబుకొననుండి మీదికి నెంచగా నావల దై యున్నది. కావున
 నూర్ధ్వాధోరూపం బైన నాలవబంతిమీదియింటి మూడవనున్నమీది
 లోష్ట్రంబు నాయింటిక్రింద నాలవయింటికి డించి యందు నిల్పవలయు, అంత
 నుద్ధిష్టమాలక్రమంబునం దుపలబ్ధం బైనషడ్జంబును నవ్వల వ్రాసికొని
 మగరి యనునుద్ధిష్టంబును గరిమ యనుమాలక్రమంబును ద్విస్వరంబులు
 గలుగ సమయంబుగా నిల్పుకొని యుద్ధిష్టాంత్యం బైనఋషభంబు మూల
 క్రమంబు తుదినుండి మొదటికి నెంచగా మూడవ దై యున్నది కావున
 నూర్ధ్వాధోరూపం బైనమూడవపంక్తిమీదిటియింటి రెండవనున్నమీది
 లోష్ట్రంబు నాయింటిక్రింది మూడవయింటికి డించి యందునుపవలయును.
 ఇట్లుభయతానం బైనఋషభంబును దివిచి మున్నవ్వల వ్రాసినషడ్జంబు
 వెనుక రిసయని లిఖించి వెండియు మగ యనునుద్ధిష్టంబును గమ యని
 మాలక్రమంబును సమయంబుగా నిల్పుకొని చూచుచో నుద్ధిష్టాంత్యంబైన
 గాంధారంబు మాలక్రమంబునందుఁ గొననుండి మొదటికి నెంచగా రెండవ
 దై యున్నదిగావున నూర్ధ్వాధోరూపం బైనరెండవబంతిమీదిటియింటి
 నున్న మొదటినున్నమీదిటిలోష్ట్రంబును దానిక్రింది రెండవకోష్ఠంబునకుఁ
 దెచ్చి నిలుపవలయు. ఇట్లుభయతానంబులయందు నుపలబ్ధం బైనగాంధా
 రంబును సంగ్రహించి మున్నవ్వల వ్రాసిన రిసలకు వెనుక గరిస యని
 వ్రాసి వెండియు మయని యుద్ధిష్టమాలక్రమంబులు సరిగ నిల్పుకొని
 చూచినచో నుద్ధిష్టాంత్యం బైనమధ్యంబును స్థానభేదంబు లేక రెండును
 సమంబుగా నుండుటంజేసి ప్రథమపంక్తి ప్రథమకోష్ఠప్రథమాంకంబుమీదటి
 లోష్ట్రంబునకుఁ జలనంబు లేకయ్యె. అట్లయిన నుభయత్ర లబ్ధమధ్యంబు
 లబ్ధం బయ్యె నని యెంచి యామధ్యమంబును మున్నవ్వల నిలిపినగరిసల
 వెనుకల వ్రాసి మగరిస యని యుద్ధిష్టతానం బెప్పటియట్లు నేయం దగు. ఇ

ట్లుద్దిష్టతానమాత్రోద్ధారంబునం దెల్లఁ దుదినుండి మొదటికి లోష్టచలనాబు
సేయుచు వచ్చి యంతట నిట్లు లోష్టంబు లేక్కిన నాల్గులెక్కలలోఁ బ్రథమ
పంక్తి ప్రథమాఙ్కం బొక్కటియును రెండవపంక్తి క్రింది రెండవయింటి
లెక్క యొక్కటియును మూడవపంక్తి క్రింది మూడవయింటి లెక్కనాల్గును
నాలవపంక్తి క్రింది నాలవయింటి లెక్క పదునెనిమిదియును గూడని నాల్గు
పంక్తులక్రింది నాల్గిండ్ల లెక్కలను లోష్టాక్రాంతంబులు గావున నానాల్గులెక్క
లను గలయఁ గూర్చినచో నిరుపది నాల్గుటంజేసి యాయంతు లెక్కచేసి
కొని 'లోష్టాక్రాంతాఙ్కసంయోగా, దుద్దిష్టస్య మితి ర్భవేత్' అనెడు
న్యాయముచేత మగరిస యనునుద్దిష్టతానంబు చతుస్స్వరప్రస్తారంబునందుఁ
గడనవరోహి యైనయిరుపది నాలవతానం బగు నని తెలుపం దగు.

130

'శ్లో॥ స్వరా న్మూలక్రమస్యాంత్యా త్పుర్వః యావత్తథస్వరః
ఉద్దిష్టాంత్య స్తావతిథే కోష్టాథో లోష్టకం భవేత్
లోష్టచాలన మంత్యా తస్య త్యక్త్యా లభం క్రమో భవేత్
లోష్టాక్రాంతాఙ్కసంయోగా దుద్దిష్టస్య మితి ర్భవేత్'॥

131

అను శాస్త్రన్యాయంబు చేతఁ బూర్వోక్తక్రమంబున నవరోహి యైన
చతుర్వింశోద్దిష్టతానం బుద్ధరించుక్రమం బెఱింగించి మఱియును దల్లక్షణ
క్రమంబున వ్యుత్క్రమంబు లైన యుద్దిష్టతానంబుల నుద్ధరించు ప్రకారం
బెఱింగించెద. అది యెట్టి దనిన నాకర్ణింపుము. ఎప్పటియట్లు నాలుగులోష్టం
బులు పైబంతి మొదటిట్లు మొదలుకొని నాల్గిండ్లను సంఘటించి గసమరి
యను వ్యుత్క్రమతానం బెన్నవ దని యుద్దిష్టంబుగా వ్రాసికొని దానిక్రింద
సరిగమ యని మూలక్రమంబు లిఖించి చూచునప్పు డుద్దిష్టంబుకొన నున్న
ఋషభంబు మూలక్రమంబునందుఁ దుద నుంచి మొదటికి నెంచగా మూడడ
దై యున్నది. కావున నూర్ధ్వాభోరూపం బైన నాలవపంక్తి మొదటియింటి
నున్నమీఁది లోష్టంబును దానిక్రింది మూడవయింటికి డించి యందు
నిలువం దగు. ఇట్లు భయస్థలంబులయందును లభిం బైన ఋషభంబు నవ్వల
నెత్తి వ్రాసి పిమ్మట గసమ యను నుద్దిష్టంబును గమ యను మూలక్రమం
బును ద్రిన్వరంబులు గల నారెండును నిలుపుకొని చూచుచోట నుద్దిష్టాం
త్యం బైన మధ్యమంబు మూలక్రమంబునందు సరిగఁ గొన నున్నది కావున
స్థానభేదంబు లే కుండుటంజేసి మూడవపంక్తి మీఁది యొకట రెండవపంక్తి

మీఁదిలోష్టంబునకుఁ జలనంబు లే దయ్యె. అ ట్టైనను నామధ్యమం బుప
 లబ్ధం బైనట్టుగా నెంచుకొని యాస్వరంబు నుద్దిష్టమూలక్రమంబులయందుఁ
 ద్రోసి ము న్నవ్వల వ్రాసిన ఋషభంబువెనుక మరి యని వ్రాయునంత గగ
 యను నుద్దిష్టంబును సగ యను మూలక్రమంబును ద్విసరంబులుగా నిలుపు
 .....నుద్దిష్టాంత్యం బైన షడ్జంబు మూలక్రమంబులోఁ దుదినుండి
 మొదటికి నెంచగా రెండవ దై యుండె. కావున ఖండమేరువునందు
 నూర్ధ్వధోరూపం బైన రెండవపంక్తిమీఁదటి సున్నమీఁది లోష్టంబు
 నాసున్నక్రింది రెండవయింటికిం దెచ్చి నిలుపవలయు. ఇట్లు భయత్ర లబ్ధం
 బైన షడ్జంబును ద్రోసి ము న్నవ్వలనుండి సమరులవెనుకను సమరి యని
 వ్రాసి నిల్పి పిమ్మట గాగ ' యని యుద్దిష్టముల క్రమంబులు సరిగా నేకస్థం
 బులుగా నిలుపుకొని చూచుచో నుద్దిష్టంబునకు మొదటిది యైన గాంధా
 రంబు మూలక్రమంబునందు మొదటిది యై సరిగా నున్నది. కావున నా
 మొదటిపంక్తి మొదటింట మొదటిలోష్టంబు చలింపక యున్న గాంధారం
 బుభయత్ర లబ్ధంబయ్యె నని తలంచి యీ రెండు దిక్కులయందు నా
 స్వరంబు త్రోసి ము న్నవ్వల లిఖించిన సమరులవెనుక గసమరి యని యుద్ది
 ష్టం దెప్పటి యనువున వ్రాయం దగు. ఇట్లు తుదనుండి మొదటికి లోష్టంబు
 చాలనంబు నేయుచు, వచ్చి యంతట లోష్టాక్రాంతంబు లైన యిండ్లు నాల్గు
 పంక్తులలో మూడిండ్లు గావున నందులో మొదటిబంతి ప్రథమకోష్ఠాబ్జం
 బొక్కటియును రెండవపంక్తి సున్నక్రింది రెండవయింటిక్రింద నొక్కటి
 యును, నాలవపంక్తి సున్నక్రింద మూడవయింట పండ్రెండను నీ మూఁ
 డిండ్ల లెక్కలును గలయఁ గూర్చినచోఁ బదునాలు గయ్యె. అట్టియాయంత
 లెక్క చేకొని గసమరి యను నుద్దిష్టతానంబు చతుస్స్వర ప్రస్తారంబునందుఁ
 బదునాలవతానం బని తెలుపందగు. నిట్లు వ్యత్రమోద్దిష్టతానోద్ధారణ
 క్రమం దెఱింగించితి. ఇట్లెఱుంగున గాధికాది షట్తానప్రస్తారంబులయందును
 ఇన్ని స్వరంబుల యుద్దిష్టం బొప్పి యన్నిలోష్టంబులు ఖండమేరూ పరిపంక్తి
 యందు నిలుపుకొని యన్నిస్వరంబుల.....బులు వ్రాసికొని యుద్ది
 ష్టంబునందుఁ దుదనుండి మొదటికి నడుచుచు మూలక్రమంబునందుఁ గొన
 నుండి మొదటికి నెంచుచు స్వరం.....దని తెలుపుచు లబ్ధత్యాగ
 శిష్టక్రమంబులు నేయుచుఁ దుద సున్నమీఁదినుండి లోష్టచాలనంబు మొద
 టికిఁ జేయుచుఁ బ్రథమాబ్జంబు విడువక లోష్టాక్రాంతకోష్టంకంబు
 లన్నియుఁ గలతమం గూడి యుద్దిష్టం దెన్నవదని తత్సంఖ్యఁ దెలుపుచు ని

• ట్టాడవసుపూర్ణాది స్వరప్రస్తారోద్ధిప్తతానోద్ధరణ క్రమానుగుణంబుగా పష్ట
తానోద్ధరణప్రకారం బెఱింగించెద. వినుము! తల్లక్షణం బెట్టి దనిన. 132

శ్లో॥ యై రంకై ర్నప్తసంఖ్యా సా కాలై కాఙ్కసమన్వితా
తేషు లోప్తం ఊపేన్మా లలోప్తస్థాన మిదం భవేత్

ఇట్లను శ్లోకార్థంబు గలిగిన పష్టతానోద్ధరణ లక్షణపద్యం బెట్టి
దనిన. 133

సీ॥ మాలికై కాంకసమన్వయస్థితిః గన్న
నేయంకములచేత నెఱుంగవచ్చు
నప్టతానము సంఖ్య నలు వొప్పు నందుల
మీఁదటి సున్నలమీఁద లోప్త
ములు డించి నిలిపి సున్నలనుండి నప్టతా
న స్వరస్థాన మెన్నంగఁ గ్రింద
నేనవయింటను నింపొందు లోప్తంబు
లన్నవస్వరము క్రమాంతిమస్వ

రంబుదగ్గఱనుండి పూర్వాన కెన్న
నప్టతానాఖ్య మగుచు లభ్యంబు విడుచు
టదియుగాఁ దొంటిగతి నిట్లు లైన నప్ట
తాన మెఱుగంగఁ దగు, రామధారుణీంద్ర!

134

వ॥ ఇది నప్టతానోద్ధారలక్షణం బగు ఈయర్థంబు విస్తరించి స్పష్టం
బుగా వివరించెద. ఎట్లన్న, నెన్నిస్వరంబులతానంబునడిగిన నన్నిలోప్తంబులు
ఖండమేరువు పై బంతియం దన్నియిండ్లయందు మొదటినుండి నిల్పి, యంత
నాప్రథమపం క్తిప్రథమకోష్ఠంకంబుతోగూడ నెన్నియిండ్లనున్న యంకెలచేత
నప్టతానసంఖ్య వచ్చు నన్నియిండ్ల యంకెలయందు నాపంక్తులమీఁదిటి
యిండ్ల నున్నయామీఁది లోప్తంబులు దించి కెచ్చి యందుల నిలిపి మీఁద
సున్న యున్నయిండ్లు మొదలుకొని క్రింద లోప్తంబు లున్నయిండ్లఁ గనుఁ
గొని యెంచుకొన్నచో మీఁది సున్నలయొద్దనుండి క్రింద నెన్నవయింటి
లోప్తం బున్నదియో యన్నవస్వరము మూలక్రమాంత్యస్వరము దగ్గఱ

నుండి మొదటికి నెంచగా నచ్చోటఁ గన్పట్టునదియె నష్టతానాధ్యస్వరూపం బై చెలు వొందు. ఇట్లు చూచుచో లబ్ధంబు విడుచుటయును శేషంబు క్రమంబు సేయుటయును సున్నమిఁదిటి లోష్టంబు చేరింపక యున్నమూల క్రమాంత్య స్వరంబును నష్టతానాంత్యస్వరంబును సమం బని యెంచుట యును నిదియెల్ల నుద్దిష్టతానోద్ధారణంబునందునుంబోలె దీనియందును దెలియవలయు. ఇట్లు తెలియ నేర్చినచో నష్టతానసంఖ్య నెఱుంగవచ్చు. ఇదియునుం గాక నష్టతానసంఖ్యకు సందేహంబు గలిగినచో మొదట నుద్దిష్ట తానోద్ధారణంబు గావించు. నీయాయుద్దిష్టతానసంఖ్యాప్రకారంబున నన్ని బంతులయిండ్లయందుఁ గ్రింద లోష్టంబులుండు. నయ్యధిష్ఠితతానస్థాన లోష్టంబులే గుఱిచేసికొని నష్టతానం బుద్ధరించి తత్సంఖ్యాక్రమం బెఱిం గింపవలయు. నది యొక్కసంప్రదాయం బగు. ఇదియునుంగాక లెక్కలు గూర్చుచోట నొక్కొక్క-బ-టికి నొక్కయింట లెక్కగా నమరి యొక్క యింట ఒక్క గాకయుండు. ఇది యొక్కసంప్రదాయంబు దీని నెఱుంగ వలయు. ఇదియునుంగాక అద్దిష్టతానోద్ధారణంబు నష్టతానోద్ధారణకారణం బనియును నారెంటికిఁ బ్రథమకోష్ఠాంకంబైన ప్రథమతానంబు మూలకారణం బనియు నిది యొక్కసంప్రదాయంబు. దీని నెఱుంగవలయు. ఇట్టిక్రమంబునఁ జతుస్వర ప్రస్తారంబునందు నష్టతానోద్ధారణం బుదాహరించెద. అది యెట్టి దనినఁ జతుస్వరప్రస్తారతానంబులయందు నిరువది నాలవతానం బెట్టి దని నచో ఖండుమేరూర్ధ్వాధఃపంక్తు లేడింటిలో నాల్గుస్వరంబులతానంబునకు నాల్గు బంతుల లెక్కలు గూడవలయు. కావున నాలవబంటికిందినాలవయింటి పదునెనిమిదియును, మూడవబంటికింది మూడవయింటి నాల్గును, రెండవ బంటికిందిరెండవయింటి యొక్కటియును, మూలాఙ్కం బొక్కటియును గూడ నాల్గుబంతులక్రింది నాల్గిండ్లలెక్కలు కలియఁ గూర్చినచో నిరువది నాల్గయ్యె. అట్టినా ల్గిండ్లును నష్టతానస్వరస్థానంబు లని యెంచి యాబంతుల మిఁదిటి సున్నల మిఁదిటి లోష్టంబులు తిరుగఁ గ్రిందికి దించి యానష్టతాన స్వరస్థానంబులయందు నిలిపి తదనంతరం బౌ సరిగమ యను మూలక్రమంబు సరిగా లిఖించి తుదినుండి మొదటికిఁ జూచుతఱి నాలవబంతి సున్న మిఁదిటి లోష్టం బౌక్రిందటి నాలవయింట సున్నదికావున, మూలక్రమంబు తుదినుండి మొదటికి నెంచఁగా నాలవ దైన షడ్జంబు నష్టతానాంత్యస్వరం బని యెంచి యాషడ్జంబు మూలక్రమంబునందుఁ ద్రోసి యవ్వల వ్రాసి శేషంబును రిగమ యనుమూలక్రమంబు చేసికొని చూచుచో సంత

మూడవ బంతిసున్నమీడి కోస్తం బ్రాహ్మిందిమూడవయింట నున్నది గావున, మూలక్రమంబునందు దుదినుండి మొదటికి నెంచగా మూడవ దైన ఋషభంబు సప్తతానతృతీయస్వరం బని యెంచి యా ఋషభంబు నచ్చటఁ ద్రోసి మున్నవ్వల నుంచిన షడ్జంబువెనుక రిస యని వ్రాసి శేషంబు రిమ యనిక్రమంబుచేసి యంత రెండవబంతిసున్నమీడి లోష్టంబు క్రింద రెండవయింటనున్నది గావున, మూలక్రమంబునందు న క్లెంచగా, రెండవ దైనగాంధారంబు సప్తతానద్వితీయస్వరం బని యెంచి యది యెత్తి మున్ను వ్రాసిన నిరిసలవెనుక సరిగ యని వ్రాసి మానుశేషస్వరంబు క్రమంబుచేసి మూలాంత్యంబు మీడిటి లోష్టాంకంబు చలింప కుండుటం జేసి మూలక్రమాంత్యం బైనమధ్యమంబున సప్తతానాదిమం బై సమానం బయ్యె నని యెంచి యది యెత్తి...యును వ్రాసినస్వరంబులవెనుక మగరిస యని సప్తతానంబు వ్రాసి స్వరాంతరప్రస్తారంబునందుఁ గూడమ నవరోహి యైన యిరువది నాలవది యైనసప్తతానంబు పుట్టు నని యెఱింగించవలయు. మఱియు నిది యవరోహినసప్తతానోద్ధారక్రమం బగు. ఇంక పుష్కరాంత్యమనప్త తానోద్ధారణక్రమం బెఱింగించెద. ఎట్లన్నఁ జతుస్స్వరప్రస్తారంబునందుఁ బది యాఱవతానంబు గన్నట్ట దది యెట్టి దని యడిగినచో నాల్గుబంతులలెక్కలు గూడవలయుగావున, నదియునుంగాక యొకబంతికి నొకయింటలెక్క గాని వేఱొక్కయింటిలెక్కరాదు గావున, నందులో నాలవయూర్ధ్వపం క్తిపైనున్న యింటిక్రింది మూడవయింటిపండ్డెందును మూడవ పం క్తిమీది నున్నక్రింది రెండవయింటిరెండును రెండవపం క్తినున్నక్రింది రెండవయింటియొక్కటి యును మూలాంకం బొక్కటియును గూడ నాల్గుబంతులనాల్గిండ్లలెక్కలను గలయఁ గూర్చినచో బదియాఱయ్యె. కావున నాల్గుబంతులయందుఁ గలిగిన షష్టతానస్వర తానంబులందు నానాల్గుపంక్తులపై నున్ననున్నమీడి లోష్టంబులక్రిందికి దించి యుంచి సరిగమ యనుమూలక్రమంబు నిల్పి మీడి నుంచి క్రిందికి నెంచగా నాలవబంతిసున్నకిందికి మూడవయింటను లోష్టం బున్నదిగావున మూలక్రమంబు తుదినుండి మొదటి కెంచగా నందులో మూడవ దైనఋషభంబు సప్తతానంత్యస్వరము నిలిపి యది ఎత్తి యివ్వల వ్రాసి శేషంబు సగమ యని క్రమంబుచేసి చూచుచో నంతట మూడవ బంతిసున్నక్రింద రెండవయింటిలోష్టం బున్నదిగావునమూలక్రమంబులోఁ దుదినుండి మొదటికి నెంచగా రెండవ దైనగాంధారంబు సప్తతానతృతీయ స్వరం బని యెంచి యది యెత్తి మున్నవ్వల వ్రాసి యుంచినఋషభంబు

వెనుక గరి యని వ్రాసి శేషంబు మా యని క్రమంబు చేసి చూచుచో మొదటిబంతి మొదటింటిలోష్టంబు చలింప కున్నది గావునమూలక్రమంబు నందలి మొదటిమధ్యంబు నష్టతానంబునకు మొదటి దైనమానం బయ్యెనని యెంచి యామధ్యంబులు మునుపటి సరుల వెనుకను మగసరి యని వ్రాసి యిదిచతుస్స్వరప్రస్తారంబునందుఁ బదియాఱవ దైననష్టతానం బని యెఱింగి యిట్లు వ్యుత్క్రమనష్టతానస్వరంబు లెఱింగింపవలయు. ఇట్లు పంచస్వరప్రస్తారాదులయందును గ్రమంబున నష్టతానస్వరంబు లెఱింగింపఁ దగు. అది యె ట్లన్నఁ బంచస్వరప్రస్తారంబునందుఁ బదియవతానం బెట్టి దని యడిగినచో నొడవనష్టతానంబునందుఁ గలిగినపంచస్వరంబులకు ఖండమేరువునందు నేడు బంతులయిండ్లుఁ గూడవలయును గావున, నందులో నాలవబంతి మూడవ యింటిపండ్రెండును మూడవబంతిసున్నక్రింది రెండవయింటి రెండును మూలాంకం బొక్కటియును గూడి యిట్లే నీ మూడుబంతులయందును మూడెండ్ల లెక్కలు గూర్చినచోఁ బదియు నయ్యెఁ గావున నాపైబంతి నై దిండ్లయందును గలిగిన లోష్టములలోన నాలవబంతిమీఁ సున్నమీఁదిటి లోష్టంబు దానిక్రింది మూడవయింట నిల్చి, మూడవబంతి సున్నమీఁది లోష్టంబు నాక్రిందిరెండవయింట నిల్చి యిదిదవబంతిసున్న మొదటి లోష్టంబును బ్రథమమూలకోంబుమీఁది లోష్టంబును జలింపం జేయక యిట్లు మూలాంకంబుతోఁ గూడ లోష్టంబుక్రిందఁ దత్కోష్టంబులు మూడును నష్టతానసంఖ్యాతానంబు లని యెంచి యంతట సరిగమపథ యను మూల క్రమంబు వ్రాసికొన మున్ను నిలిపిన నష్టతానపంచస్వర స్థానంబులమీఁది కోష్టంబులు తుదినుంచి మొదటికి నెంచి చూడఁగా నై దవబంతిసున్న మీఁదటిలోష్టంబు క్రిందికిఁ జలింపకుండుటంజేసి మూలక్రమాంతం బైన పంచమస్వరంబు నష్టతానాంతిమస్వరం బైనమానం బగు నని యెంచి యిట్లు లబ్ధి బైనపంచమంబును మూలక్రమంబునఁ ద్రోసి యిచ్చల వ్రాసి శేషంబు సరిగమ యని క్రమంబు చేసికొని చూచుచో నాలవబంతిమీఁదిసున్నమీఁది లోష్టంబు దానికి మూడవయింట నున్నది గావున, మూలక్రమంబు త్రోసి యీవల వ్రాసి శేషంబు తుదినుండి మొదటికి నెంచఁగా నందులోమూడవ దైనఋషభంబు వష్టతానచతుర్థస్వరం బౌనని యెంచి యది యె త్తి మున్నవల నుంచినఁ బంచమంబునకు వెనుక రిప యవి వ్రాసి శేషంబు సగమ యని క్రమంబుచేసి చూచుచో మూడవబంతిసున్నమీఁది లోష్టంబుక్రింద రెండవయింట నున్నది గావున, మూలక్రమం బెన్నగా నందులో రెండవ

దైనగాంధారంబు నష్టతానత్వతీయస్వరం బౌ నని యెంచి లబ్ధం దైనగాంధా
రంబును మున్నవల వ్రాసి సరిపలవెనుక గరిపా యని వ్రాసి శేషంబు
సమా యని క్రమంబు చేసికొని మీఁదినుంచి క్రింది కెంచుచో మూడవ
బంతిసున్నమీఁది లోప్తంబు చలింపకుండుటజేసి మూలక్రమం దెన్నఁగా
నందులో నంతిమం దైవమధ్యమంబు పక్షస్థానద్వితీయస్వరం బై సమానం
బయ్యె నని యెంచుకొని యట్లయినను లబ్ధం దైనమధ్యమంబునుమూలక్ర
మంబున ద్రోసి మునుపటిగరిపలవెనుక మగరిపని వ్రాసి శేషం దైనపక్షం
బును గ్రమంబు చేసికొని చూచుచో మూలంకంబుమీఁదిలోప్తంబు కదల
కుండుటంజేసి మూలక్రమాదిక్రమం దైనపక్షంబు నష్టతానాదిమం దైన...
నం బయ్యె నని తలంచియా పక్షంబు నెత్తి మున్నవలి వ్రాసి యుంచిన
మగరిపల మొనటను సమగరిపా యని వ్రాసి యిట్లు కనిపట్టిన యాడవ
తానంబు పంచస్వరప్రస్తారంబునందు నష్టం దైనపదియేనవతానంబు నష్టతాన
స్వరంబు లెఱింగింపవలయు. ఈ క్రమంబున పాడవసంపూర్ణాదిప్రస్తారంబుల
యందు నష్టతానోద్ధారంబు నేయవలయు. ఇట్లు ఖండమేరుప్రకారంబున
నార్చికతానప్రధానంబు గా నుద్దిష్టతానోద్ధారంబు లొనరింపవలయు నని
గాయకాగ్రణులువాహరింతురు. ఇట్లు సలక్షణంబుగాఁ బ్రస్తారనిరూపణం
బును ఖండమేరుచక్రోద్ధారక్రమంబును, నుద్దిష్టనష్టతానోద్ధారణక్రమంబును
సవిస్తరంబుగాఁ గ్రమంబు గావించి మఱియును బలబోధాకరం దైన సకల
జనలక్ష్యం దైన విద్వద్భాషకజనాభిజ్ఞేయం దైన వెలయునట్లు గాఁ బ్రస్తార
యోగ్యాధికారి పక్షిధతాన ప్రత్యేకప్రభేదసంఖ్యాజ్ఞానసాధకం దైన స్వర
ప్రస్తారక్రమంబును దాదృశప్రస్తారజన్య నష్టోద్దిష్టతానోద్ధార ప్రథమసాధనం
దైన లిఖించి చూపెద. అది యెట్టిదనిన, అందు మొదట గాధికసామిక
స్వరాంతరతానప్రస్తారంబులు మూడును క్రమంబుగా లిఖించి లక్ష్యంబు
చూపెద. ఎట్లనిన.

సరి | రిస | సరిగ | రిసగ | సగరి | గసరి | సరిగమ | రిసగమ | స
గరిమ | సగరిమ | రిగసమ | గరిసమ | సరిమగ | సరిగమ | మసరిగ | రిమ
సగ మరిసగ | సగమరి | గసమరి | సమగరి | మసగరి | గమసరి | మగసరి |
రిగమస గరిమస | రిమగస మరిగస | గమరిస | మగరిస | సరిగమప | రిసమ
గప | సగరిమప | రిగసమప | గరిసమప | సరిగమప | రిసగమప | గమరిగప |

మసరిగప | రిమసగప | మరిసగప | సగమరిప | గసమరిప : సమగరిప | మస
 గరిప | గమసరిప | రిగమసప | రిమగసప | మరిగసప | గమరిసప | మగరిసప |
 సరిగమప | రిసగమప | సగరిపమ | గసరిపమ | రిగసమప | గరిసమప | సరిప
 గమ | రిసపగమ | సమరిగమ | పసరిగమ | రిపసగమ | పరిసగమ | సగపరిమ |
 గసపరిమ | సపగరిమ | పసగమ || గపసరిమ | పగసరిమ | రిగపసమ | గరిప
 సమ | రిపగసమ | పరిగసమ | గపరిసమ | పగరిసమ | సరిమపగ | రిసమపగ |
 సమరిపగ | మసరిపగ | రిసమపగ | మరిసపగ | సరిపమగ | రిసపమగ | సపరిమగ |
 పసరిమగ | రిపసమగ | పరిసమగ | సమపరిగ | మసపరిగ | సపమరిగ | పసమరిగ |
 మపసరిగ | పమసరిగ | రిమపసగ | మరిపసగ | రిపమసగ | పరిమసగ | మపరి
 సగ | పమరిసగ | సగమపరి | గసమపరి | సమగపరి | మసగపరి | గమసపరి |
 మగసపరి | సగమపరి | గసమపరి | సపగపరి | పసగమరి | గపసమరి | పగసమరి |
 సమపగరి | మసపగరి | సపమగరి | పసమగరి | మపసరిగ | పమపగరి | గమప
 సరి | మగపపరి | గపమసరి | పగమసరి | గమపసరి | పగమసరి | మపగరిస |
 పమగసరి | రిగమపస | గరిమపస | రిమగపస | మరిగపస | గమరిపస | మగరి
 పస | రిగమపస | గరిపమస | రిపమగస | పరిగమస | గపరిమస | పగరిమస |
 రిమపగస | మరిపగస | రిపమగస | పరిమగస | మపరిగస | పమరిగస | గమప
 రిస | మగపరిస | గపమరిస | పగమరిస | మపగరిస | పమగరిస | —

ఇట్లు గాధికాదిప్రస్తారంబు లాటింటిలోన గాధికప్రస్తారంబునందు
 రెండు తానంబులు, సామికప్రస్తారంబునందు ౬ తానంబులు, స్వరాంతర
 ప్రస్తారంబునందు ౨౪ తానంబులును, నౌడవప్రస్తారంబునందు ౧౨౦ తానంబు
 లును గల్గి ప్రథమతానావరోహితానంబులు గాఁ దదవరోహిస్వరాంతము
 లొక్కటొక్కటి రెండు రెండును నాటు నాటును ౨౪ నిరుపది నాల్గును
 నిట్లు గాధికాదిప్రస్తారంబు లిఖించితి తక్కిన షాడవసంపూర్ణప్రస్తారంబుల
 విస్తారంబు లని లిఖింపఁగూడని వయ్యె. బుద్ధిమంతు లీరీతిని నారెండు
 ప్రస్తారంబులును వ్రాసి చూడవలయు. మఱియు నష్టోద్దిష్టతానోద్ధారమూల
 పై నఖండ మేరుచక్రంబు విఖించి చూపెద. అది యెట్టిదనిన.

౧	౦	౦	౦	౦	౦	౦
	౧	౨	౬	౨౪	౧౨౦	౭౨౦
		౪	౧౨	౪౮	౨౪౦	౧౪౪౦
			౧౮	౭౨	౩౬౦	౨౧౬౦
				౯౬	౪౮౦	౨౮౮౦
					౬౦౦	౩౬౦౦
						౪౩౨౦

ఈక్రమంబున ఖండమేరుచక్రంబు లిఖించి యీక్రమంబునందు పైబంతి సప్తకోవ్వంబులందును వేద్యతానన్వరసంఖ్యానురూపంబు లైనలోష్ట్రంబులు ప్రథమకోవ్వంబు మొదలుకొని తుదిదనుక నిల్పుకొని షడ్విధప్రస్తారంబులలో నెట్టిప్రస్తారంబునందు నుద్దిష్టనష్టోద్ధారంబు నేయవలయు, నట్టిప్రస్తారంబునందు ప్రథమతానంబున మూలక్రమంబుగా సంఘటించి ఖండమేరుమార్గంబునఁ దత్ప్రథమకోవ్వంకప్రధానంబులైనయుద్దిష్టనష్టోద్ధారంబులు పూర్వోక్తక్రమంబున బుద్ధినుంతులు గావింపవలయు. నిట్లు ప్రస్తారఖండమేరుచక్రంబు లిఖించి లక్ష్యంబు చూపితి. ఇట్లెఱుంగున నిరూపితంబు లైనయార్చికాదిసప్త తానంబులలోన నష్టోద్దిష్టతానసాధనమాత్రప్రయోజనకం బైనయార్చికతానంబు దక్కఁ దక్కినగాధికాదిప్రస్తారయోగ్యంబు లాఱింటిలోన గాధిక సామికస్వరాంతరతానంబులు మూడును గేవలప్రస్తారమాత్రప్రయోజనంబు లైయుండుఁగాని రాగరూపంబు లై గానయోగ్యంబు లై యుండుట సంఘటింపదు. మిగిలినయాడవపాడవస-పూర్ణ తానంబులు ప్రస్తారయోగ్యంబు లయ్యును గేయార్హంబు లై జనమనోరంజకంబు లగుటంజేసి దేశ మార్గక్రమంబున నానారూపంబు లై నిఖిలజనపరిగ్రాహ్యంబు లయ్యె నని తెల్పిన(నివియ)ట్టియాడవపాడవసంపూర్ణ తానరూపంబులైనప్రతివిధరాగభేదంబులు సవిస్తారంబుగా నెఱింగింపు మని యడుగుటయును,

— గద్య —

ఇది శ్రీమద్రామభద్రభద్రాయిత కరుణాకటాక్షవీక్షణసంలబ్ధసారస్వత విచిత్ర పోలూరియోబయామాత్యపుత్ర సకలసజ్జనవిధేయ గోవిందనామ ధేయప్రణీతం బైన 'రాగతాళచింతామణి' యను సంగీతశాస్త్రప్రబంధంబు నందు గ్రామత్రయలక్షణంబును, గ్రామద్వయజన్యచతుర్ధకమూలమూర్చనా

లక్షణనిరూపణంబును, దన్నామధేయాదివివరణంబును, శుద్ధక్రమమూర్ఛనా
విశదీకరణంబును, జతురశీతిశుద్ధతానస్వరూపప్రతిపాదనంబును, దదీయయజ్ఞ
నామకథనంబును, నార్చికగాధికసామిక స్వరాంతరౌడవషాడవ సంపూర్ణాది
సప్తవిధవ్యక్తిమకూటతానలక్షణంబును, దత్ప్రస్తారతానసంఖ్యా నిర్ణ
యంబును, స్వరప్రస్తారలక్షణంబును, ఖండమేరు సప్టోదిప్తతానోద్ధారస్వరూ
పోపపాదనంబును, దాదృశప్రస్తారఖండమేరు చక్రలేఖనలక్ష్యవిలసనంబు
నన్నది తృతీయాశ్వాసము సంపూర్ణము.

ఇది

తృతీయాశ్వాసము

చతుర్థాశ్వాసము

క॥ శ్రీ పమలాసన వందిత!

కాకుత్స్థస్థకులాబ్ధిచంద్ర! కరుణాసాంద్రా

లోకస్తుత! దానవహర!

శ్రీకాంత! గుణాభిరామ! శ్రీరఘురామా!

1

సీ॥ అవధరింపుము! షాడవౌడవ సంపూర్ణ

రాగలక్షణము శ్రీరాగమునకుఁ

డెలుపంగఁ దలఁచి యుఁ దొలుతఁ దత్తద్రాగ

మూలంబు లగురాగమేళనములు

వివరించి తెల్పెద వెలయు నేరాగంబు

ముఖ్య మై యేమేలమున మెలంగు

నారాగనామము నామేళముల కెల్ల

దేశభాషావ్యవస్థితము లగుచు

నమరుఁదాదృశరాగమేళముల నిపుడు

మొదట నిర్దేశ మొనరించి ముఖ్యలక్ష

ణంబు లటుమీఁదను యథాకృతంబుగాఁగఁ

దెలియ వివరింతు, రామధాత్రీత లేంద్ర!

2

వ॥ అట్టి రాగోద్దేశక్రమం బెట్టి దనిన.

3

సీ॥ రాగమేళములలో రహి కెక్కి మొదటి దై

యాముఖారీమేళ మమర నవల

మాళవగౌళకమేళ మనంగ శ్రీ

రాగమేళంబు సారంగనాట

మేళము హిందోళమేళము శుద్ధరా

మక్రియామేళంబు మఱియు నవల

దేశాక్షిమేళంబుఁ దిన్నని కన్నడ

గౌడమేళంబును ఘనతఁ గాంచు

శుద్ధనాటయు మేళ మై సొబగు మీటు
నాహరి మేళ మనగఁ జెల్వొందు నిట్లు
మేళదశకంబు విలసిల్లు మీసరముగ
లాలితౌదార్య! రామభూపాలవర్య!

4

సీ॥ నాదరామక్రియా నవమేళశుద్ధవ
రాళికామేళము లోలి మెఱయు
లలి నోప్పు రీతిగౌళకమేళము వసంత
బైరవిమేళకేదారగౌళ
మేళహేజ్జికామేళసామవరాళి
కామేళములు చాలఁ గ్రాలు నవ్వ
లను రేవగు ప్తిమేళంబు సామంతమే
ళంబు కాంభోజిమేళంబు వెలయుఁ

బదియు మేళంబు లి ట్టయ్యెఁ బదియు నవియు
నివియుఁ గూడఁగ మేళము లిరువదయ్యె
వరుస నీరాగమేళాలి వలనఁ గలిగె
రాగవర్ణము, రామభూరమణ! వినుము.

5

క॥ ఆవల నీ వింశతి మే
లావలి వరలక్షణంబు లావలియామే
ళావలి భవ నానారా
గావలి వివరింతుఁ దెలియు మవి, రామనృపా!

6

గీ॥ శుద్ధసప్తస్వరంబులుఁ జొనుప శుద్ధ
మేళ మనఁగ ముఖారికామేళ మొప్పుఁ
గలిగె నందు ముఖారియు గ్రామరాగ
చయముకొమ్మయు, రామభూజనవరేణ్య!

7

ప॥ ఇది ముఖారిమేళలక్షణం బగు. ఇంక మాళవగౌళమేళలక్షణం

చెట్టి దనిన.

8

సీ॥ శుద్ధ షడ్వరభ శుద్ధమధ్యమములు
 శుద్ధపంచమములు శుద్ధశ్చైవ
 తంబును జ్యోతమధ్యమం బైనగాంధార
 మునుచ్యుతషడ్జకమనునిపాద
 ముననిట్లు శుద్ధంబు లైదుస్వరంబులు
 విక్రృతస్వరంబులు వెలయ రెండుఁ
 గూడ సప్తస్వరకూటంబు విలసిల్లి
 మాళవగౌళకమేళ మమరుఁ

గ్రమముగా నిట్టిమాళవగౌళమేళ
 మున జనించినరాగసమూహ మిపుడు
 తెల్లముగ నుగ్గడించెద నెల్లజనులు
 తెలియవలయును, రామధాత్రితలేంద్ర.

9

సీ॥ మేళముఖ్యమయిన మాళవగౌళయు
 లాలితలలితాఖ్యబౌలికములు
 సౌరాష్ట్ర యనఁగ గుజ్జరి యన మేచక
 బౌలి యన ఫలమంజరి యనంగ
 మఱియు గుండక్రియ మఱి సింధు రామక్రి
 యనఁగ ఛాయాగౌళి యనఁ గురంజి
 కన్నడబంగళకము లన మంగళ
 కై శిక మలహారుల్ గలయ నిట్లు

రమ్యనామము లెనసినరాగచయము
 మొదలుగాఁ గొన్ని రాగము లుదయ మయ్యె
 లలితమాళవగౌళమేళంబునందుఁ
 దెలియఁ దగు నయ్య, రామభూవలయనాథ

10

వ॥ శ్రీరాగమేళం బెట్టి దనిన

11

సీ॥ శుద్ధపంచక మాది సొబ గొందుపంచశ్రు
తులు గల్గుబుష్పభంబుదొరయు నవల

గణన సాధారణగాంధార మవ్వల
శుద్ధపంచమమును శుద్ధమధ్య
మమును బంచశ్రుతుల్ మలయుద్ధైవతమును
శైశికాఖ్యనిపాదక మృనంగ
మూడు శుద్ధస్వరంబులు నాల్గు వికృత
స్వర లిట్లు సర్వస్వరసముదయము

వెలయ శ్రీరాగ మేళంబు చెలువ మమరు
నిట్టి మేళంబునందు రహించినట్టి
రాగముల నేర్పరింతు సరాగము గను
రామభూపాల! జగ దేశరమ్యశీల!

12

సీ॥ మేళప్రధాన మై మీటు శ్రీరాగంబు
తైరవి గొడియుఁ బరఁగు నవల
మఱియు ధన్యాసియు మఱి శుద్ధతైరవి
వేళావలియన వెలయుచుండు
మాళవశ్రీయును మే లైనశంకరా
భరణ మాధోళియుఁ బరఁగ దేవ
గాంధారి యనఁగఁ జక్కని మధ్యమాదియు
ననఁ గల్గు, నేకాదశాఖ్య లమరు

రాగచయ మాది గాఁ గొంతరాగనికర
మాల జనియించె శ్రీరాగ మేళమునను
దశరథేశ్వరపుత్ర! సీతాకళత్ర!
శుకమునిస్తోత్ర! శ్రీరామ! శుభచరిత్ర!

18

వ॥ సారంగనాటకమేళలక్షణం బెట్టి దనిన.

14

శీ॥ పంచశ్రుతులు గల్గి వించినముషభంబు
 శుద్ధషడ్జంబును శుద్ధమధ్య
 మ మనంగ శుద్ధపంచమము పంచశ్రు
 తులు గల్గుచైతవ మలరు నవల
 చ్యుతషడ్జకనిపాద మొగి చ్యుతమధ్యమ
 గాంధార యనంగ నిత్యంబు గాంగ
 విక్రతస్వరంబులు వెలయు నాలుగు మూడు
 శుద్ధస్వరంబులు సొబగు మీఱ

నిట్లు సప్తస్వరంబుల నింపు మీఱి
 మెఱయ సారంగనాటాఖ్యమేళ మెపుడు
 దాననీరాగములు గల్గె నాని నెల్లఁ
 దెలియఁజేసెద, రామధాత్రితలేంద్ర!

15

శీ॥ మేళముఖ్యంబుగా మెలఁగెడ సారంగ
 నాటయు సావేరి మేటియనుచు,
 మీఱిన సారంగశ్చైరవి యును నట
 నారాయణి యనంగ సార మైన
 శుద్ధపసంతంబు సొంపిల్లుపూర్వగౌ
 లీయును గుంతల వరాలియును భిన్న
 షడ్జనారాయణీచారురాగద్వయం
 బాదిగా నవసంఖ్య నమరు నాట్య

రాగములు కల్గె గొన్ని సారంగనాట
 మేటిమేళంబునందు నేర్పాటు మెఱసి
 యమితసౌందర్యచర్య! హేమాద్రిచైర్య!
 విభవగుణధుర్య! రామభూపాలవర్య!

16

వ॥ హిందోళమేళలక్షణం బైట్టిదనిన.

17

సీ॥ శుద్ధపంచశ్రుతిశుద్ధపంచశ్రుతుల్
 గల్గినఋషభంబు క్రమము మీఱఁ
 సాంధారణాహ్వయచారుగాంధారంబు
 మఱి శుద్ధపంచమమధ్యమములు
 చూపట్టు నవ్వల శుద్ధధైవతముకై
 శిశినిపాద మనంగఁ, జెలగునిట్లు
 శుద్ధస్వరంబులు, సొరిదిన్నాల్లును మూఁడు
 వికృతస్వరంబులు వెలయుకతన

విదితసప్తస్వరంబు లివ్వధిని నమరఁ
 జారుహిందోళమేన ముదార మగును
 నందు జనియించు రాగము ల వచింతు
 లలితగుణయూథ! రామభూపలయనాథ!

18

సీ॥ శ్రీరాగమేళలక్షితలక్ష్యముం జూడ
 హిందోళమేళసమేత మగుచుఁ
 బాలుపొందు నైనను బొందుగా నొకవిశే
 షంబు హిందోళమేళంబునందుఁ
 జూపట్టు నెట్లున్న శుద్ధధైవత మందుఁ
 గనుపట్టు నెయ్యెడఁ గలయ లేదు
 కావున నీలీల ఘన మైన హిందోళ
 మేళానఁ గల్గురాగాల వినుము

హిందోళమార్గంబు హిందోళరాగంబు
 భూపాలదివిరాగములు ననంగ
 నివియు నాలుగు మొదలు గా నెసఁగుఁ గొన్ని
 రాగముల్... రామభూమింద్రచంద్ర!

19

వ॥ శుద్ధరామక్రియాందోళలక్షణం బెట్టి దనిన.

20

సీ॥ శుద్ధషడ్జంబును శుద్ధస్వరంబును
 దగు శుద్ధపంచమమై వతములు
 మఱి చుట్టపంచమమధ్యమమును జ్యోత
 మధ్యమగాంధారమహిత మగుచుఁ
 జ్యోతషడ్జకనిపాద మొగిఁ గూడ నాలుగు
 శుద్ధస్వరంబులు సొరిది మూడు
 వికృతస్వరంబులు విలసిల్లు నిల్లె స
 ప్తస్వరంబులు గల్గి తనరునపుడు

శుద్ధరామక్రియాఖ్యాత మిద్ధగతులఁ
 జేలువు గాంచును దన్మేళకులమునందు
 సంభవించిన రాగసంచయము నిపుడు
 తెలియఁ జేసెద, రామధాత్రితలేంద్ర!

21

గీ॥ ఆది శుద్ధరామక్రియ యనఁగఁ బాడ
 నార్ద్రదేశియు దీపక మనఁగఁ గొన్ని
 మంజురాగాలు శుద్ధరామాక్రి యార్ధ్య
 మేళమునఁ గల్గు, రామభూపాల! వినుము!

22

వ॥ దేశాక్షిమేళలక్షణం బెట్టి దనిన.

23

సీ॥ శ్రుతిషట్కుఁబుషబంబు శుద్ధషడ్జంబును
 శుద్ధమధ్యమమును శుద్ధపంచ
 మమునుఁ బంచశ్రుతి మహితమై వతమును
 జ్యోతషడ్జకనిపాదశోభితము గఁ
 జ్యోతమధ్యమాహ్వాయ స్ఫురితగాంధారంబుఁ
 దనరు నాలుగు వికృతస్వరములు
 మూడు శుద్ధస్వరంబులు గూడ నీక్రియ
 నీ స ప్తస్వరములు నెలమిఁ గల్గి

వెలయు దేశాక్షిమేశంబు వికృతము గను
 నట్టిమేశంబునందు దేశాక్షి మొదలు
 గాఁ గలుగురాగములు కొన్ని గలిగె నయ్య!
 రామభూపాల! మహనీయ రమ్యశీల!

24

వ॥ కన్నడగౌడమేశలక్షణం బెట్టి దనిన.

25

సీ॥ శత్రు లాటు గలిగిన శోభితముషభంబు
 శుద్ధషడ్జంబును శుద్ధమధ్య
 మము నొగి శుద్ధపంచమమును బంచశ్రు
 తియుత శైవతమును దిరముకొనఁగఁ
 నైశికాఖ్యనిపాదకంబును జ్యోతమధ్య
 మాఖ్యగాంధారంబు నవల మెలంగ
 వికృతస్వరంబులు వివరింప నాలుగు
 మూఁడు శుద్ధస్వరమ్ములు మెలంగ

నిట్లు సప్తస్వరమ్ముల నింపు మిగిలి
 లలితకన్నడగౌడమేశంబు వెలయు
 నందుఁ గలిగినరాగంబు లభినుతింతు
 క్రమము మీఱఁగ, రామభూరమణ! వినుము.

26

సీ॥ దేశాక్షిమేశసంధితలక్షణంబు క
 న్నడ గౌళమేశ సన్నద్ధమగుచు
 నొకరీతి యైనను నొకభేద మింపొందుఁ
 నైశికాఖ్యనిపాదకలన నిచట
 నిరవొందఁ గల వన నిటు లొప్పుఁ గన్నడ
 గౌళమేలభవరాగములు వినుము
 కన్నడగౌళయు ఘంటారవంబును
 క్రమ మొప్పు శుద్ధబింగాక్ష మున్నగు

దొరయు నవల ఛాయానాట తురకతోడి
వరనాగ ధ్వనియును దేవక్రియాఖ్య
రాగమాది గఁ గల కొన్ని రాగములకు
జనక మించుత మగు, రామ జనవరేణ్య!

27

వ॥ శుద్ధనాటమేళలక్షణం చెట్టి దనిన.

28

సీ॥ శుద్ధషడ్జంబును శుద్ధమధ్యమమును
శుద్ధపంచమము పట్టుతిక మనఁగ
దైవతయుగ్మంబు దనరాచుచ్యుతమధ్య
మాఖ్యగాంధార సమన్వితము గ
చ్యుతషడ్జకనిపాద మొగి నిట్లు నాలుగు
వికృతస్వరంబులు వెలయుమాఁడు
శుద్ధస్వరంబులు సొంపొందు, నీలీల
సప్తస్వరంబులజాడ గల్గి

శుద్ధనాటాఖ్య మేళంబు సొంపెసంగు
నిట్టి మేళంబుండదుదయించు వినుము
శుద్ధనాటయు మొదలు ప్రసిద్ధ మైన
రాగములు కొన్ని, రామభరణి! వినుము.

29

వ॥ ఆ హరిమేళలక్షణం చెట్టి దనిన.

30

సీ॥ శుద్ధషడ్జంబును శుద్ధమధ్యమమును
శుద్ధపంచమమును శుద్ధదైవ
తమును బంచశ్రుతుల్ దనరు ఋషభముసా
ధారణాభిఖ్యగాంధార మలర
చ్యుతషడ్జకనిపాదశోభితంబు గ నిట్లు
శుద్ధస్వరంబులు సొరిది నాల్గు
వికృతస్వరంబులు విశ్రుతంబు గ మాఁడు
సప్తస్వరంబు లీజాడ

యాహరీమేళ మిం పొందు నట్టిమేళ
మునను జనియించె నాహరిముఖ్యరాగ

భేదములు కొన్ని సకలసంభోధవము
లమితగుణధన్య! రామనృపాగ్రగణ్య!

31

న॥ నాదరామక్రియామేళలక్షణం బెట్టి దనిన.

32

సీ॥ శుద్ధషడ్జంబును శుద్ధమధ్యమమును
శుద్ధపంచమమును శుద్ధదైవ
తము శుద్ధఋషభంబు తగుచ్యుతేషడ్జని
షాదంబు సాధారణాచి నైన
గాంధార మిరితిగా నైదు శుద్ధస్వ
రము లొప్పు వికృతస్వరములు రెండు
సత్తస్వరము లిట్లు సంఘటిల్లగ నాద
రామక్రియామేళ రాజ మలరు

నిట్టిమేళంబునందుఁ గన్పట్టు వినుము
నాదరామక్రియామఃఖ్యనవ్య రాగ
భేదములు కొన్ని గాయకప్రేయములు గ
రామభూపాల! జగ దేకరమ్యశీల!

33

న॥ శుద్ధవరాళిలక్షణం బెట్టి దనిన.

34

సీ॥ చ్యుతపడ్జకనిపాద మొదవంగఁ జ్యుతపంచ
మాఖ్యమధ్యమము చెల్వందు చుండు
శుద్ధషడ్జరభశుద్ధపంచమదైవ
తములును శుద్ధగాంధార మెనసి
తనరార నైదు శుద్ధస్వరంబులు రెండు
వికృతస్వరంబులు వెలయు నిట్లు
సత్తస్వరంబులు సంధిల్లి శుద్ధవ
రాళికామేళంబు రహిఁ దనర్పు

నట్టిమేళంబునందుఁ జూపట్టు లెపుడు
ముఖ్యశుద్ధవరాళికాముఖ్యరాగ
భేదములు కొన్ని దేశవిభేదములను
రామభూపాల! సంతతరమ్యశీల!

35

వ॥ రీతిగౌళమేళలక్షణం బెట్టి దనిన.

36

సీ॥ శుద్ధషడ్వర్ణభశుద్ధగాంధారము
 ధన్యమములు శుద్ధపంచమము నమరం
 బంచశ్రుతు ల్లుభవ్యధైవత మొప్పు
 శైశికాఖ్యనిషాదకలితము గను
 బంచశుద్ధస్వరపతితంబు గా రెండు
 వికృతస్వరంబులు గలుగ నిటులు
 సప్తస్వరంబుల జాడ గైకొని రీతి
 గౌళమేళంబు విఖ్యాతి గాంచు

రీతిగౌళయు మొదలు రీతిగాగ
 మేళమునఁ బుట్టె యొకనొన్ని మేలురాగ
 ముఖ్యములు సర్వగాయకామోద మొసంగ
 భవ్యగుణసాంద్ర! రామభూపాలచంద్ర!

37

వ॥ వసంతశ్చైరవిమేళలక్షణం బెట్టి దనిన.

38

సీ॥ చుక్రతమధ్యమాహ్లాయస్ఫురితగాంధారంబు
 శైశికాఖ్యనిషాదకంబు మఱియు
 శుద్ధషడ్వర్ణంబును శుద్ధమధ్యమమును
 శుద్ధర్షభంబును శుద్ధపంచ
 మము శుద్ధధైవత మమరంగ నైదు శు
 ద్ధస్వరంబులు వికృతస్వరత్ర
 యం బొప్ప సప్తస్వరాలి కల్గి వసంత
 శ్చైరవిమేళంబు కరిధవిల్లు

నిట్టి మేళంబునందు జనించు మించు
 భూమిని వసంతశ్చైరవి సోమరాగ
 ముఖ్యరాగము లొకకొన్ని శ్లాఘ్యగుతుల
 రామభూపాల! సంతతరమ్యశీల!

39

శ్రీ శుద్ధషడ్జాన్వితశుద్ధమధ్యమ పంచ
 మములు పంచశ్రుతిమహితముషభ
 దైవతస్వరములు భావింపఁ జ్యోతమధ్య
 మాధారగాంధార మవల మతీయుఁ
 జ్యోతషడ్జకనిపాద మతికిన నిట మూడు
 శుద్ధస్వరంబులు సోబగు మీఱ
 విక్రతస్వరంబులు విశదంబు గా నాల్గు
 సప్తస్వరంబు లీజాడ నలర

లలితకేదారిగౌళ మేళంబు వెలయు
 దానినుండి జనించె గేదారగౌళ
 నామనారణ్యగౌళకనామముఖ్య
 రాగములుకొన్ని, రామభూపాల! వినుము.

40

శా॥ కాకల్యంతరవర్జితంబు లయి చొక్కం బైనమేళంబునన్
 జోకై మించు దశప్రభేదముల నిచ్చి నిట్లు వర్ణించి యా
 కాకల్యంతరయుక్తమేళముల వీడంబొప్పు బంచప్రభి
 న్నాకారంబుల నేర్పఱితు వివవయ్యా, రామభూపాగ్రణి!

41

ప॥ అట్టి పంచవిధమేళమధ్యంబులలోన మొదట హేజిజ్జిమేళలక్షణం
 బెట్టి దనిన.

42

సీ॥ శుద్ధషడ్జరభ శుద్ధమధ్యమములు
 శుద్ధపంచమములు శుద్ధధైవ
 తము సంతరాఖ్యగాంధారంబు కాకలి
 కలితనిపాదంబు గలయు నిట్లు
 పంచశుద్ధస్వరభంగులు విలసిల్లు
 విక్రతస్వరంబులు వెలయు రెండు
 సప్తస్వరంబు లీసరణి గైకొనుచు హే
 జిజ్జికామేళంబు చెల్వు మీఱు

నందు జనియించి హేజిజ్జి యాది యైన
 రాగములు కొన్ని మఱి గ్రామరాగములును

మెఱయు నిట్టిది గాంధారమేళ మనుచు

శార్దూదేవమతము, రామజనవరేణ్య!

43

వ॥ అందు ద్వితీయం బైన సామచరాళిమేళలక్షణం బెట్టి దనిన.

44

సీ॥ శుద్ధషడ్జస్వర శుద్ధగాంధారము

ధన్యమ శుద్ధపంచమధైవతములు

తగుకాకలీనిపాదము గూడ నాటు శు

ద్ధస్వరా లొకవికృత స్వరంబు

సప్తస్వరంబు లీ సరణిని నమరంగ

సామవరాళికా నామమేల

మను వగు నీమేళమునఁ గల్గె సామవ

రాలియుఁ దొంటి వరాళి యనఁగ

రాగములు రుండు మఱికొన్ని గ్రామరాగ

మార్గములు గల్గె నవి గీతమార్గవేది

శార్దూదేవుండు వివరించె సమ్మతము గ

నతుల గుణధుర్య! రామనృపాగ్రగణ్య!

45

వ॥ మఱియు నందుఁ దృతీయం బైన రేవగుప్తిమేల లక్షణం బెట్టి

దనిన.

46

సీ॥ శుద్ధషడ్జంబును శుద్ధరఘంబును

శుద్ధమమును శుద్ధపంచ

మము శుద్ధధైవత మమర శుద్ధనిపాద

మంతరగాంధార మనఁగ నిటులు

నొకవికృతస్వరము కలుగగతి మీఱ

శుద్ధస్వరము లాటు సొంపు గాంచు

సప్తస్వరము లిట్లు సఘటిల్లిన రేవ

గుప్తిమేళము సముద్ధిష్ట మయ్యె

నిట్టి మేళంబునందు జనించురేవ

గుప్తిరాగము మఱియును గొన్నిగ్రామ

రాగము లట్లుచు రక్షాకరమున శార్ద

దేవకవి దెల్పె, రామధాత్రీతలీంద్ర!

47

ప॥ అందు మఱియుఁ జతుర్థం బైన సామంతమేళలక్షణం బెట్టి
దనిన.

48

సీ॥ శ్రుతు లాటు గల్గిన శోభితఋషభధై
వతములు కాకలీనరనిపాద
మంతర గాంధార మట శుద్ధ షడ్జము
శుద్ధమధ్యమమును శుద్ధపంచ
మముఁ గూడ శుద్ధస్వరములు మూఁ డొనరంగ
నాలుగు వికృతస్వరాలు వెలయ
సప్తస్వరము లిట్లు సంగతి యెనరింప
సామంతమేళంబు సంఘటిల్లు

నట్టి సామంతమేళంబునందుఁ గల్గె
మొదటి సామంతరాగంబు మొదలు గాఁగ
రాగములుకొన్ని సకలానురాగకరము
లమితగుణధన్య! రామనృపాగ్రగణ్య!

49

ప॥ మఱియు నందుఁ బంచమం బైన కాంభోజమేళలక్షణం బెట్టి
దనిన.

50

సీ॥ అంతరగాంధార మటఁ గాకలీనిపా
దమును బంచశ్రుతు లమరినట్టి
ఋషభధైవతము నిక శుద్ధషడ్జమ
ధ్యమములు పంచమసమేతముగ మఱియు
మూఁడు శుద్ధస్వరంబులు గల్గి నాలుగు
వికృతస్వరంబులు వెలయుచుండు
సప్తస్వరము లిట్లు సమ్మిలిము గాఁగఁ
కాంభోజమేళంబు దనరునట్టి

దైన మేళంబునందు సమగ్రముదను
మొదటి కాంభోజరాగంబు మొదలు గాఁగ
రాగములు కొన్ని యుదయించె రమ్య మగుచు
రామభూపాల! మహనీయరమ్యశీల!

51

ప॥ ఇష్టిధంబున నిరూపితంబు లైన వింశతిమేళంబులు గాత్రనియ
తంబు లై యొప్పుచుండు. వెండియు జంత్రిమార్గంబునందు రెండుపక్షంబులు
గల్గియుండు. అవియు లక్ష్యసమ్మతి గా నెఱింగించెద. ఆదెట్లున్నంతర గాం
ధార కాకలీనిషాదంబులు ప్రత్యేకస్వరంబులు గావించ కొని తత్సంయుక్తంబు
గాఁ గ్రమంబున నిరూపితం బైన యీ మేళపంచకంబుతోఁ గూడ నన్నియు
నిరువది మేళంబులు నిశ్చయం బనియెడుపక్షం బొకటియును మఱియు
నంతరగాంధారంబునకుఁ జ్యోతమధ్యమ గాంధారంబును గాకలీనిషాదంబు
నకుఁ జ్యోతషడ్జనిషాదంబును నిట్లు రెంటికి రెండును బ్రతీనిధులు గావించు
కొనియె. తత్స్వరద్వయయుక్తంబు లైన హేజిజ్జాదిమేళపంచకంబు
తత్స్వరద్వయయుక్తంబు లైన పంచదశమేళంబులందు లీనంబు గావించి
మేళంబులు పదియే ననియెడు పక్షంబు రెండవపక్షం బగు. అట్టి పంచలీన
ప్రకారం బెట్టి దనిన.

52

ప॥ పసంత శ్చైరవిమేళంబునందు హేజిజ్జమేళంబును, శుద్ధవరాళి
మేళంబునందు సానువరాళిమేళంబును, గౌళమేళంబునందు రేవగుప్తిమేళం
బును, కన్నడగౌళమేళంబునందు సామంతమేళంబును, గేదారగౌళమేళంబు
నందుఁ గాంభోజమేళంబును, నిట్లంతర్భావంబు గావించుకొని లిఖించినచోఁ
బ్రతీనిధిపక్షంబునందు ముఖారిమేళంబు మొదలుకొని కేదారగౌళమేలాం
తంబుగాఁ గలిగిన యీ పంచదశమేళంబులు గాత్రంబునందుఁ బ్రసిద్ధంబు లై
యుండు నని గీతజ్ఞు లైన బుధులు దెల్పుదురు. వెండియు నిట్లు వింశతి
మేళంబులయందు జన్మించిన రాగసమూహంబులోన నుత్తమమధ్యమాధమ
రాగంబుల నేర్పఱచి తెలిపెద, ఆకర్ణింపుము.

53

సీ॥ ఆదియందు ముఖారి యన శుద్ధనాటయు
మాళవగౌళియు మహిత మైన
శుద్ధవరాళియు సాంపాందు గుజ్జరి
లలితాఖ్యా రాగంబు లలిత మైన
శుద్ధరామక్రియ శుద్ధవసంతంబు
శ్చైరవి హిందోలి భవ్యరాగ
మవల శ్రీరాగాఖ్య మనఁగ గన్నడగౌళ
రాగంబు సామంతరాగ మనఁగఁ

బంగు దేశాక్షి ధన్యాసిదౌ లికయును
నాహరిరాగ మన మల హరి యనంగ
రమ్య మాళవశ్రీయు సారంగనాట
లమరు నిరువదిరాగముల్, రామభూప!

54

కం॥ ఈ వింశతీ రాగంబులు

భాపితగీతప్రబంధ పటుతాయార్థ
శ్రీవిప్రముఖులు తమగతు
లై వెలయును సంకరంబు లై రామస్యపా!

55

వ॥ మఱియు మధ్యమ రాగంబు లెట్టి దనిన.

సీ॥ క్రమ మొప్పఁ గేదారగౌళాఖ్య కాంభోజ
కన్నడబంగళకము లనంగ
మఱియు భేలాహరి మధ్యమాదియు నార
ణి యనంగ రీతి గౌళయు ననంగ
నాద రామక్రియ నలు వైన బొలియు
భూపాల రేవగుప్తులును మఱియు
గుండక్రి పేజిజ్జి కొనరు వసంతబై
రవియును సామచరాళి యనంగ

నిట్లు పదియేనువితముల నెసఁగునట్టి
మధ్యమాహ్వయరాగముల్ మహిని వెలయు
నతులగీతప్రబంధతాయార్థ మగుచు
రామభూపాల! మహనీయ రమ్యశీల

56

వ॥ మఱియు నథమరాగంబు లె నన్నిన.

57

సీ॥ సౌరాష్ట్ర బొలిమెచకరాగమును ఛా
యాగౌళియుఁ గురంజి యనంగ సింధు
రావక్రియయు గౌడరాగంబు దివిరాగ
మంగళకై శిశిమహిపూర్వ

గౌళలు సామరాగంబు నాందోళియు
 ఫలమంజరీరాగ భవ్యశంక
 రాభరణాఖ్యంబు లాదేవగాంధారి
 యా దీపకనటనారాయణములు

చక్కశుద్ధజైరవి భిన్నపక్ష మనంగ
 నిట్లు పదియు నెన్నిది చూడ నెన్నఁ దగిన
 నధమరాగము లనుచు మహాత్ము లైన
 గీతవిదులండ్రు, రామభూమిత శేంద్ర!

58

సీ॥ క్రమముగాఁ గుంతలాఖ్యవరాళి యనంగ సా
 రంగబైరవి యన రంగు గల్లు
 శుద్ధబంగాళంబు సాబగు నాగధ్వని
 ఘంటారవాఖ్యరాగంబు మార్గ
 హిందోళకాఖ్యచే నెసఁగురాగంబు ఛా
 యానాట దేవక్రియాఖ్య మవల
 నారాయణీగౌళచారిత్రొంటవరాళి
 యనంగఁ దురకతోడి యనంగ మఱియుఁ

జెలఁగు సావేరి య్ద్వాదేశియు ననంగ
 నిట్లు పదమూడు రాగము లనియు మొదలు
 గల్లురాగంబు లధమరాగంబు లండ్రు
 రామభూపాల! జగదేకరమ్యశీల!

59

సీ॥ ఇట్లు ముప్పదియొక్క టిం పైనలెక్కచే
 నమరిన యధమరాగములు తొంటి
 యుత్తమమధ్యమప్రోక్త రాగములందు
 నంతర్భవించుచు నజ్జనములు
 ప్రత్యేక రాగసంభ్రమము నందము నెంచఁ
 బామరభ్రామకప్రభులు గాంచి
 సంక్షిప్తవృత్తిచే బతఁగూడి గీతప్ర
 బంధతాయాలాపభాగములకు

నర్తములు గాక విలసిల్లు ననుచుఁ బూర్వ
గీతవిదు లాడి రిప్పటి గీతవిదులు
వాని గీతప్రబంధరాయానుగతుల
నమఁజేసిరి, రామన్యపాగ్రగణ్య!

60

వ॥ ఇ ట్లిరువదియాఱు భేదంబులచేత నిరూపితంబు లైనయు త్తమమధ్య
మాధమరాగంబులకుఁ గ్రమంబున గ్రహంశన్యాయపాడవౌడవసంపూర్ణ
భావకలక్షణం బెఱింగించెద, ఆకర్ణింపుము.

61

సీ॥ దేశిరాగములెల్ల దెఱుంగొప్పవడ్డక
గ్రామసంభవములై ఘనతఁ గాంచు
నాదేశిరాగమ్ము లన్నిటిలోనను
మఱిగ్రహంశన్యాయమంద్రకాది
పాడవౌడవభావసంపూర్ణ భావముల్
కొన్నిటి కొనఁగూడఁ గొన్నిటియొడల
దేశిత్వమునఁజేసి తిర మొప్పు కుండు న
ట్లునను లక్ష్యంబు నాశ్రయించి

క్రమత నిరువదియు త్తమరాగములకు
రహిని బదియేనుమద్యమరాగములకు
నధమములు కొన్నిటికి లక్షణానువృత్తి
యెఱుంగఁజేసెద, రామభూమింద్ర! వినుము.

62

వ॥ అంశగ్రహన్యాసాదిలక్షణం బెట్టి దనిన.

63

సీ॥ అంశగ్రహన్యాసాదిలక్షణములు
క్రమమున విను మెఱుంగంగఁ జేతుఁ
దఱుచుగా నెద్ది గీతములోనఁ జరియించు
నాస్వర మంశస్వరాంక మొనయ
గీతాదిగీతాంతక్షిప్తస్వరములు
గ్రహన్యాసంబున రహిదనర్పు
మఱియుఁ ద్రిస్థానముల్ మంద్రాదు లన నొప్పు
పట్స్వరరాగంబు పాడవంబు

మఱియుఁ బంచస్వరాన్నితమహితరాగ
మాడవం బగు సప్తస్వరానుషక్తి
మైనరాగంబు సంపూర్ణ మనఁగఁ బరఁగుఁ
దెలియ వినవయ్య రామధాత్రితలేంద్ర!

61

గీ॥ వీస్వరంబులు గలవృత్తి నిం పెసంగు
నాస్వరంబులై యంశకన్యాసగతుల
గీతముల నిల్చు ననుచు సంగీతవిదులు
పలుకరింతురు, రామభూపాల! వినుము.

65

వ॥ మఱియు రాగలక్షం బెఱింగించెద అందుమొదట నుత్తమ
రాగంబు లిరువదింటిలోనఁ బదిపూర్ణబు లైదు షాడవంబు లైదునాడవంబు
లై యుండు. తత్క్రమంబున రాగంబు లేప్పఱచెద. అట్టి సంపూర్ణరాగ
దశకంబునందు మొదట ముఖారిరాగలక్షణం బెట్టి దనిన.

66

సీ॥ షడ్జగ్రహస్వరషడ్జస్వరన్యాస
షడ్జస్వరాంశకసహిత మగుచు
షడ్జవభాదికసప్తశుద్ధస్వర
పరిపూర్ణభావసంపద వహించి
సకలకాలములందు సంగీతశాస్త్రజ్ఞు
లెలమి రాగము నేయ నిం పెసంగి
వెలయు నుత్తమరాగవింశతిలోఁ బూర్ణ
దశ రాగములలోనఁ దాను మొదట

ఘనత మిఱినపూర్ణ రాగము ముఖారి
దుష్టగాయకజనతాళిదుర్ముఖారి
గణ్యగాయకులధనమ్ముఖారియనుచుఁ
దెలియవలయును, రామధాత్రితలేంద్ర!

67

వ॥ శుద్ధనాటలక్షణం బెట్టి దనిన.

69

శా॥ సంపూర్ణస్వరరాగ మై వెలయుచున్ షడ్జగ్రహన్యాసముల్
సంష్ఠంబులు గాఁగ నంశ మగుచున్ సంగీతవిద్యానిధుల్
సొం పొచ్చున్ దివసాంతయామమున మెచ్చు ల్లుల్కుగేయంబు నా
సంపాదించినశుద్ధనాటి తగు నిచ్చు ల్రామభూపాగ్రజి!

69

- ప॥ మఱియు శుద్ధవరాళిరాగలక్షణం బెట్టి దనిన. 70
- మ॥ ఆరయన్ సంతతసంగ్రహం బగుచు సన్యాసాంశసంయుక్త మై
దొరయన్ శుద్ధవరాళి గాయకులు దోడ్తోఁ బూర్ణరాగంబుగాఁ
బురణింపంగ సమస్తయామముల మెప్పు ల్లలుగేయక్రియా
స్థితం బూన్పుగఁ బొల్పుఁ గోసలపురీశ్రీరామభూమిశ్వరా! 71
- ప॥ సారంగనాటలక్షణం బెట్టి దనిన. 72
- గీ॥ సగ్రహన్యాససాంశకసహిత మగుచుఁ
బొసఁగు సారంగనాట సంపూర్ణరాగ
మనఁగఁ బగటి యామంబునందు గేయ
ఫణితఁగాంచును, రామభూపాల! వినుము. 73
- ప॥ శుద్ధరామక్రియరాగం బెట్టి దనిన. 74
- గీ॥ శుద్ధరామక్రియానామసుభగరాగ
మరయసగ్రహసాంశకన్యాస మగుచుఁ
బూర్ణవృత్తిని మథ్యాహ్నమునకు నెనుక
గేయ మై యుండు, రామభూనాయకేంద్ర! 75
- ప॥ శైరవిరాగలక్షణం బెట్టి దనిన. 76
- గీ॥ సాంశకన్యాససగ్రామశ్లాఘ్య మగుచుఁ
బూర్వరాగము శైరవి పొలుపుమీఱి
పగటివెనుకటిజామునఁ బొటఁబొడఁ
బాత్ర మై యుండు, రామభూపాలచంద్ర! 77
- ప॥ ఆహరిరాగలక్షణం బెట్టి దనిన. 78
- గీ॥ పడకన్యాససాంశకసగ్రహములు
పొసఁగి యాహరిరాగంబు పూర్ణవృత్తిఁ
బగటి నొలవజామునఁ బొటఁబొడఁ
జాల నొస్పారు రామభూపాలచంద్ర! 79
- ప॥ సామంతరాగం బెట్టి దనిన. 80

శా॥ సామంతాహ్వయరాగ మెల్లపుడు వడ్డనానాంశగ్రహ
 శ్రీమీఱం బరిపూర్ణరావమున విస్తీర్ణశీతిం గాంచి యు
 ద్దామం దై దివసాంతయామున నందం బొప్ప సుగీతవి
 ద్యామూర్ధస్యులు పాటఁ బాడ నగు నయ్యా! రామభూషాగ్రణి! 81

వ॥ కన్నడగౌళరాగలక్షణం బెట్టి దనిన. 82

మ॥ అరయం గన్నడగౌళరాగము నిషాదాంశగ్రహన్యాస మై
 పరిపూర్ణస్వరమయ్యె నొక్కవిధముల్ భావింపనారోహణా
 చరణన్ మధ్యమహీన మై దివసపశ్చాద్భాగగేయంబుగా
 బురణించున్ భువి నుత్కలప్రియగతిన్, భూమీసుతానాయకా! 83

వ॥ దేశాక్షిరాగలక్షణం బెట్టి దనిన. 84

శా॥ అమరన్ సగ్రహసాంశకస్ఫురితసన్యాసస్తుతు ల్లాంచి ని
 త్యము పూర్ణస్వర మయ్యు మధ్యమనిషాదత్యాగ మారోహణా
 క్రమవేశం బురణింప గానమునకుం గప్పట్లు దేశాక్షి యో
 గ్యముగా రేపటి జామువేశ, వినవయ్యా! రామభూమీశ్వరా! 85

వ॥ ఇట్లు ముఖారిరాగంబును, శుద్ధనాటరాగంబును, శుద్ధవరాళి
 రాగంబును, సారంగనాటరాగంబును, శుద్ధరామక్రియరాగంబును, శైరవి
 రాగంబును, నాహరిరాగంబును, సామంతరాగంబును, గన్నడగౌళరాగం
 బును, దేశాక్షిరాగంబు లయ్యె. ఇంక నుత్తమపాడవంబు లైదును ద్రికం
 బున నేర్పఱింపెద. అందు మొదట పాళిరాగలక్షణం బెట్టి దనిన- 86

గీ॥ సాగ్రహన్యాససాంశకోదగ్రమగుచు
 మధ్యమోచ్చితపాడవమహిమఃగాంచి
 పాళిరాగంబు మాపటివేశయందు
 గేయమగునయ్య, రామభూనాయకేంద్ర! 87

వ॥ శుద్ధవసంతరాగలక్షణం బెట్టి దనిన. 88

మ॥ సరసు ల్బుద్ధవసంత రాగము పద్జన్యాససాంశక్రహం
చరణం బంచమహీనభావ మైనయించన్ పాడవం బయ్యెదా
నరయం బంచమయ్యై గాంచి యవరూపం బైనచో గానభా
సురమై మాపటిజామువేళ సహి మించున్, రామభూపాగ్రణీ! 89

ప॥ మాళవశ్రీ రాగ లక్షణం బెట్టి దనిన, 90

మ॥ జతలై సగ్రహసాంశకస్ఫురిత పద్జన్యాసముల్ బొలుగ
సతతంబుల్ విగతవృత్తభంబులు నయోజన్ మాళవశ్రీమహా
న్నతరాగంబులు పాడవం బగుచు నానాయామగేయక్రియా
యత మై సంతతభద్రదాయి యగు, సయ్యా! రామభూపాగ్రణీ! 91

ప॥ గుర్జరి రాగలక్షణం బెట్టి దనిన. 92

మ॥ హరు వై మిరగ రిగ్రహంబు ఋషభన్యాసాంశక్రము ల్లాడి ఘూ
ర్జరియుం బంచమ వర్జితస్థితి ఘటించన్ పాడవాకార భా
సురమై యున్నవరోహవేళ నయితెస్ఫూర్తిక విరాజిల్లు భా
స్కరబింబోదయయామగేయ మయి యిచ్చున్, రామభూపాగ్రణీ! 93

ప॥ లలిత రాగలక్షణం బెట్టి దనిన. 94

మ॥ లలితా . గము పంచమాజ్ఞాతముగా లాలించినన్ పాడవో
జ్వలరూపంబు వహించి సగ్రహము పద్జన్యాసమున్ సాంశముం
దల మై సంఘటిలంగ గాయకులు ప్రాతఃకాలగేయంబు గా
వెలయింపన్ శుభదాయి యై యమరు సుర్విన్, రామభూపాగ్రణీ! 95

ప॥ ఇవ్విధంబున బొలి రాగంబును, శుద్ధవసంత రాగంబును, మాళవ
శ్రీరాగంబును, ఘూర్జరి రాగంబును, లలిత రాగంబును, నీమైదు రాగంబు
లయ్యె నుజ్జయు నుత్తమాడవ రాగంబు లెఱింగించెద. 96

గీ॥ సకలశుభదము ఋషభపంచమ వివర్జిత
తాడవం బైన హిందోళ మమర సగ్ర
హంశ కన్యాసభరిత మై యఖిల సమయ
గేయరుచి గాంచె, రామభూనాయకోద్ర! 97

వ॥ మలహరిరాగలక్షణం బెట్టి దనిన.

98

గీ॥ వరుస గాంధారకనిషాదవర్జనమున

నొడవం బైన మలహరి యమరె సగ్ర

హంశకన్యాసధన్వ మై యమరి యుదయ

రాగ మిది యన, రామభూషణ వినుము.

99

వ॥ ధన్యాసిరాగలక్షణం బెట్టి దనిన.

100

శా॥ సన్యాసగ్రహసాంశక స్ఫురణముల్ సంధిల్ల బౌహుళ్య మై

సన్యస్తర్షభదైవతంబున న యోజ న్నొడవాకాక మై

ధన్యానందకరంబుగాఁ దనరు నీధన్యాసి గాంధర్వమూ

ర్ధన్య ల్ధన్యులు గాఁ బ్రభాతమునఁ గూర్పన్, రామభూషాగ్రణీ

101

వ॥ మాళవగౌళిలక్షణం బెట్టి దనిన.

102

మ॥ తనరన్ మాళవగౌళరాగము నిషాదన్యాససాంశగ్రహ

ర్జన మొప్పన్ రిపవర్జితౌడవరుచుల్ సంధిల్ల వేటొక్కచో

నను వందన్ రిపసంగతం బగుచు సాయాప్నేకగేయంబు గా

యక రాజేంద్రులు నేయ నిం పెనఁగు, నయ్యా! రామభూషాగ్రణీ! 103

వ॥ శ్రీరాగలక్షణం బెట్టి దనిన.

104

శా॥ శ్రీరాగంబు గయోజితౌడవగతిం జెల్వందియున్ వేతె గాం

ధారాన్వీతము ధైవతం బొకతటిన్ నల్వంద సంపత్ప్రభో

ద్ధారం బౌ నన సగ్రహంశకలనాత్తన్యాస మా గేయ మై

మీటున్ మాపటిజామునన్, నిజము సుమ్మీ! రామభూషాగ్రణీ! 105

వ॥ ఇట్లు, హిందోళరాగంబును, మలహరిరాగంబును, ధన్యాశిరాగంబును, మాళవరాగంబును, శ్రీరాగంబును, ననునయిదు రాగంబు లుత్తమాడవరాగంబు లయ్యె. ఇట్టి సంపూర్ణపాడవేడవభేదంబులు గలిగిన యిరువది యుత్తమరాగంబులు నిరూపించి వెండియు మధ్యమరాగలక్షణంబులు వివరించెద. అందులో నెనిమిది సంపూర్ణంబులును నాల్గు పాడవౌడవంబులును, మూడౌడవంబులును గూడ పదియేను మధ్యమరాగంబుల నేతత్కమంబున వేర్పఱిచెద. అందు మొదట సంపూర్ణాష్టకంబులో నాది మం బైన కేదారగౌళరాగంబునకు లక్షణం బెట్టి దనిన.

106

మ॥ క్రమసన్న్యాసక నిగ్రహంశయుత మై గన్పట్టి కేదారగౌ
 శమహారాగము పూర్ణరాగగరిమన్ లాలిత్యరత్నాకరో
 యమ మై మాపటిజామువేళ రహి నింపన్ గానము లేస్తేరు
 త్తమ గీతజ్ఞులు, కోసలూరికులచంద్రా! రామభూషాశ్వరా! 107

స॥ నాదరామక్రియాలక్షణం బెట్టి దనిన. 108

శా॥ రాగజ్ఞు ల్పరిపూర్ణ రాగ మన కూర్పన్ నాదరామక్రియా
 రాగం బెప్పుడు స గ్రహంశకమునుగ్రన్యాస మై గేయపుం
 బాగెం బైన ది నాంతయామయిన సంపన్నులు గా గాయకుల
 భోగింపన్ విలసిల్లు, భక్తినుతశంభరా రామభూషాగ్రణీ! 109

వ॥ కాంభోజిరాగలక్షణం బెట్టి దనిన. 110

శా॥ రాజు శ్రృచ్చగఁ బూర్ణరాగగరిమం బ్రాపించియు న్మించి కాం
 భోజిరాగము సగ్రహంశఘటంబున్ పడకన్యాసమున్
 రాజిల్లంగ మఱొక్కచోట మనివర్జం బొప్ప నారోహణ
 శ్రీ చె న్నొంది దినాంతగేయ మగు సుర్విన్, రామభూషాగ్రణీ! 111

వ॥ నారాయణీరాగలక్షణం బెట్టి దనిన.

మ॥ నలు వందం బరిపూర్ణ రీతి గనియు న్నారాయణీరాగ మిం
 పలరంగా మఱియొక్క వేళ ఋషభత్యాగావరోహక్రియా
 కలితం బై చెలు వందెగగ్రహముగా గ న్యాససాంశంబు గా
 వెలయన్ తేపటివేళ బాడఁదగు సుర్విన్, రామభూషాగ్రణీ! 112

వ॥ వేలావలీరాగలక్షణం బెట్టి దనిన. 113

మ॥ వెరు నొప్పుం బరిపూర్ణ మయ్యు నొకచో వేలావలీనామభా
 స్వరరాగం బవరోహ వేళ రిపవర్జం బొప్ప నిం పొందు నుం
 దర మై తేపటివేళ గాయకులు ధన్యాసగ్రహంశక్రియా
 పరతన్ గానము నేయ రక్తి గిటికొల్పన్ రామభూషాగ్రణీ! 114

వ॥ ఇవిధంబునఁ కేదారగౌళరాగంబును, నాదరామక్రియరాగం
 బును, గాంభోజిరాగంబును, సామవరాళిరాగంబును, రీతిగౌళరాగంబును,
 హేజీజ్జిరాగంబును, నారాయణీరాగంబును, వేలావలీరాగంబును నీ యెని

మిదిరాగంబులు మధ్యమసంపూర్ణరాగంబు లయ్యె. ఇంక మధ్యపాడవ రాగంబులు లేప్పటించెద. అందు మొదటి కన్నడ బంగాళరాగ లక్షణం బెటు లనిన.

115

గీ॥ గగ్రహంశక గన్యాసకలిత మగుచు
నెసగు గన్నడబంగాళముషభహీన
పాడవాకృతి తేపటి సమయమునను
గేయ మగు, నయ్య! రామభూనాయకేంద్ర!

116

వ॥ బొలిరాగలక్షణం బెట్టి దనిన.

117

గీ॥ సగ్రహన్యాససాంశకశ్లాఘ్య మగుచు
బొలిరాగంబు గాంధార బాహ్యపాడ
వాకృతి వహించి నాలవయామమునను
వాడుకను గాంచె, రామభూవరలలామ!

118

వ॥ వసంత శ్చైరవరాగలక్షణం బెట్టి దనిన.

119

ఉ॥ రాగవిదు ల్దినం బుదయరాగ మనంగ వసంతశ్చైరవీ
రాగము సగ్రహంశములు రంజిలషడ్జము న్యాసరూప మై
రాగిలం బంచమంబును మొఱింగిన పాడవ వృత్తి జెందుచో
రాగము నించు నందఱికి, రాజశిఖామణి! రామభూవరా!

120

వ॥ గుండక్రియారాగలక్షణం బెట్టి దనిన.

121

గీ॥ త్యక్త శైవత మయ్యును శైవతాధ్య
మగుచు నొకయెడ సగ్రహన్యాసాంశ
ముఖ్యపాడవ గుండక్రి మొదటిజాము
వేళ నిం పొందు రామభూపాలచంద్ర!

122

వ॥ ఇట్లు, కన్నడబంగాళరాగంబును, బొలిరాగంబును, వసంతశ్చైరవి రాగంబును, గుండక్రియారాగంబును నీ నాల్గరాగంబులు మధ్యమపాడవ రాగంబు లయ్యె. ఇంక మధ్యపాడవంబుల వివరించెద. అందు మొదటి మధ్యమాదిరాగలక్షణం బెట్టి దనిన.

123

గీ॥ మగ్రహ న్యూస మాంశసమగ్రమధ్య
మాదిరాగము గ ధవర్జితౌడ వాంక
మేరక గాంచి మాచటిజామునందు
మేలిమి వహించు రామభూపాలచంద్ర! 124

వ॥ భూపాలరాగలక్షణం బెట్టి దనిన. 125

గీ॥ మధ్యమనిషాదవర్జిత మహి మాడ
వాంక మెనయుచు సగ్రహన్యూస మింక
లీలఁ గైకొని ప్రొద్దున మేలుకొలుపుఁ
బొసఁగ భూపాలరాగము భువిని, రామ! 126

వ॥ రేవగు ప్తిరాగం బెట్టి దనిన. 127

గీ॥ రిగ్రహన్యూసకాంశ మై రేవగు ప్తి
మధ్యమనిషాదయుగ్మ మేమరక విడిచి
యాడవాఖ్యను బళ్ళిమయామగేయ
మగుచు విలసిల్లు, రామభూపాగ్రగణ్య 128

వ॥ ఇట్లు, మధ్యమాదిరాగంబును, భూపాల : గంబును, రేవగు ప్తి
రాగంబును, నీ మూఁడును మధ్యమాడవ రాగంబు లయ్యె. ఇత్తైఱంగునఁ
బదునేను మధ్యమరాగంబు లేర్పఱచితి. ఇంక నధనురాగంబులు కొన్ని
పూర్వపాడవౌడవక్రమంబున వివరించెద. అందు మొదట సారాష్ట్రరాగ
లక్షణం బెట్టి దనిన. 129

గీ॥ పడ్డకన్యూసషడ్జాంశ సగ్రహముల
రమ్య మై మీలు సారాష్ట్రరాగ మెపుడు
బూర్ణరాగము మాచటిపూటఁ బాడ
వలయు రామవాడఁగు భూవలయనాథ! 130

వ॥ నాగధ్వనిరాగలక్షణం బెట్టి దనిన, 131

కం॥ నాగధ్వనియును పూర్వక
రాగము పడ్డగ్రహంశ రమ్యన్యూస
క్రీ గాంచి యెల్లవేళల
దా గేయం బయ్యె, రామధరణీనాథా! 132

వ॥ సోమరాగలక్షణం బెట్టి దనిన.

133

ఉ॥ గాయకు లెల్ల వేశలను గాసము నేయగ మంద్రమథ్యమ
శ్రీయుతవృత్తి దారకముఁ జెందని చైనను బూర్ణరూపముం
బాయక సగ్రహంశములు సర్వంగ పక్షము న్యాసవైఖరిన్
రాయగ సోమరాగము విరాజిలు, రామనృపాలశేఖరా!

134

వ॥ శంకరాభరణరాగలక్షణం బెట్టి దనిన.

135

మ॥ పరుసన్ సగ్రహసాంశకస్థితులఁ బర్వన్ పక్షకన్యాసముం
జరియింపం బరిపూర్ణరాగ మగుచున్ సామంతరాగానకున్
సరి గాఁ బశ్చిమయామగేయ మని మెచ్చన్ భూజనుల్ శంకరా
భరణం బింపు వహించు గాయకులు దెల్పన్, రామభూపాగ్రణీ!

136

వ॥ ఇట్లు సౌరాష్ట్రీనాగధ్వని సోమసామంతరాగమను శంకరాభవ
రణంబులు నాలుగు పూర్ణాధమరాగంబు లయ్యె మఱియు నధమపాడవ
రాగంబులలో మొదటిఘంటారవరాగం బెట్టి దనిన.

137

గీ॥ ధగ్రహన్యాసథాంశకధర్మ మెనసి
చారుగాంధారవర్జితపాడవాంక
మమర ఘంటారవంబు సమస్తకాల
గేయ మగు, నయ్య, రామభూనాయకేంద్ర!

138

వ॥ భిన్నపక్షరాగం బెట్టి దనిన.

139

గీ॥ భిన్నపక్షముమధ్యమభేద మెనసి
పాడవస్థితైకొని సగ్రహంశ
పక్షకన్యాసములు గ్రోల సర్వకాల
గేయ మగు నయ్య, రామభూనాయకేంద్ర!

140

వ॥ మఱియు నాడవం బైనసావేరిరాగం బెట్టి దనిన.

141

గీ॥ శైవరాంశకధన్యాసధగ్రహములు
వెలయునాడవ మైనసావేరి పక్ష
బంధముమ్ములఁ తొలఁగి ప్రభాతగేయ
మగుచు నింబొందు, రామనృపాగ్రగణ్య!

142

ప॥ మఱియు నట్టియాందోళరాగం బెట్టి దనిన.

148

సీ॥ నిగల వర్జించి యాడవనియతిఁ బంచ

మగ్రహన్యాసకాంశమై మధ్యమాది

సాటి నాందోళిపడమటిజామువేళ

గేయరుచిగాంచు, రామభూనాయకేంద్ర!

144

ప॥ ఇట్లు, ఘంటారవభిన్నపడ్డరాగంబులు రెండును షాడవంబు లగు. సావేరియు నాందోళియు నీరెండును నాడవంబులగు. ఇవియు నాల్గును సంపూర్ణరాగంబులు నాల్గును గూడ నెనిమిదియును సంకీర్ణాధమరాగంబులే. ఇట్లు కొన్ని యధమరాగంబులు లెఱింగించితి. తక్కినయధమరాగంబులు సంపూర్ణషాడవాదిక్రమంబునఁ దత్తద్ధానయోగ్యకాలంబు లెఱింగి బుద్ధి మంతులు గేయవ్యవహారసమర్థులు గావలయు. మఱియు సంపూర్ణ షాడ వాడవకారంబు లైనయుత్తమమధ్యమాధమరాగంబులకుఁ గ్రమోద్దేశం బొనరించెద. ఆకర్ణింపుము

. 145

సీ॥ ఒనర నాదిముఖారియును శుద్ధనాటాఖ్య

రాగంబు శుద్ధవరాళి యనఁగ

సారంగనాటాఖ్యచారుంగము శుద్ధ

రామక్రియాహ్వయరాగ మనఁగ

భైరవిరాగంబు పరఁగనాహరినామ

రాగంబు సామంతరాగ మనఁగఁ

గన్నడగౌళరాగంబు దేశాక్షిరా

గంబును బదియురాగములు వరుసఁ

బూర్ణరాగము లుత్తమవూర్తిగన్న

రాగవింశతీలోన సరాగ మగుచు

శాశ్వతౌదార్య! గిరిరాజసామ్యధైర్య!

భవ్యగుణధుర్య రామభూపాలవర్య!

146

సీ॥ చక్కనిబొలియు సరసశుద్ధవసంత

మాళవక్రీడహర్షరీలలితలు

యైదు రాగంబు లెన్న నుత్తమషాడ

వఱు లాడవంబులు వర్షు వినుము.

హిందోళమలహారు లిం మై నధన్యాసి
 ఘన మైనమాళవగౌళరాగ
 మనంగ శ్రీరాగ మిట్లయినరాగము లుత్త
 మాడవరాగము లనంగ బరంగు

రహిని నిరువది యుత్తమరాగములను
 పాడవొడవసంపూర్ణసరణి నిట్లు
 తెలిపె నిక మధ్యమమ్ములఁ దెలియఁ జేతు
 రామభూపాల! మహనీయ రమ్యశీల!

147

సీ॥ కేదారగౌళయు నాదరామక్రియా
 కాంభోజినామరాగం బనంగ
 సామవరాళికాన్లాఘ్యరాగము రీతి
 గౌళహేతిజ్జరాగంబు నార
 ణీయును వేళావలీనియలి నెన్నిది పూర్ణ
 మధ్యమరాగముల్ మఱియు నాట
 కన్నడ బంగళకము జాలియు వసంత
 శైరవి గూడక్రి పరంగ నిట్లు

నాల్గు మధ్యమపాడవనామము లగు
 మధ్యమాది భూపాలనామముల రేవ
 గుప్తియును మూడు రాగము ల్గూడి మధ్య
 మాడవము లయ్యె, రామనృపాగ్రగణ్య!

148

సీ॥ రహి నిట్లు మధ్యమరాగము ల్బడియేను
 పాడవొడవ పూర్ణసరణిఁ దెల్పి
 హిసరాగంబుల నెఱిగింతు సారాష్ట్ర
 వాగధ్వనియు సోమరాగ మనంగః
 శంకరాభరణంబు చక్కగా వీనాల్లు
 నధమ సంపూర్ణరాగాఖ్య లయ్యె
 ఘంటారవాఖ్యరాగము భిన్నషడ్జము
 నవి రెండు నధమపాడవము లయ్యె

సరయ సావేరి యాందోలి యనెడురెండు
 సధమ రాగము తాడవఖ్యాతి సమరు
 నివియు నెన్నిది యధమము లి క్లెఱుంగ
 వలయు మఱికోన్ని, రామభూవలయునాథ!

149

ప॥ మఱియు శ్రీ పున్నాగరాగలక్షణం బెట్టి దనిన.

150

సీ॥ క్రమ మొప్ప బురుషరాగంబులు స్త్రీరాగ
 ములు సపుంసకరాగములు నెరుంగ
 వలయును వినిపి-తు వరుసతో వినవయ్య
 ధైరవిరాగ భూపాలరాగ
 ములును శ్రీరాగంబు మురు లైన రాగంబు
 జరనామరాగ వసంతరాగ
 మాళవరాగ బంగాళక రాగము
 నాటరాగంబు ననంగ నిట్లు

పురుషరాగము తెనిమిది పోసగి యుండు
 ననుచు భరతజ్ఞు లైన మహాత్ము లంద్రు
 దశరథేశ్వరపుత్ర! సీతాకళత్ర!
 భవ్యగుణసాంద్ర రామభూపాలచంద్ర!

151

ప॥ అట్టి పురుషరాగంబులకు స్త్రీరాగంబు లెట్టి వనిన.

152

సీ॥ మేఘురంజి కుగంజి మేలు దేవక్రియ
 ముగురు ధైరవిరాగమునకు సతులు
 మఱియు బలాహురి మలహరి జాలియు
 భామలు ముగురు భూపాలమునకు
 దేవగాంధారియు దిల మొప్ప బిలహరి
 సావేరి శ్రీరాగజాయలరయ
 లలి మించు దేశాక్షి లలితయు దొంగియు
 రమణుడు ఫలమంజరీమొన కెప్పుడు

శుద్ధరామక్రియాఖ్యయు శుద్ధనామ
ఘనవరాళియు మంగళకై నిక్రియనః
గాంతలు మగురు శుద్ధ వసంతమునకు
రామభూషాల! జగదేశ్వరమృగీల!

153

సీ॥ ధన్యాసియు ముఖారి తగు మాళవక్రియు
మాళవగౌళకు నువిద లిట్లు
లెనమండ్రు పురుషుల కెన్న నొక్కొక్కరి
మమ్మార్లు రెనయుకతన

... ..
... ..

బొసంగి రిరువది నలుగురు పురుషరాగ
గణముతో ముప్పదియు రెండుగాఁగ నిట్లు
తగును దెలియంగ లింగభేదముల వలన
రాగభేదము, రామభూషణ! వినుము.

154

చ॥ ఇదియునుం గాక మఱికొన్ని స్త్రీపురుషరాగంబులు గలిగియుండు.
నవి యెవ్వియన సామంత హిందోళ కేదారగౌళ కన్నడగౌళ మార్గహిందోళ
శుద్ధబంగళా సోమరాగ ఘంటావ నాగధ్వని భిన్నషడ్జక దీపకాది రాగం
బులు పురుషరాగంబు లై యుండు. కొన్ని నపుంసక లక్షణంబు లెటుంగ
వలయు. మఱియు గొందఱు గీతప్రబంధతాయార్హంబులు గాక యధమా
ధశంబు లైనరాగంబులు నపుంసకంబు లుండ్రు. గావున వారి మతంబున
నుత్తమమధ్యమాధమరాగంబులు క్రమంబునఁ బురుష స్త్రీనపుంసకరాగంబు
లని నిశ్చితంబు లయ్యె. మఱియు రాగభేదంబు లేర్పఱచెద. ఎట్లన్న గుండ
క్రియా దేవక్రియా నాదరామక్రియా సింధురామక్రియా శుద్ధరామక్రియా
భేదంబులు మాళవగౌళ, నారాయణగౌళ, రీతిగౌళ. పూర్వగౌళ, ఛాయా
గౌళ భేదంబులు, శుద్ధవరాళి, సామవరాళి, పంతువరాళి, ...,
పున్నాగవరాళి, ప్రతాపవరాళి, కుంతలవరాళి, తొండివరాళి. శోకవరాళి
యివి వరాళిభేదంబులు; శుద్ధనాట ఛాయానాట గంభీరనాట సారంగనాట
యివి నాట భేదంబులు; తైరవి, శుద్ధతైరవి, అనంద తైరవి, వసంత తైరవి,
సారంగ తైరవి యివి తైరవి భేదంబులు, కల్యాణి, భూషాల కల్యాణి,

త్రివలి సంయుక్తుఁడై సమదృష్టి గలిగి
కంఠము దృఢంబు గా నిల్చి ఘనులు మెచ్చ
గేయ మొనరించువాఁడు వాగ్దేయకారుఁ
డనఁగఁ బరఁగును, రామన్మపాగ్రగణ్య!

158

గీ॥ తాళవిధములు తత్రాణదళక మెఱిఁగి
యతుల గీతప్రబంధతాయాదు లెఱిఁగి
కాముకుఁడు గాక సద్వర్ణకలన నేర్చి
గేయపరుఁ డొప్పు, రామభూనాయకకేంద్ర!

159

వ॥ మఱియు నిట్టి సద్గుణంబులు గల్గినవాఁ డుత్తమగాయకుం డనఁ
బరఁగు. ఇందులోఁ గొన్ని గుణంబులు లేనివాఁడు మధ్యమగాయకుఁ డనఁ
బరఁగు; సర్వగుణరహితుం డై కేవలదోషయుక్తుఁడగువాఁ డధమగాయకుం
డనం బరఁగు. ఇది గాక సముదాయలక్షణంబును నదియునుంగాక వేఱు
గాయకభేదంబులు నెఱింగించెద, అవధరింపుము.

160

సీ॥ శిక్షకాఖ్యుఁ డనఁగఁ జెలు వందు ననుకారి
రసికుఁ డనంగను రంజికుఁ డన
భావకాఖ్యుఁ డనంగఁ బరఁగు నేకలుఁడన
యమళాఖ్య బృందాఖ్య లనంగ నిట్టు
లెనమండ్రు గాయకు లెన్నంగ వీరల
లక్షణంబులు విను లక్షణముగ
శిక్షకుం డనువాఁడు శిక్షించు నన్యుల
ననుకారి పరభంగి ననుకరించు

రసము లెనఁగించు రసికుండు రంజికుండు
రక్తి గల్పించు నతిశయవ్యక్తిఁ జూపు
గానమున భావకుఁడను గాయకుండు
రామభూపాల! నిరుపమ రమ్యశీల!

161

గీ॥ ఏకము గఁ బాటఁ బాడువాఁ డేకలుండు
యమళుఁ డనంగను జోడు గానములు నేయు
బృందమున గాన మొనరింప బృందుఁ డయ్యె
దెలియ వినవయ్య, రాఘవశ్రీతత్రేయ!

162

వ॥ ఇది యష్టకాయకభేదం బగు. ఇందులో విశేషించి బృందగా
యకుం డుత్తమోత్తముం డని శాస్త్రజ్ఞులు వ్యవహరింతురు. తద్బృందం
బన్నది యేమి యనిన, నదియే మేళం బనఁబడియెడి. తల్లక్ష్యం బెఱింగించెద.
అవధరింపు.

163

సీ॥ గాయకవాదకగణము బృంద మనంగఁ
దగు నది త్రివిధ మై తనరు నుత్త
మము మధ్యమము సధమము నాగఁ గ్రహముగ
విను మెఱిగింతుఁ దద్విధములెల్ల
నను వైనముఖ్యగాయకచతుష్టయమును
సదృశగాయక చతు యము మఱియు
గాయనిద్వాదశకంబు నంశికచతు
ష్టయము మార్దమును చతుష్కులగూడ

బృంద మిట్టిది యుత్తమ, మేతదర్ధ
మండ్ర మధ్యమ, మేతదంశాధ్య మధమ
మిందు లొజ్జన సలిహీనదృష్టి యగును
రామభూపాల! వితరణరమ్యశీల!

164

సీ॥ ఈవిధమ్మునఁ గాక యిచ్చకుఁ దగునట్టి
లెంతయుఁ గూర్చు యథేష్ట మగుచు
నుత్తమాభ్యుధిక మై యొనరినబృందంబు
కొలాహలాఖ్య మైకొనలు గాంచు
నిట్టిబృందవిశేష మిర వందఁ గుతపాఖ్య
మగునని భరతాఖ్యుఁ డానతిచ్చె
నతికుతపంబునం దమరి ముఖ్యంబు గా
యకమాలి యింతపాలధిగమించు

నిట్టి బృందంబు మేళాఖ్య నెఱుగు భువిని
ద్రివిధమేళము లీరితిఁ దెలిసి యచట
గేయ మొనరించువాఁడు వాగ్దేయకారి
చక్రి యనఁ దగు, రామభూషాని వినుము

165

వ॥ ఇది వాగ్దేయకారలక్షణం బగు. ఇంక స్వరరాగదోషంబులు
క్రమంబున వివరించెద. అందు స్వరంబులు నాల్గు నెవ్వి యనిన. 166

సీ॥ మఱియు ఖాపుశము బోంభకము నారాటంబు
మిశ్రకాఖ్యంబును మీఱ నాల్గు
స్వరదోషములు వానివరలక్షణంబులు
విను మెఱింగించెద విశదము గను
సుకుమారధుర్య సుస్నిగ్ధమంద్రకమధ్య
మస్తానసంభవ...పంబు
ఖాపుశం బగు దారకప్రతినిస్సార
పరుషచ్యుతస్థులపాటవంబు

బోంభకం బగుఁ ద్రిస్తానగుంభితైక
రమ్యఘనతరగంభీరరాగ మగుచు
నారహాటక లివి రెండు చేరి కలయ
మిశ్రకంబగు రామభూమిశ! వినుము.

167

వ॥ మఱియు నిట్టి మిశ్రకాఖ్యదోషంబు బోంభకఖాపుశస్వరద్వయ
సమ్మిళితస్వరూపం బెన్న నొక్క-భేదంబును మఱియు నారహాటకబోంభక
స్వరద్వితీయసమ్మిళితస్వరూపం బై యొక్క-భేదంబును నిట్లు రెండు తెఱుగు
లయ్యె. అందులో విశేషపారుషస్వరూపం బైనబోంభకస్వరంబును స్నిగ్ధ
రూపం బైనఖాపుశస్వరంబును బరస్పరశుద్ధరూపంబులు గావున నీరెండు
గూడిన మిశ్రకదోషం బత్యంత త్యాజం బై యుండు. మఱియు ఘనరూపం
బైననారహాటకస్వరంబును, నిస్సారరూపం బైనభోజకస్వరంబును గూడిన
మిశ్రకదోషంబు ననోన్యవిరుద్ధస్వరాన్వితంబుగావున గేవలహేయం బని
యెఱుగవలయు. కాన సువిరుద్ధంబు లైనమాధుర్యస్థౌర్యాదిస్వరసమ్మిళిత
రూపంబులు దెలిసి త్రివిధం బై యుండుబోంభకంబు నిస్సారపరుషస్థుల
చ్యుతరూపంబులచేతఁ జతుర్విధంబై యొప్పు చుండు. నారాటంబు త్రిస్తాన
కలితఘనరూపంబున నొక్క-భేదంబు, మిశ్రకంబు సముదాయరూపంబున
మొదట ద్వివిధం బైనను మఱియును విశేషించి బోంభకఖాపుశస్వరత్రయ
క్రమమేళనంబునంజేసి త్రివిధం బయ్యును నారహాటకబోంభకమేళనంబునంజేసి
యొక్క-విధంబును. గూడఁ జతుర్విధం బయ్యె. కావున స్వరదోషంబులు

ద్వాదశవిధంబు లయ్యె. ఇట్టిదోషంబులు హరించి గేయంబు సేయువాఁడు
వాగ్గేయకారుం డనం బరఁగు. ఇది స్వరదోషవివరణంబు. మఱియు రాగ
దోషంబులు పంచవింశతివిధంబు లై యుండు తల్లక్షణం దెట్టి దనిన. 168

సీ॥ ఒనరంగ సుందప్త ముద్బుప్తభీతిశం

కీతకాకకరభసంహతియు యుంబు

కాఖ్యంబుఁ దుంబుకావ్యక్తకాఖ్యా వ్యయ

స్థితములుఁ గంపితసత్కృతములు

ననునాసికాఖ్యంబు నటు శిరోద్ధీతమ్ము

కంతదోషణము వికలిత మనఁగ

మఱియు నిరాశనిష్ఠురకనిస్సారచ్చి

ద్రాంతశ్రుతివివర్జితాహ్వయములు

నవలఁకాకుస్వరంబు ప్రయాణయు నగు

మానతాళహీనాఖ్యము లై నయట్టి

పంచవింశతిదోషముల్ పరఁగు నెపుడు

రాగములయందు, రామ! వీరాగ్రగణ్య!

169

ప॥ ఇట్లు, క్రమోద్దిష్టం బై నపంచవింశతిదోషవర్గంబునకుఁ గ్రమంబున
లక్షణంబు లెఱింగించెద. వినుము, దంతంబు లొండొంటం గదియించి
పంటిగానంబు సేయుట సుందప్తం బనంబరఁగు. వీరసోదృఢాతగానం బుద్బు
ప్తం బనంబరఁగుఁ భయసహితగానంబు భీత్యాఖ్యం బగు. త్వరితంబుగా
గానంబు సేయుట శంకితాఖ్యం బగు- కాకఘూకనాదంబు కాకాఖ్యంబగు.
కంతం బూర్ణముఖంబు గావించి చేసినగానంబు కరభం బనం బరఁగు. ఫాల
వదనకంతంబులయందు నరంబులు దెలియ మహోద్ధృతంబు గా గానంబు
సేయుట యుంబుకం బనం బరఁగు. నదియె యంబుకాఖ్యం బని చెప్పుదురు.
మఱియుఁ దుంబుకారోత్ఫుల్లగల్ల వితగానంబు తుంబుకం బనఁ దగు. గద్దదా
క్షరనాదం బవ్యక్త్యం బనం బరఁగు. త్రిస్థానవ్యవస్థారహితగానం బవ్యవస్థి
తాఖ్యం బగు. శిరఃప్రభృతిశరీరాయవకంపకలితగానంబు కంపితాఖ్యం
బగు. పునఃపునస్సీత్కారయోక్తనాదంబు సీత్కృతం బనం బరఁగు. నాసికాను
స్యూతగానం బను నాసికాహ్వయం బగు. శిరోవిపాటనోచ్చైస్తానంబు శిరో
తితం బనం బరఁగు. అదిస్వరాఖ్యం బగు. మఱియు రక్తిసాహిత్యంబు నిరా

శాఖ్యం బగు. కంతోత్పతననాటపారుష్యంబు నిష్ఠురాఖ్యం బగు. నాద కమ
ణాపాదనగానదౌర్బల్యంబు నిస్సారాఖ్యం బగు. అవిహితస్వరోచ్ఛారణంబు
భిద్రాంతం బనం బరగు. అదియె యవస్వరాఖ్యం బనుదోషంబుగాఁ దెల్పు
దురు. స్వరవిహితనిజశ్రుతిన్యూనాదిభావంబు శ్రుతివివర్జితం బనం బరగు.
భయశోకానుసూతస్వరవిశేషంబు కాకుస్వరాఖ్యంబు. రాగాంతరాద్ర
దేశంబు ప్రయాణ యనం బరగు. సమతావ్రవరాహిత్యం బసమాననామకం
బగు. కాలక్రియామానరహితగానంబు తాలమానహీనం బనం బరగు. ఇట్లు
నిరూపితంబు లైనపంచవింశతిగానదోషంబులు తెలిసి వర్జించి ఘనరక్తిపంజ
రాయితవిశ్వనామంబు లైనచతుర్విధరాగ భేదంబులు తెలియ నేర్చియు వాది
సంవాద్యానువాద్యాదిస్వరంబుల నెఱింగియు, మఱియు నాయిత్తంబును,
ఏడుపును, నుద్గ్రాహంబును, జారును, నొక్కును, దాట్లును కంపితంబునొఱ
యికయును, ముక్తాయయు, సంచారియు, నొమ్ముగమకంబులును మొద
లయినరాగమార్గంబు లెఱింగియు గానంబు గావించువాఁడు గాయక శేఖరుం
డని గాంధర్వవిదు లానతిత్తురు. ఇది రాగదోషనిరూపణం బగు. ఇట్లు
పూర్వోక్తప్రకారంబున గీతస్వరూపం బొంతంబు నెఱింగించితి. అనిన విని
యవ్వలఁ క్రమప్రాప్తం బైననృత్తవాద్యస్వరూపలక్షణం బెట్టి దని యడు
గుటయు.

170

— గద్య —

ఇది శ్రీరామభద్ర భద్రాయిత కరుణాకటాక్ష వీక్షణసంలబ్ధసార్వత
విచిత్ర పోలూరియోబయామాత్యపుత్ర సకలసజ్జవిధేయ గోవిందనామధేయ
ప్రణీతం బైన రాగతాళచింతామణి యనుసంగితశాస్త్రప్రబంధంబునందు వింశతి
రాగ మేళలక్షణతజ్ఞస్వరాగనిరూపణంబును, నుత్తమమధ్యమాధమరాగనిర్ణ
యంబును, గ్రహసన్యాసపాడనాడనసంపూర్ణరాగలక్షణకాలనిశ్చయంబును,
స్త్రీపుంసపుంసకరాగవివరణంబును, వాగ్గేయకారలక్షణంబును, నష్టవిధగా
యకస్వరూపంబును, బృందత్రయనిరూపణంబును, స్వరరాగ దోష వివరణం
బును నన్నది చతుర్థాశ్వాసము సంపూర్ణము.

ఇది చతుర్థాశ్వాసము.

పంచమాశ్వాసము

కం॥ శ్రీరమణీ స్థనకుసుమ

సారంగ విశాలవక్ష! జలజాతాహ్!

కాదుశ్యాంబుధి ప్రోపుము

శ్రీరమ్యకళాభిరామ! సీతారామా!

ప॥ అవధరింపుము ఇవ్విధంబున రాగతాళచింతామణి యను గ్రంథ నామ నిర్దేశానుగుణంబుగా మొదట రాగస్వరూపం బెఱింగించితి. ఇంకఁ తాళస్వరూపం బెఱింగించెద. ఇట్టి తాళంబులు కాలమార్గాదిదశప్రాణ కలితం బైన తౌర్యత్రికదేహంబునకు జీవప్రాయం బై తద్వ్యవహారంబున దీసిండు. గావున మొదటియందుఁ దౌర్యత్రిక స్వరూపనిరూఢం బవశ్యకర్తవ్యం బగుటంజేసి యాంగిన్యాయంబునఁ దాళనిరూపణంబునకు ముందు తౌర్యత్రికస్వరూపంబు వివరించెద. అది యెట్లున్న, సృత్తగీత వాద్యంబులు మూఁడును గూడఁ దౌర్యత్రిక మనం బరఁగు. అదియు నాట్యవేద ప్రతి పాదితం బై యుండు. తన్నాట్యవేదంబు.....బ్రహ్మదేవుండు లోకోపకారంబునకై సృత్తగీతవాద్యంబులు చతుర్వేదంబులవలన సరసం బులు గా సంగ్రహించి తచ్ఛాస్త్రంబు నిర్మింప భరతాచార్యులు ముఖంబుగ లోకంబున విస్తారంబు గావించె నని ము న్నెఱింగించితి. కావున నట్లు త్రయీజన్యం బైన సృత్తగీతవాద్యత్రయంబు మార్గదేశీయభేదంబులచేత ద్వివిధం బై యుండు. తొల్లి సదాశివస్రోక్తాది భరతశాస్త్రమార్గంబున బ్రహ్మభరతాచార్యాదులు ప్రయోగించిన తౌర్యత్రికంబు మార్గం బనం బరఁగు. మున్ను నానాదేశంబులందుఁ త్రద్దేశీయ జనహృదయరంజనాను గుణంబుగా భరతానుమతి మహాముఖులు సూచన గావించిన తౌర్యత్రికంబు దేశ్యమానంబున జెల్వొందు. అట్లు ద్వివిధం బైన సృత్తగీతవాద్యత్రయంబు లోన ముఖ్యం బైన గీతస్వరంబు ము న్నెఱింగించితి. కావున నిం గ్రమ ప్రాప్తనిరూపణంబు లైన సృత్తగీతవాద్యంబులోన సృత్తంబు వాద్యాను గుణం బైనను బ్రథమోద్దిష్టం బయ్యెను. అంగిన్యాయంబున వానికన్న ముఖ్యం బయ్యును బ్రసిద్ధం బగుటంజేసి మొదట సృత్తస్వరూపంబు వివరించెద. అవధరింపుము.

సీ॥ ఘనకీర్తి యొసఁగుఁ బ్రాగల్భ్యవైదగ్ధ్య సా
 భాగ్యయోగానందభరము లిచ్చు
 శౌర్యధైర్య స్థైర్యసౌందర్య పీర్యముల్
 గల్గించి సువిలాసకారణము లగు
 కడుదుఃఖశోకార్తికలితనిర్వేదంబు
 లణచి శుద్ధస్థితి నమరఁజేయు
 బ్రహ్మపరానంద భావానుభవ మహా
 వైభవాదికము గా వరలుచుండు

నారదాదికమునిమనోహారి యగుచు
 వెలయు నీవర్ణమునకన్న వేతె యొకటి
 దృశ్యసంశ్రావ్య మై భువిఁ దెలియఁగలదె
 చాలఁ బరికింప, రామభూపాల తిలక

3

ప॥ ఇట్లు సర్వార్థసిద్ధంబును సకలజనానందకరంబును నైన నృత్త్యంబు
 మఱియు నాట్యనృత్త నామ బులచేతఁ ద్రవిధంబై యుండు. అట్టి త్రివిధ
 నృత్త్యంబునకుఁ గ్రమంబునఁ బ్రయోగ కాలనిర్ణయ బెఱింగించెద నది యెట్టి
 ననిన.

4

సీ॥ సర్వకాలములందుఁ బరఁగు విశేషించి
 నాట్య నృత్యైక సందర్శనంబు
 నృత్త మెప్పు డటన్న నృపతిఁ సామ్రాజ్యాభి
 షేకమహోత్సవ శీలయందు
 దేవయాత్రానరదేవయాత్రలయందు
 స్త్రీసంగమమునందుఁ బెండ్లియందు
 నగరసంసేవాభిషేక మందిర ప్రవే
 శమునందు పుత్రికోత్సవమునందు

సర్వపర్యంబులందును సరసనృత్య
 మహిమ జూపిన సంతతమంగళంబు
 లమరు నని పల్కె మున్ను పద్మాసనుండఁ
 రామభూపాల! నిరుపమరమ్యశీల!

5

వ॥ ఇట్లు నిత్యశుభం జైన యీ నాట్యసృష్టంబులకుఁ క్రమంబున
 లక్షణంబులను దద్దేదంబులు వివరించెద వినుము. నాట్యం బన్నది శృంగా
 రాభినయరసాది పంక్తి కారణం బగుటంజేసి ముఖ్యత స్వరరూపం జైవిల
 సిల్లు. అదియును గేవలంబును నాఁగికవాచికాదిచతుర్విధాభినయ ప్రచురం
 జై విభావానుభావసంఛారిభావాదులచేత రసవ్యంజకం జై సామాజికులకు
 రంజనంబు కల్పించుచు నుండు. అట్టి నర్తనంబు నాట్యం బనం బరఁగు;
 నానావిధ కథానుబంధబంధుర నాటక ప్రబంధాశ్రితవాక్యార్థ పదార్థం బభిన
 యాత్మకంబు గావునఁ దన్నాట్యంబును భరతాది నాట్యజ్ఞులు నాటకప్రసం
 గంబులయందుఁ బ్రచురంబుగాఁ బ్రయోగింతురు. ఇట్టి నాట్యంబునకు నభిన
 యంబు గారణంబుగావున, నట్టి యభినయభేదంబు లెఱింగించెద. ఆశ్చర్యం
 పుము.

ii

సీ॥ ఆంగిక వాచిక హృదయ సౌత్విక నామ

కాభినయచతుష్టయంబు పలయు

కరచరణాది కాంగస్తోమదర్శనా

భినయ మాంగిక మన ననుసరించు

నాటకాలంకారనయవాగ్విలాసప్ర

చారంబు వాచిక శ్లాఘ్య మయ్యె

హారకేయూరకోటిర వివిధ భూష

ణావళి హృదయ మంచ గనఁ బరఁగు

మఱియు సౌత్విక భావసంభావితంబు

సౌత్వికం బగుఁ నిటు నాల్గు జాడ లమర

నభినయంబులలోపల నాంగికాభి

నయము త్రివిధంబు, రామభూనాయకేంద్ర!

7

అ తైఱిం గెట్టి దనిన, శాఖాభినయంబును, సంకురాభినయంబును,
 సూచ్యాభినయంబును ననియెడు నీ యభినయత్రయంబునందు మొదట
 శాఖాభినయంబు చిత్రవిచిత్రకర ప్రవర్తనాత్మకం జై యొప్పుచుండు ముం
 దఱి రాఁ దగిన వాక్యంబు నుపజీవించి కావించునభినయంబు లంకురనామకం
 జై యుండు. భావికారోపజీవితంబు లైన కరణాంగహారాదులతోఁ గూడిన
 యభినయంబు సూచ్యాభినయం బనం బరఁగు. ఏతాదృశాభినయాత్మకంబు
 నాట్యం బనం దగు. మఱియు విభువానుభావంబుల కాశ్రయం జైన యీ

నాట్యంబులోకధర్మయు నాట్యధర్మయునని చెందు తెలుగులఁ బరిధవిల్లు. తల్లక్షణంబు వినుము. చిత్తవృత్త్యాత్మకం బై కైశికమార్గంబున లోక వృత్తానుకరణపురస్సరంబు గాఁ బ్రవర్తిల్లిన నాట్యంబు లోకధర్మయుననం దగు. మఱియు బ్రాహ్మవృత్త్యాత్మకం బై కేవలవైదికాశ్రయాంగవిన్యాస పురస్సరం బైన నాట్యంబు నాట్యధర్మ యనం బరఁగు. ఇదియును గాఁక యాంగికాభినయయు క్తంబును నేకోనపంచాశీద్భావక్తి సహితంబు నైన నట నంబు మార్గనృత్తం బనంబరఁగు. మఱియు గాత్రవిక్షేపమార్గం బై సర్వాభి నయవర్జితం బై యాంగికప్రకారంబున నఁచించు నర్తనంబు నృత్యం బనం బరఁగు. అట్టి నృత్యంబు తాండవలాస్య భేదంబులచేత ద్వివిధం బై యుండు. తల్లక్షణం బెట్లన్న వధమానాధికరంబులు గీతంబులును ధ్రువాదితాళంబు లును గరణాంగహారాదులును గలిగి నటించునప్పుడు మహోదరాంగ విన్యాసంబులు గల్గునది తాండవం బనం దగు. సుకుమారాంగసారంబులు గల్గి శృంగారరస ప్రచురం బై మకరధ్వజచర్చనం బైన నటనంబు లాస్యం బనం దగు. అందు తాండవం బనం దగునది ఊడశశవిధం బై యొప్పుచుండు. లాస్యంబుననుది సప్తవిధం బై చెల్వందుచుండు. ఇట్టి తాండవలాస్యం బులు పార్వతీపరమేశ్వరులకుఁ బ్రీతింబు లై లోకప్రసిద్ధంబు లై యుండు. మఱియు నట్టి విషమవికటలఘుభేదంబులచేతఁ ద్రివిధం బై యొప్పు. ఇం దులో రజభ్రమణపూర్వకం బైనది విషమనృత్తం బనం బరఁగు విరూపంబు లైన వక్షోవయవాద్యంగహారంబులు గలది వికటనృత్తం బనం బరఁగు. అల్పంబు లైన కరుణాదులు గలిగి రంజకంబు లైన బారిమండలంబులతోఁ గూడినది లఘునృత్తం బనం బరఁగు. కావున నిట్లు నిరూపితంబు లైన నాట్యం బష్టవిధంబులఁ బ్రసిద్ధం బై యుండు. అదియును గాక మఱియును శుద్ధాదిసప్తనాట్యంబులు గల్గియుండు. అది యెట్టి దనిన.

8

సీ॥ శుద్ధనాట్యంబనఁ జూపించు నొక్కటి
 దేశ్య మనంగ సంధిల్లు నొకటి
 పేరణి యనగ నుద్దీపించు నొక్కటి
 పెక్కిణి యనగ పెంపెక్కు నొక్కటి
 కుండలి యనుపేర కొమరొప్పు నొక్కటి
 దండనృత్యం బనఁ దనరు నొకటి
 బహుచారి యనగను రహి నొప్పు నొక్కటి
 యిట్టి నామంబుల నెనుగు నొకటి

సప్తనాట్యంబు లాడిన జనుల వినుము
హరుడు హరురాణి యజుడు నాయ్యంజునిరాణి
హరియు హరిరాణి రంభాదు లక్ష్మి నాట్య
విధము లాడిరి, రామభూవిభులలామ!

9

ప॥ ఇవ్విధంబున నాట్యలక్షణం బెఱింగించితి. ఇంక నట్టి నాట్యంబు
లాడి యాడింప నేర్చినవాడు నాట్యాచార్యుండగు తల్లక్షణం బెఱింగిం
చెద. ఆకర్ణింపుము.

10

సీ॥ ముంచికులంబున మహానీయుఁ డై పుట్టి
వరనాట్యశాస్త్రతత్త్వంబుఁ దెలిసి
ఇంద్రియజయము వహించి యూహాపాహ
లెఱిగి లక్ష్యముఁ జూపుగరిమఁ గాంచి
కవితఁ జెప్పంగ నేర్చి ఘనవాద్యవాదనా
దక్షుఁ డై (తా) నాట్యశిక్షఁ గల్గి
శిష్యుల శిక్షింపఁ జిత్రచాతురిఁ బూని
సంగీతవిద్యకు జాణ యగుచు

వివిధ దేశీయనృత్యసంపేది యగుచు,
గామశాస్త్రజ్ఞుఁ డై గర్వకణము లేక
సంప్రదాయాగతోపదేశంబు గల్గి
నటుండు విలసిల్లు, రామభూనాయకేంద్ర!

11

సీ॥ అతిమాంసలుండు గాక యతికృతాంగుండు గాక
పుట్టియు మిక్కిలి పొడుపు గాక
సంస్కృతాంధ్రాదిక సకలదేశోద్భవ
భాషావిశేషము ల్పరంగఁ దెలిసి
సామాదికాభీష్టసాహిత్యము లెఱింగి
సద్బలంబున జితశ్రమము గల్గి
వేగ వేషాంతరాభోగంబుఁ గొన నేర్చి
సమయోచితంబుగాఁ జదువు గల్గి

తనకు సరి యైన పరిజనుల్ దండఁ గల్గి
తలను దలవెండ్రుకలు గుంపు దాల్చి మిగుల
మధురశారీరనాద సంపదలు గల్గు
వాఁడు నటుఁ డగు, రామభూవలయునాథ!

12

సీ॥ సవయావనంబు సౌందర్యంబు శుచియు నా
నాదేశలక్షణజ్ఞాన మహిమ
దేశస్మత్తజ్ఞుఁ డిద్రత్వమును గల్గి
పాత్ర నొద్దికసేయు పటిమఁ దనరి
మేళవశ్యము గల్గి మేటి మై నిష్కామ
తాయతాంతర్ముఖత్వంబు లమరి
సంగీతసాహిత్యచతురుఁ డై సంకీర్తి
ధన్యుఁ డై నాగవేత్రంబు దాల్చి

ఇంగిత మెఱింగి నవపాత్రస్మత్తశిక్ష
పాత్రముఁ గ జేసి సభలోనఁ జిత్రగతుల
నాట్య మాడింప నేర్చిన నటుఁడు నటుఁడు
రామభూపాల వితరణరమ్యశీల!

13

వ॥ కావున నిట్టి స్వర్ణావిశేషంబులు గలవాఁడు నటశేఖరుఁడని పేరు
చెల్పుదురు. అట్టి నటులు సాక్షాత్త హానటుండునుబోలె సర్వజనపూజ్యం
డై విలసిల్లు. అంత నాగవేత్రశిరోవేష్టనంబులు ధరించు సామర్థ్యంబు గలుగ
నేరదు. అది యెట్టి దనినఁ దన్మహాత్వంబు చెల్పెద. తొల్లి యొక్క సమ
యంబున సరస్వతీ నదీతీరంబునందు దారుకావనాశ్రమవాసు లైన మునీంద్రు
లెల్లను దురహంకార సంకలితహృదయు లై నిరీశ్వరవాదంబునంజేసి కేవల
కర్మపరతంత్రు లై మిఱి నిజకాంతాపాతివ్రత్య మహాత్వంబునంజేసియు,
నిజతపోష మహాత్వంబునంజేసియు, లోకేశ్వరుం డైన శివుని నొక్క చీరికిం
గొనకయుండు నట్టియొడ, స్వర్వజ్ఞుఁ డైన పరమేశ్వరుండు వారల దురహంకా
రంబు నివారింపం దలంచి సకలలోకసమ్మోహనాకారధురంధరుం డై దిగం
బరవేషంబున దారుకాశ్రమవీధులయందుఁ బ్రవేశించి సకలమోహనానంద
తాండవంబు నేయుచు, భిక్షుటనంబుఁ గావించునట్టి సమయంబున నవటి,

మునిరాజకాంతాజనంబులు పరమేశ్వరుని దివ్యజగన్మోహన దిగంబరాకారంబుఁ గనుంగొని మోహించి కామాంధకారం బావరింప నితయమోహపారవశ్యంబున దేహంబు లెటుంగక నిజనీవీబంధంబులు సంసారబంధంబులఁ బోలి తమకుఁదామే వదలి జాతి నిర్వాణవేషంబులు ధరించి యమ్మహేశ్వరుని దివ్యమోహన నిర్వాణవేషంబు నిర్లిమేషంబుగాఁ జూచు సచయంబున మహాతపోధనులైన యమ్మునీశ్వరులెల్ల నీశ్వరకృపానిజకాంతా మానభంగంబునకుఁ జాలఁ గోపించి యాభిచారికహామంబుఁ గావింప నం దొక్కరాక్షసశిరం బుదయించి శివుని డాయం జనునప్పు డప్పరమేశ్వరుఁడు నవ్వుచు నవ్వికటకృత్తిశిరంబుఁ దనశిరంబున ధరించి మఱియొక్క నాగంబు వచ్చినదాని శిరోవేష్టనంబు గావించె. మఱియు నొక్క మహానాగంబు సనుదెంచిన దానిని కటిసూత్రంబు గా వహించె. వేటొక్క చిత్రవిచిత్రాకార మహానాగేంద్రంబు పటలెంచినం జూచి యాశ్చర్యంబునం బొదలుచుఁ దన్నాగవిభూషణుండు తన్నాగంబును నిజదివ్యహస్తంబునకుఁ బాత్రం బైన వేత్రంబు గా ధరించి, నిజస్థానంబునకుం జని యం దొక్కనాఁడు మహాల్లాసంబున మహేశ్వరుం డూర్ధ్వతాండవంబు నేయుచు తన తాండవంబునకు జ్ఞాని యై తాళంబు గల్గించిన బ్రహ్మకు సంతోషాతిశయంబున నాగవేత్రంబు శిరోవేష్టనంబులు రెండును బహుమానంబులు గా నొసంగె. అతఁడు వాని గొన్నాళ్లు ధరించి నిజపుత్రుం డైన భరతాచార్యున కొసంగె. అతం డొకనాఁడు రంభాదుల నాట్యంబులు సూచి మెచ్చి వారిని శిక్షించిన నట శేఖరునకుఁ దల్లాంభనంబు లొసంగె. అతఁ డర్జునున కొసంగె. అతండు భూలోకంబునకుఁ దెచ్చి విస్తారంబు గావించె. ఇట్లు నాగవేత్రశిరోవేష్టనంబులు భూమికి వచ్చిన తెఱఱ గని పెద్దలు దెల్పుదురు. అట్టి నాగవేత్రంబు ముప్పది యాఱంగుళంబుల నిడుపును, బంచపర్వంబులును, కనిష్ఠాంగుళి ప్థాల్యంబున గలిగి విలసిల్లు. ఇట్టి బెత్తంబు మొదటిగణువునఁ జంద్రుండును, రెండవ గణువున రుద్రుండును, మూడవగణువున విష్ణుండును, నాలవ గణువున బ్రహ్మ దేవుండును, నేనవగణువున సూర్యుండును, నధిదైవతంబులై యుండుదురు. అట్టి నాగబెత్తంబు ధరించిన యమ్మహానర్తకుని శరీరంబునా దెల్ల నీయధిదేవతలు నిచ్చిరక్షింతు. ఇది నాగవేత్రమహత్త్వంబు ఇట్టిది నాట్యజ్ఞలక్షణంబు. ఇంక నాట్యయోగ్యం బైన పాత్రలక్షణం బెట్టి దనిన.

సీ॥ కలమును గుణమును గోరంతయును లేక
 చక్కని యాపు లేశంబు లేక
 పూచిక కనుదోయి పొడు వైన నెమ్మీనుఁ
 బొట్టితనంబును మిట్ట నొసలుఁ
 గడు పెద్దవాతెఱ నిడుదవల్వరుసయుఁ
 గొంచెపుఁ జన్నులు గూని వీవుఁ
 గొక్కెరమెడయును జిక్కినదేహంబు
 బలిసిన యొడలును బట్టతలయు

నున్నతపు తొమ్ము చింతాకువన్నెకన్న
 లడిరి బెడఁగారు బెడిదంపునడుముఁ గలిగి
 వెలయునట్టిండ్రు వెలదులు వలదువలదు
 నాట్య మొనరింప, రామభూనాయకేంద్ర!

15

వ॥ మఱియును.

16

సీ॥ కఠినదేహము గల్గి కడుదామ్రకేశి యై
 యతిరక్తి గృష్ణవర్ణాంగి యగుచు
 నక్షరవిజ్ఞాన మావంతయును లేక
 సంగీతశిక్ష లేశంబు లేక
 దీర్ఘరోగవికారి దీన యై ప్రజ్ఞావి
 హీన యై యవయవమూలన యగుచు
 దానికి విధవకుఁ దనుజ యై పట్నప్త
 పంచాష్టమాసగర్భములు గల్గి

వెలయునట్టిఁడి దుర్గణస్త్రీల నెపుడు
 భరతశాస్త్రజ్ఞుఁ డగువాఁడు భన్యనాట్య
 శిక్ష సేయంగరా దని శివుఁడు మున్ను
 పార్వతికిఁ దెల్పె, రామభూపాలచంద్ర!

17

వ॥ ఇట్లు దెప్పినదుర్గణంబులు లేశమాత్రంబులు లేక సకలసాము
 ద్రికశుభలక్షణంబులును, దివ్యసౌందర్యసవయావనలసవిభ్రమంబులును,
 ధైర్యవైర్యచాతుర్యదార్యాది సద్గుణవిశేషంబులును, సదాచారసంపత్తియుఁ

గల్గినకాంతాశిరోమాణిక్యంబు నాట్యశిక్షకుఁ బాత్రమై సకలజనస్తోత్రపాత్ర
యై విలసిల్లు. అట్టికాలాంతరత్నంబు సలక్షణంబుగా భరతకళాశాస్త్రాదు
లభ్యసించి నానావిధకళానిధాన నాటకాలంకార ప్రసంగచమత్కారపటు
త్వమాన్యసాహిత్యంబు నిత్యంబు గాఁ గల్గి నృత్తగీతవాద్యావద్యహృద్య
ప్రయోగానివార్యచాతుర్యధుర్యురై రంగమంటపంబున నిల్చి పుష్పాం
జలిఁ జేసి, నాట్యంబు గావించుచో 'మొదట సమ'పాదంబును సమదృష్టియుఁ
గల్గి రేఖి పట్టి పతాకహస్తంబులతో నిల్చునప్పుడు దాని రేఖయందు సకల
దేవత లధివసించును. కావున నిట్టి రేఖాసమయంబున సకలశుభలక్షణసంపన్నం
బైన నర్తకేశి శిరోమాణిక్యంబున సర్వదేవతామయంబై, సకలజనసందర్శనీ
యంబై, యాటపాటలచేత సభారంజనంబు నేయుచు నిఖిలసజ్జనపూజనీయం
బై యుండు. ఇట్టిది పాత్రలక్షణంబు. మఱియు నాట్యోపకరణసంగవంబు
నఁ బ్రాప్తావసరంబు గావున, మార్దవికాదిలక్షణంబులు క్రమంబున నెఱింగిం
చెద, ఆకర్ణింపుము.

18

సీ॥ వరవర్ణకవ్యక్తసుమచితరేఖలు

దనరి యూర్ధ్వకవాద్యకర్మ మెఱిగి

హస్తలాఘవభర మవధానపరిచయ

శ్రమజయపాత్రానుసరణమహిమ

లమరి యుఁ జర్మవాద్యప్రవీణత గల్గి

సకలరంజనసౌందర్య సామ్యహృదయ

మంజుళాచ్ఛాదముల్ మార్దలికఁడు గల్గి

సకలరంజనసౌందర్యహృదయ

... ..

... ..

... ..

సన్నతి వహించు, రామభూజనవరేణ్య!

19

సీ॥ ఇట్టిగుణములు గల్గినయట్టివాఁడు

మార్దలికచంద్రుఁ డగు నట్టిమార్దలికులు

నిరువు రై నను నలువురయేని వలయు

నాట్య వేళేను, రామభూనాయకేంద్ర!

20

ప॥ మఱియుఁ దాళధారిలక్షణం బెట్టి దనిన.

21

శా॥ తాలజ్ఞానము శీఘ్రహస్తతయఃసుం దత్తస్వరాహిత్య బా
కృత్వీమార్దవముల్ బ్రహ్మముఖముం బాతాక్షః వ్యక్తీ
లాలాలిత్యకరస్థిత్యములు శీలక్రేయ మాకారముం
జాలం గల్గినవాడ తాళధరుఁ డెంచన్, రామభూపాగ్రణీ!

22

ప॥ మఱియు వైణవలక్షణం బెట్టి దనిన.

23

గీ॥ నృత్తగీతవాద్యనిరుపమచాతుర్య
విమలరూపశీల విశదమతులు
గల్గి వెలయువాడు ఘనవేణువాద్యంబు
దాల్చవలయా, రామధరణినాథ!

24

ప॥ శ్రుతిభస్మికావాద్యధారియును నట్టివాడు గావలయు నంద్రు.
బృందపాతకలక్షణంబు మున్ను రాగాశ్వాసంబున నెఱింగించితి. కావున నిట్టి
పరిజనంబు గల్గినపాత్ర నాట్యం బైన సభాజనరంజనంబు గావించు నని భరత
జ్ఞులు దెల్పుదురు. ఇట్లునాట్యస్వరూపనిరూపణానంతరంబునందుఁ బ్రసంగవశం
బునంజేసి మహానటనటీలక్షణంబులును మార్దలికతాళధరవేణుధరాధిస్వరూ
పంబు లేర్పఱచి వరుసగా నెఱింగించితి. ఇంక వాద్యస్వరూపంబును దన్మ
హిమయుఁ దద్దేదంబులు క్రమంబున నెఱింగించెద, నవధరింపుము.

25

కం॥ తతమును నానద్దంబును

నతులిత మగునుషిరఘనము లనునామములన్

జత యై నాలుగువితములఁ

బొత మగు వాద్యంబు, రామభూపాలమణి!

ప॥ తల్లక్షణం బెట్టి దనిన.

26

సీ॥ వీణాదితంత్రికావిశ్రుత వాద్యంబు

లన్నియుఁ దతవాద్య మనగఁ బరఁగు

వేణుకావాళముఖ్య వివిధ పాదీత్రంబు

నన్నియు సుషిరాఖ్యంబనగఁ బరఁగు :

మద్దల ప్రమాఖచర్మపినద్ధవాద్యంబు
 లన్నియు నానద్ధ మనఁగఁ బరఁగు
 దాళాదికాంస్యవిస్తార వాదిత్రంబు
 లన్నియు ఘనవాద్య మనఁగఁ బరఁగుఁ

దనరు నిట్టి వాద్యభేదములలోన
 వెలసియును మద్దళంబును వేణునాద
 తాళములు నాల్గు నృత్యగీతప్రధాన
 భావమునఁ జెంది, రామభూపాలచంద్ర!

27

వ॥ ఇట్లు లోకప్రసిద్ధం బైన తతానద్ధసుషిరఘననామక శతుర్విధ
 వాద్యంబులలోన ముఖ్యంబు లై నృత్యగీతప్రధానంబు లై సకలదేవముని
 జన యోగ్యంబు లైన యీ వీణామృదంగమురళి నాదతాళంబులు నాల్గింటి
 యందుఁ గల్గిన మహాత్వంబును నెఱింగించెద. అందు మొదటఁ దతవాద్య
 ముఖ్యం బైన వీణావాద్యమహిమం బెట్టి గనెన.

28

సీ॥ దండంబు కంఠుండు తంత్రులు శాంభవి
 కమలాధినాథుండు కకుభ మయ్యె
 పత్రికయిందిర బ్రహ్మ కుంభాకృతి
 నాభి సరస్వతి వైభవంబు
 దొకరూపు దొరయును వాసుకీ
 ...జీవానిసార లినుడు
 గావున నీవీణ ఘనసర్వదేవతా
 మయమూర్తియై సర్వమంగళ యగు

బ్రహ్మహత్యాదిపాతకపతిరోజనులు
 భక్తిఁ జేయంగ దర్శనస్పర్శనములు
 స్వర్గభోగంబు మోక్షంబు వరలు ననుచు
 భరతముని చెల్పె, రామభూపాలచంద్ర!

29

సీ॥ కావున నీరీతి గంధర్వనిపుణులు
 వినుతింప ల్లాఘ్య మై వెలయు వీణ
 ధర్మార్థకామసంతతమోక్షపురుషార్థ
 ములకు సాధన మని మునులు చెల్పె

రది యెట్టు తన విప్రుఁ డశ్వమేధమునందు
వీణ వాయుంపుచు వివిధగతుల
గానంబు సేయుట కర్తవ్య మనియును
వసుధాదినాథులు వైణికులకు

ధనము లిత్తు రనియు దరుణులు గాయక
జనులు వలతు రనియుఁ జారుగీత
కామహేతు వనియు గానంబు వీణెను
బొడము ననియు రామభూవరేంద్ర!

30

సీ॥ మఱియు వీణావాద్యమహితవాదనమ్మా
చణు లయ్యు స్వరలయజ్ఞాను లయ్యు
శ్రుతిజాతిలక్షణశోధననిపుణు లై
తాళలక్షణములు తగ నెఱింగి
రాగమార్గజ్ఞానరమణీయు లై మీఱి
లక్షణశుద్ధి గా శిక్ష గల్గి
గానంబు గావించుఘనులకు మోక్షంబు
సులభం బనియు నిటు శ్రుతులు దెల్పు

కతన నీరీతి ధర్మార్థకామమోక్ష
ఫలము లొసఁగుచు వల్లకి వెలయు ననుచు
యాజ్ఞ వల్క్యదిమునిజను లభినుతించి
రితైఱుంగున, రామభూమింద్రచంద్ర!

31

సీ॥ పాలుపొందు నీరీతిఁ బురుషార్థసాధన
విభవంబు గైకొన్నవీణె యెపుడు
సప్తతంత్రీభవస్వరపూర్ణమూర్తి యై
పరివాదని యనంగ బరిధవిల్లు
రుద్రప్రియం బైనభద్రస్థితి వహించి
రుద్రపీణె యనంగ రూఢి గాంచు
మఱి రుద్రపీణెయు మార్గభేదముచేత
మహతి యనంగను బృహతి యవలగ

వరుసఁగ గచ్చపియనఁ గళావతి యనంగ
వెలయునిత్యాదినామాంక వీణె లగ్ర
భృతము లౌ నారదాదికప్రియము లగుచు
రామభూపాల! మహనీయ రమ్యశీల!

32

॥ నిత్యనారాయణనియతిశబ్దము మ్రోయు
మహతిని నారదమకాని గాంచు
నెవ్వరి కేలాగు నింపిడునాలాగె
బల్కెడుబృహతి విశ్వావసుండు
వరియించు వేదాదివరవాఙ్మయనినాద
మమరుగచ్చపిని బ్రహ్మాణి దాల్చు
గాంధర్వమునఁ గల్గుకళల మిన్నగఁబల్కు
దొరయు కళావతిఁ దుంబురుండు

దాల్చు నిట్టిఁడివీణెలు తమకుఁదామె
రాగమేళము లమరిన రాగము గను
నాద మొదవింపఁ తుంబురునారదాదు
లభవుఁ గొల్తురు, రామభూపాగ్రగణ్య!

33

ప॥ ఇట్లు సకలదేవతామయంబును సకలలోకరంజనంబు నైన యీ
వీణమహిమంబు వర్ణింప నవాఙ్మానసగోచరంబై యుండు. మఱియు నిట్టి
తంత్రికావాద్యరాజం బైనరుద్రవీణె కనుసారిక లౌస్వరమండలంబును మండిక
యనియును, కామాటి యనియును, తంబుఱయనియును, రావణహస్త
యనియును నిట్టి జంత్రవాద్యంబులు మార్గభేదంబులు ననేకంబులు గల్గి
యుండు. అందు స్వరమండలంబు ద్వావింశతితంత్రికాకలితం బై పార్వతీ
ప్రియం బగుటంజేసి రుద్రవీణాసామ్యంబున సకలలోకప్రసిద్ధం బయ్యె. మఱియు
నొకింత వీణానుసారంబు లగుటంజేసి దండిక తుంబురువీణెయని కొందఱు
సెప్పుదురు. ఇదియునుంగాక తల్లక్షణంబు భరతశాస్త్రంబునందు బ్రతిపాదితం
బై యుండు. మఱియుఁ గామాక్షి తంబుఱవాద్యంబులు కలికాలకల్పితంబు
లని చెప్పుదురు, రావణహస్తం బన్నది కైలాసం బెత్తినసమయంబునఁ బర
మేశ్వరప్రార్థనార్థంబుగా ననాదికం బైననిజహస్తంబు జంత్రవాద్యం. బొనర్చి
గానంబుఁ జేసి యీశ్వరప్రియంబు గావించి రావణుండు వాదినవాద్యంబు

రావణహస్తా బని పెద్దలు చెప్పుదురు, కిన్నెరవాద్యం బని కొందఱు అందురు. ఇట్టివీణాదితంత్రీవాద్యమహిమంబు. మఱియుఁ జర్మవాద్యముఖ్యం బైన మర్దళమహత్త్వంబెట్టి దనిన.

34

సీ॥ కుడిభాగమున బ్రహ్మ యెడమభాగంబున
దైత్యారి నడుమ సదాశివుండు
నివసించు సామజనినదంబు చంద్రుండు
దక్షిణనాదంబు తపనమూర్తి
విలసిల్లు నెడమ కుండలియందు శంఖుండు
కుడికుండలిని దక్షకుండు వహించు
గోమూత్రికాబంధగుణమున వాసుకి
నంది మృదంగంబునందు వెలయు

నరయ నీరీతి మూర్తిత్రయాత్మ మైన
మర్దళంబునఁ దన్నాదమహిమఁ గొనఁగ
నావహింతురు పరమేశ్వరాజ్ఞఁ బూని
సకలసురలును, రామభూజనవరేణ్య!

35

కం॥ తద్ధింతోన్నంగంబున
సిద్ధిని దగబుగులుపుచ్చు చిత్రమృదంగం
బిద్ధార్థచంద్రకరమున
శుద్ధి గ వాయింపవలయు సుమి, రామనృపాల!

36

ప॥ ఇట్లు సకల దేవతామయంబున సకలజనయోగ్యం బైన మర్దళంబు నకు నందికేశ్వరుం డధినాయకుం డగు నని యామృదంగమహత్త్వంబు బ్రహ్మదేవుండు నిజపుత్రుం డైనభరతమునికీ దెల్పె. ఇట్టిమృదంగవాద్య వాదనసమర్థు లయిన కుమారనాదికేశ్వరులు పరమేశ్వరతాండవంబునందు మృదంగంబులు వాద్యంబులు వాయించి శివుని మెప్పింతు రని శాస్త్రసిద్ధు లుగాఁ జెప్పుదురు. గావున నిట్టిమృదంగవాద్యం బితరలోకరంజనం బగు టెంతయుఁ బోద్యంబు. ఇది మృదంగలక్షణంబు. ఇకఁ దత్సజాతీయంబు శ్రేణచర్మ వాద్యభేదంబు లెట్టి వనిన.

37

సీ॥ తమ్మటమ్ము లనంగఁ దప్పెట లనఁగను
 డోలిక లనగ మడ్డుక లనంగఁ
 దముకు లనంగఁ దంత్రిమములు వీణలు
 ఢక్కలు మలహరు ల్పమరుకములు
 పణవ వాద్యంబులు పటుర్పుర్వంబులు
 మురజమ్ము లనంగ గోముఖము లనంగఁ

నిట్లు బహుభేదములచేత నిం పెసంగి
 యంకమాలింగమూర్ధక మనెడుచర్మ
 వాద్యభేదము లివికొన్ని వసుధలోనఁ
 వెలయు నీరీతి, రామభూవలనాధ!

38

సీ॥ సర్వేశ్వరుం డైనశంకరుం డానంద
 తాండవం బొనరింపు చుండువేళ
 సూర్యుండు చంద్రుండు సురుచిరమురలికా
 వాద్యము ల్దాల్చి సహృద్యగతులఁ
 దాళమానక్రియాధర్మంబు లెఱుంగుచు
 వాయుంతు రనియును వాసుదేవుఁ
 డైనగోపాలకుం డాగోపగోపికా
 జనులరాసక్రీడసలుపువేళ

మురళినాదాతిశయమున మోహపటచె
 పనుచు నీరీతి భరతజ్ఞు లభినుతింప
 స్వర్ణమై యొప్పు సుషిరవాద్యములలోన
 మురళివాద్యంబు, రామభూవరలలామ!

39

వ॥ మఱియు సుషిరవాద్యంబు లెవ్వి యనిన.

40

గీ॥ కాహళము శంఖములు నాఁగ స్వరము శీలు
 కర్ణకంబులు భేరీలు కంచుకొమ్ము
 బూరుగ లనంగ బహుభంగిఁ బొనఁగు సుషిర
 వాద్యవిధములు, రామభూవరలలామ!

41

వ॥ ఘనవాద్యముఖ్యం బైనతాళమహిమం బెట్టి దనిన.

42

సీ॥ నాదము గలుగఁగ నదియును శివరూప

మగు నంద్రు వరుసతో నందులోన

శివనాద మెసఁగు దక్షిణతాళ మావామ

తాళంబు శక్తినాదంబు లొసఁగు

నధిపుఁ డగుశివతాళమధ్యమున శివుడు

దైవమగు శక్తితాళమధ్యమున శక్తి

సోగియ నారదతుంబురుల్ సురలువరుస

దాళములు రెంటికిని, రామధరణినాథ!

43

వ॥ తాళమూలంబునందు బ్రహ్మ దేవుండు, తాళమధ్యమున జనార్దనుండు, తాళయ్యుగ్మాంతరంబునందు రుద్రుండును, నాదిదైవంబు లై యుండుటంజేసి తాళంబు త్రిమూర్త్యాత్మక మై యుండు. మఱియు ఇట్టి శివశక్త్యాత్మకతాళంబులు రెంటిలో శక్తితాళంబు కటకాముఖవామ హస్తంబున ధరియించి శివతాళంబు కపిశాఖ్యదక్షిణహస్తంబున నెత్తి వాయంపవలయు. ఇట్లు నేయక తద్విప్రయంబు గావించినచో శివతాళంబునం దల్పనాదంబును, శక్తితాళంబునం దధికనాదంబును సభవించు. అందువలన రసభంగదోషంబు ఘటించును. కావున నట్లు గాక యథా క్రమంబు పరమేశ్వర నిర్మితంబయ్యును, జితితాళంబు బ్రహ్మనిర్మితంబయ్యును రెండును లోకప్రసిద్ధంబు లై యుండు. అట్టి చితితాళంబు ధరియించి మహేశ్వర తాండవ బునందు బ్రహ్మ తాళం బుగ్గడించు. నని భరతజ్ఞులు దెల్పుదు, ఇట్టిది తాళమహత్త్వంబు. మఱియును, గంట జామంట చిటుఘంట, గజ్జెలు మొదలైన కాంస్య వాద్యంబులు కొన్ని గల వన్నియు ఘనవాద్యజాతీయంబు లై యుండు. అన్నిటిలో ముఖ్యంబును నాట్యాంగంబును, దేవతాళయోగ్యంబును, శివశక్త్యాత్మకంబును నయి తాళంబు విలసిల్లు. ఇది వాద్యనిరూపణం బయ్యె. ఇవిధంబున నొక్కొక్కటి బహురూపంబు లై యుండెడు సృష్టగీతవాద్యస్వరూపంబు లెఱింగించితి. ఇంక నట్టి తారత్ర్యత్రికంబునకుఁ బరమార్థం బైన తాళలక్షణంబు నిరూపించెద. ఇందు మొదటం దాళస్వరూపమహిమంబు బెట్టి దనిన.

44

సీ॥ సుప్రస్థాభిసంశోభిత తలధాతు

భవరూప తాళశబ్దంబు వెలయుఁ

గావునఁ దౌర్యత్రికంబు తాళంబును

సుప్రతిష్ఠితవృత్తి సొంపుఁ గాంచి

తనధీనవృత్తి యై దాళక్రియామాన

సరణిని లోకరంజనము నేయు

కతమున ఘనగంధగజమున కతినిశి

తాంకుశస్థితి నుద్భృతాశ్వమునకుఁ

గర్కశఖలీన సూత్రంబు కరణిఁ బెనఁగి

తాను నడచిన తెఱఁగున దాని నడపుఁ

గాన తౌర్యత్రికనయ ముఖంబు తాళ

మగును నిజ మిది, రానున్నపాగ్రగణ్య!

45

వ॥ మఱియుఁ దన్నిజరూప మెట్టి దనిన.

46

గీ॥ హస్తతలమున వేటొక్క హస్తతలము

నంటఁ దాటించి క్రమ్మఱి హస్త మెత్త

నడుమ నెంతటి కాలంబు నడిచె నదియ

తాళరూపంబు రామభూపాలచంద్ర!

47

వ॥ ఇట్లు తాళక్రియామానస్వరూపం బైన తాళంబునకుఁ దౌర్య
త్రికావశ్యకత్వం బెట్టి దనిన.

48

సీ॥ భానుబింబము లేని పగటిచందంబున

రహిని జంద్రుఁడు లేని రాత్రి పగిది

రాజరక్షణ లేని రాష్ట్ర. బురీతిని

దీపంబు లేని ముదిరము గతిని

పుణ్యసంపద లేని పురుషునివై ఖరి

ధర్మంబు లేని విత్తంబు కరణి

ఘనవితరణ లేని మనుజాధముని భాతి

పతి ప్రోవులేనట్టి పాఠకువలె

బ్రాణవాయువు లేని దేహంబుమాడ్కి
నరయఁ దాళము లేని తౌర్యత్రికంబు
వ్యర్థమగు రంజనము లేక యందుకలనఁ
బొసంగఁ దాళ మవశ్య మా, బుధవరేణ్య!

49

సీ॥ శివరూపమహిమను నులగు నుదారంబు
మఱిలాక్షరము శక్తిమహిమ గాంచు
శివశక్తిరూప విశిష్టలక్షణసమ
న్వితతాళము జగత్పవిత్ర మయ్యె
శివశక్తియుక్తిని జెల్పొందు విశ్వంబు
శివశక్తిరూప మై చెలఁగు నిట్లు
శివశక్తి, రాగవిశేషభావం బైన
తాళంబువలన విస్తార మగుచు

సకల తౌర్యత్రికప్రపంచంబు వెలయు
నిత్యతాళస్వరూప మై నియతి మీఱ
నట్టి తాళంబు మహినుబ్రహ్మాదులైనఁ
బొగడఁజాలరు, రామభూపాలచంద్ర!

50

గీ॥ తాక్షరముఁ దెల్పుఁ బదియాఱు తాండవములు
లాక్షరముఁ దెల్పు నాయొక్క లాస్యవిధము
నట్టిరీతిని దాళంబు నాట్యరూప
దీపితం బయ్యె, రామధాతీతలేంద్ర!

51

ప॥ మఱియు నిట్లు తాళంబు తాండవలాస్యాత్మికంబు గావున,
నవియు రెండును సృష్టరూపంబు గావున నదియును గీత వాద్యోపబృం
హితం బగుటంజేసి తాళంబు తౌర్యత్రికం బయ్యె. అట్టి తాళజ్ఞానసాఫల్యం
బెట్టి దని.

52

సీ॥ తాళస్వరూప మై తౌర్యత్రికం బొప్పుఁ
దాళంబు నాద మై తనరు చుండు
నాదంబె బ్రహ్మ మై నయ మొప్పుఁ గావున
బ్రహ్మస్వరూప మై పురిగినట్టి

తాళత్వ మెఱిగియుఁ దౌర్యత్రికమునందు

వర్తించు నతఁడు తత్త్వజ్ఞఁ డిట్లు
శివశక్తిరూపంబు శ్రీకరఁబును భుక్తి
ముక్తిప్రదము లోకరక్తికరము

పాపపరిహారి దశవిధ ప్రాణాయతము
మంగళప్రద మాతాళమహిమఁ గన్న
మోక్ష మఱచేత నబ్బునబ్బురము లోక
పావనము తాళ మగు, రామపార్థివేంద్ర!

63

చ॥ ఇష్టిధంబున శివశక్త్యాత్మకం బై తౌర్యత్రికప్రధానం బై కాల
క్రియామానలక్షణం బై నాదస్వరూపం బైన తాళంబును దివ్యదేహక
ప్రాణాపానాదిదశప్రాణంబులు భూతమయశరీరికిం బోలె.

54

శ్లో॥ కాలో మార్గక్రియాంగాని
గ్రహణో జాతి కలా లయా
యతిః ప్రస్తావకశ్చైవ
దశప్రాణాస్సమాహితాః

అనియెడు దశప్రాణంబులు గల్గియుండు. అందు కాలమార్గాదు లైదును
మహాప్రాణంబు లై యుండు. ఇతరగ్రహకలాదు లైదును సుప్రప్రాణంబు
లై యుండు. అట్టికాలాదిప్రాణదశకంబులొనఁ గాలప్రాణంబు ప్రాణంబు
సుంబోలె ముఖ్యప్రాణం బై యుండు. ఇతరప్రాణనవకంబు తన్మయం బై
యుండు. అట్టికాలప్రాణంబు మొదలుకొని మహాప్రాణంబు లైదింటికి నీ
క్రమంబున లక్షణంబు లేర్పఱిచెద. అందు మొదటఁ గాలస్వరూపం బెట్టి
దనిన.

55

సీ॥ తమ్మరేకులు నూలు తగ దొఁతిగా నిల్చి
సూదిచే నది గ్రుచ్చి చూడ నెంత
కాల వూ, నది చూడ ఊణ మనఁ బరఁగును
ఊణము లెనిమిది గూడ జరుగు లవము
లవము లెనిమిదిగూడ లలిఁగొప్ప యగునది
కాష్ఠ లెనిమిది గూడఁగల్గు నిమిష
మానిమిషాష్టక మగుఁ గళ; కళలు రెం
డమరఁ జతుర్భాగ ముల్లియు లెండును.

తగ ననుద్రుత మది రెండు దనర ద్రుతము
రెండుద్రుత లై న లఘువగు, రెండు లఘువు
లమర గురువు లఘుత్రయ మగునుష్ణతము
రామభూపాల! వితరణరమ్యశీల!

58

వ॥ ఇట్లు దెలిసినకాలభేదంబులలో ఊణంబు మొదలుకొని చతు
ర్భాగపర్యంశంబును నాటు సూక్ష్మరూపంబు లై వ్యవహారయోగ్యంబు
గాక యుండు, ఇవ్వల ననుద్రుతంబు మొదలుకొని ప్లుతాంతంబుగా నైదు
భేదంబులు తరతమభావంబున స్థూలరూపంబు లై తాళాంగంబు లనంబరగి
వ్యవహారయోగ్యంబు లయ్యె. ఐనను సూక్ష్మంబు లేక స్థూలంబులైదు
గావున నదియును వానికిఁ గారణం బగు నని తెలియవలయు. మఱియు
లట్టిస్థూలకాలరూపంబు లైనయనుద్రుతాదు లైదింటియందు ననుద్రుతము
పాదమాత్ర మనియును, ద్రుతం బర్థమాత్ర యనియును, లఘు వేకమాత్ర
యనియును, గురువు ద్విమాత్ర యనియును, బ్లుతము త్రిమాత్ర యని
యును; భరతజ్ఞులు వ్యవహరింతు. ఇట్టిది కాలప్రాణలక్షణంబు. మఱియు
రెండవమార్గప్రాణలక్షణం బెట్టి దనిన.

• 59

గీ॥ దక్షిణము వార్తిక మన జిత్ర మనఁ జిత్ర
తర మనంగను నర్ధచిత్రతర మనఁగఁ
జిత్రతమ ప.న మార్గము లైలఁగి యాటు
తాళమున కొప్పు, రామభూపాలతిలక!

60

వ॥ ఇట్టి మార్గపట్కంబునకుఁ గ్రమంబున లక్షణం బెఱింగించెద. అది
యెట్టి దనిన,

61

సీ॥ ఎనిమిది మాత్రల నింపొందు కళతోడ
దక్షిణమార్గంబు దనరుచుండు
నాలుగుమాత్రల నలువందుఁ కళతోడ
వార్తికమార్గంబు వరలుచుండు
రెండుమాత్రలఁ జూల నిండినకళతోడఁ
జిత్రమార్గం బొప్పుఁ జిత్రమగుచు
మఱియొక్కమాత్రచే దొరసినకళ కల్గి
చిత్రతరంబు రంజిల్లుచుండు

సంతత సంగీతసాహిత్య సరసహృదయ!

రామభూపాల! సంతతరమ్యశీల!

66

వ॥ తత్త్రియా వినియోగం బెట్టి దనిన.

67

సీ॥ ఒక్క శబ్దక్రియ యొనరంగ రెండు ని

శ్శబ్దముల్ ప్లుతమున జరపవలయు

నొక సశబ్దంబును నొక్క నిశ్శబ్దంబు

గురువున కెప్పుడుఁ గూర్పవలయు

లఘువు లెచ్చట నున్న లలితశబ్దక్రియ

లచ్చట నెల్లను నతుకవలయు

ద్రుత మనుద్రుతము పొందుగ నొక్కయొకచోట

శబ్దనిశ్శబ్ద మిశ్రంబు లగుచుఁ

జాల నీరీతి మార్గదేశ్యక్రియాంగ

శబ్ద నిశ్శబ్దగతులు విశాలతాళ

లలిత పంచాంగములయందుఁ దెలుపవలయు

రామభూపాల! మహనీయరమ్యశీల!

68

వ॥ ఇట్లు సశబ్ద నిశ్శబ్దక్రియలచేత వ్యవహరింపఁదగిన తాళస్వరూపంబు హస్తయుగసుయోగ వియోగాత్మకంబు గావునఁ తాదృశవ్యవహారంబు నందుఁ దదీయపంచాంగగోదరం బైన హస్తక్రియాప్రమాణనిర్ణయం బెట్టి దనిన.

69

సీ॥ అంగుళద్వయమాన మమర హస్తము నెత్తఁ

బొసఁగు ననుద్రుతమునకు నెప్పుడుఁ

జతురంగుళంబుల మితము గా హస్తంబు

ద్రుతమున కెత్తంగ దొరయు నెప్పుడు

నక్షరకాలంబు వీక్షించి హస్తంబు

లఘువున కెత్తంగ లలిత మగుచు

ద్విగుణిత లఘుమాన విలసితంబు గ హస్త

మెత్తంగ గురువున కిం పెసంగుఁ

ద్రిగుణతాంచిత లఘుమాన దీప్త మైన
హస్త మెత్తుట ప్లతమున కమరియుండు
నిట్లు హస్తక్రియామాన మెఱుంగవలయు
తాళగతులందు, రామభూపాలతిలక!

70

ప॥ ఇవివిధంబునఁ గ్రియాప్రాణలక్షణం దెఱింగించితి. ఇంక నాలవ
యంగప్రాణలక్షణంబు వివరించెద. ఎట్లన్న మున్ను దెలిపిన కాలమాన
రూపంబు లైన యనుద్రుతాది పంచాంగంబులు భరతశాస్త్ర ప్రసిద్ధంబు లై
తాళంబునకుఁ గల్గియుండు. తాదృశాంగ పంచకంబునకుఁ గ్రమంబున
జన్మాదిలక్షణంబు లెఱింగించెద, ఆకర్ణింపుము.

71

సీ॥ నాట్యవేదము నేయు నలువ దలంచె ద
న్ముఖ భుజోరు పదాబ్జములను వరుస
ద్రుతలఘు గురువులు దోడ్తోడఁ బ్లుతమును
జనియించి తజ్జన్మ సమయమునకు
ముఖమున ఋగ్వేదమున ద్రుతం బుదయించె
మఱి వెన్క లఘువు సామమునఁ గల్గె
గురువు యజుర్వేదసరణిని జన్మించె
బ్లుత మథర్వణవేదమున జనించె

నంగములు నాలు గిట్లు నిజాంగములను
గ్రమముగాఁ గల్గఁ గనుగొని కమలగర్భం
డవ్వల విరామహంస పాదాహ్వాయాంగ
ములను గల్పించె, రామభూపలనాథ!

72

ప॥ ఇట్లు బ్రహ్మదేవుండు నిజవదనబాహు రూపాదంబులయందుఁ
గ్రమంబునఁ బుట్టిన తాళచతురంగంబులలోన మొదట ద్రుతంబు బ్రాహ్మణ
జాతి యనియును, లఘువు క్షత్రియజాతి యనియును, గురువు వైశ్యజాతి
యనియును, బ్లుతంబు శూద్రజాతి యనియును బిమ్మటఁ గల్గిన విరామం
బక్షర కాలరూపంబున సర్వానుసూతంబు గావున, సంకీర్ణం బనియును, నా
పిమ్మటఁ గల్గిన హంసపాదంబు సర్వబహిష్కృతంబు గావున సంకీర్ణసంకరం
బనియును, గ్రమంబున జాతి నిశ్చయంబు గావించి యిట్లు తరతమభావం
బున నిశ్చితంబు లైన షడంగంబులలో సంకరాంగంబులు రెంటిని వివర్ణించి

ముఖ్యద్రుతాది చతురంగ ప్రధానంబైన తాళంబు గల్పించి యాతాళంబు బ్రాహ్మణ జాతీయతాళం బని నిశ్చయించి, యంతట గమలగర్భంబు డితర క్షుత్రియాది జాతీయతాళంబులు గల్పించడలచి సంకరంబు లైన విరామ హంసపాదంబులలోన గేవలసంకీర్ణ సంకరం బైనహంసపాదంబు తాళక్రియా సమయంబున గాచిత్కం బైన యగతికగతిప్రాయంబు గా గ్రాహ్యం బౌ గాని సర్వథా తాళయోగ్యంబు గా నేర దని వర్ణించి విరామంబు సదాను సూత్ర లక్షణంబున సంకరం బైనను బ్రస్తావయోగ్యంబు గాను నవశ్య గ్రాహ్యంబుగాను నగు నని యెంచి తాదృశ విరామంబును ద్రుతాపర పర్యాయనామం బని నిశ్చయించి యట్టి యనుద్రుతద్రుతాది పంచాంగ యుక్తంబు లైన తాళంబులు నాల్గు గల్పించె. ఇట్లు మొదటి చతురంగ ప్రధానం బైన క్షుత్రియవైశ్యకూడ్ర సంకీర్ణ జాతి తాళంబులును గ్రమంబుగ గల్పించి యిట్టి తాళపంచకంబునకు జతురశ్రాదిపంచకంబు క్రమంబున గల్పించె. గావున బ్రాహ్మణ జాతీయం బైన చతురశ్రతాళప్రస్తారంబు లను ద్రుతంబునకు భేద్యాంగం బైనను సంకరంబు గావున, దద్వర్జితం బై శుద్ధ ద్రుతాది చతురంగమాత్రప్రధానం బై యొప్పుచుండు. కావున దత్ప్రస్తార జన్యతాళంబు లన్నియును సంకరంబు లేక పరిశుద్ధంబు లై యుండు. తక్కిన క్షుత్రియత్ర్యశ్రాది తాళప్రస్తారంబులెల్ల సంకరాంగంబు లగు పంచాంగ ప్రధా నంబు లై యుండు. కావున తజ్జన్యతాళంబు లవియును దాదృశంబు లై యనుద్రుతయుక్తంబు లై యుండు. ఇట్లు కవ. ౬ గర్భంబు విప్రాది జాతీయ తాళపంచకంబు గల్పించి తన్మయంబుగాఁ దౌర్యత్రికప్రపంచంబు విస్తారంబు గా నిర్మించె. ఇట్లు కల్పితంబు లైన తాళప్రపంచంబునకు మర్యాదాలక్షణంబు క్షుత్రియమూలంబు గావున, నిష్టి తౌర్యత్రికప్రపంచంబునందు గల్గిన చతురశ్రాది పంచజాతీయ తాళజాతంబునకు ననోన్యన్యసంకరంబు లేక యుండు. మర్యాదాలక్షణంబునకై నిజబాహుజన్యం బైనక్షుత్రియ లఘువును రాజును గావించిన పంచజాతులయందుఁ బంచవిధప్రమాణంబులు గల్గినలఘురాజు పట్టంబుగట్టి తదనుగుణముగా గురువులను బ్లుతద్రుతముల సంఘటించి తౌర్యత్రికప్రపంచంబు రక్షించె. అప్పుడు పంచజాతీయతాళ జన్మంబులు నిజరాజలఘుప్రమాణవిభక్తలక్షణంబు లై పరస్పరసౌకర్యంబు లేక చతురంగపంచాంగాదినిజస్వభావంబులతోఁ బ్రవర్తిల్లుచు నుండు. ఇట్లు పంచజాతులయందుఁ గలిగినబ్రాహ్మణవర్గం బైనద్రుతంబు లన్నింటియందును సౌక్యవిధంబున నుండు. మఱియును లఘుగురుస్థలంబులు తత్తజ్జాతిలఘు

ప్రమాణానుగుణంబుగా భిన్న భిన్న ప్రకారంబు లై యుండు. సంకరవర్ణంబైన యనుద్రుతంబు త్ర్యక్రాదిచతుష్టాతులయందును నొక్కరూపం బైనను వెండియు నక్షరకాలరూపంబున సర్వజాతిసాధారణరూపం బై యుండు. ఇట్టి పంచజాతీయతాళప్రస్తారప్రచురం బైనతౌర్యత్రికప్రపంచంబు వేదమూలంబు గాఁ గల్పించి దానికి యథోచితమర్యాదానియామకం బైననాటకంబు బ్రహ్మ దేవుఁడు గల్పించె. ఇవిధంబునఁ దౌర్యత్రికప్రపంచకర్త యైనచతుర్ముఖ నిజవదనాదిచతురంగంబులయందు జనియించి విప్రాదిచతుర్వర్ణంబు లైన ద్రుతాదిచతురంగంబులకుఁ బిమ్మటఁ బుట్టినమాత్రంబునం జేయుసర్వాను సూత్రం బగుటంజేసి సంకరాఖ్యం బై చతురశ్రవిప్రజాతికి నర్పణంబు గా కున్నమాత్రం బైగాని యనుద్రుతంబు ప్రస్తారంబులయందును నక్షరకాల పరీక్షలయందును నర్థమాత్రం బైనద్రుతంబుతో సగం బై పాదమాత్ర యనఁ బరఁగె మఱియు నక్షరకాలరూపంబునఁ దాళంబునకుఁ బ్రధమాంగం బై వెలయుటంజేసి యక్షరం లైనయనుద్రుతంబు ద్రుతాదులకు మొదట నిల్పియును ద్రుతాదిపంచాంగబరిగఁనంబుఁ జేసి వ్యవహరింపవలయు. కావున నిట్లు పరిగణితంబు లై బ్రహ్మాంగసంభవంబు లైనయనుద్రుతాది తాళపంచాంగంబులకుఁ గ్రమంబున స్వరూపలక్షణంబును నధిదేశతాక్రమం బును వివరించెద, అది యెట్టి దనిన.

73

సీ॥ అర్థచంద్రాకృతి నమరు ననుభుత

మవ్వలఁ బూర్ణ చంద్రాభ మగుచు

ద్రుత మొప్పు లఘువు పొందుగ నూర్ధ్వశరరూప

మగు వక్రచాపాభ మగును గురువు

గురురేఖ పై శిఖఁ గూర్పఁ బ్లుతాకృతి

యామరు నిం పొందు పంచాంగములకు

నధి దై వతంబుల నమరింతు వినవయ్య

హరి యనుద్రుతమున కధిపతి యగు

హరుఁడు ద్రుతమున కధిదై వ, మా లఘువుకు

గిరిజ దై వంబు గౌరియు గిరిశుఁ డిరువు

రరయ గురువున కధినాథు లాష్ట్రతాధి

పతులు ముమ్మార్చు లగు, కామపార్థి వేంద్ర!

74

వ॥ మఱియు ద్రితాది తాళపంచాంగంబులకుఁ బ్రాచీననామంబు లెట్టి
వనిన.

75

సీ॥ అర్థచంద్రము రంగ మవ్యక్త మనునాసి
కము విరామ మనంగఁ గలిగి క్రమము
గా ననుద్రుతనామకంబులు విలసిల్లు
సర్థమాత్రంబు వ్యోమాహ్వానంబు
సర్థబిందు యన మలయాఖ్య మనంగను
ద్రుతనామకంబులు దొరసియుండు
హ్రస్వంబు సరళంబు నలమాత్రకం బని
ర్యాపక మనుపేర్ల వరలు లఘువు

వరుసను ద్విమాత్ర మనంగ లా వక్ర మనంగ
ద్వియమభ్యాఖ్యలఁ జెలంగఁ దిరము కొనియె
గురు సమాఖ్యలు భరతజ్ఞులొకటి బొగడ
రామభూపాల! వితరణరమ్యశీల!

76

వ॥ మఱియును బ్లుతనామంబు లెట్టి వనిన.

77

సీ॥ త్ర్యంగ మనంగ దీప్తమనంగ సోమద్భావ
మనంగ త్రిమాత్రక మన నమరినట్టు
నాల్గుతీటు లొప్పు నలిగనా ప్లుతమున
కరయ, రామభూపరాగ్రగణ్య!

78

వ॥ ఇట్లు చెలిపిన పర్యాయనామంబులు గైకొని తాళాంగవ్యవహారంబులందు ననుద్రుతాది పంచాంగంగంబులు గావింపవలయు. ఇట్లు నలువది యైన యంగప్రాణంబు నిరూపించితి. మఱియుఁ బంచమం బైన జాతిప్రాణలక్షణం బెట్టి దనిన, బూర్వోక్తంబు లైన చతురశ్రత్ర్యశ్రీ విశ్రాంతి నంకిర్ణంబు లనియెడు పంచనామంబులు గల్గి క్రమ మన బ్రహ్మక్షత్రియ వైశ్యశూద్రసంకిర్ణంబు లనియెడు పంచజాతులు తాళంబులకు బ్రహ్మనిర్మితంబు లైనవి గల్గి యుండు. అనియును భిన్న భిన్న నిజలఘు ప్రమాణంబుల చేతఁ బరస్పర తృప్త్యావంబులు గావించి యుండు. అందులో వివరణాత్మకము.

చతురశ్రజాతికిఁ బూర్వోక్తక్రమంబున ద్రుతాదిచతురంగంబులును త్రి
యాదు లైన త్ర్యశ్రాది జాతుల కనుద్రుతాది పంచా గంబులను రియుండు.
మఱియుఁ గ్రమంబునఁ దల్లఘు ప్రమాణంబు లెఱింగించెద. అది యెట్టిదనిన. 79

సీ॥ చతురక్షరంబుల జరగడి కాలంబు

చతురశ్రలఘువున సంఘటిల్లు

నాటక్షరంబుల నమరినకాలంబు

త్ర్యశ్రకలఘువున కమరి యుండు

సప్తాక్షరాన్నిత దీప్త కాలము మిశ్ర

జాతీయ లఘువున జరుగుచుండు

పంచాక్షరాంచిత భవ్యకాలము ఖండ

జాతీయ లఘువున భాతి గాంచు

మఱి నవాక్షరకాలంబుమైః దనర్చి

రీతి గాంచెను సంకీర్ణ జాతి లఘువు

వెలయు నీరీతి లఘుభేదకలితతాళ

పంచజాతులు, రామభూపాలచంద్ర!

80

వ॥ మఱియు నక్షరం బనంగ నేమి యన్న నదియును ద్రుతఁబనం
బరఁగు. అవి రెండు. ద్రుత మనం జనునట్టి ద్రుతానుద్రుతంబులు రెండును
సర్వజాతిసాధారణప్రమాణంబు లై యుండు. తక్కిన లఘుగురు ప్లుతంబు
తత్తజ్జాతీయాక్షరకాలానుగుణంబుగా భిన్నభిన్నప్రకారంబు లై యుండు.
అదియునుంగాక కొందఱు భరతజ్ఞులు త్రియజాతి లఘువు షడక్షరకాలా
న్నితంబు గా దని పరిహరించి యక్షరత్రయకాలంబు నిర్వహించి సంఖ్యా
ప్రస్తారయంత్రాదులయందు సంఖ్యోపాంత్యత్వతీయ పష్టనవమస్థానంబులు
గూర్చి వ్యవహరించి తౌర్యత్రిక వ్యవహారంబులయందుఁ ద్ర్యక్షరప్రమా
ణంబు గా లోకలక్ష్యం బనుసరించి తాళంబు ప్రయోగింతురు. ఎట్లునను
ద్ర్యశ్రజాతికి షడక్షరకాలప్రమాణంబు దేవలోకసిద్ధం బై ప్రామాణికం
బై యుండు. అందుఁ బ్రమాణం బేమి యన్నఁ సూళాదిసప్తతాళంబులలో
మొదటి ద్రుతంబునందు లఘుగురుద్రుతంబులు మూడంగంబులు. కావున
నందున్న లఘువు దేవలఘు; వనియును, దేశ్యలఘు వనియును, మనుష్య
లఘు; వనియును గ్రమంబున షడక్షర పంచాక్షర చతురక్షర ప్రమాణంబు

లై యుండు. కావున నా పడక్షరాన్నిత లఘువు త్తత్త్రియజాతీయం బై
దేవలఘు పని వేరు గాంచి దేవలోకసిద్ధం బై మార్గసూత్రాది ధ్రువంబు
నందుఁ గలిగియుండు. పంచాక్షరలఘువు ఖండజాతీయం బై పూర్వకాల
దేశవ్యవహారయోగ్యం బయ్యె. చతురక్షరలఘువు చతురశ్రజాతీయం బై
పూర్వకాల దేశవ్యవహారయోగ్యం బయ్యె. చతురక్షరలఘువు సతురశ్ర
జాతీయం బై యిప్పటి కలికాలమనుష్య వ్యవహారయోగ్యం బయ్యె.
కావున నప్పటిలక్ష్యంబు ననుసరించి యిట్లు ప్రమాణం బైన పడక్షర ప్రమా
ణంబు త్ర్యశ్రజాతీయందుఁ బరిహరింప శక్యంబు గా దని గుణగ్రాహు లైన
భరతజ్ఞులు తెలిసి వ్యవహరింపవలయు. ఇట్లు కాలాదిమహాప్రాణాంశకంబు
నిరూపించి యింక నుపప్రాణంబు లైన గ్రహకలాలయ యతిప్రస్తారంబులకుఁ
గ్రమంబున లక్షణంబు లెఱింగించెద. అందు మొదటిగ్రహం బన్నది యతీ
తానాగత సమవిషమభేదంబులచేతఁ జతుర్విధం బై యుండు. దానినిఁ
గ్రమంబున సల్లక్షణంబులు వివరించెద. అది యెట్టి దనిన,

81

గీ॥ గీతమునకు వెనుకఁ గీర్తించి తాళంబు

నవియు రెండు నొక్కయవసరమునఁ

దీర్ప నేర్ప నది యతీతక్రమ మనిరి

భరతవిదులు, రామపార్థివేంద్ర!

82

గీ॥ తాళమునకు వెనుకఁ దగ గీత మొనరించి

యవియు రెండు నొక్కహరువు గాఁగఁ

దీర్ప నేర్చిరేని తెలియ ననాగత

మదియ, రామభూవరాగ్రగణ్య!

83

గీ॥ గీతతాళములను గీర్తించి యొకపారి

గాను నదియు రెండు గణఁగి యొక్క

సరిగఁ దీర్చిరేని చను సమగ్రహ మని

యెంచ, రామభూవరేంద్ర! వినుము!

84

గీ॥ తుది మొదళ్ల యందు దొరయు సామ్యము లేక

గీతతాళయుగము గీలుకొనఁగ

విషమగతుల నదియు విషమగ్రహం బంద్రు

తాళగతులు రామభూవరేంద్ర!

85

స॥ ఇట్లు ప్రతిపాదితంబు లైన యీ చతుర్విధగ్రహంబులలోన నతీత
గ్రహం చిప్పటివారికి దాళవ్యవహారగోచరంబు గా దండ్రు. లక్ష్యాను
గుణంబుగా నది యెఱింగి వ్యవహరింపవలయు. ఇంకఁ గళాప్రాణం బెట్టి
దనిన, నదియును నేకకళయు, ద్వికళయు, చతుష్కళయు ననఁ ద్రివిధం బై
యుండు. తల్లక్షణంబు క్రమంబునఁ దెల్పెద. అవధరింపుము. 86

గీ॥ ఏకకళ యథాక్షర మగు నెంచ నదియు
మించఁ గ్రియతోడ కాచ్చి రెట్టించిరేని
మఱి ద్వికళ యగు నని తాళమానవిదులు
తెలియఁజేతురు, రామథాత్రీతలేంద్ర!

87

గీ॥ ద్విగుణితంబు గఁ గ్రియతోడ ద్వికళ కాచ్చి
నడిచెనేనియు నది చూచి నాట్యవిదులు
తెలుపుదురు చతుష్కళ యని తెల్లము గను
రామభూపాల! మహానీయరమ్యశీల!

88

స॥ మఱియు లయాఖ్యప్రాణలక్షణం బెఱింగించెద. అది యెట్టి
దనిన, లయ యనంగా నృత్తగీతవాద్యత్రయంబునందు నించుమించులు లేక
యొక్కసమంబు గాఁ దాళంబు నడుచు; తాళంబు నడుచుట లయ యనం
బరఁగు. అదియు విశంబమధ్యద్రుతనామంబులను ద్రివిధం బై యుండు.
క్రమంబునఁ దల్లక్షణంబులు దెల్పెద. అది యెట్టి ననిన. 89

గీ॥ తన యథాక్షరకాలంబు తాలిమి గను
క్రియచు వాడను మెల్లన గీలుకొల్పి
యమరఁ గడపిన నది విలంబాఖ్యలయ య
టంచుఁ దెల్పిరి, రామనృపాగ్రగణ్య!

90

సీ॥ నిజయథాక్షరకాల నియతీయుఁ దత్క్రియల్
దలుంగ కెప్పటిరీతిఁ దనరి నడువ
దానిని రెట్టించి తగ్గిన మధ్యమ
లయ యండ్రు తాళకాలజ్ఞు లెల్ల
మఱి యథాక్షరకాల పురయంగఁ గ్రియలతోఁ
దొడరి యెప్పటియట్ల నడుచునపుడు

మధ్యమలయతగ్గి మఱియు రెట్టించిన
ద్రుతలయ యని పల్కుదురు మహాత్ము

లిట్లు ద్రుతమధ్య మవిశంబ హృత్వలయల
జాడ లెఱుగుచుఁ దాళము ల్వాడవలయుఁ
నతులతౌర్యప్రక వ్యవహారములకు
రామభూపాల! మహానీయరమ్యశీల!

91

వ॥ ఇట్లు లయప్రాణంబు నిరూపించి యింక యత్ర ప్రాణలక్షణం
బెఱింగించెద, వినుము. తాళంబులయం దంగవిన్యాసవిశేషంబు యతి యనం
బరంగు. అదియును నవ్విధం బై యుండు. తన్నామంబులు క్రమంబున
నెఱింగించెద. అది యెట్టి దనిన.

92

కం॥ సమయతి ప్రోతోవహయతి
యమరిన గోపుచ్చయతియు నతులమృదంగో
షమయతియు వేదీమధ్యవి
షమయతు లివి యాఱు, రామజనపాలనుజ్!

93

వ॥ క్రమంబునఁ దల్లక్షణం బెట్టి దనిన.

94

॥ గొప్ప యంగంబేని కుఱుచయంగంబేని
తాళంబులో నెల్లతాపులందు
వరుసగా నొకరితి నర్తిలై నేనియు
సమయతి యనవచ్చుఁ జక్క మొదట
కుఱుచ యంగంబులు కొన్నిటి ఘటియించి
గొప్పయంగంబులు కొనకుఁ గూర్చి
తాళంబు నడిపింపఁ దగునది ప్రోతోవ
హాభిఖ్యయతి యని యాచార్యులగ్రంథం

మొదట గొప్పయంగములను సంధిలఁ జేసి
కొంచే మైనయంగములము నెల్ల
కొనలఁ జేర్చిన యెడ గోపుచ్చయతి యగ్రంథం
భారతమున, రామపాద్యవేదం

సీ॥ అల్పాంగముల నిల్చి యాద్యంతములయందు
 నడ్డుమను నధికాంగ మడరఁజేసి
 తాళంబు నడుప మృదంగనామకయతీ
 యనఁదగు మఱియు నాద్యంతములను
 గొప్పయంగంబులు గూర్చి యు నడుపఁగఁ
 గుఱుచయంగంబును గూర్చినట్లు
 తాళంబు వాడినఁ దగ వేదికామధ్య
 యని తాళవిదు లంద్రు ఘనత మీఱ

రగణంబు లఘువును రల మంచు వినుచును
 తగణంబు గురువును తగ మనఁ దగు
 తగణంబు లఘువును దల మనఁ దగు నంద్రు
 రగణంబు గురువును రగ మనఁ దగు॥

96

సీ॥ సగణవగణద్వయముఁ గూడి నహ మనఁ దగు
 సగణహగణద్వయముకూర్పు నహ మనఁ దగు
 భగణలఘువులు గూర్చిన భల మనఁ దగు
 రామభూపాల! శాశ్వతఁ యృశీ!

97

సీ॥ భగణగురువులు చేరిన భగురు వయ్యె
 సగణలలములఁ జేర్చిన సలల మయ్యె
 సగణలలములఁ గూర్చిన సలల మయ్యె
 సగణగగములు గూడిన సగగ మయ్యె
 బంచగీత మిదియ, రామపార్థివేంద్ర!

98

సీ॥ సగణమగణంబు లొనరిన సమ మనఁ దగు
 సగణహగణంబు లొనఁగూడి సహ మనఁ దగు
 మగజగసగాదిగణములు ముఱియుఁ గొన్ని
 తెలియఁ దగు నిందు, రామధాత్రీతలేంద్ర!

99

వ॥ ఇవిధంబున హగణవగణ లల గగ నల మల రల రగ తల తగ
 నమనహ భల భగ సలల నలల సగగ నగంబు లనియ్యెడు నేకోనవింతి నా
 ముంబులు గలిగిన హగణంబులకు లలగణంబు నిరూపితం బయ్యె భగ భగ

దశాస్త్రగోచరం బైన వృత్త ప్రస్తారంబునందు గురులఘు విశ్వాపాత్రక
మగణాద్యష్ట గణోపగణ వ్యవహారంబునందు బోలె, నాబ్బిశాస్త్ర గోచరి
బైన తాళప్రస్తారంబునందు గురులఘు రూపాంగ సహస్రవంబునంజేసి తాబ్బి
శలఘు గురువిశ్వాస విశేషదూపం బైన మగణాద్యష్ట గణోపగణ వ్యవహా
రంబు గల దని భరతజ్ఞులు వ్యవహరింతురు. కావునఁ బ్రస్తుతంబునం
జేసి యిచ్చుట గణలక్షం బెఱింగించితి. ఇది యతిప్రాసలక్షణ వివరంబు.
ఇంకఁ బ్రస్తారరప్రాణలక్షణం బెట్టి దనిన, భారతిశరీరంబునకు నుపప్రాణవంచ
మం బైన ధనంజయంబును బోలె తాళశరీరంబునకుఁ బంచమప్రాణం బైన
ప్రస్తారంబు నిత్యానుస్మృతంబై యుండుఁగావునఁ, దల్లక్షణంబు సవిస్తరంబు
గా నెఱింగించెద. ప్రస్తారం బన నేమి యన్నను నక్షరకాల ప్రమాణంబున
నొక్కతాళంబునందు బహుతాళంబులు గలుగ విస్తారంబు నేయుట ప్రస్తా
రం బని చెప్పుచుందురు. అట్టి ప్రస్తారలక్షణజ్ఞానోపయోగంబు గఁ దాళపంచ
జాత్యనుసారు బైన యంగశ్రేణిసంఖ్య లక్షణంబులు మొదట నిరూపించెద,
ఆకర్ణింపుము.

100

సీ॥ బ్రాహ్మణజాతికిఁ బరగ నంగశ్రేణి

మొదటింట ద్రుత మిడి ముందఱిండ్ల

కదియ యేకోత్తర మగునట్లు హెచ్చించి

యది మహత్తొనరించి యందు వ్రాసె

యధికాంగ మల్పాంగ మరయుచుఁ గుడియెడ

మల నిల్పి కాలక్రమంబువలన

వలసినయంతయు వ్రాయ నంగశ్రేణి

చను నిట్లు త్రవ్వశాదిజాతులందు

నంగకశ్రేణి కాలక్రమానుగతుల

నూలుకొనఁజేసి మొదట ననుద్రుతంబు

నదెయు నేకోత్తరస్థితిఁ నమర వ్రాయఁ

దగును నాశ మంతయు, రామధాతుజేంద్ర!

101

వ॥ మఱియు సంఖ్యలక్షణంబుఁ దెలిపెను. సంఖ్య యన నే మన్నను
నిట్లు లిఖించిన, యంగశ్రేణియందలి మహత్తులఁ గన్పరిగొని యా మహత్తు
పట్టుకొని యిట్లుండునట్లు నెట్లుకాళింపటంబు ప్రస్తావన యడిగినతోడ నీ

హస్త ప్రస్తారంబున నీన్ని తాళంబులు పుట్టె నని చెప్పటకు సాధనం బైన
 లెక్క సంఖ్య యనం బరగు. తల్లక్షణ బు జాతిభేదంబులవలనఁ బంచవిధం
 బై యుండు. అది యెఱింగించెద, అవధరింపుము.

102

స॥ తొలుత సంతోషాంత్య తుర్యషష్ఠంబులు
 సంఖ్యఁ గూర్చిన బ్రహ్మజాతిసంఖ్య
 చక్క సంతోషాంత్యషష్ఠ చతుర్థముల్
 సంఖ్యఁ గూర్చిన క్షత్రిజాతి సంఖ్య
 మొనయ సంతోషాంత్యమున మను మూర్ఛనల్
 సంఖ్య గూర్పగఁ వై శ్యజాతి సంఖ్య
 ఋగఁ సంతోషాంత్య ప్రణవావతార ప
 క్షములు గూర్పగఁ శూద్రజాతిసంఖ్య

రహిని సంత్య ముపాంత్యంబు బ్రహ్మహర్ష
 తాకాహ్వయసంఖ్యలు దారసిలఁగ
 సంఖ్యఁ గూర్చిన సంకీర్ణ జాతిసంఖ్య
 లనుచుఁ దెల్పిరి, కామనృపాగ్రగణ్య!

103

వ॥ ఇట్లు తత్తజ్ఞాత్యక్షర కాలక్రమంబున నంగ్రేణి లిఖించి దాని
 క్రింద సంఖ్య వ్రాయునప్పుడు, మొదట మొదట నాశాంత్య మొక్కటి
 లిఖించి పిమ్మట సంత్యం బొక్కటియును, నాశోపాంత్యంబు మఱియొక్క
 టియుఁ గూర్చి యవ్వల లిఖించి తజ్ఞాతిసంఖ్యాప్రకారంబులు గైకొని, లఘు
 గురు వృత్తంబులక్రింద నాశలు గూర్చుచు నిట్లు పంచజాతులకుఁ బంచ
 సంఖ్యాభేదంబులు వ్రాసి యీ మహత్ప్రక్రిందఁ బ్రస్తురించినఁ దాలంబులెన్ని
 కలై నని తెలియుండగు. ఇదియునుంగాక, మఱికొందలు భరతజ్ఞులు
 క్షత్రియజాతికి దేవలోకప్రసిద్ధం బైన షడక్షరశాల ప్రమాణాంబుల లిఖించి
 తత్ప్రమాణంబునఁ బ్రస్తారయంత్ర నష్టదిష్టాదులు స్థాధించి వ్యవహరింతురు.
 తత్ప్రమాణకంబు లౌ పూర్వశాస్త్రంబులు * సోలం బగుటంజేసి కర్వచి
 త్రుచురం బైన తాదృశోచ్చిన్న శాస్త్రమార్గంబు నెఱుంగనేరక యందలు
 పరాన్యాయంబున భ్రాంతి వ్యవహారగమ్యం బైన లక్ష్యంబు గనుంగొని
 తదనుగుణంబు గా లక్షణాంతరంబులు స్వకపోలకల్పితంబులు గావించుటం

జేసి యది సత్యం బని వెద్ద లంగీకరించి రక్షయింపను న్నత్తెంబును తింబును బోలె నసమర్థభాంత లక్ష్యునుగూడ వై పూర్వశాస్త్రమార్గ భ్రష్టం బయ్యును గలికొలజనానురంజనంబు నేయుడు బ్రసిద్ధం బయ్యె. ఇదియు నుంగాక భరతశాస్త్రంబులు జహవిదంబులు గావున నిక్కటి లోకలక్ష్యున గూడకల్పిత శాస్త్రంబులు గాక సదాశివబ్రహ్మభరతకవ్యపాది పూర్వ భరతంబులలో వర్మనీయం బైన యీ లోకలక్ష్యునుగూడంబుగా ద్రవ్యశ్రజాతీయ ద్రవ్యక్షర ప్రమాణ లఘువు కల వది సిద్ధంబు గాఁ గల వని ననుండేనేని యనేక దేశమతం బని సత్యంబుగా విశ్వసించి తల్లక్షణంబును సంగ్రహించి తాళవ్యవహారంబు బుద్ధిమంతులైన భరతజ్ఞులు గావించుట యోగ్యం బై యుండు. ఇంత మాత్రంబై కాని యాదిమహేశ్వరప్రాక్తం బైన పడక్షరకాలకలిత లఘు ప్రమాణంబు తత్త్వీయజాతీయ లే వని లోకలక్ష్యభావనం జేసి పరిహరింప శక్యంబు గాదు. ఇది వీరినిశ్చయంబు. ఇట్లు నిజసంఖ్యాలక్షణం బెఱింగించితి. ఇంక నిజసంఖ్యక్రింద బాతాళసంఖ్య లిఖించి క్రమంబు దెలిపెద. అది యెట్టి దనిన.

104

శీ॥ అంత్యతాతోర్ధ్వనిలయ ముపాంత్యగ్నహము
క్రమము గా జాతిసంఖ్యాప్రకారములును
సంఖ్య మార్చిన బాతాళసంఖ్య కాది
నమరు నూర్ధ్వన, రామన్యపాగ్రగణ్య!

105

ప॥ ఇట్లు పాతాళసంఖ్య లిఖించున నది దాని యిష్టపాతాళసంఖ్య మించదగు. అది యెట్టి దనిన.

106

శీ॥ ఆశతో నంత్య మొక్కటి యండ నిడియు
వెండియును నంత్య మొక్కటి వేసి యవల
మఱియు దజ్జాతిసంఖ్యాక్రమాన గూర్చు
నిష్టపాతాళ మది, రామన్యపతిచంద్ర!

107

ప॥ ఇవిధంబున దెలిసిన సంఖ్యలయందు మొదటి నిజసంఖ్యకు మున్ను ఫలంబు దెల్పితి. ఇంక బాతాళేష్ట పాతాళ సంఖ్యాఫల లక్షణం బెఱింగించెద. అది యెట్టి దనిన.

108

సీ॥ ప్రస్తారములయందు బ్రహ్మవశం బైన
 లఘుగురులకు మూల... గనియె
 నిన్నిన్ని యని తెల్పి యితర జాతులయందు
 నిన్ని యనుద్రుత లిన్ని ద్రుతలు
 లఘుగురుష్ణత లిన్ని లలి నుండు ననిజాతి
 సంఖ్యాక్రమంబునఁ జక్కఁ దెలిపి
 యిన్నియు లాంఛము లిన్ని లఘుగురు ష్ణ
 తాంత తాళము లని యగ్రజాతి

కనుద్రుతాంతాది తాళచయంబు వలనఁ
 గలుగు పాతాళసంఖ్య లొక్కటిగఁ జేసి
 జాలఁ దెల్పిరి పాతాళసంఖ్య ఫలము
 లభినయజ్ఞులు, రామనృపాగ్రగణ్య!

109

వ॥ ఇట్లు సంఖ్యాలక్షణంబు నిజపాతాళేష్ట పాతాళభేదంబుచేతఁ
 జతుర్విధంబుగాఁ బ్రతిపాదితం బయ్యె. ఇంకఁ బ్రస్తారలక్షణం బెఱింగించెద,
 ప్రస్తారంబు బహువిధంబు లై యుండు. అట సంగ్రహేణియందలి మహత్తు
 లెన్ని గల వన్నిటికిందను బ్రస్తారంబు పుట్టుగావున మహత్తు లె న్నయ్యెనో
 యన్నిప్రస్తారంబులు గలిగి యుండునట్లు బహువిధంబైన ప్రస్తారంబుమొదట
 జాతిభేదంబునఁజేసి పంచవిధం బై యొప్పు. అందు మొదటఁ జతురశ్ర
 ప్రస్తారంబునందు బ్రహ్మాంగ సంభవం బైన ద్రుతాంగ చతురంగంబులే కాని
 యన్యాంగంబు సంఘటింప నేరదు. పంచమం బైన యనుద్రుతంబు ద్రుతాను
 సారి యై.....ని క్రిందఁ ప్రస్తారయోగ్యం బైన యనంత్యజన్యంబు గావున
 శుద్ధజాతి ప్రస్తారంబునందు సంకలితంబు గా దని సదాశివ బ్రహ్మది భేద
 తౌర్యంబులు వివరించె. ఇట్లు ప్రస్తారయోగ్యం బైన విరామంబు పరిహ
 రించి నిర్ణయించుట కేమి కారణం బనిన, వినుము. లోక పితామహుం
 డనఁ దనరు చతుర్ముఖుండును జరాచర ప్రపంచంబుఁ గల్పించి భూతమయ
 ప్రాణి శరీరంబు లన్నియు నొక్కవిధంబైనను నందులోని హరితాది వర్ణంబు
 లును జోచారుగుణస్వభావంబులును నుత్తమాధమభావతారతమ్యంబులును
 భిన్న భిన్న ప్రకారంబులు గా నీ ప్రాణి శరీరకంబులకు నెట్లు గల్పించె నవ్వి
 ధంబు నొక్కవిధం బై యుండ దని బహువిధంపు లోకప్రపంచంబుగల్పించి
 నట్లు తౌర్యత్రిక ప్రపంచంబునందుఁ గాలనాదస్వరూపంబు లైన తాళ శత

రంబులు వినోదార్థంబు గా జాతిలక్షణ క్రియాభేదంబులచేత భిన్న భిన్న ప్రకారంబులఁజేసి గల్పించె. ఇట్లు సర్వస్వతంత్రం బైన బ్రహ్మది లోకేశ్వరుల సిద్ధ సంకల్పంబులు త్రోయ శక్యంబులు గావు. కావున జతుర ప్రకార ప్రస్తారంబులు ద్రుతాది శుద్ధ చతురంగ ప్రధానంబు లై యుండు. ఇట్టి జాతి ప్రస్తారంబులు నాల్గును ననుద్రుతయుక్తంబు లగుటంజేసి పంచాంగ ప్రధానంబు లై యుండు. మఱియునట్టి చతురశ్ర ప్రస్తారంబునందు కేవల్యాంగంబులు నాల్గయినను పంచాంగ వ్యాపారంబునంజేసి పంచాంగ ప్రస్తార నామంబు గలుగు. కావున నాది ప్రస్తారంబునందు ద్రుతంబుకంటె నల్పాంగంబును, ప్లుతంబుకంటె నధికాంగంబును నని యెఱింగి. సర్వద్రుతాంతంబు గా నక్షరకాలక్రమంబునఁ బ్రస్తరింపవలయు. ఇతరజాతి ప్రస్తారంబులయందు విరామంబుకంటె నల్పాంగంబును, ప్లుతంబుకంటె నధికాంగంబును లేదని తెలిసి యక్షర కాలక్రమంబున సర్వానుద్రుతాంతంబు గా భవతజ్ఞులు ప్రస్తరింపవలయు. ఇది ప్రస్తారవర్గంబు. ఇంక నిట్టి ప్రస్తారంబునకు ఫలంబేమి యన్న నుగ్రహేణిసంఖ్యాక్రమంబున నిట్టి మహాత్ముక్రింద నిన్నితాళంబులు పుట్టె నని తెలియ నెట్లుగునని యితరు లడిగిన నందుకుఁ బ్రస్తారంబొనర్చి చూచినఁ గాక తాళసంఖ్య నిశ్చయింపరాదు. కావున నందుకుఁ బ్రస్తారంబొనర్చకం బై యుండుటంజేసి తల్లెఱిగినోపాయంబు తెలిపెద. అది యెట్టిదనిన.

110

సీ॥ జాతులలో నెట్టి జాతియం బైనను
 బ్రస్తారయోగ్యమహత్తు చిక్క
 నందు భేద్యం బైన యంగంబు క్రింద న
 ల్పాంగంబు గుంధించి యచ్చట శేష
 మక్షర కాలక్రమానురోధంబు గా
 దగ మహత్తును జేయఁ దగిన బేసి
 కర్తవ్యమున నిల్చి గణన-కెక్కెడునట్లు
 మహాతు సేయంగను మణింగినట్టి
 కుడి నడుమ నిడియును జిక్కికొనిన యట్టి
 యధిక మల్పంబు నిడుచు యథాంగమును య
 థాంగము గ వ్రాయఁ బ్రస్తార మమరు నిట్లు
 జాతులై దింటికిని, రామజనవరేశ్వరి!

111

స॥ ఇ॥ తైఱంగునఁ జతురశ్రంబునందు సర్వద్రుతతాళా తబును సితర
జాతులయందు సర్వానుద్రుత తాళాంతంబును గల్గఁ బ్రస్తరించిన ప్రస్తారం
బులు మహాభేదంబులవలన భిన్న భిన్నసంఖ్యాన్వితంబు లై బహువిధంబులై
యుండు. కావునఁ దాళంబు లనంతంబు లనుచుఁ దెలియం దగు. ఇది ప్రస్తా
రలక్షణం బగు. ఇట్లు ప్రస్తారితంబు లైన తాళంబులకు నష్టోద్దిష్టభావంబులు
దెల్పెద. తద్విధంబెద్ది యన్ననిన్నిమాత్రల మహత్తుక్రిందఁ బ్రస్తరించినతాళం
బులయందు నిన్ననతాళంబు కనుపట్ట దది యెట్టిదని యడిగిన తాళంబు
నష్టాఖ్యం బగు. ఇట్టి యంగంబులు గలిగినతాళంబు ప్రస్తారంబునందు నెన్న
వదని యుద్దేశించి యడిగినతాళం బుద్ధిప్రాఖ్యం బగు. ఇట్టి నష్టో దిష్టంబులు
రెండును పంచజాతి క్రమంబున దశవిధంబు లయ్యె. క్రమంబున దానికినెల్ల
నంగశ్రేణిసంఖ్యలయందుఁ దత్తజ్జాతి సంఖ్యానుకూపంబుగాఁ దల్లక్షణంబు
లెట్టి వనినః—

112

సీ॥ అడిగిన లెక్క మహత్తులెక్కలలోనఁ

బుచ్చి యంత్యోపాంత్యములను హార్య
మును గూర్చి భుక్తికిఁ బుతమురెండింట్ల
వెంటనే త్రోసి యావెన్గు గురున
కలరుచు నంత్య ముపాంత్యముఁ గూర్చి రెం
డిండ్లుభుక్తికిఁద్రోసి యరయ లఘువు
నకు నొక్క యిలు గూర్చి యొకయిల్ల భుక్తికి
గడపుచుఁ దనచేతఁ గలుగుసంఖ్య

కిట్టి సంఖ్యలఁ దగినవి యిదీద్రుతములు
తొడరి మాత్రల కొదవకు ద్రుతము నిడుచుఁ
దెల్పుఁ దగునిట్లు విప్రజాతీయనష్ట
తాళ మిది, రామభూపాలచంద్రవర్య!

113

స॥ ఇ॥ ఇవిధంబున నంగశ్రేణి సంఖ్యాక్రమంబుఁ జూచుకొని జాతీయ
ఖ్యామార్గంబున నష్టతాళంబు దెలుపవలయు. ఇంక నిట్టి నష్టతానోద్ధార
క్రమంబున నుద్దిష్టతాళంబు దెలుపవగు. అది యెట్టిదనిన

114

సీ॥ ద్విజజాతీతాళసంధితచారుఽఘగురు

ఘ్రతములఁ గని తొంటిగతిని సింఘ
సంగతి గావించి సరిలెక్కలకు వచ్చి

నవి యని భక్తము లవలఁ గడపి
యీక్షించి ద్రుతముల నివి సరిపొసఁగ తె
క్కలకు వచ్చిన వంచుఁ బెలిసి మాత్ర
కొదవకు నీద్రుత మొదవె నం చెఱిగించి

సమసంఖ్య లన్నియుఁ జక్కఁ గూర్చి

యొకటిగఁ జేర్చి యా యొట్టులెక్క మొదటి
సంఖ్యలోఁ ద్రోసి లెక్కకు సంఖ్యఁ జూపి
పల్కఁ దగు నిట్టితాళ మొకట్టు దయినఁ
బొసఁగ నుద్దిష్ట మనిరామభూవరేంద్ర!

115

వ॥ ఇట్లు చతురశ్రనష్టోద్దిష్టంబులు నిరూపితంబు లయ్యె. ఇక ద్రవ్యశ్ర
నష్టోద్దిష్టంబు లెట్టి వనిన

116

సీ॥ అడిగిన లెక్క మహత్తులెక్కను ద్రోసి

యంత్య ముపాంత్యపష్టాఽఘములను
నొనఁగూర్చి ఘ్రతమున కొనరంగ భుక్తి కే

నారిండ్లు జరపుచు నవల గురున
కంత్య ముపాంత్య పడర్కము ల్లూర్పుచు
నింపుతో భుక్తి యాటింటఁ జొనిపి
లఘువు సంత్యోపాంత్యలలితంబుగం జేసి
నాల్గిండ్లు భుక్తికి నడిపి ద్రుతకు.

నొక్కయి ల్లూర్చి భుక్తికి నొక్క టిచ్చి
చేతి సంఖ్యకు గృహసంఖ్య చేరకున్న
మాత్ర కొద వైన నిది విరామమునఁ ద్రవ్యశ్ర
నష్ట మని యంద్రు, రామభూనాయకేంద్ర!

117

వ॥ మఱియుఁ దదనుసారియకా నుద్దేష్టలక్షణం బెట్టి దనిన

118

సీ॥ క్షుత్త్రతాళమునందుఁ గని ద్రుతలఘుగురు
 ప్లుతముల కారీతిఁబూన్చి యిట్లు
 సంధి లేనివి యెల్ల సరియైన లెక్కలఁ
 గనిపించి భుక్తులు గట్లు నొసగి
 మఱి విరామంబులు సరిగాని లెక్కల
 కమరిన వని దెల్పి యయిన మాత్ర
 కొదవలకు విరామ మొదవుట యెఱిఁగించి
 సమసంఖ్య లన్నియుఁ జక్కఁ గూర్చి

యంతుగాఁ జేసి యాలెక్క యామహత్తు
 లెక్కలోఁ ద్రోసి మిగిలిన లెక్కఁ గాంచి
 దెలుపఁ దగు నీటితాళ మీదిక్కు వసుచు
 క్షుత్త్రయోద్దిష్ట మది, రామజననరేణ్య!

119

వ॥ మఱియు మిశ్రశష్టోద్దిష్ట మెట్టి దనిన.

120

సీ॥ అడిగిన సంఖ్య మహత్తుసంఖ్యను ద్రోసి
 ప్లుతము నంతోపాత్యమును నుదేష్టంబు
 సంగతంబు గఁ గూడి సవరించి భుక్తికి
 నేడిండ్లు గురువుకు నిం పెసంగఁ
 జక్క నంతోపాత్య సప్తమంబులు గూర్చి
 నేడిండ్లు భుక్తికి నెఱిఁగి ద్రోసి
 లఘువు నంతోపాత్యలలితమ్ము గాఁ గూర్చి
 భుక్తికి రెండిండ్లుఁ బుచ్చి ద్రుతకు

నొక్కయిలు గూర్చి భుక్తికి నొక్కయిల్లె
 చేతిలో లెక్క సరిపోమిచే విరామ
 మిడుచుఁ గొదవకు నడచుట నెనఁగు మిశ్ర
 నష్టతాళంబు, రామభూనాయకేంద్ర!

వ॥ మఱియు మిశ్రకోద్దిష్టతాళం బెట్టి దనిన

సీ॥ మిశ్రతాళమునఁ బమ్మిన ద్రుతలఘుగురుఁ
 ప్లతములఁ గని పట్టి పోల్కి నిట్లు
 సవరించి సరి యైనసంఖ్యల కేఱి వచ్చె
 నని భుక్తి యొప్పటియట్లు త్రోసి
 యట విరామముఁ జూచి యిది సరిహానులె
 క్కకు వచ్చె నని దెల్పి కణఁగి మాత్ర
 కొదవకునుం ద్రుత మొదవుటఁ దెలియించి
 సరిసంఖ్య లన్నియుఁ జక్క నొక్క

నియతిగాఁ గూడి యాసంఖ్య నిజమహత్తు
 సంఖ్య నూడ్చియుఁ జిక్కిన సంఖ్యఁ జూచి
 యిట్టితాళంబు నిచ్చోట నెసఁగె ననిన
 మిశ్రకోద్దిష్ట మిది, రామమేదినీంద్ర!

123

ప॥ మఱియును ఖండజాత నష్టోద్దిష్టంబు లెట్టి వనిన

సీ॥ అడిగిన లెక్కను మహతు లెక్కను ద్రోసి
 యంత్య ముపాంత్యబాణావతాఁ
 ములఁ గూర్చి యొదిండ్లు ప్లతభుక్తికి నొసంగి
 గురున కంత్యోపాంత్యశరయుతము గ
 ననురించి భుక్తికి నయి దిండ్లు వర్జించి
 యంత్య ముపాంత్యగృహంబుఁ గూర్చి
 లఘువుకు మూఁ డిండ్లు లలి భుక్తిఁ ద్రోయుచు
 ద్రుత కొక్కయిలు గూర్చి యొనర భుక్తి

యొక్కయి లైచ్చి జేతిలో లెక్కయింట
 లెక్కలకుఁ దగ్గమాత్రల లెక్క కొదవ
 కెనయఁ గూర్తు రనుద్రుత మిట్లు ఖండ
 నష్టతాళంబు, రామభూనాయకేంద్ర!

125

ప॥ మఱియు నుద్దిష్టక్రమం దెట్టి వనిన

126

సీ॥ ఖండతాళమునందుఁ గలద్రుతలఘుగురు
 ప్లుతమున కని తొంటిగతిని గృహము
 లొనఁగూర్చి సరిసంఖ్య లొనరిన నివి వచ్చె
 నని భుక్తులారీతి నమరఁ ద్రోసి
 సరి పోనిలెక్కల కరయ ననుద్రుతుల్
 మాత్రల కొదలకు మఱి విరామ
 మున్నది యనితెల్పి మిన్నగా సరిలెక్క
 లన్నియు నొకటిగా నమరఁ గూర్చి

యట్టి సంఖ్యను ద్రోసి యా మహాతు సంఖ్య
 లోన మిగిలిన సంఖ్య ననాము గాను
 నిట్టితాళంబు లీపట్ల నెనఁగు ననిన
 దనరు నుద్దిష్ట మిది, రామమనుజనాథ!

127

ప॥ మఱియు సంకీర్ణ జాతి నష్టోద్దిష్టంబు లేర్పఱచెద. తత్క్రమం బెట్టి
 దసిన.

128

సీ॥ ఆడిగిన సంఖ్య మహత్తు సంఖ్యను ద్రోసి
 యంత్య ముపాంత్యంబు లబ్ధగర్భ
 పద్మంబు లొనఁగూర్చి భవ్యప్లుతంబున
 కిండ్లు తొమ్మిది భుక్తి కిటు గురునకుఁ
 బరఁగ నంత్యపాంత్య పద్మాసనులఁ గూర్చి
 యిండ్లు తొమ్మిది భుక్తికి నెనయఁ ద్రోసి
 యంత్య ముపాంత్యంబు నమరించి లఘుపుకు
 భుక్తికి నే డిండ్లు పాసఁగ విడిచి

యొకటి గూర్చుచు ద్రుతభుక్తి కేనొక టిడి
 చేతిలో లెక్క సరి పోమిచేత మాత్ర
 కొదవచేత ననుద్రుతు ల్గూర్చ సక
 రాఖ్య నష్టంబు, రామనృపాగ్రగణ్య!

129

ప॥ మఱియు సంకీర్ణోద్దిష్ట తాళంబు లెట్టి వనిన.

130

సీ॥ సంకీర్ణతాళ మెసంగఁ బ్లుతంబున

గురుద్రుతలఘువులు గూర్చి యింట్లు
జత గూర్చి సరి యైన సంఖ్యల కివి గల్గె
నని భుక్తి మునుపటియట్లు ప్రోసి
మఱియును ద్రుత లున్న వరుసలు గని యవి
సరి పోని లెక్కలజాడ లనుచు
మాత్రల కొదవకు మలయ విరామంబు
లని యుంచి సరిలెక్క లన్ని యొక్క

హరువుగాఁ గూర్చి యా లెక్క దామహత్తు
లెక్కలోఁ ద్రోసి మిగిలిన లెక్క జూపి
యిట్టి తాళంబు లిచ్చోట నెసఁగు ననఁగఁ
బరఁగు నుద్దిష్ట మిది, రామపార్థివేంద్ర!

131

వ॥ ఇట్లు ప్రస్తావనవ్యతాళంబుల కత్యావశ్యకంబు లైన దశవిధ నష్టో
ద్దిష్ట తాళోద్ధారకమంబు లెఱింగించితి. అదియునుంగాక యవి తత్పంచ
జాతీయ ప్రస్తావనయంబున వివరింప లే దయ్యె. ఇట్టిది ప్రస్తావంబు. ఇట్లు
కాలాదిజాత్యంబు లైన మహాప్రాణంబు లైదును గ్రహాది ప్రస్తావనాంతంబు
లైన యుప్రప్రాణంబు లైదును గూడ దశప్రాణంబులు నిరూపితంబు లయ్యె.
ఇట్టి తాళ శ్రీప్రాణంబులందుఁ బూర్వోద్దేశకమంబు. గ్రహంబు పిమ్మట
జాతి కాక, జాతి పిమ్మట గ్రహంబు లేదు. కావునఁ బ్రసిద్ధి పూర్వోద్దేశంబు
లకు వ్యత్యాసం బెట్లు నేయం దగు నన్నచో, వినుము. తత్పూర్వోద్దేశంబు
పరిగణనామాత్రక ప్రయోజనం బగుఁ గాని తారతమ్యాపాదకంబు గాదు.
కావునఁ దారతమ్యంబుగల్గుటంజేసి వ్యత్యాసకరణంబు దోషాపాదకంబు గా
నేరదు. అట్టి తారతమ్యం బెట్టిదనిన వినుము, తాళప్రాణికీ గాలప్రాణంబు
ప్రైతన్యస్వరూపంబు. మార్గం బాకారవిశేషరూపంబు. క్రియాప్రాణంబు
సహజ చర్యా ప్రతిపాదకంబు అంగప్రాణంబు కరచరణాది రూపంబు
జాతి జన్మ స్థానంబు. కావున నీ యైదును నత్యావశ్యకంబు లైన మహా
ప్రాణంబు లనం బరఁగు. మఱియు గ్రహం బన్నది గ్రాహ్యగ్రాహకత్వని
తూపకంబు. కళాప్రాణంబు తేజోబలప్రతిపానంబు. లయప్రాణంబులకుఁ
దారతమ్యంబు వివరించుట వలన జాతిగ్రహ వ్యత్యాసంబు నేయుటంజేసి

పూర్వోద్దిష్టమార్గంబునకు శ్రేయస్కరం బగుఁగాని, భంగంబు గాదనియును నది కల్పనాచమత్కారం బనియును గుణగ్రాహకు లైన భరతజ్ఞులేఖరు లంగీ కరింపవలయు. ఇట్లు దశప్రాణయుక్తంబై తౌర్యత్రిక ప్రపంచనిర్వాహకం బై సకలభరత శాస్త్రప్రతిపాదితం బై శివశక్త్యాత్మకం బైన నాట్యవేదంబునకు మహాప్రాణంబునుబోలె నాంది మూలం బైనాదాత్మక సదాశివస్వరూపం బై లోకప్రసిద్ధం బైన యీమహాతాళంబు పంచజాతీయ ప్రస్తారయుక్తంబు పార్వతీ పరమేశ్వరుల యీశానాది పంచ ముఖంబులనుండి చంచత్పుట చాచపుట మణితా పుత్రిక సంపద్వేష్టాద్భట నామకంబు లైదు పంచమహా తాళంబులు క్రమంబున సంభవించె. తాదృశపంచతాళ జననాంతరంబున నాదిభరతాచార్యుఁడైన యమ్మహేశ్వరుండు తదనుగుణంబు గా మఱి యును సూళాది సప్తతాళంబులు గల్పించి మార్గంబునఁ దౌర్యత్రికవ్యవహారంబు గావింపుచు నుండఁ దద్వీతీయ భరతాచార్యుం డైన చతుర్ముఖుండు తాదృశతాళభేదముల మృహణపేశ్వరునినలన సుగ్రహించి తత్తాళానుగుణంబు గాఁ దత్పంచతాళంబులతోఁ గూడ నూటయిరువదినాల్గు తాళంబులు వేఱొకల్పించి లోకప్రసిద్ధంబు గావించె. కావున నిట్టి యాది మహేశ్వరేరితంబు లై తౌర్యత్రికవ్యవహార దర్శకంబు లా సూళాదిసప్త తాళంబులు ముందట నెఱింగించి పిమ్మట బ్రహ్మనిర్మితాదితాళభేదంబులు క్రమంబున నిరూపించెద. ఈలయాలాదితాళంబు లన్నవి మార్గదేశిభేదం బులచేత రెండు తెఱింగు లై యుండు. అందు మార్గసూళాదులు శుద్ధ లక్షణంబు లై దేవలోకప్రసిద్ధంబు లై యుండు. దేశ్వసూళాదులు భూలోకప్రసిద్ధంబు లై యుండు. అట్టి సూళాదిసప్తతాళంబులకుఁ గ్రమం బున నామంబులుఁ దల్లక్షణంబులును నెఱింగించెద. అది యెట్టి దనిన, 132

సీ॥ ధ్రువము మత్స్యంబును రూపకాఖ్యంబును

జంపెయుఁ త్రిపుటాఖ్యచారుణాళ

మటతాళ మేకతాళాఖ్యంబ నగ నిట్లు

సప్తతాళంబులు జరుగు నిందు

ధ్రువ మయ్యె లఘుద్రుతలఘులఘు మత్స్యతా

తాళము లఘుద్రుతలఘుక్రమముఁ గాంచె

ద్రుతలఘుస్ఫురితంబు రూపకం బగు జంపె

లఘు విరామద్రుతములతో నొప్పు

ద్రుపుటతాళ మొసగు ద్రుతి త్రికవిరామ
మగుచు నాద్యంతలఘుమధ్య మైన రెండు
ద్రుతము లటతాళ మగు నొక్క ద్రుతము నేక
తాళ మగునయ్య, రామభూపాలవర్య!

133

ప॥ ఇట్లు నిరూపితంబు లైన సప్తతాళఁబులలోన విరామము క్రింబు
లైన జంపె త్రిపుటతాళంబులు రెండునుం గాక తక్కిన ద్రుతాదిపంచతాళం
బులు విరామవ్యవహారహితమైన చతుఃశ్రహిత్యందు మఱియు విరామ
యుక్తంబులైన త్ర్యైకాదిచతుర్దాతులయందు యంపాత్రిపుటాదిస్తతాళంబులు
గలిగియుండు. అట్టితాళ భేదం బక్షరకాలభేదంబునలనఁద త్తజ్ఞాతీయంబుగాఁ
దెలిసి బుద్ధిమంతులు తౌర్యత్రికంబునందుఁ బ్రయోగింపవలయు. అట్టి సప్త
తాళంబులు సకల మతసాధారణంబు లైనను నొక్కొక్కటి ప్రకృతఁబడనఁ
బ్రత్యేకమునిజనాభిమతంబు లై ప్రయుక్తంబు లయ్యె. అట్టి మునిజనంబుల
నెఱింగించెద. అది యెఱ్ఱిదనిన.

134

కం॥ కుంభభవుండు నభస్య
త్సంభవుఁ డాయాజ్ఞ వల్కి సంగీతాదుల్
గుంభితరూపకతాళా
రంభకు లై నడిసి రపుడు రహి, రామన్నపా!

135

కం॥ అర్జునమతంగకోహళం
లార్జవమున మారుతాఖ్య మగుతాళంబున్
వర్జింపక సమ్మత మని
యార్జించిరి, రామభూపరామూల్యమణి!

136

కం॥ భరతచ్యవనకనందీ
శ్వరముఖ్యులు నృత్తగీతవాదిత్రములన్
దొరయంగ జంపతాళము
మౌ ముని వాడుదురు, రామసార్థివచుద్రా!

137

కం॥ జలజభవశంఖపాలక

బలసద్దశవలలముఖ్యభరతాచార్యుల్

లలిత మని త్రిపుటతాళము

పాలుపునఁ జేకొని, రామభూపాలమణి!

138

కం॥ గుహదేవేంద్ర బలీంద్రులు

మహితంబు గ నృత్తగీతమార్గాదులకున్

విహితం బని యటతాళము

ప్రహతముగాఁ గొనిరి, రామపార్థివతిలకా!

139

కం॥ సకలసురసమ్మతం బై

సకలబ్రహ్మాంబురీతి సన్నత మగుచున్

సుకరము గ నేకతాళము

ప్రకటసిద్ధిఁ గాంచె, రామపార్థివతిలకా!

140

ప॥ ఇవివిధంబునఁ సూతాదిసప్తతాళలక్షణం బెఱింగించి, వెండియు బ్రహ్మనిర్మితం బైన నూటయిరువదినాల్గుతాళంబులకు లక్షణం బెఱింగించెద. అవియును బ్రహ్మాంగసంభవంబు లై విప్రాదిచతుర్ద్వితీయంబు లైన ద్రుతాదిశుద్ధచతురంగంబు లాటులయందుఁ గలుగుటఁజేసి క్రమంబున నట్టి తాళంబులు నాల్గు తెఱింగు లయ్యె. అందులో ద్రుతాదివిప్రతాళంబులు .....నాల్గును, లఘ్వాదిక్షత్రియతాళంబు లేబదియాటును, గుర్వాది వైశ్యతాళంబు లిర్వదియాటును, బ్లుతాదిశూద్రతాళంబు లెనిమిదియును గూడ నూటయిరువదినాల్గు శుద్ధతాళంబులకు ద్రుతాదిక్రమంబున నామంబు లుద్దేశించెద. మొదట నేకతాళంబు నుత్తరేఖరంబును దర్పణంబును, జర్పరి యును, గందర్పంబును, రంగతాళంబును, బరిక్రమంబును, వర్ణభిన్నంబును, రాజచూడామణియును, నవమాలియును, మిశ్రవర్ణంబును, తురంగలీలయు, ద్వితీయకతాళంబును, మకరందంబును, గుడుకతాళంబును, గ్రీడాతాళంబును, సంతరక్రీడయును, దీపకంబును, విషమంబును, బూర్ణకంఠోళంబును, ఝంపత్పతీయంబును, లలితయును, గరుణాతాళంబును, వట్టాళంబును, వర్ణ సంబును, నాదితాళంబును, నాఖశరీరంబును, సింహతలయును, శ్రీరంగ

తాళంబును, దాళలీలయు, రాగజలీలయు, త్రిభిన్నంబును, సీతవక్త్రంబును, హంసలీలయు, సింహవిక్రీడితంబును, ద్విశ్రవర్ణంబును; వర్ణతాళంబును, హంసనాదంబును, సింహనాదంబును, మల్లికామోదంబును, శరభలీలయు, విజయానందంబును, బ్రతితాళంబును, గీర్తితాళంబును, బ్రకాశమధ్యంబును, రాజవిద్యాధరంబును, సకారమత్యంబును, నిస్సారకంబును, ప్రభంగియును, సమతాళంబును, నందనంబును, సుప్రీక్షణంబును, మధ్యకతాళంబును, చభి నందనంబును, మల్లికతాళంబును, చనంగతాళంబును, చందితాళంబును, గుండారతాళంబును, ముకుందతాళంబును, విషమకంకాళంబును, యుండుట తాళంబును, నభంగతాళంబును, జతుర్ముఖంబును, బ్రతిమత్యంబును, వసంతంబును, రతితాళంబును, వర్ణయతియును, జ్యముఖంబును, విలోకితాళంబును, లలితప్రియంబును, బద్ధాభరణంబును, భేతాళంబును, సుతస్వతాళంబును, మర్మకతాళంబును, నిస్సారణజయతాళంబును, గంతుకతాళంబును, భద్రబాణంబును, ఘనమత్యంబును నిట్టిట...దులైన యేబదియాలుతాళంబులు క్షత్రియతాళంబు లయ్యె. వెండియుఁ జంచత్పుటంబును, జాచపుటంబును, నుద్భటంబును, సింహవిక్రమంబును, బ్రత్యంగంబును, రంగదోక్షితంబును, రాజతాళంబును, జతుర్దశవర్ణంబును, రంగప్రదిపికంబును, రంగాభరణంబును, సింహనందనంబును, జ్యోతీభకారమత్యంబును, భేతాళంబును, గాకలప్రియంబును, బ్రక్తిరితాళంబును, చిందుమాలితాళంబును, మధ్యకతాళంబును, ధంకితాళంబును, సమకంకాళంబును, జతుస్తాళంబును, రాజబంగారంబును, జగజంపెయును, శ్రీనందనంబును, దిగ్విజయంబును, యల్లికాతాళంబునను నిట్టి యిరువదియాలు తాళంబులు గుర్వాదులైనవైశ్యతాళంబు లయ్యె. పట్టితాపుత్రకంబును, సంపద్వేష్టాకంబును, ఖండవర్ణంబును, విజ్యతాళంబును, భిన్నచతుర్ముఖంబును, బ్రతాపశేఖంబును, ద్విమాత్రయును, నవాభరణంబును, నిట్టియెనిమిది పుత్రాదులైనశూద్రతాళంబు లయ్యె. ద్రుతాదులైనముప్పదినాల్గుతాళంబులకుఁ గ్రమంబున లక్షణంబు లేఁగించెద. అది యెట్టిదనిన.

ద్రుతయుగ మొకగురుస్థితి మూడు మాత్రలు
 గల్గి దర్పణతాళజ్ఞాన మమరు
 నష్టవార మనుద్రుతాంత్య ద్రుతద్వయ
 మేకలఘుస్థితి నెసఁగుకతనఁ

బవీయు నెన్ని డిమాత్రలఁ బరిధవిల్లి
 బ్రహ్మజాతీయరూపవిభ్రమము లేక
 చర్చరీనామతాళంబు సంఘటిల్లు
 నమితకృతపుణ్య! రామనృపాగ్రగణ్య!

142

కం॥ బిందుద్వయయగణోన్నతి
 నందంబుగ నాటుమాత్ర లమరఁగ చెలయం
 గందర్పనామతాళము
 పొందుగ విను, గోసలూరిబుధజనపాలా!

143

కం॥ నాలుగు ధ్రువములు గురువులు
 నాలుగు మాత్రలు చెలంగ, నలువొప్పంగా
 మే లయ్యె రంగతాళము
 పోలంగా, గోసలూరిబుధజనపాలా!

144

కం॥ వలయద్వయ పగణంబులు
 వలగొన్న ను బంచమాత్ర వల్లభ మగుచున్
 చెలయుఁ బరిక్రమతాళము
 పాలు పమరఁగ, గోసలూరిబుధజనపాలా!

145

కం॥ ద్రుతయుగ్మము లగసంగతి
 నతుకఁ జతుర్మాత్ర మగుచు నతులిత మగు నీ
 గతి వర్ణభిన్నతాళము
 హిత మెనయఁగ, గోసలూరిబుధజనపాలా!

146

కం॥ గణనకు బిందుద్వితయన
 గణములు ద్రుతయుగ్మము లగము క్రమమున నిలువం
 బ్రణుత మగు రాజచూడా
 మణి మాతాశ్చక్రముఁ గళయు మన, రామనృపా!

147

సీ॥ వలయచతుష్కంబు వరలఘుద్వితయంబు
 నవ్వల ద్రుతయుగ్మ మవల గురువు
 క్రమ మొప్ప నీరీతి ఘటియింప సప్తమా
 త్రేలు గల్గి నవమాలితాళ మొప్పు
 ద్వాదశద్రుతముల వరుసలో నాలవ
 దవుద్రుత కవల నాలవవలయము
 న కొకొక్క వెన్నును నర్థచంద్రము నిల్పు
 .....నందు కతన

నాదు ముక్కలుమాత్రమై పాదుకొనఁగఁ
 దనరుఁ దా మిశ్రవర్ణాఖ్యతాళ మరయ
 నిదియు జాతినీ జొరరానివిధము గాంచు
 రామభూపాల! జగదేకరమ్యశీల!

148

కం॥ ద్రుతయుగళము లఘు వొక్కటి
 జత గూర్పుఁ ద్రిమాత్ర మగుచు సన్నత మగు స
 మ్మత మై తురంగ లీలా
 ప్లతతాళము, కోసలూరిబుధజనపాలా!

149

కం॥ మలయద్వితయము లలమును
 దలకొన్న ద్విమాత్ర మగుచుఁ దనరుచు నుండఁ
 జలఁగి ద్వితీయకతాళము
 పాలు పొందగఁ, గోసలూరిబుధజనపాలా!

150

కం॥ చిందుద్వయ మొకగురువును
 బొందు గ నగణంబుతోడఁ బాలుపొందఁగ మ
 ట్టుందరమాత్రేలు గల మక
 రజాతాళ మొప్పు రహి, రామనృపా!

151

శీ॥ రెండుద్రుతములు లఘువులు రెండు గూడి
 మూడుమాత్రలతోడను ముద్దు గుల్కి
 వనరు చుండెడును గుడుకతాళ మరయ
 రామభూపాల! జగదేకరమ్యశీల! 152

కం॥ అకలంక ద్రుతయుగ్మము
 నొక యనునాసికము మఱి గు నొకటియుఁ గాలా
 త్మక మయి క్రీడానా
 మక తాళం బొప్పు, రామ! మానవనాథా! 153

శీ॥ ద్రుతము లొకమూఁ డనుద్రుత మొకండు
 మలసి యొక్కటి ముక్కాలుమాత్ర చెలఁగ
 నుత్తరక్రీడ యనుతాళ మొదలి మించు
 రామభూపాల! జగదేకరమ్యశీల! 154

శీ॥ అర్ధమాత్రద్వయంబును నవలలఘువు
 యగణమును గూడ సప్తమాత్రాధ్య మగుచు
 దీపకాహ్వయతాళంబు దీప్తి గాంచె
 రామభూపాల! జగదేకరమ్యశీల! 155

శీ॥ ద్రుతచతుష్టయమును ద్రుతమును బిందు చ
 తుష్టయంబును ననుద్రుతముఁగలసి
 నాల్గు నర్ధమాత్ర నలువొంది విషమాఖ్య
 తాళమది ద్విజాతిమాళి వెలయు. 156

శీ॥ అర్ధమాత్రచయము హగణముతోఁ గూడి
 పంచమాత్రలు గలపరఁగఁ బూర్ణ
 కంకొలియయి యుండు ఘనబిందుయుగ్మంబు
 గాఁగ నొప్పుమాత్ర గలుగ, రామ! 157

శీ॥ ఉండి కంకొళ మిరవంది రెండుద్రుతలు
 నొకవిరామము నొకలఘు వొదవెనేని
 మలసి యుంపెన రెండుగాల్మాత్ర గలిగి
 వెలయుచుండును, రామభూవిభులరామ! 158

కం॥ ద్రుతయుగళ మర్థచంద్రము
 ద్రుతము విరామమును గూడఁ దోడ్చి మాత్రల్
 కృతిఁ గూడి రెండు వెలయఁగఁ
 దృతీయతాళ మది యగును, ధీవరేణ్యా!

159

సీ॥ బిందుయుగ్మంబును బెంపొందు గలమును
 గూడి మాత్రలు నాల్గు కొమరు మీఱ
 లలితతాళం బొప్పె వలయచతుష్కంబు
 నిండింప మాత్రలు రెండు గల్గి
 కరుణతాళం బొప్పె ఘనబిందుషట్కంబు
 మురు వొప్ప మాత్రలు మూడు గల్గి
 షట్తాళ మిరవందె షడ్వ్రతద్వయమును
 లఘువును భ్రుతమును లలితగురువు

నొకటి ఘటియింప సప్తమాత్రకము లమర
 వర్ధనాహ్వయతాళంబు వరలు ననుచు
 భరతశాస్త్రజ్ఞులైనట్టిభవ్యజనులు
 తెలియఁజేసిరి, రామధాత్రితలేంద్ర!

160

గీ॥ వలయముగళంబు జగణ మవ్వలను గురువు
 నొకటిఁ గూర్చిన మాత్ర లాటొకటి గాఁగ
 రాజనారాయణాహ్వయరమ్యతాళ
 మింపు మీఱెను, రామభూమింద్ర తిలక!

161

కం॥ ద్రుతయుగ్మము నొకగురువును
 నతులితగతి మూడు మాత్ర లై చెల్వొందన్
 మతి నెంచ మదనతాళము
 విలతస్థితి గాంచె, రామ! నుతవిశేషమా!

162

సీ॥ అర్థమాత్రయుగంబు హ్రస్వయుగ్మంబును
 భావబిందుద్వయభనభములను
 మలయంపఁ బదియేనుమాత్రలఁ బౌర్వతి
 లోచనతాళంబు లోకువయ్యె
 ద్రుతచతుష్కముమీఁదఁ దొడరి విరామంబు
 రెండుపాతికమాత్ర నిండ గరుడ
 తాళంబు చెలువందెఁ దగుద్రుత మొక్కటి
 లఘుగురుయుగ్మంబు లలిని గూడ

మూఁడు నరమాత్ర లఘు తాళమునకు వెలయు
 ద్రుతయుగవిరామలలములతోడి స్థితము
 గలయ లక్ష్మీశతాళంబు వెలయ నాఱు
 పాతికయ మాత్ర యన, రామపార్థివేంద్ర!

163

గీ॥ అందు యుగమును ద్రుతబిందు లమరలఘులు
 రెండుముప్పాతికమాత్ర నిండఁగలిగి
 రంగవర్ధనతాళము రహిని నొప్పు
 రామభూపాల! మహనీయరమ్యశీల!

164

ప॥ ఇవిధంబున ద్రితాదు లైనవిప్రతాళంబులు ముప్పదినాల్గును,
 వీవరించి యింక లఘ్వాదు లైనక్షత్రియతాళంబు లేఁబదియాఱింటికిఁ గ్రమం
 బున, లక్షణంబులు ప్రతిపాదించెద. అకర్ణింపుము.

165

కం॥ ఏకలఘుస్ఫురితం బై
 యేకోజ్జ్వలమాత్ర మగుచు నింపు దనర్చెన్
 శ్రీకలిత మాదితాళము
 ప్రాకటశుభసాంద్ర! రామపార్థివచంద్రా!

166

కం॥ ఒకలఘు వనుద్రుతంబులు
 నొకటి ముఁ గాలాత్మ గాఁగ నొఱపై వెలయన్
 సుకరము లఘుభేదకనా
 మకతాళము వెలయు, రామమనుజాధీశా!

167

కం॥ సరకద్వయమధ్యంబును

బరంగంగ బిండుత్రయంబు భాసిలు మూయన్

నవమాత్ర సింహలీలా

వరతాళమునందు, రామవసుధాధీశా!

169

కం॥ సగణంబు లఘువు ప్లతముచు

నగణితమాత్రాష్టకమ్ము నగుచు నెఱంగన్

సాగసుగ శృంగారాహ్వయ

మగుతాళము, రామభూతలాధీశమణి!

169

కం॥ రతిలీలాతాళంబున

కతులితలఘుయుగము రెండు యమతము లమరన్

మతి నెంచ నాటు మాత్రలు

సత మై విలసిల్లు, రామజనపాలమణి!

170

సీ॥ లఘుచతుష్కము మీఁద లలితవిరామంబు

గలిగి యున్నను లేక తొలఁగియున్నఁ

గ్రమ మొప్ప నాల్గుగాల్మాత్రయు నైన

నాలుగుమాత్రల మేలి మైనఁ

దనరంగ గజలీలతాళంబు విలసిల్లె

లఘుగురుప్లుతములు లలిని గూడి

యాటుమాత్రలు గాఁగ నమరుఁ డ్రిభిన్నాఖ్య

తాళంబు లఘుయుగ్మ...యమశ

ములు ఘటించిన పంచమాత్రలు వెలుంగ

వీరవిక్రమతాళంబు వెలయు ననుచు

భరతశాస్త్రజ్ఞు లెల్లరు పలికి రిట్లు

రామధూపాల! వితరణరక్తుశీల!

171

శం॥ వరలఘుయుగ్మమునన్ ద్రుత
భారస్థితిఁ గాంచి రెండు పాతికమాత్రన్
గిఱికిొన్న హంసలీలా
స్థిరతాళము వెలయు, రామ! ధీరవరేణ్యా!

172

సీ॥ మాత్రయుగ్మంబును మిఱియొక్క ప్లతమును
రలమును బ్లతయుగ్మకలిత మగుచు
నొనఁగూడ బదియు నాటొక్కమాత్రగ నయి
సింహవిక్రీడాఖ్యఁ జెలఁగి మించు
సరళంబు ద్రుతయుగ్మ సగణంబు లలవడి
షణ్మాత్రకలిత మై జరిగెనేని
త్ర్యత్రవర్ణాభిఖ్య మగుమేళ మిరవండు
నాద్యంతలఘుమధ్య మార్థచంద్ర

నవకసంగీతదశలఘుప్రవణమర్మ
వర్ణతాళంబు ద్వాదశభరితమాత్ర
వర్ణి తస్థితిక్ష త్రియవర్ణముఖ్య
వర్ణ మయ్యెను, రామభూవరలలామ!

173

గీ॥ హ్రస్వ మొక్కటి ప్లతయుగ్మ మర్థమాత్ర
యుగళ మెన్నిదిమాత్రల నొఱపు మీఱి
.....దగ హంసనాదాఖ్యతాళ
మరయ నొప్పును, రామభూవరలలామ!

174

శం॥ యగణమగణంబు జోడై
నిగిడినమాత్రాష్టకంబు నెగడ వగణ్యం
బుగ సింహనాదతాళము
జగములలో నెప్పుడు, రామజనపాలమణి!

175

సీ॥ సరళయుగళమ్ము ద్రుతచతుష్టయము గల్గి
నాటుమాత్రలు తదిశాణ....మమరె
మల్లికామోదతాళంబు మహిమఁ గాంచి
తెలియఁ దగునయ్య, రామధాతీతలేంద్ర!

176

సీ॥ మాత్రయుగ్మంబు చతురర్థమాత్రములను
హ్రస్వయుగళంబుఁ గూడంగ నాటు మాత్ర
లమరి విలసిల్లు శరభలీలాఖ్యతాళ
మద్భుతం బయ్యె, రామనృపాగ్రగణ్య!

177

క॥ లలమును మగణముఁ గూర్చిన
నలుచడిమాత్రాష్టకంబు నలు వై మీఱన్
విలసిల్లు విజయనందన
బలవాతాళంబు, రామపార్థివచంద్ర!

178

క॥ వెలయుగ మాత్రద్వయమును
వలయద్వయ మింపు మీఱు వరమాత్రలచే
వెలయుచుఁ బ్రతితాళంబులు
పాలుపొందెను, గోసలూరిబుధజనపాలా!

179

క॥ సరగల నాతతగణప్లత
సారస్థితి గాంచి ద్వాదశస్థిరమాత్రలో
కర మొప్ప నేతుతాళముఁ
బురణించును, గోసలూరిబుధజనపాలా!

180

సీ॥ లగము ప్లతమును ద్రితయుగళంబుఁ గూడి
సప్తమాత్రప్రచారంపు సంఖ్య లలర
రాజవిద్యాధరాహ్వయరమ్యతాళ
మతశయిల్లెను, రామధాతీతలేంద్ర!

181

కం॥ ఓలిగ నగణము భగణము

కేలిక నొగి సప్తమాత్రకిర్తిత మగుచుం

గ్రాలంగా సంకాశమ

తాళము లిరవందు, రామధరణీనాథా!

182

కం॥ సగణము చిందుచతుష్కము

సోగియగ షణ్మాత్రమహిమ సొంపులు గుల్కం

దగఁగా సకారమత్యక్

మగణితముగ, రామభూవరామూల్యమణి!

183

గీ॥ లల మనుద్రుతయుక్త మై మెలఁగెనేని

రెండుపాతికమాత్రచే నిండ వెలయుఁ

జారు నిస్సారుకాభిఖ్య సరసతాళ

మఖిలగుణధన్య! రామ! గుణాగ్రగణ్య!

184

గీ॥ భగణహగణప్రకారంబు భాసిలంగ

సప్తమాత్రలఁ గైకొని సకలనటులు

చాలఁ గొనియాడఁగఁ ద్రిభంగితాళ మొప్పు

భవ్యగుణసాంద్ర! రామభూపాలచంద్ర!

185

గీ॥ మాత్రయుగళంబు వలయుయుగ్మంబుఁ గూడి

యర్థచంద్రంబుఁ గలసిన నగ్రజాతి

కర్త మనఁగాక సమతాళ మమర మూఁడు

నరయ మాత్రలు, రామభూపాగ్రగణ్య!

186

గీ॥ లఘువు లొకరెండు దృఢయుగళంబు ప్పతము

వరుసఁ గూడిన షణ్మాత్రవై భవంబు

దనర నందనతాళంబు తజ్జు లెంచ

వెలయుచుండును, రామభూనిభులలాను!

187

కం॥ ఉద్వీక్షణతాశంబును
నుద్వీక్షణ మయ్యై సగణయోగము మాత్రలో
విద్యన్నత నా ల్లంచును
విద్యజ్ఞు లందు, రామ! విబుధస్తోమా! 138

కం॥ సరళద్వయవలయద్వయ
సరళంబులు బిందుయుగము సంధిలి మాత్రా
ధరమౌ దువర్ణమత్యక్త
వరతాశమునందు, రామ వసుధారమణా! 139

గీ॥ హ్రస్వవలయంబునకు మీఁద హ్రస్వవలయ
యమళములు గూర్చి బంచమాత్రాధ్య మగుచు
హరువు మీఁతెను సభినందనాఖ్యతాశ
మాద్యగుణధన్య! రామభూపాగ్గిగణ్య! 190

కం॥ వలమును వలయద్వయమును
గల మనునాసికము లైదు గాల్యాత్రము గా
వెలసెను మల్లికతాశము
పాలుపొందుగఁ, గోసలూరిబుధజనపాలా! 191

సీ॥ సరళఘ్నతాన్విత సగణప్లతంబులు
మలయ నేకాదశమాత్ర లమరుఁ
డగు ససంగాహ్వయతాశంబు మఱియును
లఘుయుగదుత్తయుగ్మ లలగగములుఁ
గలిగి తొమ్మిదిమాత్ర లలవడ నందితా
శము వెన్న సగణంబు లగముఁ గూడ
పైకొన్న షణ్మాత్ర జారుతాశం బొచ్చు
లఘువును దుత్తయుగ్మ లగము లుత్తరఁ

బంచమాత్రాన్వితము కుందభవ్యతాశ
మమరు యగణాధ్య మైనచో నైదు మాత్ర
తోలి మేఘయంగ విమమకంతాశతాశ
ముమరీ యుంపొందె, రామస్మపాగ్గిగణ్య!

కం॥ సగణానుద్రుతకలితం

బగుచునుబాదాన్నితాంతమాత్రాచిత మై

నెగడినయప్పటితాళము

పొగడంగఁ దగుఁ, కోసలూరి బుధజనపాలా!

193

గీ॥ ఒక్కలఘువుతోడ నొకదీప్త మొనఁగూడ

నాల్గుమాత్ర లమరి నలుపు మీఱి

వెలయు మఱి యభంగవిశ్రుతతాళంబు

బుధవిరామ! భూప! పురుషరూప!

194

కం॥ ఒకజగణం బొకదీప్తము

సుకరంబుగఁ గూర్చ సప్తశుభమాత్రలచేఁ

బ్రకటచతుర్ముఖతాళము

సకలొన్నత మయ్యె, రామజనపాలమణి!

195

కం॥ కృతు లెంచ సగణభగణము

లతికిన నది యష్టమాత్రలమరంగఁ దనరం

బ్రతిమత్యతాళ మిది య

దృఢతము గ విను, కోసలూరిబుధజనపాలా!

196

సీ॥ సగణంబు మగణంబు నవమాత్ర లై నిల్వ

లలిసి వసంతతాళంబు వెలయు

వగణాన్నితంబు గా వరలేడు రతితాళ

మరయంగ శబ్దత్రయాధ్య మయ్యె

లద్యయబద్ధయలాలితం బగువర్ణ

యతితాళ మష్టమాత్రాంక మయ్యె

సలవలయద్యయతాళ మై జయముఖ

తాళంబు మత్స్యాత్రధన్య మయ్యె

లఘువు గురువును దుర్జితయుగళంబు శ్లేతముఁ
గూడి యా తొక్కమాత్ర గా గుఱుతు మీఱఁ
దగు విలోకితతాళంబు తక్షణ్ణ లెంచ
రామభూపాల! శాశ్వతరమ్యశీల!

197

కం॥ లలితగణంబులు గూడిన
విలసిత మై సప్తమాత్రవిశ్రుత మగుచున్
లలితప్రియతాళం బగుఁ
బొలు పొందగఁ, గోసలూరిబుధజనపాలా!

198

గీ॥ నగణమునకు వెనుక యగణద్వయముఁ గూడి
పదియు మూడు మాత్ర లొదవనేని
సంగతాళ మమరసంగత మై యొప్పుఁ
బుణ్యసాంద్ర! రామభూతలేంద్ర!

199

గీ॥ సరళదీప్తసరళసంయుక్త మై పంచ
మాత్రరూప మగుచు మహిని వెలయు
భరతవిదులు మెచ్చ బంధాభరణతాళ
మరయ, రామభూప! యవనినాథ!

200

కం॥ లగలలములు వలయద్వయ
మగణిత పణ్ణాత్ర లమర నతిజయతాళం
బగు నండు భరతవేత్తలు
పొగడం దగుఁ, గోసలూరిబుధజనపాలా!

201

కం॥ వలపా యొక్కమహోత్సవ
విప్రులం బగు సత్సవాఖ్యవిశ్రుతతాళం
బునమింపఁ జతుర్మాత్రా
లపితము మకతాళ మగుచు, రామభూపాలా!

202

కం॥ నగగమున లలము గూడినఁ

దగు నిస్సారణజయాఖ్య తాళము మాత్రలో

నెగడఁగ ద్వాదశసంఖ్యను

బొగడం దగుఁ, గోసలూరిబుధజనపాలా!

203

కం॥ లలనలములు ప్లతయుగ్మముఁ

గలసిన పదుమూడుమాత్రకంబులు వెలయం

జెలువగుఁ గంతుకతాళము

పొలువందగఁ, గోసలూరిబుధజనపాలా!

204

కం॥ నలరలతలవగణంబులు

గలయఁగఁ బర్వంగ మల్లికాతాళము చె

ల్వలఁరగ వింశతిమాత్రలఁ

బొలుపొందును, గోసలూరిబుధజనపాలా!

205

గీ॥ నగణభగణసగణరగణంబులును గూడి

పదియు నాఱుమాత్ర లొదవునపుడు

భద్రబాణనామభవ్యతాళం బొప్పు

భువిని, గోసలూరిబుధవరేణ్య!

206

కం॥ సలనగణము లొనఁగూడిన

విలసితమాత్రాష్టకంబు విశ్రుత మగుచున్

వెలయును శునమత్యాహ్వయ

సలలితతాళంబు, రామజనపాలమణి!

207

వ॥ ఇట్లు, లఘ్వాదు లైన యేఁబదియాఱు శ్రుతియతాళంబులు నిరూపించి, యింక గుర్వాదు లైన వైశ్యతాళంబు లిరువదియాఱింటికిఁ గ్రీమంబున లక్షణంబు లేర్పఱింపెద. ఆకర్ణింపుము.

208

కం॥ గురుయుగ్మము లఘుదీప్తము

లరుదు గ సంధిల్ల మాతృకాష్ట మనంగన్

సురుచిర మై చంచత్పుట

వరతాళము వెలయు, రామజనపాలమణి!

209

కం॥ గలమును లగమును జతగా

వలగొనఁ జానత్పుటాఖ్యతాళము వెలయున్

సలలితషణ్మాత్రకములు

పాలుపొందును, గోసలూరిబుధజనపాలా!

210

కం॥ మగణసమన్వితలీలను

బొగడగఁదగి యాటమాత్రములఁ జెల్వంచన్

నెగడును నుద్భటనామక

మగుతాళము, రామభూవరానర్వమణి!

211

సీ॥ మలపలగపయోగమహిత మై షోడశ

ఘనమాత్రసింహాదికృమము వెలయు

మగణంబు లలమును మలసిన యష్టమా

త్రాలు గల్గి ప్రత్యంగతాళ మొప్పు

గాత్రయలఘుదీప్తకలిత మై దశమాత్ర

లమరంగ ద్యోతన మరయవెలుఁగు

గురుఘ్రతద్రుతయుగ్మగలప మై ద్వాదశ

ధన్యమాత్రల రాజతాళ మొసఁగు

భగణమర్ధమాత్రయుగ మేకగురువ్రను

నరురి సప్తమాత్ర లగుచు వెలయు

జగములోన మఱియుఁ జతురశ్రవర్ణక

తాళ మరయ, రామధరణినాథ!

212

కం॥ తగణగురుఘ్రతయు క్తం

బగు నిది రంగప్రదీపితాహ్వాయతాళం

బగణితగతి దశమాత్రల

నెగడును భువిలోన, రామనృపసుత్రామా!

213

కం॥ తలమును దీప్తముఁగూడిన

విలసన్నవమాత్ర మగుచు విశ్రాంతి

వెలయును రంగభరణో

జ్వలతాళము భువిని, రామజనపాలనః!

214

సీ॥ తగణాశ్లుతంబులు లగవలయద్వయ

తగణము ల్పలపముల్ భగణ మొకటి

నిశ్శబ్దనలముతో నెతలు గాఁ గూడిన

ద్వాత్రింశమాత్రవిస్తార మగుచు

సింహనందనతాళశేఖరం బిం పొందె

రగణంబు తగణంబు రహి వహించి

మాత్రాష్టకంబు గా మలయుచు భువిలోనఁ

దగు జయశ్రీనామతాళ మెపుడు

భగణహగణాశ్లుతంబులు పరంగఁ గూడి

పదియుమాత్రల రీతిని బరిధవిల్ల

లలిభకారకమత్యతాళంబు వెలయు

రామభూపాల! జగ జేకరమృశీల!

215

కం॥ రలవలయద్వయదీప్తము

లాలయంగ జయతాళ మొప్పు సూరితలీలన్

విలసితదశమాత్రలచేఁ

బొలుపొందంగ, గోసలూరి బుధజనపాలా!

216.

సీ॥ గురులతాశ్లుతయుక్తోకిలప్రియతాళ

మాటు మాత్రలచేత సమరియుండు

దగణంబు సరళంబు దనర షణ్మాత్ర మై

శ్రీకీర్తితాళంబు చెలువు గాంచు

నాద్యంతగురుమధ్య మాద్యంతము శత్రుష్ట
యము హతప్రహ్లా మై యమరేనే
బిందుమాలిసమాఖ్యఁ బెంపొందె గురువల
యల్లత బులుమాత్ర తైగు శుభః

గాకమధ్యైకతాశంబు ఘనతః గాంచె
రగణ మనుపేర నైదు మాత్రలు తెలింగి
తెంగి కాతాళ మింపొందె కివితోడ
భవ్యగుణసాంద్ర! రామభూపాలచంద్ర!

217

సీ॥ తగణ మెప్పటఁగూర్చు పగు సమకంకాళ
తాళంబు పంచమాత్రలకు నమరు
గురువలయత్రయభరితచతుస్తాళ
మున మూడు చరమాత్రల దనరుచుండు
రగవలయద్వయరంజితరాజబం
గాళంబు మాత్రాక్షకమున వెలయు
గద్యత్రయగమును గలిగి ద్యోతంబులు
భవితోన జగజంపె బాలచుండును

బాదకలితత్రిమాత్రసంభరిత మగుచు
మణియు భగణాల్లతంబులు మలనెనేని
యాటునొకమాత్ర స్త్రీనందనాఖ్యతాళ
మిం పెనుగును, రామభూపాలచంద్ర!

218

గీ॥ మగణగణంబు లొనఁగూడి నెగడనేని
వెలయు దొమ్మిదిమాత్రల విశదమగుచు
ద్వివిజయనామతాళము దీప్తి గాంచె
రామభూపాల! కాశ్వతరమృశీల!

219

కం॥ గురువును లఘుయుగ్మంబును

వరుసను ఘటియింప నాల్గు వరమాత్రలచేఁ

బరఁగుచు ఝల్లికతాళముఁ

బురణించును, గోసలూరి బుధజనపాలా!

220

ప॥ ఇత్రైఱంగున గుర్వాదు లైనఁజరువదియాటు వైకృతతాళంబు
లును నిరూపించి, యింకఁ బ్లుతాదు లైనశూద్రతాళంబు లెనిమిదింటికీ గ్రమం
బున లక్షణంబు లెఱింగించెద. అవధరింపుము.

221

సీ॥ పగలములో గలపములో పరఁగినషష్టికా

పుత్రంబు ద్వాదశమాత్ర మయ్యె

ప్లుతమగణప్లుతయుతము సంపద్వేష్ట

మునకు ద్వాదశమాత్రములు దనర్చు

ప్లుతగురుద్రుతయుగ్మములు తగ యుక్త మై

యమరిన ఖతడవర్ణాఖ్యతాళ

మున కెంచఁబడుమూఁడు ముఖ్యమాత్రాలు నిల్చి

ప్లుతగురుప్లుతగురుసూర్తి దనరి

విజయతాళము దశమాత్రవిశద మయ్యెఁ

ప్లుతలఘుసూర్తి మాత్రలఁ బొసఁగునాల్గు

తోన విలసిల్లు భిన్నచతుర్ముఖాఖ్య

తాళ మీలోన, రామభూపాలచంద్ర!

222

కం॥ ప్లుతయుగళం బనునాసిక

యుత మగుచుఁ బ్రతాపశేఖరోజ్జ్వలతాళ

స్థితి పాదాన్వితషణ్మా

త్రైతలన్ విలసిల్లు, రామభరణినాథా!

223

సీ॥ త్తలనలత్తలయుక్త మై పాసఁగనేని
తనరఁ ద్రిమాతృకృన్నామతాళమునకు
మాతృదశకంబు నిజము గా మలయు ననుచు
భరతవిదు లండు, రామభూపాలచంద్ర!

224

కం॥ మఱి దీప్తత్రికలలములుఁ
బరగినబింభరణనామ భాసురతాళం
బరయఁ బదియేనుమాతృలఁ
బురణించును, గోసలూరిబుధజనపాలా!

225

వ॥ ఇత్రైఱుగునఁ దొలుత నొకవచనంబుచేతఁ దాళంబు లన్నియు
వరుసగా నుద్దేశించి, వెండియు నలువదియొక్కపద్యంబుచేత ద్రితాదిబహుది
తాళంబులు ముప్పదినాల్గును, నలువదినాల్గు పద్యంబులచేత లఘూది
క్షుత్రియతాళంబు లేబదియాఱుచు, బండ్రెండు పద్యంబులచేత గుర్వాది
వైశ్యతాళంబు లిరువదియాఱును, నాల్గు పద్యంబులచేత బ్లుతాది శూద్ర
దాళంబు లెనిమిదియును గానంతు తాళసంఖ్య ౧౨౦. ఈతాళంబులకు లక్ష
ణంబులు క్రమంబున నేర్పఱచితి. మఱియు నిందులో విశేషంబు ద్రిత
శేఖరంబును, జర్పిరియు, సంతరక్రీడాతాళంబును, నాయంతర క్రీడా
తాళంబును, ఝంపయంత్రితమకతాళంబును, గరుడతాళంబును, మిశ్రవర్ణం
బును, రంగవర్ణంబును ననునిట్టి ద్రితాదితాళంబులు పదియును లఘుశేఖరం
బును, గజలీలయు, హంసలీలయు, వర్ణతాళంబును నిస్సాగకంబును, సమ
తాళంబును, మల్లతాళంబును, ఝంపంబును, నను నిట్టి లఘూదితాళంబు
లెనిమిదియును, గుర్వాదియాజంపాతాళం బొక్కటియును, బ్లుతాది ద్రౌప
ప్రతాపశేఖరతాళం బొక్కటియునుం గూడ నిర్వదితాళంబులును దక్కఁ
దక్కిన నూటనాల్గు తాళంబులును జతురశ్రాదిపంచజాతులయందు భిన్న
భిన్నప్రకారంబు లై మహద్భేదంబులవలన జనియించి తజ్జాతీయలఘుక్షరం
బుల ప్రమాణంబునఁజేసి ద్రితసారయోగ్యంబు లై యుండు. మఱియు
నట్టి ద్రితశేఖరచక్రగర్వాదితాళంబు లిరువదియును విరామయోగ్యతాళంబులు

కావున విరామరహితం బైన చతురశ్రజాతయందు సంభవింప నేరక విరామ
రహితంబు లైన త్రిశ్రాంతిచతుర్జాతయందును సంభవించి లఘుక్షర
ప్రమాణభేదంబులవలన చ్యవహారయోగ్యంబు లై యుండు. అట్టైనను
నిట్టి విరామయుక్తాదితాళంబులకు మాత్రానిర్ణయంబెట్లు నేయందగు ననినచో
వినుము. అదియును దత్తతాళనియతాంగభృశంబు లేక యుండు సామాన్య
లఘుప్రమాణంబు చేకొని, చతురశ్రజాత్యనుగుణంబుగా మార్గప్రదర్శనార్థం
బై తాళమాత్రానిర్ణయంబు గావించితి. అందువలన భాగంతి జెందక బుద్ధి
మంతులు తత్తజ్జాత్యక్షరకాలంబు లెఱింగి మాత్రానిర్ణయం బొనర్చి తాళ
వ్యవహారంబు గావించవలయు. అదియునుంగాక యన్యతాళంబులు కొన్నిటి
నెఱింగించెద. అది యెట్టి దనిన.

226

కెం|| మగణము గల దీప్తంబులు

గగలపములు గూడి మాత్రాగము లిరువది గా

నెగజె వినాయకతాళము

పొగడొందగఁ, గోసలూరి బుధజనసాలా!

227

కె|| నాలుగుప్రతములు లఘువును

మాలికి గాఁ బంచమాతమత్యాహ్వానము

త్రాళమున మూడు మాత్రలు

కీలిత మగు, రామభూప! కీర్తికలాపా!

228

వ|| ఇట్లు, దాళంబులు భిన్నభిన్నప్రమాణోదయించి పంచమాతము
మహాద్భేదవిస్తారప్రస్తారాంతయంబువలన నపారపారావారంబుల రీతిని ననం
తంబు లై యుండు. అదియునుగాక తొల్లి పర్వవిద్యానాథుం డైనద్వైమా
తురున్వరమండలంబునకుడాళప్రస్తారసాగరంబుల పారంబు లై ను సుస్తరంబు
లయ్యె నని భరతజ్ఞు లైనమహాత్ములు చెలుపుదును. అట్టితాళభేదంబులును,
దల్లతాణిబులును యథోక్తంబుగా నెఱింగి తార్యత్రికవ్యవహారంబునందుఁ
బ్రవర్తించునతండు నటశిఖామణియగు నని మహేశ్వరుండు నిజభరతంబు
వివరించె. ఇది తాళభేదనిరూపణంబు. విని యవధరీరపుము.

229

— గర్భము —

ఇది శ్రీరామభద్ర భద్రాచలతపశాఠాతశీతల సులభ సార్వ
స్వత విచిత పోలూరియోచయోగరాత్యపుష్క సలస్జనసిధేయ
గోవిందనామధేయప్రణీతం వైన 'రాగతాళచింతామణి'
యను సంగీతశాస్త్రీయ మహాప్రబంధంబున నానావిధ
నాట్యలక్షణంబును, నటనాశీమర్దళికాది లక్షణం
బును, జతుర్విధాభినయనిరూపణంబును, చాళ
మును వర్ణంబును, తాళదశప్రాణనిర్ణయం
బును, జూళాది స్తుతాళలక్షణంబును,
జతుర్వింశత్యంతర శతాది వర్ణ
తాళ నిరూపణంబు వైన పంచ
మాశ్వాసము పుష్కర్ణము

ఓం తత్సత్

ఇది పంచమాశ్వాసము

BULLETIN OF THE GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS
LIBRARY, MADRAS.

AN APPEAL.

The Government Oriental Manuscripts Library, Madras, is unique in point of variety and vastness of collections covering a very wide field of Indian Literature in Sanskrit, Tamil, Telugu, Kannada, Malayalam, Mahratti, Arabic, Persian and Urdu. The dates of several of the manuscripts go back to many hundreds of years. From an academic point of view, these collections contain some very interesting specimens of Literary, Scientific, Historical and Artistic importance. A large number of them have not yet been printed and some of them are available only in this Library. With a view to placing these manuscripts in the hands of the public in a printed form, the Government of Madras were pleased to sanction the starting of a BULLETIN under the auspices of the Government Oriental Manuscripts Library. For the present only two numbers are issued in a year. They contain critical editions of original works in Sanskrit, Tamil, Telugu, Kannada, Malayalam, Mahratti, Persian and Urdu. The annual subscription is only Rs. 4 inland and 8 shillings foreign. Scholars, Patrons of Culture, Universities, Public Libraries and Educational Institutions are requested to enrol themselves as subscribers for this Bulletin and thus encourage the cause of Oriental Studies and Culture.

A few copies of back numbers are available for sale, post free, at the following prices which should be sent in advance.

Vol. I, No. 2, July to December, 1948	.. Rs. 2.
Vol. II, 1949	.. Rs. 4.
Vol. III, 1950	.. Rs. 4.
Vol. IV, 1951	.. Rs. 4.

T. CHANDRASEKHARAN,
Curator,
Government Oriental Manuscripts Library.

LIST OF CATALOGUES PUBLISHED BY THE GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS.

SANSKRIT.

DESCRIPTIVE CATALOGUES.

	<i>Numbers.</i>	<i>Price.</i>
		RS A. P.
* Vol. I.—Part I, Vedic Literature ..	1 to 46	0 12 0
* Vol. I.—Part II. Vedic Literature ..	47 to 245	0 12 0
* Vol. I.—Part III. Vedic Literature ..	246 to 852	2 0 0
* Vol. II.—Vedic Literature ..	853 to 1245	1 12
* Vol. III.—Grammar, Lexicography and Prosody ..	1246 to 1805	1 8 0
* Vol. IV.—Part I. Itihāsa and Purāṇa ..	1806 to 2337	1 8 0
* Vol. IV.—Part II. Upapurāṇas and Sūhāmāhātmyas ..	2338 to 2610	1 4 0
* Vol. V.—Dharmaśāstra ..	2611 to 3045	1 8 0
* Vol. VI.—Dharmaśāstra ..	3046 to 3427	1 4 0
* Vol. VII.—Dharmaśāstra ..	3428 to 3872	1 4 0
* Vol. VIII.—Arthaśāstra, Kāmaśāstra and Systems of Indian Philosophy—Nyāya ..	3873 to 4334	1 4 0
* Vol. IX.—Systems of Indian Philosophy—Vaiśeṣika, Yoga, Mīmāṃsā and Vedānta-Advaita Philosophy ..	4335 to 4780	1 12 0
* Vol. X.—Systems of Indian Philosophy—Dvaita, Viśiṣṭādvaita and Śaiva Vedāntas ..	4781 to 5122	1 12 0
* Vol. XI.—Systems of Indian Philosophy ..	5123 to 5558	1 12 0
Vol. XII.—Religion ..	5559 to 6266	1 12 0
Vol. XIII.—Religion ..	6267 to 7006	1 12 0
* Vol. XIV.—Religion ..	7007 to 7729	1 12 0
* Vol. XV.—Religion ..	7730 to 8165	1 12 0
* Vol. XVI.—Religion, Vrata and Pūjā ..	8166 to 8780	1 12 0
Vol. XVII.—Stotras ..	8781 to 9357	1 12 0
Vol. XVIII.—Stotras—Prašamsā Stotras ..	9358 to 10540	1 12 0
Vol. XIX.—Stotras—Prašamsā Stotras ..	10541 to 11450	1 12 0
Vol. XX.—Kāvya ..	11451 to 12143	2 12 0
Vol. XXI.—Kāvya ..	12144 to 12783	3 0 0
Vol. XXII.—Rhetoric, Poetics, Music, Dancing and Śilpa śāstra ..	12784 to 13068	4 0
Vol. XXIII.—Medicine ..	13069 to 13381	1 8 0
Vol. XXIV.—Jyotiṣa ..	13382 to 14076	3 2 0
* Vol. XXV.—Supplemental ..	14077 to 14560	2 4 0
Vol. XXVI.—Supplemental ..	14561 to 15000	2 12 0
Vol. XXVII.—Supplemental ..	15001 to 15692	5 14 0
Vol. XXVIII.—Supplemental ..	15693 to 16200	3 12 0
Vol. XXIX.—Supplemental ..	16201 to 16700	3 2 0
Vol. XXX.—Supplemental ..	16701 to 17200	7 10 0
Vol. XXXI.—Supplemental ..	17201 to 17700	11 12 0

TRIENNIAL CATALOGUES.

* Vol. I-A (1911—13) ..	1 to 342	2 0 0
* Vol. I-B (1911—13) ..	343 to 573	1 6 0
* Vol. I-C (1911—13) ..	574 to 801	1 6 0
Vol. II-A (1914—16) ..	802 to 1329	18 2 0
Vol. II-B (1914—16) ..	1330 to 1456	
Vol. II-C (1914—16) ..	1457 to 1942	
* Vol. III-A (1917—19) ..	1943 to 2348	6 0 0
* Vol. III-B (1917—19) ..	2349 to 2679	6 0 0
* Vol. III-C (1917—19) ..	2680 to 2894	4 4 0
Vol. IV-A (1920—22) ..	2895 to 3203	9 0 0
Vol. IV-B (1920—22) ..	3204 to 3634	8 0 0
Vol. IV-C (1920—22) ..	3635 to 4155	10 0 0
* Vol. V-A (1923—25) ..	4156 to 4300	4 0 0
* Vol. V-B (1923—25) ..	4301 to 4415	2 8 0

SANSKRIT—*contd.*
TRIENNIAL CATALOGUES—(*cont.*)

	N ^o . of	Price.
		RS. A. P.
Vol. V-C (1923—25)	.. 4416 to 5041	5 12 0
Vol. VI (1926—28)	.. 5042 to 5380	10 0 0
Vol. VII (1929—31)	.. 5381 to 5532	2 14 0
Vol. VIII (1931-32—1933-34)	.. 5533 to 5700	1 4 0
Vol. IX (1934—37)	.. 5701 to 5996	6 0 0
Vol. X-A (1937-38 to 1939-40)	.. 5997 to 6496	14 10 0
Vol. X-B and X-C (1937-38 to 1939-40)	.. 6497 to 7496	<i>In the press.</i>

GENERAL.

Alphabetical Index of Sanskrit Manuscripts, Part I	..	13 12 0
Alphabetical Index of Sanskrit Manuscripts, Part II	..	10 0 0
Alphabetical Index of Sanskrit Manuscripts, Part III	..	3 6 0
Author Index of Sanskrit Manuscripts	..	1 8 0

TAMIL.

DESCRIPTIVE CATALOGUES.

Vol. I.—Alphabet, Primer. Lexicography, Grammar and Literature	..	1 to 511	1 14 0
Vol. II.—Itihāsa, Purāṇa, Religion and Philosophy (Vaiṣṇavism)	..	512 to 1122	2 2 0
Vol. III.—Religion and Philosophy (Śaivism)	..	1123 to 1620	6 0 0
Vol. IV.—Religion and Philosophy (Śaivism)	..	1621 to 1867	3 10 0
Vol. V.—Alchemy, Medicine, Magic, Witchcraft and Supplement	..	1868 to 2173	6 0 0
Vol. VI.—Miscellaneous	..	2174 to 2725	19 12 0
Vol. VII.—Local Records	..	2726 to 2949	13 4 0
Vol. VIII.—Local Records	..	2950 to 3169	<i>In the press.</i>

TRIENNIAL CATALOGUES.

Vol. I.—Miscellaneous (1910-13)	..	1 to 114	1 6 0
Vol. II.—Miscellaneous (1914-16)	..	115 to 310	4 14 0
Vol. III.—Miscellaneous (1917-19)	..	311 to 409	5 0 0
Vol. IV.—Miscellaneous (1920-22)	..	410 to 535	5 0 0
Vol. V.—Miscellaneous (1923-25)	..	536 to 859	6 8 0
Vol. VI.—Miscellaneous (1926-28)	..	860 to 952	4 10 0
Vol. VII.—Miscellaneous (1929-34)	..	953 to 1055	2 6 0
Vol. VIII.—Miscellaneous (1935-43)	..	1056 to 1473	34 14 0
Vol. IX.—Miscellaneous (1944-49)	..	1474 to 1605	13 8 0

GENERAL.

Alphabetical Index of Tamil Manuscripts, Vol. I	..	5 4 0
Alphabetical Index of Tamil Manuscripts, Vol. II	..	12 6 0
Alphabetical Index of Tamil Manuscripts, Vol. III Local Records	..	8 6 0
Author Index of Tamil Manuscripts	..	3 10 0

TELUGU.

DESCRIPTIVE CATALOGUES.

Vol. I.—Itihāsa, Purāṇa and Māhātmya	..	1 to 369	2 12 0
Vol. II (1).—Śrīṅgāra Prabandhas	..	370 to 616	1 0 0
Vol. II (2).—Śrīṅgāra Prabandhas	..	617 to 806	4 0 0
Vol. III.—Śrīṅgāra Prabandhas	..	807 to 941	3 14 0
Vol. IV.—Prabandhas—Dvipadakāvya	..	942 to 1221	5 12 0
Vol. V.—Grammar, Prosody and Lexicography	..	1222 to 1395	3 6 0
Vol. VI.—Vacana Kāvya	..	1396 to 1466	1 4 0
Vol. VII.—Śatakas	..	1467 to 1833	5 6 0
Vol. VIII.—Yakṣagānams and Daṇḍakams	..	1834 to 2040	4 10 0
Vol. IX.—Vedānta	..	2041 to 2273	21 12 0
Vol. X.—Gaṇita and Jyotiṣa	..	2274 to 2399	13 0 0
Vol. XI.—Medicine	..	2400 to 2481	6 8 0
Vol. XII.—Music (Sāṅgīta)	..	2482 to 2592	7 6 0
Vol. XIII.—History	..	2593 to 2657	4 14 0
Vol. XIV.—Local tracts (Mackenzie Collections)	..	1 to 150	<i>In the press.</i>

TRIENNIAL CATALOGUES.

* Vol. I.—Miscellaneous (1910-13)	..	1 to 137	1 6 0
Vol. II.—Miscellaneous (1913-16)	..	138 to 292	2 6 0
Vol. III.—Miscellaneous (1916-19)	..	293 to 539	6 0 0
Vol. IV.—Miscellaneous (1919-22)	..	540 to 715	7 14 0
Vol. V.—Miscellaneous (1922-28)	..	716 to 812	3 0 0
Vol. VI.—Miscellaneous (1928-41)	..	813 to 1069	25 12 0

TELUGU—*contd.*

Numbers.   *Price.*
RS. A. P.

GENERAL.

Alphabetical Index of Telugu Manuscripts .. 3 12 0

KANNADA.

DESCRIPTIVE CATALOGUES.

Vol. I.—Grammar, Lexicography, Prosody, Itihāsa and Purāṇa	1 to 138	6 0 0
Vol. II.—Itihāsa and Purāṇa	139 to 317	4 12 0
Vol. III.—Religion—Āgama	318 to 476	6 12 0
Vol. IV.—Religion—Āgama, Virāṣaiva and Christianity	477 to 825	21 12 0
Vol. V.—Religion and Kāvyaś	826 to 1038	35 2 0
Vol. VI.—Kāvyaś		<i>In the press.</i>

GENERAL.

Alphabetical Index of Kannada Manuscripts .. 2 4 0

MALAYALAM.

DESCRIPTIVE CATALOGUES.

Vol. I Miscellaneous	1 to 351	8 2 0
Vol. II Do.	352 to 368	2 8 0

GENERAL.

Alphabetical Index of Malayalam Manuscripts .. 0 2 0

ISLAMIC LANGUAGES.

Descriptive Catalogue of Islamic Manuscripts, Vol. I	..	13 14 0
Descriptive Catalogue of Islamic Manuscripts, Vol. II	..	16 12 0
Alphabetical Index of Urdu Manuscripts	..	0 2 0
Alphabetical Index of Persian Manuscripts	..	1 2 0
Alphabetical Index of Arabic Manuscripts	..	0 8 0

MARATHI.

Alphabetical Index of Marāṭhī Manuscripts	}	In one volume	9 14 0
Subject Index of Marāṭhī Manuscripts			
Descriptive Catalogue of Marāṭhī Manuscripts—Kaifīyats			

N. B.—* The books marked with an asterisk are out of stock.

**LIST OF BOOKS PUBLISHED BY THE GOVERNMENT
ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS,
UNDER THE MADRAS GOVERNMENT ORIENTAL
MANUSCRIPTS SERIES.**

Serial Number	Name of the work.	Name of the Editor.	Language	Price.
				Rs. A. P.
1.	*S a r v a - siddhānta- saṅgraha	M. Rangacarya, M. A. Rao Bahadur.	SANSKRIT.	0 12 0
2.	*Gaṇita-sārasaṅgraha	Do.	Do.	2 4 0
3.	Padya-cūḍamaṇi with commentary	Do.	Do.	2 8 0
4.	Brahma - siddhi with commentary	Mahamahopādhyāya S. Kuppuswami Sastri.	Do.	7 12 0
5.	Ratneśvara - prasādana- nāṭakam	P. P. S. Sastri	Do.	1 2 0
6.	Rāmānuja-campū with commentary	Do.	Do.	3 0 0
7.	Mahābhāṣya with the commentary of Kai- yaṭa and super-com- mentary - Pradīpodd- yotana of Annam- bhāṭṭa, Vol. I. Āhni- kas 1 to 4.	P. P. S. Sastri & Dr. A. Sankaran.	Do.	20 12 0
8.	Śāstradīpikā with the commentary M a y ū - khāvaḷi	P. P. S. Sastri	Do.	<i>In the press.</i>
9.	Bāla bhārata with com- mentary	Do.	Do.	2 0 0
10.	Nayā mañjarī	Do.	Do.	2 0 0
11.	* Damarukam with com- mentary	Do.	Do.	0 8 0
12.	Śrīṅāra prakāśa, Part I.	Do.	Do.	1 8 0
13.	Mahābhāṣya with the commentary of Kai- yaṭa and the super commentary Pradī- poddyyotana of A- nambhāṭṭa. Vol. II. Āhnikas 5 to 9.	T. Chandrasekharan, M. A., L. T.	Do.	<i>In the press.</i>
14.	Naṇṇūr Kāṇḍikaiyurai.	Do.	TAMIL.	<i>In the press.</i>
15.	Māṇikka-vācakar Am- maṇai.	Do.	Do.	Do.
16.	Ādi-parvattādi-parvam.	Do.	Do.	Do.
17.	Vasu-carititiram.	Do.	Do.	Do.
18.	Sakala-nīti-k a t h ā - n i - dhānamu.	Do.	TELUGU.	Do.
19.	Pañca-tantram.	Do.	Do.	Do.
20.	Sundara-kāṇḍam (Rāmā- yanam) by Venka- matya.	Do.	KANNADA.	Do.
21.	Bhāgavatam Bhāṣā	Do.	MALAYALAM	Do.
22.	Raṅgābhyāsam.	Do.	Do.	Do.

N. B.—No. 5 is available at the Balamanorama Press, Mylapore, Madras.

Nos 8 to 12 are available at the Sri Vani Vilas Press, Srirangam.

*The books marked with an asterisk are out of stock.

**LIST OF BOOKS PUBLISHED BY THE GOVERNMENT
ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS,
UNDER THE MADRAS GOVERNMENT
ORIENTAL SERIES.**

Serial Number.	Name of the work.	Name of the Editor.	Language.	Price.
				Rs. A. P.
I.	Kappal Sāttiram	T. P. Palaniappa Pillai, B.O. L.	Tamil	1 10 0
II.	Anubhava Vaidiyya Murai. Volumes I & II.	Dr. C. Dorairajan & Dr. C. S. Uttamarayan, H. P. I. M.	Do.	
	Vol. I			3 14 0
	Vol. II			4 8 0
III.	Attāṇa Kōlāhalam	Tirumalai Sri Saīla Sarma	Do.	5 0 0
IV.	Upadēsa-kāṇḍam Volumes I, II & III.	V. S. Chēngalvāraya Pillai, M. A.	Do.	
	Vol. I			4 10 0
	Vol. II			5 0 0
	Vol. III			5 8 0
V.	Cōḷaṇ Pūrva Paṭṭayam	C. M. Rāmachandra Chettiar, B.A., B.L.	Do.	5 0 0
VI.	Koṅgadeśa Rājākkaḷ	Do.	Do	1 8 0
VII.	Sivajñāṇa-dīpam	T. P. Palaniappa Pillai, B.O.L.	Do.	1 6 0
VIII.	Daṭṭa-nāyaṇār Vaidiyya Aṭṭavanai	Dr. K. Tyagarajan, I.I.M.	Do.	1 8 0
IX.	Abhinaya-darpaṇamu	T. V. Subbā Rao, B.A., B.L.	Telugu	1 12 0
X.	Auśadha-yōgamulu	Dr. Veturi Sankara Sastri	Do.	3 12 0
XI.	Vaidya Nighaṇṭuvu	Do.		2 12 0
XII.	Dhanur-vidyā Vilāsamu	Veturi Prabhakara Sastri	Do.	4 14 0
XIII.	Yōga-darśana-viśayamu	Vedam Lakshmi Nara- yana Sastri, B.O.L.	Do.	1 2 0
XIV.	Khaḍgalakṣaṇa Sirōmani	N. Venkata Rao, M.A.	Do.	1 12 0
XV.	Tantra-sāra-saṅgraha (Viṣṇārāyaṇīya)	Vaidyaratna. Dr. M. Doraiswami Ayyangar	Sanskrit	15 4 0
XVI.	Bhārgava-nāḍikā	Dr. C. Kunhan Rāja, M.A., D. Phil.	Do.	6 0 0
XVII.	Hariharacaturāṅgam	S. K. Ramanatha Sastri	Do.	6 8 0
XVIII.	Brahma - sūtravṛtti-Mi- tākṣarā of Annam- baṭṭa	P. S. Rama Sastri	Do.	7 0 0
XIX.	Nyāyasiddhānta-tattvā- mṛtam of Srinivasa	S. Subrahmanya Sastri, B. O. L.	Do.	2 8 0
XX.	Garbha-cikitsā	Dr. N. Madhava Menon, A.M.A.C.,	Malayālam	3 8 0
XXI.	Vāstulakṣaṇam and Śil- paviśayam	S. K. Ramanatha Sastri	Do.	2 0 0
XXII.	Kaṇakku - sārām - Bāla- prabōdham	Dr. C. Achuta Menon, B.A., Ph. D.	Do.	2 0 0
XXIII.	Kaṇakku-sārām	Do.	Do.	2 12 0
XXIV.	Kriyākramam	P. Narayanan Kuttay Menon, M.A.	Do.	2 4 0
XXV.	Lōkōpakāra of Cāmuṇ- ḍarāya	H. Sesha Ayyangar	Kannada	8 0 0
XXVI.	Raṭṭanatham	Do.	Do.	4 4 0
XXVII.	Vaidya-sāra-saṅgraha	Vaidyaratna Dr. G. Srinivasamurti, B.A., B.L., M.B. & C.M.	Vol. I	In the press

Serial Number.	Name of the work	Name of the Editor	Language.	Price.
XXVIII.	Aśva-sāstram of Abhinavacandra	Dr. P. Srinivasa Rao & H. Sesha Ayyangar	<i>Kannada</i>	4 2 0
XXIX.	Ausadhagalu-Vaidya Visaya	Vaidyaratna Dr. G. Srinivasamurti, E.A., B.L., M.B. & CM.	Do	6 14 0
XXX.	Saṅgīta-ratnākara	M. Mariappa Bhat, M.A., L.T.	Do.	1 8 0
XXXI.	Sūpa Śāstra	U. Sitaramacarya	Do.	2 0 0
XXXII.	Jami-al-Ashya	Afzal-ul-Ulama Hakim Abdul Qadir Ahmed Sahib	<i>Persian</i>	13 8 0
XXXIII.	Tibb-e-Faridi	Do.	Do.	8 4 0
XXXIV.	Tahqiq-al-Buhran	Do.	Do.	1 8 0
XXXV.	Safinat-al-Najat	Janab Rahim Ahmed Farooqui, M.A.	Do.	1 10 0

Serial Nos. XXXVI to LXX were published under the auspices of the TANJORE MAHARAJA SERFOJI'S SARASWATHI MAHAL LIBRARY. TANJORE.

LXXI.	Vaidiyyak Kaṣāñciyam	Dr. C. N. Kuppuswami, H.P.I.M., & Dr. V. S. Parvati, L.I.M.	<i>Tamil</i>	2 8 0
LXXII.	Anubhava-vaidiyya-murai, Vol. III.	Do.	Do.	5 0 0
LXXIII.	Anubhava Vaidyam	Dr. Mulugu Visvesvara Sastri, H.P.I.M.	<i>Telugu</i>	6 0 0
LXXIV.	Saivācāra-saṅgrahamu	Vidvan G. J. Somayaji, M.A., L.T.	Do.	2 0 0
LXXV.	Ārogya-cintāmaṇi	Dr. N. Visvanatha Sarma	<i>Sanskrit</i>	9 0 0
LXXVI.	Tattvasāra with Ratna-sāriṇī	Karappankad V. S. Venkatacaryaswami,	Do.	6 0 0
LXXVII.	Sūtrārthāmṛtalahārī	Dr. R. Nāgaraja Sarma, M.A., Ph.D., L.T.	Do.	3 4 0
LXXVIII.	Ratna-dīpikā and Ratna-sāstram	Sri P. S. Rama Sastri	Do.	2 4 0
LXXIX.	Aśva-cikitsā	Dr. C. K. Velayudhan Nair, B. V. Sc.	<i>Malayalam</i>	1 8 0
LXXX.	Phalasāra-samuccaya	Dr. C. Achutha Menon, B.A. Ph.D.	Do.	8 0 0
LXXXI.	Mahā-sāram	Dr. M. K. Vaidya, A.M.A.C.	Do	11 0 0
LXXXII.	Saptariṣi-nāḍi	Professor K. Natesan	<i>Tamil</i>	20 0 0
LXXXIII.	Karnāṭaka Rājākkal Savistāra Carittiram	V. R. Ramachandra Dikshitar, M.A.	Do.	<i>In the press.</i>
LXXXIV.	Bharata-siddhāntam	P. Sambamurti, B.A., B.L.	Do.	Do.
LXXXV.	Piḷlaippiṇi-Vākaṭam	Vaidyaratna Dr. M. Duraiswami Ayyangar	Do.	Do.
LXXXVI.	Anubhava Vaidiyyam Vol. IV	Dr. C. N. Kuppuswami, H. P. I. M.	Do.	Do.
LXXXVII.	Māṭṭu-Vākaṭam	Dr. I. M. Azizuddin, B.A., G.M.V.C.; B.V. Sc., Ph. D. (Edin.)	Do.	Do.
LXXXVIII.	Brahma Vidyā Sudhārṇavam	V. V. Kṛṣṇa Rao, B.A.	<i>Telugu</i>	Do.
LXXXIX.	Rāgataḷa Cintāmaṇi	T. V. Subba Rao, B.A., B.L.	Do.	Do.
XC.	Vaidya-cintāmaṇi	Dr. Mulugu Visvesvara Sastri, H.P.I.M.	Do.	Do.
XCI.	Kumāra Rāmuni Kathā	Dr. N. Venkataramanayya, M.A., Ph.D.	Do.	Do.
XCII.	Kāṭamarāju Caritra	Sri V. Prabhakara Sastri	Do.	Do.
XCIII.	Deva-keṛaḷam (Candra-kalā-nāḍi)	Sri T. S. Ranganatha Josyar	<i>Sanskrit</i>	Do

Serial Number.	Name of the work.	Name of the Editor.	శ్రీమద్రామాయణం..... Language.	Price.
XCIV.	Pātañjala - Yogasūtra- bhāṣya-vivaraṇam	P. S. Rama Sastri and S. R. Krishnamurti Sastri	.....Sanskrit.....	In the Press
XCV.	Kīli-vaṇḍu-samvādam	V. H. Subrahmanya Sastri	Malayālam	Do.
XCVI.	Advaita-vedāntam	S. K. Ramanatha Sastri	Do.	Do.
XCVII.	Bārhaspatya-sūtra with Commentary	Dr. C. Achyuta Menon, B.A., Ph. D.	Do.	Do.
XCVIII.	Karaṇa-paddhati	Do.	Do.	Do.
XCIX.	Yōga-sāram	Dr. M. K. Vaidyar A.M.	Do.	Do.
	C. Vaidya-sāra-saṅgraha Volume II	A.C. Vaidyaratna Dr. G Sriniva- samurti, B.A., B.L., M.B. & C. M.	Kannāḍa	Do.
CI.	Sadguru-rahasya	Sri M. Mariappa Bhat, M.A., L.T	Do.	2 6 0
CII.	Shawakīl-al-Hur	Dr. M. Abdul Haq, M.A. D. Phil.	Arabic	In the press

Terms of Sales

Packing, Postage and Sales Tax extra.

25 per cent. discount will be allowed to all *bona fide* book-sellers.

Books will not be sent by V. P. P.

The cost of the books together with the sales tax, packing and postal charges, could be sent in advance to :

THE CURATOR,
GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS
LIBRARY, UNIVERSITY BUILDINGS.
TRIPPLICANE, MADRAS 5.
INDIA.

